

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
HITTUDOMÁNYI KAR

NYÚL VIKTOR

PÉTER ALAKJA A SZINOPTIKUS EVANGÉLIUMOK TÜKRÉBEN

– Dissertatio ad doctoratum –

Témavezető: Dr. KOCSIS IMRE

BUDAPEST

2014

ELŐSZÓ

Papi hivatásom felismerésében és szolgálatom teljesítésében kiemelkedő szerepe van Péter apostol alakjának. Egyrészt az újszövetségi írások lapjain feltáruló Simon Péternek, akihez kapcsolódó egyes perikópák mély nyomot hagytak bennem,¹ másrészt pedig az Egyházban továbbélő és utódain, a római pápákon keresztül tevékenykedő Péternek, akiknek személye és tanítása nagy hatást gyakorolt rám. Elsősorban Szent II. János Pál, illetve XVI. Benedek, akikkel római tanulmányaim során találkozhattam, illetve Ferenc pápa, akinek személyisége mérvadó számomra is. Budapesti és római biblikus formációm során erősödött meg bennem az az elképzelés, hogy a fent említett spirituális indokoktól ösztönözve, az ökumenizmus fontosságát szem előtt tartva, Péter apostol alakjával behatóbban foglalkozzam, s ezzel hozzájáruljak ahhoz, hogy személyét, az Egyházban betöltött szerepét még jobban megértsük, ami a keresztény egységtörekvés szempontjából is igen jelentős mozzanat. Ezért választottam e doktori disszertáció témájának Péter bemutatását a szinoptikus evangéliumok tükrében.

Ebben a tudományos tevékenységben nagy hatással volt rám sok tanárom, de mindenekelőtt az akkor még a Pápai Biblikus Intézetben tanító P. Klemens Stock SJ., aki előadásaival, szemináriumával a szinoptikus evangéliumok görög szövegeinek tanulmányozásában új utakat nyitott meg előttem, melyeket a disszertációban is alkalmazni tudtam. Emellett támogató moderátori tevékenységével dr. Kocsis Imre, illetve mindazok a professzorok, akik az újszövetségi görög nyelvre tanítottak, szintén gyümölcsözően hatottak munkámra: dr. Fodor György, Roman Lebedziuk, P. Antony Forte SJ. Köszönet érte nekik.

Továbbá a Péterről szóló bibliográfia számos áttanulmányozott írása közül elsősorban O. Culmann, illetve R. E. Brown – K. P. Donfried – J. Reumann, P. Dschulnigg és R. J. Cassidy szerzők műveit emelem ki, melyek a téma feldolgozásában iránymutatók voltak számomra.²

Bízom abban, hogy ez a disszertáció egyrészt a magyar biblikus kutatásban hozzá fog szerényen járulni Péter apostol még alaposabb és mélyrehatóbb megismeréséhez és tanulmányozásához, másrészt pedig Simon alakjának és szerepének teljesebb megértéséhez minden keresztény és jóakarátú ember számára.

¹ Mt 14,22-33; 16,13-20; Lk 5,1-11; Jn 21,15-17; 1Pét 5,1-5.

² BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento. Un indagine ricognativa fatta in collaborazione da studiosi protestanti e cattolici* (Bibbia e rinnovamento), Roma 1988. CASSIDY, R. J., *Four Times Peter. Portrayals of Peter in the Four Gospels and at Philippi*, Collegeville 2007. CULLMANN, O., *Petrus. Jünger – Apostel – Märtyrer. Das historische und das theologische Petrusproblem*, Zürich 1952. DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*, Stuttgart 1996.

TARTALOM

ELŐSZÓ	2
TARTALOM	3
RÖVIDÍTÉSEK	5
BEVEZETÉS	8
1. PÉTER ALAKJA A MÁRK-EVANGÉLIUMBAN	11
1.1. Az evangélium és a márki közösség bemutatása	11
1.2. A Péterről szóló perikópák Márknál	12
1.2.1. A péteri szakaszok elhelyezkedése Márknál	12
1.2.2. A szinoptikus párhuzamokkal rendelkező perikópák	15
1.2.2.1. Mk 1,16-20: Péter és az első tanítványok meghívása	15
1.2.2.2. Mk 3,13-19: Péter és a többi apostol kiválasztása	23
1.2.2.3. Mk 8,27-30: Péter hitvallása	29
1.2.2.4. Mk 8,31-33: Péter megfeddése	35
1.2.2.5. Mk 9,2-8: Péter találkozása a megdicsőült Úrral	41
1.2.2.6. Mk 14,26-31: Péter tagadásának megjövendölése	48
1.2.2.7. Mk 14,32-42: Péter a Getszemáni kertben	56
1.2.2.8. Mk 14,54.66-72: Péter tagadása	63
1.2.3. A sajátosan márki szakaszok vizsgálata	75
1.2.3.1. Mk 11,20-25: Péter és az elszáradt fügefafa	75
1.2.3.2. Mk 16,1-8: Péter a feltámadás tanúja	78
1.3. A Márk-evangélium tanításának összegzése Péter személyéről	85
2. PÉTER ALAKJA A MÁTÉ-EVANGÉLIUMBAN	89
2.1. Az evangélium és a mátéi közösség bemutatása	89
2.2. A Péterről szóló szakaszok Máténál	90
2.2.1. A péteri perikópák elhelyezkedése Máténál	90
2.2.2. A szinoptikus párhuzamokkal rendelkező perikópák	93
2.2.2.1. Mt 4,18-22: Simon Péter és társainak meghívása	93
2.2.2.2. Mt 10,1-4: A tizenkét apostol kiválasztása	99
2.2.2.3. Mt 16,13-16.20: Péter hitvallása	104
2.2.2.4. Mt 16,21-23: Péter megfeddése	111
2.2.2.5. Mt 17,1-8: Péter és a dicsőséget feltáró Jézus találkozása	118
2.2.2.6. Mt 26,30-35: Jézus és Péter párbeszéde az Olajfák hegyén	125
2.2.2.7. Mt 26,36-46: Péter a Getszemáni kertben	132
2.2.3. A sajátosan mátéi szakaszok vizsgálata	149
2.2.3.1. Mt 14,22-33: Jézus és Péter a vízen jár	149
2.2.3.2. Mt 16,17-19: Jézus ígérete Péternek	159
2.2.3.3. Mt 17,24-27: Péter és a templomadó	173
2.3. A mátéi tanítás összegzése Péter személyéről	181
3. PÉTER ALAKJA A LUKÁCS-EVANGÉLIUMBAN	185
3.1. Az evangélium és a lukácsi közösség bemutatása	185
3.2. A péteri szakaszok a Lukács-evangéliumban	186
3.2.1. A Péterről szóló perikópák elhelyezkedése Lukácsnál	186
3.2.2. A szinoptikus párhuzamokkal rendelkező szakaszok	189
3.2.2.1. Lk 6,12-16: A Tizenkettő kiválasztása	189
3.2.2.2. Lk 9,18-22: Péter vallomása	197
3.2.2.3. Lk 9,28-36: Péter és a dicsőséget kinyilatkoztató Jézus	203
3.2.2.4. Lk 22,54-62: Péter tagadása	211

3.2.3. A sajátosan lukácsi szakaszok.....	223
3.2.3.1. Lk 5,1-11: A csodálatos halfogás.....	223
3.2.3.2. Lk 22,31-34: Jézus utolsó ígérete Péternek.....	236
3.2.3.3. Lk 24,12.33-35: Péter és a feltámadt Úr	244
3.3. Lukács tanításának összegzése Péterről	251
KONKLÚZIÓ.....	256
FORRÁSOK ÉS IRODALOM	263
1. Források.....	263
Biblia-kiadások.....	263
Tanítóhivatali Megnyilatkozások.....	263
2. Irodalom	263
Nyelvészeti Segédeszközök	263
Kommentárok.....	264
Monográfiák	267
Tanulmányok.....	270
SUMMARY	282

RÖVIDÍTÉSEK

(SCHWERTNER, S. M., *IATG*²)

ABD: The Anchor Bible Dictionary

AnBib: Analecta Biblica

AncB: The Anchor Bible

Anton: Antonianum

ASB: Atti della Settimana Biblica (Associazione Biblica Italiana)

Aug: Augustinianum

BBB: Bonner Biblische Beiträge

Bib: Biblica

BiBh: Bible Bhashyam

BiKi: Bibel und Kirche

BiTod: Bible Today

BiTr: The Bible Translator

BJRL: Bulletin of the John Rylands Library of Manchester

BN: Biblische Notizen

BS: Bibliotheca Sacra

BTB: Biblical Theology Bulletin

BTC: Biblioteca di Teologia Contemporanea

BThSt: Biblisch-Theologische Studien

BZ: Biblische Zeitschrift

BZNW: Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft

Cath(M): Catholica (Münster)

CBQ: The Catholic Biblical Quarterly

Conc (USA): Concilium (USA)

Conc (D): Concilium (D)- Internationale Zeitschrift für Theologie

CThMi: Currents in Theology and Mission

CTNT: Commentario Teologico del Nuovo Testamento

DBAT: Diehlheimer Blätter zur Archäologie und Textüberlieferung der Antike und Spätantike

DR: The Downside Review

EKK NT: Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament

EKL: Evangelisches Kirchenlexikon

EstB: Estudios Biblicos

ET: The Expository Times
 EtB NS: Etudes Bibliques, Nouvelle Série
 ETR: Etudes Théologiques et Religieuses
 EThL: Ephemerides Theologicae Lovanienses
 EuA: Erbe und Auftrag
 EvTh: Evangelische Theologie
 EWNT: Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament
 Forum: Foundations and Factes Forum
 HeyJ: The Heythrop Journal
 HTKNT: Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament
 IATG: Internationales Abkürzungsverzeichnis für Theologie und Grenzgebiete
 IDB: The Interpreter's Dictionary of the Bible
 JAC: Jahrbuch für Antike und Christentum
 JBL: Journal of Biblical Literature
 JJS: Journal of Jewish Studies
 JSNT: Journal for the Study of the New Testament
 KKNT: Kleiner Kommentar- Neues Testament
 LingBib: Linguistica Biblica
 LMA: Lexikon des Mittelalters
 LThK: Lexikon für Theologie und Kirche
 NDTB: Nuovo Dizionario di Teologia Biblica
 NEB NT: Die Neue Echter Bibel
 Neotest: Neotestamentica
 NIntB: The New Interpreter's Bible
 NIntDB: The New Interpreter's Dictionary of the Bible
 NT: Novum Testamentum
 NTS: New Testament Studies
 QD: Quaestiones Disputatae
 RB: Revue Biblique
 RCatT: Revista Catalana de Teologia
 RdT: Rassegna di Teologia
 RegNT: Regensburger Neues Testament
 RivBib: Rivista Biblica
 RTL: Revue Théologique de Louvain

SBET: Scottish Bulletin of Evangelical Theology
ScrB: Scripture Bulletin
SémBib: Sémiotique et Bible
SNTU: Studien zum Neuen Testament und seiner Umwelt
SR: Studies in Religion Sciences Religieuses
TBLNT: Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament
TDNT: Theological Dictionary of the New Testament
Theol: Theology
ThZ: Theologische Zeitschrift
TRE: Theologische Realenzyklopädie
TThZ: Trierer Theologische Zeitschrift
VJTR: Vidyajyoti
WBC: Word Biblical Commentary
WThJ: Westminster Theological Journal
WuD: Wort und Dienst
WUNT: Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament
ZNW: Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft
ZThK: Zeitschrift für Theologie und Kirche

BEVEZETÉS

Péter alakja fontos szerepet tölt be az újszövetségi Szentírásban, ahogy ezt a rá vonatkozó Péter, Simon és Kéfás személynevek gyakori előfordulása is mutatja.³ Elsősorban az evangéliumokban és az Apostolok Cselekedeteiben találkozunk vele. Rajta kívül nincs még egy olyan tanítvány a Tizenkettő közül, aki ennyi epizódban szerepelne, beszélne, akit ennyiszor megszólítana Jézus, illetve akit ennyire részletesen bemutatnának az evangéliumok.⁴ Személye tehát, Jézus után, az egyik legfontosabb az evangélisták számára.

Simon Péter alakja és szerepe már a kezdetektől sokakat foglalkoztatott, s ez az iránta való érdeklődés az apostoli atyáktól fogva, az egyházatyákon át mind a mai napig tart.⁵ A múlt században Oscar Culmannak az apostolról szóló, bibliai alapokon álló, ökumenikus szándékkal megírt jelentős műve meghatározó, irányadó szerepet játszott a modern Péter – kutatásban.⁶ Ezt követően sokan foglalkoztak a témával, ahogy a terjedelmes bibliográfia is mutatja. A monográfiákat olvasva megállapíthatjuk, hogy a szerzők egy csoportja általában az újszövetségi iratok tanulmányozásánál könnyvenként sorra veszi az egyes Péterrel foglalkozó szakaszokat, röviden elemzi azokat, majd végül összegzi az epizódok és az egyes könyvek sajátosságait az apostol ábrázolását illetően.⁷ A másik csoport viszont Simon életének egyes mozzanatait, jellemzőit vizsgálja a különböző könyvek ahhoz kapcsolódó perikópáinak segítségével, amit szintén egy-egy összegzés követ.⁸

Mivel e téma igen szerteágazó, ezért a jelen értekezésben mi a szinoptikus evangéliumok Péter-ábrázolásait kívánjuk tanulmányozni. Megfigyelhetjük, hogy a hasonló

³ A „Péter” név 155-ször, a „Simon” 51-szer, a „Kéfás” pedig 9-szer jelöli az apostolt az Újszövetségben (Mt, Mk, Lk, Jn, ApCsel, 1Kor, Gal, 1-2 Pét).

⁴ Vö. LOCKYER, H., *All the Apostles of the Bible. Studies in the Characters of the Apostles, The Men Jesus Chose and the Message They Proclaimed*, Michigan 1972. 127.

⁵ Vö. MACCARRONE, M., *San Pietro in rapporto a Cristo. Nelle più antiche testimonianze*, Roma 1968. RIMOLDI, A., *Titoli petrini riguardanti il primato nelle fonti letterarie cristiane dalle origini al Concilio di Calcedonia*, in ASB 19 (1967) 501-532.: Jó összefoglalást nyújtanak azokról az atyákról, akik Péter alakjával foglalkoztak az első századokban.

⁶ CULLMANN, O., *Petrus*.

⁷ BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento*. CASSIDY, R. J., *Four Times Peter*. DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*. MUSSNER, F., *Petrus und Paulus - Pole der Einheit. Eine Hilfe für die Kirchen* (QD 76), Freiburg – Basel – Wien 1976. PERKINS, P., *Peter. Apostle for the Whole Church* (Studies on Personalities of the New Testament), South Carolina 1994. WIARDA, T., *Peter in the Gospels. Pattern, Personality and Relationship* (WUNT II/127), Tübingen 2000.

⁸ BÖTTRICH, C., *Petrus. Fischer, Fels und Funktionär* (Biblische Gestalten 2), Leipzig 2001. CIPRIANI, S., *La figura di Pietro nel Nuovo Testamento* (In cammino), Milano 2006. GNILKA, J., *Pietro e Roma. La figura di Pietro nei primi due secoli* (Introduzione allo studio della Bibbia, Supplementi 12), Brescia 2003. MARTINI, C. M., *Le confessioni di Pietro. Meditazioni sul cammino vocazionale dell'Apostolo*, Casale Monferrato 1992. MAZZEO, M., *Pietro. Rocca della Chiesa*, Milano 2004. PANCERA, M., *San Pietro. La vita, le speranze, le lotte e le tragedie dei primi cristiani*, Milano 1983. THIEDE, C. P., *Simon Pietro dalla Galilea a Roma* (Sorgenti di vita 26), Milano 1999. VANHOYE, A., *Pietro e Paolo. Esercizi spirituali biblici*, Milano 2008.

elemek mellett mind a három szinoptikus evangélista teológiai szándékának megfelelően, a rendelkezésre álló anyagok alapján, sajátos vonásokkal mutatja be Simon Pétert, amely összefüggésben áll közösségük helyzetével is. Más-más pontra helyezik a hangsúlyt, egyéni színezetet adva ezáltal Péterről alkotott képüknek. Fő kérdéseink tehát, amikre ebben a disszertációban keressük a választ: 1. Mi a jellemző Márk, Máté és Lukács Péter-ábrázolására? 2. Mi a kapcsolat közöttük? Márkhoz képest milyen újdonságot találunk Máténál, illetve Lukácsnál? 3. Mi áll e sajátosságok, különbségek hátterében? 4. A szinoptikus írások hogyan tükrözik vissza mindazt, amit az első század keresztény közösségei megértettek Péter szerepéről? 5. Mi az első három evangélium teológiai üzenete Simonról? 6. Mit tudunk meg Péter apostol életéről a szinoptikus evangéliumok fényében?

Kutatásunk során elfogadjuk a kettős forráselméletet, mely szerint Máté és Lukács a Q mondásgyűjtemény és saját anyaguk mellett, alapvetően a márki anyagból merítenek. Így először Márk evangéliumának, majd Máté és Lukács evangéliumának fényében végezzük a vizsgálatot. Munkamódszerünk az általános bemutatásból indul ki, melynek során - az evangélium rövid bemutatását követően - az adott evangélista összes péteri perikópáját vázoljuk fel: feltüntetve azok elhelyezkedését, a Simon és a Péter nevek előfordulásainak jellemzőit. E körkép után a szinoptikus párhuzamokkal rendelkező, témánk szempontjából mérvadó szakaszokra, majd pedig a szerző saját perikópaíra fordítjuk figyelmünket aprólékos analízisünk során. Ugyanakkor egyes epizódoknál előfordul, hogy van némi nyomuk Márknál, de mivel megállapítható, hogy Máté és Lukács mégis saját anyagot dolgoznak fel, ezért ezeket a szövegeket a sajátosan mátéi vagy lukácsi perikópáknál tárgyaljuk.⁹ Majd pedig az egyes fejezetek végén az egyes szakaszok elemzéseinek eredményeire támaszkodva fogalmazzuk meg az evangélista Péter-ábrázolásának jellemzőit: az apostolnak Jézussal való kapcsolatát, annak pozitív és negatív mozzanataival együtt, illetve a többi tanítványhoz fűződő viszonyát. Máté és Lukács esetében elsősorban azt kutatjuk, hogy redakciós tevékenységükkel, illetve saját hagyományaikkal miben hoznak újat Márkhoz képest. A konklúzióban végül a szinoptikus evangélisták Péterről alkotott összképét és üzenetét kívánjuk összefoglalni leginkább az elemzések során megállapítottak alapján.

Az egzegézist a szakasz fordításával, behatárolásával, a témánkat érintő szövegkritikai problémák felvázolásával, az esetleges szinoptikus párhuzamok és a szerkezet bemutatásával kezdjük. Ezt követi az egyes esetekben a diakronikus szempontra is kitérő, de elsősorban szinkronikus jellegű, azaz a szöveg mai formájára fókuszáló, részletes elemzés,

⁹ Mt 14,22-33; Mt 16,17-19; Lk 5,1-11; Lk 22,31-34.

mely alkalmat ad arra, hogy a perikópák végén megállapíthassuk az evangélista Péterről alkotott képének jellemzőit.

Természetesen, ahogy a bibliográfiából is kitűnik, tudatában vagyunk annak, hogy az első apostolról szóló szakirodalom igen nagy. Ugyanakkor a jelen doktori disszertáció újdonsága véleményünk szerint abban a sajátos megközelítési módban áll, ami az alábbi két pontban fogalmazható meg: 1. A már említett monográfiákhoz képest a perikópák görög szövegeinek részletesebb elemzése különös tekintettel az esetleges szinoptikus párhuzamokra, illetve a témánkat érintő egyes kifejezések evangéliumon belüli elhelyezkedésére, egymáshoz való kapcsolatára. 2. A szinoptikus evangéliumok Péter-képeire vonatkozó sajátosságok átfogó kutatása mindenekelőtt abból a szempontból, hogy a márki ábrázoláshoz képest miben és miért hoz újat Máté és Lukács. Továbbá ezzel a munkával ennek, a magyar nyelvű szakirodalomban nem nagy számban megjelenő, fontos témának kívánunk nagyobb teret adni a hazai biblikus kutatáson belül.

Célunk, hogy a témához kötődő, eddigi tudományos írásokra és az egyéni kutatásokra, megfigyelésekre támaszkodva, kifejtsük a szinoptikus evangélisták sokszínű Péter-képét a fentebb említett szempontok alapján, s ezzel érthetőbbé válják számunkra az első apostol bibliai alakja. Így ez a törekvés és értekezés, figyelembe véve Szent II. János Pál pápa felhívását a Péter szerepéről való közös gondolkodásra,¹⁰ gazdagítani kívánja azt az ökumenikus párbeszédet, mely Péter személyét, s utódainak feladatát vizsgálja.

¹⁰ Vö. SZENT JÁNOS PÁL, *Ut unum sint*, Budapest 1996. 89. 95-96.

1. PÉTER ALAKJA A MÁRK-EVANGÉLIUMBAN

1.1. Az evangélium és a márki közösség bemutatása

A hagyományos többségi nézet szerint, amelyet mi is elfogadunk, a Márk-evangélium Rómában íródott a Kr. u. 60-as évek második fele és a 70-es évek eleje között.¹¹ A szerző egy, elsősorban a pogányságból megtért keresztényekből álló közösségnek szánja művét, melyet sokan a római egyházzal azonosítanak.¹² Az itteni keresztényeket sok külső és belső nehézség tette próbára: Nero császár kegyetlen üldöztetése, tévtanítók tevékenykedése, elbizonytalanodások, félelmek. Ebben a helyzetben írja meg Márk az evangéliumát, hogy bátorítsa, s hitükben megerősítse a római hívőket.¹³

Először Jézus galileai tevékenységéről (1,1-9,50), majd a jeruzsálemi útról (10,1-52), s végül a Jeruzsálemben eltöltött utolsó napokról számol be, mindenekelőtt az Úr szenvedésére, halálára és feltámadására összpontosítva (11,1- 16,20). Krisztológiájában Jézust elsősorban mint az Isten Fiát, illetve mint a Krisztust mutatja be, s ez az az örömhír, amit mindenkinek hirdetni kell (1,1; 16,15).

Az egyházatyák közül sokan összefüggésbe hozták Márk evangéliumát Péter apostol alakjával, prédikációival.¹⁴ Ez az álláspontjuk visszavezethető Papias Kr. u. 130 körüli tanúságtételére, amelyben a kis-ázsiai püspök megvédi Márk írását a különböző támadásoktól, azt hangsúlyozva, hogy az evangélista mint Péter tolmácsa, fordítója fogalmazza meg az apostol visszaemlékezéseit.¹⁵ Ha azonosítjuk az evangélium szerzőjét azzal a János Márkkal, akiről az Apostolok Cselekedetei ír, akkor valóban állíthatjuk, hogy Márk ismerte az első

¹¹ Vö. BROWN, R. E., *Introduzione al Nuovo Testamento*, Brescia 2006. 197. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark* (Sacra Pagina Series 2), Collegeville 2002. 42.44.46. FARKASFALVY D., *Bevezetés az újszövetségi szentírás könyveihez*, Budapest s.a. 74-75. HARRINGTON, D. J., *Evangélium Márk szerint*, in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (ed.), *Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (Jeromos Bibliakommentár II), Budapest 2003. 43-44. MATEOS, J. – CAMACHO, F., *Il Vangelo di Marco. Analisi linguistica e commento esegetico*, I. Assisi 1997. 7.11. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus* (ed. WIKENHAUSER, A. – KUSS, O.) (RegNT 2), Regensburg 1954. 12-13.

¹² Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 42.44. FARKASFALVY D., *Bevezetés*, 82. GNILKA, J., *Márk*, Szeged 2000. 28. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 12. SPENCER, A. B., *The Denial of the Good News and the Ending of Mark*, in *Bulletin for Biblical Research* 17 (2007) 273.

¹³ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 42.44. FARKASFALVY D., *Bevezetés*, 82. HARRINGTON, D. J., *Evangélium Márk szerint*, 44.

¹⁴ Pl. Papias, Szent Justinus, Iraeneus, Origenes, Alexandriai Kelemen, Szent Jeromos. Vö. THIEDE, C. P., *Simon Pietro dalla Galilea a Roma*, 22.33.1.

¹⁵ Ez a kijelentés Eusebiosnál maradt fenn („ἐμνηνεύτης Πέτρον”: *Historia Ecclesiastica*, 3,39,15.): Vö. BÖCHER, O., *Petrus, Apostel. I. Neues Testament*, in *TRE*, XXVI. Berlin 1996. 264. GNILKA, J., *Márk*, 26-27. HENGEL, M., *Der unterschätzte Petrus. Zwei Studien*, Tübingen 2006. 167. KÖRTNER, U. H. J., *Markus der Mitarbeiter des Petrus*, in *ZNW* 71 (1980) 160-161.

apostolt, és szoros kapcsolatban állt vele, hiszen Péter jeruzsálemi fogságából kiszabadulva az evangélista édesanyjának házába menekül (Apcsel 12,12-17), illetve fiának nevezi őt („Μάρκος ὁ υἱός μου” - 1Pét 5,13). Így elképzelhető, hogy Márk Rómában is találkozik az ott tartózkodó Péterrel, akinek elbeszéléseit ő is meghallgatja, esetleg tolmácsolja, magyarázza a helyi közösségnek. Habár vannak, akik elvetik Papias tanúságát, mégis valószínűnek tartjuk több kutatóval együtt,¹⁶ hogy a márki mű mögött - ha nem is kizárólagosan, de jelentős mértékben - Péter apostol személye áll, akinek római visszaemlékező beszédeit Márk felhasználta evangéliumának megfogalmazása során. Ennél fogva elmondhatjuk, hogy „ez az evangélium egy sajátos péteri tekintélynek örvend”.¹⁷ Vagyis az apostol több mindenben hatott az evangélistára, aki éppen ezért nagy hangsúlyt helyez a koronatanú alakjának sokszínű megfestésére, ahogy a továbbiakban látni fogjuk.

1.2. A Péterről szóló perikópák Márknál

1.2.1. A péteri szakaszok elhelyezkedése Márknál

A „Σίμων” és a „Πέτρος” személynevek evangéliumi előfordulásai jelzik, hogy Márk kifejezetten hol beszél Péter apostorról. Az előbbi kifejezés többségében, az utóbbi pedig kizárólagosan csak az első tanítványra utal.¹⁸ A terminusok márki műben való elhelyezkedésével kapcsolatban a következőket állapíthatjuk meg. A Pétert jelölő „Σίμων” név hatszor az evangélium elején a kezdeti galileai események során, s utoljára pedig Jézus szenvedéstörténetében, a getszemáni jelenetben fordul elő.¹⁹ Láthatjuk, hogy ez a szó az első hat előfordulási alkalommal mindig az első apostolra vonatkozik az evangéliumban. A „Πέτρος” személynevet legelőször a 3,16. versben alkalmazza az evangélista, utoljára pedig a 16,7. versben. Míg a „Σίμων” kifejezés, ahogy említettük, az evangélium elején, addig az

¹⁶ Vö. BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento*, 26. ERNST, J., *Die Petrus-tradition im Markusevangelium. Ein altes Problem neu angegangen*, in ZMIJEWSKI, J.-NELLESSEN, E. (ed.), *Begegnung mit dem Wort* (Festschrift für Heinrich Zimmermann. BBB LIII), Bonn 1980. 35.63. FARKASFALVY D., *Bevezetés*, 69.75.86. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 13. SPENCER, A. B., *The Denial*, 273.

¹⁷ „Questo vangelo gode di una particolare autorità petrina”: PESCH, R., *I fondamenti biblici del Primato* (Giornale di teologia 291), Brescia 2002. 49.

¹⁸ „Σίμων”: a 11 előfordulási helyből 7-szer vonatkozik Péterre (1,16.29.30.36; 3,16; 14,37). „Πέτρος”: a 19 alkalomból 19-szer Péter apostolt jelöli (3,16; 5,37; 8,29.32.33; 9,2.5; 10,28; 11,21; 13,3; 14,29.33.37.54.66.67.70.72; 16,7).

¹⁹ Ötször az első (1,16.29.30.36), egyszer a harmadik (3,16), végül pedig egyszer a tizennegyedik fejezetben (14,37).

utóbbi a mű második felében fordul elő többször.²⁰ Vagyis a getszemáni jelenet jézusi szóhasználatát kivéve (14,37) Márk az első tanítványt az apostolok, mint a Tizenkettőből álló közösség, kiválasztásától kezdve (3,16) hívja Péternek. Az első tanítványt jelölő „Σίμων” nevet hatszor használja az evangélista névelő nélkül, egy alkalommal pedig névelővel.²¹ A szó egyszer jelöli az apostolt alanyként (1,36), obiectum directumként (1,16), obiectum indirectumként dativusban (3,16), illetve vocativusként (14,37), s háromszor obiectum indirectumként genitivusban (1,16.29-30). A „Πέτρος” személynevet pedig legtöbbször névelővel, olykor nélküle alkalmazza evangéliumában.²² A szó kilencszer ábrázolja nála a tanítványt cselekvő alanynak, ötször obiectum directumnak, illetve obiectum indirectumnak.²³ Továbbá amikor a „Πέτρος” személynév nominativusban található Márknál, akkor mindig, amikor accusativusban áll, akkor az esetek többségében, s végül, amikor dativusban, akkor pedig fele arányban Jézushoz kapcsolódik az apostol személye.²⁴ A Péterre vonatkozó „Σίμων” név egyetlen nominativusa, accusativusa, dativusa és vocativusa is a Mesterhez fűzi az első tanítványt.²⁵

Simonról először meghívástörténete kapcsán beszél az evangélista, amikor Jézus a Galileai-tenger mellett járva meglátja őt testvérével együtt halászni, s követésére szólítja fel őket, akik rögtön engedelmesskednek neki (1,16-18). Az első nap eseményei kapcsán is többször esik szó Péterről: a Mester Simon és András házába megy (1,29), ahol meggyógyítja az apostol anyósát (1,30-31), illetve kora hajnalban Simon vezetésével indulnak egyesek az Úr keresésére (1,36-37). Később Márk beszámol a tizenkét apostol közösségének megalapításáról, akik között az első helyen Simon szerepel, akit Jézus Péternek nevez el (3,16). Legközelebb Jairus lányának feltámasztása kapcsán találkozunk vele, aki a Zebedeus fivérekkal együtt szemtanújává válik e természetfeletti tettnek (5,37-43). Ezután Fülöp

²⁰ A „Πέτρος” szó egyszer található a harmadik (3,16), az ötödik (5,37), a tizedik (10,28), a tizenegyedik (11,21), a tizenharmadik (13,3) és a tizenhatodik (16,7) fejezetben, továbbá kétszer a kilencedik (9,2.5), háromszor a nyolcadik (8,29.32.33) és nyolcszor a tizennegyedik (14,29.33.37.54.66.67.70.72) fejezetben.

²¹ Névelő nélkül: 1,16.29-30.36; 14,37; névelővel: 3,16.

²² Névelővel 16-szor: 5,37; 8,29.32; 9,2.5; 10,28; 11,21; 14,29.33.37.54.66-67.70.72; 16,7. Névelő nélkül 3-szor: 3,16; 8,33; 13,3.

²³ Nominativusban: 8,29.32; 9,5; 10,28; 11,21; 13,3; 14,29.54.72; obiectum directumban (accusativusban): 3,16; 5,37; 9,2; 14,33.67; obiectum indirectumban (genitivusban): 14,66; obiectum indirectumban (dativusban): 8,33; 14,37.70; 16,7.

²⁴ Nominativusban: Péter Jézusnak mond valamit (8,29; 9,5; 10,28; 11,21; 14,29), megrója őt (8,32), társaival megkérdezi (13,3), követi őt (14,54), illetve visszaemlékezik szavaira (14,72). Accusativusban: Péter legtöbbször Jézus cselekedetének az obiectum directuma: a Mester új nevet ad neki (3,16), magával viszi őt elsőként (5,37; 9,2; 14,33). *(Egyedül a 14,67. versben nem Jézus cselekedetének az obiectuma, hanem egy cselédé).* Dativusban: Jézus megrója őt (8,33), illetve beszél hozzá (14,37). *(A másik két alkalommal mások szólnak az apostolhoz (14,70; 16,7)).*

²⁵ Nominativusban: Simon Jézust keresi társaival együtt (1,36). Accusativusban: a Mester meglátja őt (1,16). Dativusban: az Úr nevet ad neki (3,16). Vocativusban: Jézus a nevén szólítja őt (14,37).

Cezaréájának környékén történő hitvallása és megrovása során beszél róla Márk (8,29.32-33), melyet a színeváltozás epizódja követ, ahol Jakabbal és Jánossal ismét jelen van, sőt ő szólal meg közülük egyedül (9,2.5). A gazdagság veszélyei kapcsán Péter kérdezi meg Jézust az önkéntes szegénységről és az Úr követéséről (10,28). Betániából jövet megpillantva az elszáradt fügefát, csak Péter hívja fel Mestere figyelmét erre a rendkívüli jelenségre (11,20-21). Az Olajfák hegyén pedig Jakabbal, Jánossal, és saját testvérével együtt megkérdezi Jézust a világ végének idejéről (13,3).

A szenvedéstörténetben az evangélista figyelme még gyakrabban Péterre terelődik. Ő az, aki Jézussal párbeszédet folytat a tanítványok közeli megbotránkozása és bukása kapcsán (14,29). A Zebedeus fiúkkal közösen a Getszemáni kertben Jézus közelében tartózkodik (14,33-42), sőt eredeti nevén külön őt szólítja meg a Mester, virrasztásra és imádságra buzdítva őket (14,37-38). Miután pedig a tanítványok mind elmenekülnek, egyedül ő követi az elfogott Jézust messziről (14,54). Továbbá Márk részletesen beszámol az apostol tagadásának tragédiájáról, amelyet azáltal is hangsúlyoz, hogy egy epizódon belül itt nevezi nevén legtöbbször a tanítványt (14,66-72).²⁶ Végül pedig az evangélium végén találkozunk Péterrel, mint a feltámadás hírének első címzettjével, akinek a titokzatos ifjú parancsára az asszonyoknak el kell vinniük a Feltámadottról az örömhírt (16,7). Vagyis tizenhat epizódban ír Márk Péterről,²⁷ akit általában egyes társaival együtt, vagy azok jelenlétében ábrázol, olykor viszont külön egyedül.²⁸

Tehát az evangélium kulcspontjain kifejezetten az első tanítvány alakjával találkozunk: a mű elején a tanítványok meghívásakor (1,16-20), majd az evangélium közepén a Fülöp cezáreai hitvalláskor (8,27-30), végül az utolsó fejezetben a húsvéti örömhír kapcsán (16,7). Így Péter személye mintegy keretbe foglalja az evangélista üzenetét. Márk írásának első csúcspontja a péteri vallomás Krisztusról (8,27-30), melyet a tanítvány későbbi bukásának előjele, vagyis az apostol megrovása követ (8,31-33). Végül pedig a keresztre feszített Jézus feltámadásáról az örömhírt egy ifjú fogalmazza meg, amit pedig Péter rehabilitációja követ (16,6-7). Evangéliumi előfordulásának az első (1,16) és utolsó (16,7)

²⁶ Összesen négyszer: 14, 66.67.70.72.

²⁷ 1. Simon és András meghívása: 1,16-18; 2. Jézus Simonék házában: 1,29-34; 3. Simonék Jézust keresik: 1,35-39; 4. A tizenkét apostol kiválasztása: 3,13-19; 5. Jairus lányának feltámasztása: 5,21-24.35-43; 6. Az apostol hitvallása: 8,27-30; 7. Péter megrovása: 8,31-33; 8. Jézus színeváltozása: 9,2-8; 9. Péter kérdése Jézushoz a követés jutalmáról: 10,28-31; 10. Az apostol és az elszáradt fügefá: 11,20-25; 11. Péterék kérdése Jézushoz a világ végéről: 13,3-37; 12. Péter tagadásának megjövendölése: 14,26-31; 13. A Getszemáni kertben: 14,32-42; 14. Péter messziről követi Mesterét: 14,54; 15. Az apostol tagadása: 14,66-72; 16. Péter és a Feltámadt Jézus üzenete: 16,7.

²⁸ Egyes társaival együtt, illetve azok jelenlétében ír Péterről (14 jelenetben): 1,16-18; 1,29-34; 1,35-39; 3,13-19; 5,21-24.35-43; 8,27-30; 8,31-33; 9,2-8; 10,28-31; 11,20-25; 13,3-37; 14,26-31; 14,32-42; 16,7. Külön csak Pétert ábrázolja társai nélkül (2 epizódban): 14,54; 14,66-72.

alkalmai közötti szakaszokban tehát a szerző a tanítvány fejlődési útját, különböző tapasztalatait tárja fel.

Mindezekből már most kitűnik, hogy az első apostol különösen fontos szerepet tölt be Márk evangéliumában. A továbbiakban a kiválasztott perikópákon keresztül részletesebben kívánjuk bemutatni a márki Péter-ábrázolás jellemzőit: először a szinoptikus párhuzammal rendelkező egyes – témánk szempontjából - mérvadó epizódok, majd a sajátosan márki szakaszok vizsgálata által.

1.2.2. A szinoptikus párhuzamokkal rendelkező perikópák

1.2.2.1. Mk 1,16-20: Péter és az első tanítványok meghívása

Márk evangéliumában ez az első perikópa, ahol Péterrel találkozunk. E szakasz éppen ezért is fontos, hiszen nyitánya azon epizódok füzérének, amelyen keresztül az evangélista bemutatja a tanítványok, s köztük elsősorban Péter alakját és fejlődését. E néhány vers a továbbiakban a tanítványvolt szimbólumává és forrásává válik, amihez az apostolok, s leginkább Péter újból és újból visszatérhetnek (8,33; 16,7).

Fordítás

16. És elhaladva Galilea tengere mellett látta Simont és Andrást, Simonnak a testvérét, (hálót) kivetőket a tengerben: ugyanis halászok voltak.

17. És mondta nekik Jézus: „Rajta, utánam! És (azt) fogom tenni, hogy ti emberek halászhadjatok lesztek.”

18. És rögtön elhagyva a hálót csatlakoztak hozzá.

19. És továbbhaladva egy kicsit látta Jakbot, a Zebedeusét, és Jánost, az ő testvérét, és őket a bárkában a hálót rendezőket (akik a bárkában a hálót rendezték),

20. és rögtön hívta őket. És elhagyva az apjukat Zebedeust a béreseikkel a bárkában, elmentek utána.

Behatárolás

A szakasz főszereplője Jézus (1,17), helyszíne pedig Galilea (1,16), csakúgy, mint a 1,14-15. versekben. Új elem viszont a megnevezett négy tanítvány (1,16.19), a Galileai-tenger (1,16) és a tematikai sajátosságok (halászat, meghívás, követés: 1,16-20). A Mk 1,21. versben

helyszíni és időbeli változást fedezhetünk fel (szombat Kafarnaumban). Tehát a 1,16-20 versek között helyezkedik el az a perikópa, melyet tanulmányozni kívánunk.

Szövegkritika

Az első testvérpárra, így Péterre vonatkozóan is, három szövegkritikai problémát találunk ebben a szövegben. Az első a „τὸν ἀδελφὸν Σίμωνος” olvasathoz kapcsolódik (1,16),²⁹ amelynek három variációja van: 1. „του Σιμωνος”;³⁰ 2. „αὐτου”;³¹ 3. „αὐτου του Σιμωνος”.³² A harmadik variáns az első kettő kombinációja, a második pedig valószínűleg a Mt 4,18. verssel való harmonizálás eredménye. Ezért e két változat bizonyára későbbi betoldásokból származik. Az első variáns és a szövegben található olvasat között pedig az utóbbit részesítjük előnyben erősebb és ősbibliai tanúságtétele miatt. Tehát az eredeti márkai szöveg valószínűleg a Simon kifejezést használja a legegyszerűbb formában (névelő és személyes névmás nélkül), érzékeltetve ezzel is az említett személynév jelentőségét.

Ugyanebben a versben a Simon és András tevékenységét bemutató participiumhoz („ἀμφιβάλλοντας”)³³ is három változat kapcsolódik: 1. „ἀμφιβαλλοντας τα δίκτυα”;³⁴ 2. „βαλλοντας ἀμφιβληστρον”;³⁵ 3. „ἀμφιβαλλοντας ἀμφιβληστρον”.³⁶ Mivel a harmadik variáns egy összekapcsolás eredménye, a második pedig a Mt 4,18. verssel való harmonizálásból származik, ezért ezek későbbi betoldásoknak tekinthetők. Az első variációval szemben viszont a szöveg olvasata erősebb és régebbi tanúságtétellel rendelkezik, ezért ezt véljük az eredetinek, amely tömören kívánja leírni Simonék foglalatosságát.

Végül az „ἀφέντες τὰ δίκτυα” olvasatnál is (1,18)³⁷ három változatot találunk: 1. „τα δίκτυα αὐτων”;³⁸ 2. „τα λινά”;³⁹ 3. „παντα”.⁴⁰ A harmadik verzió talán a Lk 5,11 alapján jött létre, a második variáns tárgya mint kifejezés pedig csak kétszer fordul elő az egész Újszövetségben lámpabél és lenruha jelentésben, s nem halászhálóként.⁴¹ Bizonyára ezek későbbi

²⁹ Ⲙ, B, L, 565, 700, 892, 2427.

³⁰ A, Δ, f^{1.13}, 1241, sok kézirat.

³¹ D, W, Γ, Θ, 28, 33, 579, 1424, 2542, sok kézirat, lat, sy^{s.p}, bo^{mss}.

³² K, sok kézirat, sy^h.

³³ Ⲙ, B, L, 33, kevés kézirat.

³⁴ D, f¹³, 28, 565*, kevés kézirat, sy^p.

³⁵ Γ, 579, 892, 1241, más kéziratok.

³⁶ A, W, sok egyéb koiné kézirat.

³⁷ Ⲙ, B, C, L, W, Θ, f¹³, 28, 33, 565, 892, 1241, 1424, 2427, 2542, l 2211, kevés kézirat, lat.

³⁸ A, f¹, sok egyéb koiné kézirat, f, l, sy, sa, bo^{mss}.

³⁹ 700.

⁴⁰ D, it.

⁴¹ Mt 12,20; Jel 15,6; Vö. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, Budapest 1996. 583.

módosítások eredményei, ahogy csekély külső tanúságtételük is mutatja. Az olvasat és az első változat között pedig az előbbi a valószínű a nyomatékosabb és több tanú miatt. Tehát az előző két szövegkritikai problémához hasonlóan itt is az egyszerűbb forma bizonyul az evangélium eredeti lectiójának.

Szerkezet

A perikópát két alegységre oszthatjuk: 1,16-18 és 1,19-20, amelyek hasonló szerkesztésűek. Mindkét alegységet a „καί” + participium („παράγων” - 1,16; „προβάζ” - 1,19) + „εἶδεν” (1,16.19) szerkezet vezeti be, amelynek alanya Jézus maga, aki meglátja leendő tanítványait. Illetve a testvérekre vonatkozó „ἀφέντες” participium (1,18.20) és a követés egy aorisztos alakban álló igéje („ἠκολούθησαν” - 1,18; „ἀπῆλθον” - 1,20) zárja. Az egységek hasonló felépítésűek tematikailag is (halászat, meghívás, elhagyás, követés), és egymással összefüggésben állnak (ugyanaz a meghívó személye). Ugyanakkor különbségeket is fedezhetünk fel: az evangélista Andrást mint Simon testvérét mutatja be, kiemelve Simon nevét (1,16), Jánost viszont Jakab testvéreként említi, de a személynév helyett itt a személyes névmás genitivusát használja („αὐτοῦ” - 1,19), holott a későbbiekben Jakab nevét is feltünteti János azonosítására (3,17; 5,37). Márk az első testvérpár esetében hangsúlyozza csak Jézus nevének megemlékezésével, hogy a Mester az, aki megszólítja őket, továbbá csupán velük kapcsolatban közli kifejezetten az Úr szavait (1,17), míg ez a Zebedeus fiúk esetében ilyen formában nem található meg (1,19-20). Az „εὐθύς” adverbium (1,18) csak Simonékat illetően fordul elő, amely Jézus-követésük gyorsaságát fejezi ki, ugyanakkor Jánosék több mindent hagynak el: apjukat is (1,20). A két alegység nyelvtani és stilisztikai vizsgálata során megállapíthatjuk tehát, hogy az evangélista az első testvérpárra, különösen Simonra helyezi a hangsúlyt az első tanítványok közül, ahogy a továbbiakban részletesebben látni fogjuk.

Elemzés

Az epizódban Jézus látásához kapcsolódó négy személy közül, akiket nevükön nevezve megemlít az evangélista (Simon, András, Jakab és János) Simon az első, aki így mintegy nyitánya az obiectum directumok sorának. A Mester tekintetének első számú „célpontja” – a szöveg szerint - tehát Simon, és utána András. Ez János evangéliumában éppen fordítva van (Jn 1,38.42). Fontos megállapítanunk, hogy Márknál Simon az első név

szerint megnevezett tanítvány a Tizenkettő közül. Továbbá azt is felfedezhetjük, hogy míg a másik három testvérnél találunk magyarázó, pontosító megjegyzéseket,⁴² addig Simon esetében nem. Az ő nevét, az egész evangéliumban egyedülálló módon, itt egy versen belül megismétli a szerző (1,16).⁴³ Véleményünk szerint ezek a tények a stilisztikai és nyelvtani megállapításokon túl szimbolikusan is értelmezhetők: Márk ebben az első elbeszélésben csupán csak felvillantja Péter alakját, akinek kiemelkedő szerepét már most is érzékelteti, de a továbbiakban kívánja bemutatni őt fokról fokra, részletesebben az olvasóknak.

Az evangélista a perikópát egy participium graphicummal kezdi („παράγων” - 1,16), amely a fő cselekmény körülményeit festi le:⁴⁴ Jézus a Galileai-tenger mellett haladva egy folyamatos cselekvés végzője. Nem mellékes a helyszín sem, amelynek kapcsán Márk csak az első testvérpárt emeli ki név szerint evangéliumában a tanítványok közül.⁴⁵ Emellett feltűnik az is, hogy az „ἐν τῇ θαλάσῃ” kapcsolat személyek esetében csak Jézushoz és az első két apostolhoz társul mint helyhatározói bővítmény (4,1; 1,16): talán éppen ugyanott halásznak a tanítványok, ahol később Jézus egy bárkába beszállva tanít. Tehát Jézus meglátja Simont és András (1,16), illetve Jakabot és Jánost (1, 19): „Ennek a látásnak teremtő jellege van, valami újat és örököt alapoz meg (...). Ettől a látástól kezdve Jézus és a meghívottak örökre össze fognak tartozni.”⁴⁶ Az Úrnak Simonra és a többiekre való rátekintése nem csupán fizikai jellegű, hanem meglátja bennük azt is, akivé válni fognak a jövőben. Ebben a sorban Simon tehát az első helyet foglalja el: Márk hangsúlyozza, hogy ő az, akit a Mester először meglát, ő az, akivel először találkozik, akivel az új kapcsolatot elsőként kezdi el. Valószínű, hogy mind Jézusban, mind Péterben megmaradt az első egymás meglátásának az emléke s élménye, amihez az apostol mindig visszatérhetett (16,7).

Az evangélista lényegre törően mutatja be a testvéreket. Először is nevüket megemlítve kiemeli őket az általánosság ismeretlenségéből. A Simon név, Péter apostol eredeti neve, elterjedt név volt a zsidóknál,⁴⁷ melyet az evangéliumok is használnak. Az Újszövetség kilenc különböző Simonról tesz említést, amelyek közül Simon Péter apostol

⁴² András: „τὸν ἀδελφὸν Σίμωνος” (1,16); Jakab: „τὸν τοῦ Ζεβεδαίου” (1,19); János: „τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ” (1,19).

⁴³ Ugyanebben a fejezetben egy másik alkalommal is megismétlődik Simon neve, de két versen belül (1,29-30).

⁴⁴ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, Roma 2001. 363.

⁴⁵ Márknál a „θαλάσῃ” mint előljárószós bővítmény hétszer külön Jézus nevéhez (1,16; 2,13; 4,1; 6,48-49; 7,31), kétszer Jézushoz és a tanítványokhoz általában (3,7; 5,1), kétszer a tömeghez (4,1; 5,21), s egyszer pedig Simonhoz és András (1,16) fűződik.

⁴⁶ „Questo vedere ha un carattere di creazione, fonda qualcosa di nuovo e di perenne (...) A partire da questo vedere Gesù e i chiamati si apparterranno per sempre”: STOCK, K., *Marco. Commento contestuale al secondo Vangelo* (Bibbia e preghiera 47), Roma 2003. 37.

⁴⁷ Ter 29,33; Sir 50; 1Makk 13-15. A név héber formája: שִׁמְעוֹן (Simeon- ApCsel 15,14; 2Pét 1,1), görög változata pedig: „Σίμων”, amelyet az evangéliumokban is megtalálunk. Vö. CULLMANN, O., *Petrus*, 11-12.

alakja előfordulás szerint is kimagaslik.⁴⁸ Márk legtöbbször Péterre vonatkozóan használja ezt a személynevet, sőt az első hat alkalommal mindig csak őt nevezi így.⁴⁹ Az András nevet viszont csak négyszer találjuk meg nála, akinek így az evangélista kisebb jelentőséget tulajdonít.⁵⁰ Tehát a fenti számadatok, Simon nevének egy versen belüli megismétlése, illetve Andrásnak Simonnal való meghatározása jelzik, hogy kettőjük közül Márk Simont emeli ki. A nevek után a szerző beszél a testvérek tevékenységéről: az „ἀμφιβάλλω” hapax ige participiumával (1,16) finoman jelzi, hogy ők más munkával vannak elfoglalva (hálót vetnek a tengerbe), mint Jakabék, akik a hálóikat rendezik (1,19).

A „ἁλιεύς” főnév csak a szinoptikusoknál található meg, mindegyikük ebben az epizódban használja.⁵¹ Lukácstól eltérően Márk egyedül Simonra és testvérére alkalmazza ezt a terminust, ami természetesen implicate Jakabra és Jánosra is vonatkozik, s ebben követi őt Máté is. A szakasz egyetlen praeteritum imperfectum igealakja is ide kapcsolódik („ἦσαν” - 1,16), ami jelzi, hogy Péterék rendszeresen, habituálisan üzik e foglalkozást, ismerte annak minden fortélyát.⁵² S Jézus éppen ebben a megszokott, rutin munkában szólítja és hívja meg őket. Az első találkozás és a meghívás tehát nem a templomban történik (Iz 6,1-13), hanem egy profán munkahelyen.⁵³ Az „ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς” (1,16) kifejezés először fölöslegesnek tűnő használatával Márk előkészíti a következő versben Jézus szavait,⁵⁴ aki már jelképesen fog beszélni e foglalkozásról. Miután az Úr meglátta a halászó férfiakat, megszólítja őket. Márk a perikópában itt használja egyedül Jézus nevét, hangsúlyozva, hogy a Mester szólítja meg őket. Az „εἶπεν” aoristos igealakot (1,17) az evangélista legtöbbször Jézussal kapcsolatban alkalmazza.⁵⁵ Az Úr sokféle emberhez szól Márknál ezzel az igeformával: először Simonhoz és testvéréhez (1,17), utoljára pedig Péterhez (14,27). Ez a két ige hely inclusiót alkotva átöleli az egész márki művet, mintegy jelezve ezzel, hogy az első apostol Jézus első emblematiszusz beszédének kiemelt címzettje. Az evangélista itt közli is a Mester szavait közvetlen beszéd formájában, míg a másik két tanítvány esetében csak utal rá (1,20). S ez egyben az Úr első egyes szám első személyű megszólalása a Márk-evangéliumban. Nem beszél sokat, nem kezdi

⁴⁸ Simon Péter (51), Simon a zelóta (4), Cirenei Simon (3), a leprás Simon (2), Simon az Úr testvére (2), Simon farizeus (3), Iskarioti Simon (4), Simon mágus (4), Simon tímár (4). Vö. ALAND, K., *Vollständige Konkordanz zum Griechischen Neuen Testament*, II. Walter De Gruyter – Berlin - New York 1983. 1203-1204. LOCKYER, H., *All the Apostles*, 127.

⁴⁹ Márk a Simon nevet 7-szer Péterre (1,16.29-30.36; 3,16; 14,37), egyszer - egyszer a buzgó Simonra (3,18), az Úr testvérére (6,3), a leprás Simonra (14,3) és Cirenei Simonra (15,21) használja.

⁵⁰ 1,16.29; 3,18; 13,3.

⁵¹ Mk 1,16-17; Mt 4,18-19; Lk 5,2.

⁵² Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 270.

⁵³ Vö. MAZZEO, M., *Pietro*, 39.

⁵⁴ Vö. DA SORTINO, P. M., *La vocazione di Pietro secondo la tradizione sinottica e secondo San Giovanni*, in ASB 19 (1967) 41. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 74.

⁵⁵ 58-ból 46 esetben Jézus az igealak alanya, amelyek közül 23-szor Jézus nevét is megemlíti Márk.

el tanítani őket, nem ad esetleges kérdéseikre azonnali választ, hanem a követésére szólítja fel őket, a többit majd lépésről lépésre tárja fel nekik.⁵⁶

A „δεῦτε” kifejezés mindössze kétszer hangzik el Márknál Jézus szájából: Simon és testvére (1,17), illetve a tanítványok (6,31) felé. Ebben a szakaszban fordul tehát elő először, mégpedig nyomatékosítva azáltal, hogy itt Jézus két megnevezett személyt szólít meg, s nem csupán egy csoportot általánosságban (6,31). Az ezt követő „ὁπίσω μου” szókapcsolatot viszonylag ritkán alkalmazza Márk: egyszer Keresztelő János (1,7), háromszor pedig Jézus beszédében (1,17; 8,33-34), ahol szintén előtérbe kerül Péter alakja (1,17; 8,33). Az Úr követése tehát azt jelenti, hogy ő megy elöl, s tanítványai utána. Itt sem csupán fizikai elöl haladásról van szó, hanem arról, hogy a tanítványnak a Mester szerint kell élnie, hozzá kell alakulnia. Nemcsak tanítását kell elsajátítania, hanem hozzá kell hasonulnia életvitelében is. Itt ragadható meg jól, hogy a testvéreket meghívó Jézus és a korabeli rabbik magatartása között lényegi különbség van: míg abban a korban a tanítványok választották meg általában tanítójukat, addig a Mester maga választja ki Simont és testvérét, s életközösségre hívja őket.⁵⁷ A tanítványság tehát, amire Péterék meghívást kaptak nem iskolai jellegű tanulás, hanem egy folyamatos, élő kapcsolat Jézussal.⁵⁸

A mondat „ποιήσω” (1,17) futurum kifejezése csupán itt fordul elő az egész evangéliumban, ami mindenképp nyomatékot ad ennek a tevékenységnek, melyet Jézus első közvetlen beszédében mond Simonéknak Márk evangéliumában. A jövő idő jelzi, hogy a Mester elkötelezi magát tanítványai mellett nemcsak most, hanem a továbbiakban is: reményt adva ezzel bátorítóan hat az őt hallgatókra. Az eddig halakat halászó férfiakat más dimenziójú halászatra hívja, amelyet - amint láttuk - ugyanazzal a szóval fejez ki Márk itt is, mint az előző versben („ἀλλεῖς” - 1,16-17). Az Ószövetségben a halászat motívum többször erőszakos, harci szimbólum a pogányokkal, illetve Izraellel szemben.⁵⁹ Jézusnál viszont pozitív értelmet kap ez a kép, kifejezve, hogy a tanítványok új feladata az lesz, hogy embereket nyerjenek meg (halásszanak ki) Isten Országá számára.⁶⁰ Vagyis tanításukkal, küzdelmeikkel vezessenek minél több embert Jézushoz. Az „ἄνθρωπων” többes szám genitívus (1,17) nemcsak a zsidókra, hanem minden egyes emberre vonatkozik, s ezzel itt már felvillan az apostolok küldetésének egyetemes jellege is (16,15).

⁵⁶ Vö. MARTINI, C. M., *Le confessioni di Pietro*, 42. STOCK, K., *Marco*, 37.

⁵⁷ Vö. GUELICH, R. A., *Mark 1-8,26* (ed. HUBBARD, D. A. – BARKER, G. W.) (WBC 34A), Colombia 1989. 51. HARRINGTON, D. J., *Evangélium Márk szerint*, 48-49. MAZZEO, M., *Pietro*, 39.

⁵⁸ Vö. FILSON, F. V., *Peter*, in *IDB*, III. 1962. 750.

⁵⁹ Jer 16,16; Ám 4,2; Hab 1,17.

⁶⁰ Vö. GNILKA, J., *Márk*, 82. Uő., *Pietro e Roma*, 132. KERTELGE, K., *Markusevangelium* (ed. GNILKA, J. – SCHNACKENBURG, R.) (NEB NT 2), Würzburg 1994. 24.

A következő versben Márk a szokásos rövidséggel írja le a meglátott, megszólított és felszólított tanítványok reakcióját. Feltűnő, hogy az evangélista nem számol be párbeszédről. Simon és testvére válaszát nem szavukkal, hanem gyors tettükkel közli: egy participium és egy ige segítségével. Az „ἀφέντες” participium aoristos formát négyszer használja Márk a tanítványokra vonatkoztatva evangéliumában.⁶¹ Az első alkalommal rávilágít arra, hogy Simonék elhagyják az addigi életvitelüket jelképező hálókat, hogy a Mester után menjenek (1,18), az utolsó alkalommal pedig rámutat arra, hogy Jézust mindegyik tanítványa elhagyja (14,50). E két pont fogja közre azt az utat, amelyen keresztül a szerző bemutatni kívánja az apostolok Jézus-követését, annak kezdetét, kibontakozását és bukását. E folyamat küszöbén ott találjuk tehát elsőként Simont és András, illetve a Zebedeus fiúkat, akik apjukat elhagyva szintén csatlakoznak az Úrhoz (1,20). A participium mellett a halászok reakciójának fő cselekedetét az „ἀκολουθέω” ige írja le (1,18), ami a „κέλευθος” (ösvény) szóból származik, s valakivel egy ösvényen, úton való járást fejez ki, az aoristos formában pedig valakihez való csatlakozást jelent.⁶² A követett személy nyelvtanilag dativusban áll („αὐτῷ” - 1,18), ami a követő részéről nagyobb dinamizmust, szorosabb elköteleződést sugall. Az ige indicativus aoristos activi többes szám harmadik személyű alakja csak itt található meg Márknál (1,18), vagyis Simonra és Andrásra utalva. Továbbá Péter apostol az utolsó férfi szereplő az evangéliumban, aki, noha messziről, de követi még Jézust (14,54). Végül azt is megállapíthatjuk, hogy az „ἀκολουθέω” ige egyénekre lebontva, eltekintve a tanítványok csoportjától és a tömegtől, legtöbbször Péterhez kapcsolódik.⁶³ Mindezek a tények mutatják, hogy az evangélista hangsúlyozottan mutatja be az első testvérpárt, s különösen Simon Jézus-követését. Sőt később az Úrhoz szólva maga Péter utal vissza erre a tetteire, amelynek perfectum igealakja („ἠκολούθηκάμεν” - 10,28) világosan jelzi, hogy a múltbeli péteri cselekedetnek a jelenre is hatása van:⁶⁴ a Mester követése meghatározza az apostol egész életét.

Fontos azt is látnunk, hogy bár - amint említettük - Simon áll az első helyen, de Jézus mégsem csak őt szólítja meg egyedül, hanem mindkettőjüket („αὐτοῖς” - 1,17a). Nem csupán Pétert fogja emberek halászává tenni, hanem annak testvérét is („ὁμᾶς” - 1, 17b), aki ugyanúgy otthagyja a hálókat, és csatlakozik a Mesterhez („ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ” - 1,18). S ez elmondható Jakabról és Jánosról is, akiket Jézus szintén meglát és meghív,

⁶¹ 1,18.20; 4,36; 14,50.

⁶² Vö. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 29.

⁶³ A szó háromszor Péterhez (1,18; 10,28; 14,54); kétszer Lévihez (2,14); egyszer-egyszer András (1,18), János (9,38), a gazdag ifjúhoz (10,21) és Bartimeushoz (10,52) fűződik.

⁶⁴ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 285.

s akik hasonlóképpen elhagyva értékeiket az Úr után mennek („ἀφέντες /.../ ἀπὸ τοῦ - 1,20). Márk tehát mutatja, hogy Jézus nem különíti el Pétert a többiektől, hanem közösségbe kapcsolja magával és a többi tanítvánnyal.⁶⁵ A meghívásnak egyéni és közösségi dimenziója van az első apostol számára is.

Péter apostolék meghívástörténete párhuzamba állítható Elizeusével (1Kir 19,19-21), hiszen hasonló elemeket fedezhetünk fel mindkettőben (hívás, elhagyás, követés). Ezzel az evangélista Jézus tettének prófétai jellegét, illetve a megszólított tanítványok szerepét domborítja ki. Ugyanakkor az Úr gesztusa túl is mutat Illés tétén, mivel Jézus nem Istentől jövő megbízatásra hívja meg az apostolokat, mint Illés próféta Elizeust (1Kir 19,16), hanem az ő saját hatalmával, szavának erejével.⁶⁶ Péterék követése mögött tehát Jézus hatalma és tekintélye áll.

A perikópa elemzése során láthattuk, hogy az epizód igen fontos szerepet tölt be a márkai műben, hiszen a tanítványság forrását írja le. Az első négy apostol, akiket Jézus meglátott és követésére hívott, s akik elhagyva a számukra fontos értékeket, hogy csatlakozzanak hozzá, Mesterük nyilvános működésének tanúivá válnak a kezdetektől fogva.⁶⁷ Továbbá megállapíthatjuk, hogy e néhány versben Márk nyelvtani, stilisztikai, kontextuális és szimbolikus szempontból is kiemeli Simon személyét, mint az elsőként megnevezett, meglátott és megszólított tanítványt, aki Andrással együtt tüstént követi Jézust. Elmondhatjuk, hogy „Péter Jézus hagyományának keze, amennyiben Jézus első tevékenységének tanúja”.⁶⁸ Az evangélista keveset mond el még az apostolról, de finoman már érzékelteti jelentőségét, amit a későbbiekben fokozatosan fog kibontani. Ugyanakkor azt is leszögezi, hogy Péter nem egyedüli tanítvány, hanem egy közösség tagja is, ahogy a következő perikópában szintén látni fogjuk.

⁶⁵ Vö. STOCK, K., *Marco*, 38.

⁶⁶ Vö. PESCH, R., *Das Markusevangelium* (ed. WIKENHAUSER, A. – VÖGTLE, A. – SCHNACKENBURG, R.) (HTKNT 2/1), Freiburg – Basel – Wien 1989. 111.

⁶⁷ Vö. GUELICH, R. A., *Mark 1-8,26*, 49. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/1. 108.

⁶⁸ „Pietro è garante della tradizione di Gesù, in quanto testimone della prima attività di Gesù”: PESCH, R., *I fondamenti biblici*, 50.

1.2.2.2. Mk 3,13-19: Péter és a többi apostol kiválasztása

Fordítás

13. És fölmege a hegyre és odahívja akiket ő akart, és elmentek hozzá.

14. És alkotott (teremtett, rendelt) tizenkettőt, akiket apostoloknak is nevezett, hogy legyenek vele, és hogy küldje őket hirdetni és bírjanak hatalmat kiűzni az ördögöket.

16. És alkotott (teremtett, rendelt) a tizenkettőt, és a Simonnak Péter nevet adta,

17. és Jakabot, a Zebedeusét, és Jánost, a Jakab testvérét és nekik a Boanérge sz nevet (neveket) adta, ami van mennydörgés fiai (ami a mennydörgés fiait jelenti).

18. és András t és Fülöpöt és Bertalant és Mátét és Tamást és Jakabot, az Alfeusét, és Táddét és Simont a Kánaánit,

19. és iskarióti Júdást, aki el (is) árulta őt.

Behatárolás

Az első fejezet után ebben a perikópában esik szó újból Péterről a tizenkét apostol kiválasztása kapcsán. A tó partjáról (3,7-12) Jézus felmege a hegyre, ahol tanítványai val tartózkodik (3,13-19), majd hazatér velük (3,20). A 3,7-12. 20-22. versektől eltérően a 3,13-19 szakaszban nincs jelen a tömeg, így Jézus nyugodtabb körülmények között lehet a Tizenkettővel. Továbbá az apostolok kiválasztása és felsorolása újdonság az előző és a következő epizódokhoz képest. A perikópát tehát a helyszínváltás, a szereplők megnevezése és a tematikai változás miatt a 3,13-19 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

A 3,16. versben a „καὶ ἐποίησεν τοὺς δώδεκα” olvasatot a legjelentősebb, ősi szövegtanúk tartalmazzák,⁶⁹ viszont emellett három változatot is találunk: 1. hiányzik ez a sor;⁷⁰ 2. „καὶ περιαγοντας κηρυσσειν το εὐαγγελιον”;⁷¹ 3. „πρωτον Σιμωνα”.⁷² A kevés tanúságtétellel rendelkező, harmadik variáció valószínűleg a Mt 10,2 vers hatására alakult ki, amely a felsorolás nyelvtani logikáját megzavaró 3,16b verset kívánja átalakítani. A második variáns sem tekinthető az eredeti szövegnek, hiszen ezt sem tartalmazza sok irat. Az olvasat, amely

⁶⁹ x, B, C*, Δ, 565, 579, kevés kézirat, sa^{ms}.

⁷⁰ A, C², D, L, Θ, f¹, 33, 2427, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy, bo.

⁷¹ W, a, c, e, vg^{mss}.

⁷² f¹³, kevés kézirat, sa^{mss}.

szinte a 3,14a vers megismétlése, vagy másolási hibából származik, vagy arra szolgál, hogy az evangélista újra felvegye az elbeszélés fonálát, amely a 3,14b-15 versekkel kissé megszakadt. Mindkét lehetőség elképzelhető, viszont az első változattal szembeni erősebb külső tanúság miatt, mégis olvasatunkat részesítjük előnyben.⁷³ Így tehát Márk kétszer is hangsúlyozza, hogy Jézus az, aki a Tizenkettőből álló közösséget létrehozta, akik között első helyen, mint látni fogjuk, Simon Péter áll.

Szerkezet

A perikópa két alegységből áll:⁷⁴ a tizenkét tanítvány meghívása (3,13-15), illetve nevüknek a felsorolása (3,16-19). A „καὶ ἐποίησεν τοὺς δώδεκα” (3,16a) kapcsolat megismétlése és benne a határozott névelő jelzi a második egység kezdetét, illetve azt, hogy itt fejt ki Márk az előbbiben megemlített Tizenkettő kilétét. Az apostol-lista valószínűleg az evangélista előtti hagyományból származik,⁷⁵ vagyis már az evangélium megírása előtt is a keresztények körében Péter apostol nagy tekintélynek örvendett. Márki redakciónak tekinthetjük a „καὶ ἐποίησεν τοὺς δώδεκα” sort (3,16a),⁷⁶ és az „ἐπέθηκεν” ige megismétlését (3,16-17),⁷⁷ amely segítségével az evangélista egybefűzi a két alegységet.

Elemzés

A szakasz első alegysége (3,13-15) Jézus cselekedeteit írja le: ő áll az események középpontjában. Felmegy a hegyre, amelynek elsősorban nem földrajzi, hanem jelképes jelentése van: az Ószövetségben a hegy az Istennel való találkozásnak, az isteni kinyilatkoztatásnak a színtere.⁷⁸ Márk először itt használja evangéliumában az „ὄρος” kifejezést (3,13), s ezzel is hangsúlyozni kívánja, hogy az apostolok kiválasztása, s közöttük elsőként Péteré, Isten szándékának megfelel, kinyilatkoztatásával összhangban áll. A „προσκαλεῖται” és „ἦθελεν” igék is itt fordulnak elő első ízben nála (3,13), s ezáltal nagyobb nyomatékot kap az a tény, hogy ilyen formán Jézus most hív először magához egyeseket, akiket akart, s akik közül szintén Simon Péter az első. Az utóbbi ige nem praesens

⁷³ Vö. METZGER, B. M., *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, Stuttgart 2001. 69.

⁷⁴ Vö. MARCUS, J., *Mark 1-8* (ed. ALBRIGHT, W. F. – FREEDMAN, D. N.) (AnCB 27), New York 2000. 265.

MATEOS, J. – CAMACHO, F., *Il Vangelo di Marco*, I. 303-304. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/1. 203.

⁷⁵ Vö. GNILKA, J., *Márk*, 174. GUELICH, R. A., *Mark 1-8*, 26. 155. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/1. 205.

⁷⁶ Vö. GNILKA, J., *Márk*, 175.

⁷⁷ Vö. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/1. 205.

⁷⁸ Kiv 19,3; 24,15; 1Kir 18-19.

storicumban, hanem praeteritum imperfectumban áll, amellyel az evangélista jelzi, hogy Jézus folyamatosan akarta e tanítványokat magához hívni, ami tehát nem egy pillanatnyi döntésének az eredménye.⁷⁹ A meghívottak reakciója egységes, hasonló az előző epizódhoz, azzal a különbséggel, hogy míg a Zebedeus fiúk Jézus után mentek („ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ” - 1,20), addig itt a Mesterhez mennek oda valamennyien („ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν” - 3,13). A perikópa első egységének központi magva az „ἐποίησεν δώδεκα” szókapcsolat (3,14a), melyet a 3,13.15 versek ölelnek át.⁸⁰ A kifejezés mögött, amely a 3,16a versben is megismétlődik jelezve Jézus tettének súlyát, szemita gondolkodásmód húzódik: vagyis nem a jogi aktuson vagy szervezésen van a hangsúly, hanem azon, hogy ez egy teremtő cselekedet, amely Jézus teremtetői gesztusát és hatalmát mutatja.⁸¹ A Mester mint teremtő és mint kinyilatkoztató hozza létre a tizenkét apostolból álló csoportot, amelynek első embere Péter. A tizenkettes szám Izrael törzseit jelképezi,⁸² hiszen a zsidóság számára Jézus korában is a nép egységének, teljességének, végidőbeli helyreállításának a szimbóluma volt.⁸³ Tehát ez a gesztus Izrael megújulásának a kifejeződése,⁸⁴ mivel ahogy a 12 páttriárka az akkori zsidó népnek volt fontos, úgy a 12 apostol a lelki, új Izrael számára jelent egyrészt beteljesülést, másrészt kezdetet.⁸⁵ A 12 tanítványból álló csoportról az ősegyházban már igen korán találunk számos tanúságtételt,⁸⁶ ezért biztosan a történeti Jézusra vezethető vissza e közösség megalapítása.⁸⁷

Jézus azért hívja meg őket, hogy vele legyenek (3,14). Márk fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy mielőtt az Úr igehirdetésre, ördögűzésre küldené hatalommal ellátva tanítványait, amit az „ἀποστέλλω” ige mutat (3,14-15),⁸⁸ arra hívja őket, hogy együtt legyenek vele. A tanítványság lényege tehát a Jézussal való együtt-lét, amelyben az apostol megtapasztalja Mestere életét, életmódját, s ebből fakad majd a Jézus szerinti cselekedete. Az Úrral való lét megelőzi tehát, s mintegy táplálja a tanítvány tetteit. A „μετά” praepositio genitivusban álló bővítménye az evangéliumban nyolcszor utal Jézusra, melyek közül egy

⁷⁹ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 270.

⁸⁰ Vö. MATEOS, J. – CAMACHO, F., *Il Vangelo di Marco*, I. 303-304.

⁸¹ Vö. GUELICH, R. A., *Mark 1-8*, 26, 157. MARCUS, J., *Mark 1-8*, 262. MAZZEO, M., *Pietro*, 68.

⁸² Kiv 24,4; Józs 13-19; 1Kir 18,31. Vö. HARRINGTON, D. J., *Evangélium Márk szerint*, 55. MATEOS, J. – CAMACHO, F., *Il Vangelo di Marco*, I. 301.

⁸³ Vö. STOCK, K., *Boten aus dem Mit-Ihm-Sein. Das Verhältnis zwischen Jesus und den Zwölf nach Markus* (AnBib 70), Roma 1975. 36.

⁸⁴ Vö. PERKINS, P., *Peter*, 102.

⁸⁵ Vö. GAECHTER, P., *Petrus und seine Zeit. Neutestamentliche Studien*, Innsbruck – Wien – München 1958. 34.48.

⁸⁶ Mt 10,1-4; Lk 6,12-16; ApCsel 1,13; 1Kor 15,5

⁸⁷ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 126. GNILKA, J., *Márk*, 182.

⁸⁸ Vö. BALÁZS K., *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, Budapest 1998. 63.

kivétellel (5,18) a 12 tanítvány az, aki Mesterével van.⁸⁹ E nyolc alkalom közül legelőször személyes névmás („αὐτοῦ” - 3,14) jelöli Jézust, akivel a Tizenkettő együtt van, utoljára viszont - Péter kapcsán - név szerint találjuk megemlítve („μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ ἡσθα τοῦ Ἰησοῦ” - 14,67). Ebből is kitűnik, hogy a Tizenkettő közül, akiket Márk először ebben a perikópában sorol fel (3,16-19), Péter, Jakab, János és iskarióti Júdás alakja kap nagyobb nyomatékot. De közülük is Péter emelkedik ki leginkább, hiszen a szűkebb tanítványi körben az ő neve hangzik el mindig először (5,37; 14,33), illetve az utolsó előfordulási helyen a praepositio az apostolok közül csupán őhöz fűződik egyedül (14,67).

A perikópa második alegysége (3,16-19) szervesen kapcsolódik az előzőhöz: a 3,16a vers hídként köti össze a két egységet, jelezve, hogy az evangélista itt konkretizálja, ki is az a Tizenkettő, akiket Jézus magához szólított. A 3,16. versben szinte egymás mellett találjuk a második alegység két, aoristosban álló fő igéjét („ἐποίησεν”; „ἐπέθηκεν”), melyeknek alanya Jézus. Ez ünnepélyesebbé és intenzívebbé teszi a verset. Míg az előbbi igealak a 3,14. versben is előfordul, addig az utóbbi itt található meg először az egész evangéliumban, s ismétlődik meg a következő versben (3,17). Az „ἐπέθηκεν” igealak Márknál csak itt fordul elő (3,16-17): a Péter és a Boanérge sz nevek vonatkozik, jelezve ezzel e két név különleges szerepét az evangéliumon belül, amelyet az is mutat, hogy az „ὄνομα” főnév mint Jézus cselekvésének tárgya, az evangélistánál szintén ebben a szakaszban szerepel csupán (3,16-17).

Az apostol-lista személynevei accusativusban találhatók, amelyek az „ἐποίησεν” ige obiectum directumai (3,16).⁹⁰ Márk első alkalommal sorol fel evangéliumában ennyi nevet, ami még személyesebbé teszi az epizódot, hiszen ezek mögött emberek húzódnak a maguk történetével, élményeivel, s cselekedeteivel. A nevek megemlítésével a 12 apostolból álló, eddig általános síkon mozgó csoport konkretizálódik, s személyes vonást kap. E katalógusban háromszor négyes csoportra oszlanak az apostol nevek,⁹¹ melyeknek a felét többé nem említi meg Márk.⁹² Egyeseket viszont jobban kiemel, rámutatva ezzel azoknak az evangéliumban, illetve az ősegyházban betöltött jelentősebb szerepére. A felsorolt tanítványok közül négynek van fenntartva három külön vers,⁹³ a többi nyolcra viszont csak egy versben olvashatunk (3,18). A Pétert jelölő „Σίμων” nevet itt találjuk utolsó előtti alkalommal Márknál (3,16), amit az evangélista az első fejezetben ötször már megemlít, de itt áll e szó először dativusban mint

⁸⁹ A 12 tanítvány együtt: 3,14; Péter, Jakab és János közösen: 5,37.40; 14,33; iskarióti Júdás: 14,18.20; Péter egyedül: 14,67.

⁹⁰ Vö. ZERWICK, M. – GROSVENOR, M., *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament*, Roma 1996. 109.

⁹¹ Vö. GAECHTER, P., *Petrus und seine Zeit*, 41.

⁹² Fülöp, Bertalan, Máté, Tamás, Tádé és a kananita Simon.

⁹³ Simon Péter: 3,16; Jakab és János: 3,17; iskarioti Júdás: 3,19.

Jézus cselekedetének („ἐπέθηκεν”) obiectum indirectuma. Ugyanakkor a szerző itt beszél első ízben a „Πέτρος” személynévről (3,16), melyet határozott névelő nélkül használ. Jézus tevékenységének név szerint megemlítve Péter négyszer obiectum directuma, itt az első alkalommal.⁹⁴ Továbbá megállapíthatjuk, hogy az apostolról szóló vers (3,16) a legélénkebb része a második alegységnek, mivel benne fellelhető mindkét, a perikópában megismételt ige vonzatával együtt („εποίησεν /τοὺς/ δώδεκα” - 3,14.16; „ἐπέθηκεν ὄνομα” - 3,16-17). Az „ἐπέθηκεν” ige első bővítménye is Simonra utal, amely az első obiectum indirectum a felsorolásban („τῷ Σίμωνι” – 3,16), csakúgy, mint az accusativusban álló Péter szó az első obiectum directum az apostolok között („Πέτρον” – 3,16). Az „ἐπέθηκεν” alak (Mk 3,16) megtöri a vers elején található „εποίησεν” + accusativus nyelvtani logikát, amely így a következő versben az obiectum directumok listájával folytatódik. Ez a törés grammatikailag is jelzi Simon Péter alakjának fontosságát, hasonlóan a mondszerkesztéshez, melynek az élén az apostol áll. Ennek tartalmi jelentése is van: mindaz, amit Márk az előzőekben megfogalmazott általánosságban a tanítványi lét jellemzőiről (3,13-15), s amit utána konkretizál az apostolok személyében (3,16-19), az - kiemelkedő helyzete miatt - elsősorban az első tanítványra: Péterre vonatkozik, amit az evangélista a továbbiakban fog lépésről lépésre kifejteni. Itt tehát a szakaszban bővebben kommentált másik három tanítványhoz képest szükséztavúbban szól Péterről, nem magyarázva meg nevének jelentését, ellentétben a Zebedeus fiúkéval („Βοανηργής, ὃ ἐστὶν Υἱοὶ Βροντῆς” - 3,17). Azt sejteti ezzel, hogy Simon kiemelkedő szerepe már evidencia nemcsak az evangélista, de közössége számára is.

A következő versben Jakabról és Jánosról esik csupán szó (3,17). Itt is megtalálhatjuk az „ἐπέθηκεν ὄνομα{τα}” szókapcsolatot, amely szintén kiemeli a testvérpárt a többiek közül. Majd ezt követően az evangélista András nevéhez nem fűzve semmit, felsorolja a többi apostolt (3,18), s végül iskarioti Júdásra összpontosít (3,19). Mindezekből kitűnik, hogy az apostol-listában a fentiekben említett négy tanítvány kap nagyobb hangsúlyt, de közülük is az első három domborodik ki a névadás következtében: Jézus csak nekik ad nevet a Tizenkettő csoportján belül (3,16-17). A név az Ószövetségben a személyt, annak identitását, szerepét és hivatását fejezi ki.⁹⁵ Egy új név adása éppen ezért a személy új feladatát, küldetését kívánja jelölni.⁹⁶ Elmondhatjuk: „olyan, mint egy második <születés>, /.../ mint egy második

⁹⁴ 3,16; 5,37; 9,2; 14,33.

⁹⁵ Ter 3,20; 17,5.15; 32,29; Iz 62,2; 65,15.

⁹⁶ Vö. LIMBECK, M., *Das Evangelium nach Markus (1-10)* (ed. LIMBECK, M. – MILLER, G. – MUSTERLE, A.) (KKNT 2/1), Stuttgart 1966. 17. MARCUS, J., *Mark 1-8*, 263.

<teremtés>, ami abban a pillanatban valósul meg bennük.”⁹⁷ Ha a nevet pedig Isten adja, akkor az azt mutatja, hogy az új hivatás Isten által akart dolog, tőle származik. Ennek fényében kívánjuk értelmezni ezt a perikópát is. Az „ἐπιτίθημι ὄνομα” szókapcsolat az Ószövetségben is előfordul,⁹⁸ de az Újszövetségben egyedül itt található meg, s az alanya Jézus maga. Mivel ő nevezi el őket, ő lesz új hivatásuk forrása és biztosítója is egyben, amennyiben vele maradnak (3,14). Míg a Zebedeus fiúk ketten kapnak egy nevet, amely többször nem fordul elő az evangéliumban, addig Simon egyedül, külön kapja a Péter nevet,⁹⁹ s ettől fogva Márk így nevezi az apostolt (kivéve a 14,37. verset, ahol még egyszer alkalmazza a Simon nevet). Míg a testvérpár nevének jelentését megmagyarázza az evangélista, addig - mint említettük - Péterét nem, mivel feltételezi, hogy olvasói ismerik azt.

A „Πέτρος” nevet lehet értékes, nemes (drága) kőnek, vagy alapkőnek, sarokkőnek is érteni,¹⁰⁰ ami az apostolnak a többiek közötti fontos feladatát jelezheti. Márk nem fejt ki a név jelentését, de sejteti, hogy mindenekelőtt azért szikla, mivel ő az első tanítvány (1,16-18), s mivel – ahogy a későbbiekben látni fogjuk- ő a feltámadás kitüntetett tanúja (16,7).¹⁰¹

Összefoglalva megállapíthatjuk tehát, hogy ebben a szakaszban Márk nem az első tanítványok meghívástörténetét beszéli el egy másik változatban, hanem a 12 apostol közösségének megalapítását kívánja leszögezni.¹⁰² A perikópában a fentebb felvázolt tények következtében Péter alakja kiemelkedik a Tizenkettő és a szűkebb hármastanítványi körön belül, noha megmarad e közösség tagjának is, akit Jézus szintén arra hív meg, hogy vele legyen, majd hirdesse az örömhírt, s űzze ki az ördögöket. Az apostol első helye a felsorolásban nem a véletlen műve, hanem az első tanítvány szerepének hangsúlyozása az evangélista részéről, amelyet a továbbiakban bont majd ki.

⁹⁷ „è come una seconda <nascità > /.../ una seconda <creazione> che si compie in loro in quel momento”:

CIPRIANI, S., *La figura di Pietro*, 19.

⁹⁸ Bír 8,31; 2Kir 24,17; Dán 1,7: ezeken a helyeken az ember ad nevet; Neh 9,7: itt az Úr ad nevet.

⁹⁹ Vö. STOCK, K., *Boten*, 34.

¹⁰⁰ Vö. DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*, 12.

¹⁰¹ Vö. GNILKA, J., *Márk*, 179.

¹⁰² Vö. LIMBECK, M., *Das Evangelium nach Markus (1-10)*, 2/1. 17.

1.2.2.3. Mk 8,27-30: Péter hitvallása

Fordítás

27. És Jézus és a tanítványai eltávozott Fülöp Cezaréájának környékére, és az úton megkérdezte a tanítványait mondván nekik: „kinek mondanak az emberek engem?”

28. Azok pedig mondták neki mondván: „Keresztelő Jánosnak, és mások Illésnek, mások pedig egynek a próféták közül.”

29. És ő megkérdezte őket: „Ti pedig kinek mondotok engem?” (mit mondtok, ki vagyok én?) Felelve a Péter mondja neki: „Te vagy a Krisztus.”

30. És keményen felszólította őket, hogy senkinek se mondják el ezt róla.”

Behatárolás

A következő általunk vizsgált péteri szakasz vezet be az evangélium második felét (8,27-16,8), tehát elhelyezkedését tekintve fontos szerepet tölt be az egész márkai művön belül, annak egyik csúcspontja.¹⁰³ A 8,27. verstől az előző perikópához képest (8,22-26) megváltozik a helyszín: Jézus tanítványaival együtt elhagyja Betsaidát, Fülöp Cezaréájának környékére megy. A meggyógyított vak már nincs jelen (8,26), az epizód főszereplői: Jézus és az apostolok (8,27-28.30), illetve külön megemlítve Péter (8,29). A tematika is módosul: míg az előzőekben egy vak meggyógyításáról olvashatunk, addig a 8,27. verstől a Mester személyének kérdése áll a középpontban. Viszont a „καὶ ἤρξατο διδάσκειν” szókapcsolat (8,31) egy újabb epizód kezdetét jelzi. E szempontokat figyelembe véve a szakaszt a 8,27-30 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Szövegkritikailag két problémát találunk a 8,29. versben. Az „ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος” textusi olvasatnak¹⁰⁴ két szövegvariánsa van: 1. „ἀποκριθεὶς δέ”,¹⁰⁵ 2. „καὶ ἀποκριθεὶς”.¹⁰⁶ Az első változat valószínűleg a Mt 16,16 alapján fűzi a „δέ” szócskát a participium után, a második verzió pedig más márkai íghehelyeket követve alkalmazza a „καί” kötőszót a melléknévi igenév

¹⁰³ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 265. PESCH, R., *Das Markusevangelium* (ed. WIKENHAUSER, A. – VÖGTLE, A. – SCHNACKENBURG, R.) (HTKNT 2/2), Freiburg – Basel – Wien 1991. 27. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 154. STOCK, K., *Marco*, 151.

¹⁰⁴ B, L, 579, kevés kézirat, aur, l, vg, sy^{p,h}, sa^{ms}, bo.

¹⁰⁵ x, C, D, W, Θ, f^{1,13}, sok egyéb koiné kézirat, f, ff², sa^{mss}.

¹⁰⁶ A, N, 33, 892, 1241, 1424, 2427, kevés kézirat, it.

előtt.¹⁰⁷ Ezért ezek, noha több szövegtanúban is megtalálhatók, mégsem képezik az eredeti szöveget. Az általunk elfogadott olvasat tehát, amelyet a B kódex is tartalmaz, mellőzve a „δέ” és a „καί” kifejezéseket Jézus kérdéséhez közvetlenül kapcsolja Péter feleletét, pergőbbé, élénkebbé téve ezáltal a jelenetet.

Továbbá az apostol válaszában a „ὁ Χριστός” olvasatnak két változata említhető meg: 1. „ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ”;¹⁰⁸ 2. „ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος”.¹⁰⁹ Mindkettőn érződik a Mt 16,16. vers hatása, így egyik sem tekinthető az eredeti szövegnek. Velük szemben rövidebb olvasatunkat részesítjük előnyben, amely tömören foglalja össze Péter hitvallásának tartalmát.

Szerkezet

A szakaszt a dialógus két alegységre bontja: 8,27-28; 8,29-30. Mindkét egység három-három mozzanatból tevődik össze: a bevezetőt (v.27a) Jézus első kérdése (v.27b) és a tanítványok válasza (v.28) követi, illetve az Úr második kérdése után (v.29a) Péter válasza (v. 29b) és a hallgatás parancsa (v.30) található.¹¹⁰

Elemzés

E néhány sort szorosan összekapcsolja egymással a mind a négy versben megtalálható khiasztikus formában elhelyezkedő, dativusban álló obiectum indirectum: „αὐτοῖς” (8,27): (A) – „αὐτῷ” (8,28): (B) – „αὐτῷ” (8,29): (B) – „αὐτοῖς” (8,30): (A); (A-B-B-A). Először a tanítványokra általában, majd kétszer Jézusra, s végül ismét az apostolokra vonatkoznak. Míg a 8,28. versben a tanítványok obiectum indirectuma a Mester, addig a következő versben egyedül Péteré (8,29). Jézus kérdései, illetve hallgatási parancsa mindegyik tanítványhoz szólnak: „τοὺς μαθητὰς /.../ αὐτοῖς” (8,27); „αὐτούς” (8,29); „αὐτοῖς” (8,30). Vagyis nem külön Pétert szólítja meg, mégis a második alkalommal az apostol egyedül válaszol neki (8,29b). A perikópában csupán két alany van név szerint kiemelve („ὁ Ἰησοῦς” - 8,27; „ὁ Πέτρος” - 8,29). Illetve az indicativus praesens imperfectum activi alakok közül külön-külön

¹⁰⁷ 9,5; 11,22; 12,35; 14,48.

¹⁰⁸ $\aleph$, L, kevés kézirat, r¹.

¹⁰⁹ W, f¹³, kevés kézirat, b, sy^p, sa^{mss}.

¹¹⁰ Vö. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 28.

egyéniileg csak hozzájuk kapcsolódik egy-egy ige („λέγει”: Péterhez - 8,29b; „εἰ”: Jézushoz - 8,29b), a többi esetben általánosságban az emberekhez („λέγουσιν” - 8,27) vagy a tanítványokhoz („λέγετε” - 8,29a). Mindezekből is láthatjuk, hogy Márk kidomborítja és hangsúlyosabbá teszi Péter alakját, illetve Jézushoz kötődő szorosabb kapcsolatát.

Eltekintve az eddigi megrovó kérdésektől, amelyekkel az Úr a Tizenkettőhöz fordult,¹¹¹ ez a perikópa az első és egyetlen olyan hely, amelyben a Mester nyíltan megkérdezi tanítványait, hogy kinek tartják őt az emberek, illetve maguk az apostolok.¹¹² Jézus első kérdésének alanyai az emberek („οἱ ἄνθρωποι” - 8,27), vagyis arra kíváncsi, hogy mi az általános vélekedés róla. A tanítványok válaszukban a korabeli közvélemény szerinti nézeteket említik, hasonlóan a 6,14-16 szakaszhoz. A második kérdés alanya viszont, eltérően az elsőtől, többes szám második személyű személyes névmás („ὁμοῖς” - 8,29a), amely a kérdő mondat elejére kerül nyomatékosítva ezáltal,¹¹³ hogy Jézus most azt szeretné tudni, hogy tanítványai, akik a kezdetektől vele vannak (3,14), őt látják és hallják, mit gondolnak róla. Az emberek közül Jézus kiemeli tehát apostolait azáltal, hogy másodszor az ő személyes véleményüket kérdezi. A választ viszont egyedül Péter adja meg, melynek következtében a Tizenkettő közt órá terelődik a figyelem.

Az apostol, Márk evangéliumában, először itt lép színre, mint egyedül cselekvő, beszélő személy.¹¹⁴ A tanítványi csoport szóvivőjeként és képviselőjeként válaszol.¹¹⁵ Továbbá itt található szinte egymás mellett a perikópának az a két igéje, amelyek, mint említettük, külön egy-egy személyhez kapcsolódnak („λέγει”: Péterhez; „εἰ”: Jézushoz - 8,29b). Az „ἀποκριθεὶς” kifejezés, amely az apostol válaszát vezeti be (8,29b), 15 alkalommal fordul elő Márknál.¹¹⁶ Míg Pilátusnak a tömeghez való odafordulását fejezi ki a melléknévi igenév (15,12), addig az első tanítvány esetében két alkalommal Jézushoz intézett beszédét (8,29b; 9,5). Tehát az egész evangéliumban az apostolok közül, mint külön megnevezett személyre, egyedül Péterre s annak Jézussal való kapcsolatára vonatkozik ez a terminus. Sőt a participiumot mindkét esetben ugyanazzal az igével találjuk párosítva is: „ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει” (8,29b; 9,5). Illetve a „λέγει” igealak 62-szer található meg a márkai műben, s

¹¹¹ 4,40; 7,18-19; 8,17-21.

¹¹² Vö. STOCK, K., *Marco*, 152.

¹¹³ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica del greco del Nuovo Testamento* (Introduzione allo studio della Bibbia, Supplementi 2), Brescia 1997.² 475.1.b.2.

¹¹⁴ Vö. STOCK, K., *Marco*, 154.

¹¹⁵ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 260. GNILKA, J., *Márk*, 435-436. KERTELGE, K., *Markusevangelium*, 84. MATEOS, J. – CAMACHO, F., *Il Vangelo di Marco. Analisi linguistica e commento esegetico*, II. Assisi 2002. 240. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 29.33.35. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 155.

¹¹⁶ 12-szer Jézus, 2-szer Péter, 1-szer pedig Pilátus a participium alanya.

Péter az első férfi, akinek Jézushoz intézett szavait így vezeti be az evangélista (Mk 8,29b).¹¹⁷ Továbbá ebben a szakaszban fordul elő az evangéliumban harmadszor a Péter név, viszont első alkalommal határozott névelővel ellátott nominativusban („ὁ Πέτρος” - 8,29b), ami most még jobban az apostolra irányítja a figyelmet, hiszen egyedül az ő nevét említi meg itt az evangélista a Tizenkettő közül.

Péter válasza eltér az előző közös felelettől (8,28), mivel nem aoristosban, hanem praesens storicumban áll a mondatát bevezető ige („λέγει”), s kijelentését sem előzi meg a „ὅτι” szócska (8,29b), ami által a többiekénél jobban kidomborodnak a tanítvány szavai. Péter felelete lényegesen rövidebb (4 szó) az előbbi közös válasznál (13 szó). Újabb elem az is, hogy az apostol személyesebben szólítja meg Jézust a „σὺ” névmás használatával, szemben az általános vélekedés tárgyyszerű közlésével. E személyes névmás nominativus alakját Márknál az apostolok közül csak Péterhez kapcsolódóan találjuk meg, aki az evangéliumban harmadikként, de az emberek közül elsőként mondja ki a „σὺ” névmást Jézusra vonatkozóan!¹¹⁸ Mind a négy esetben, amikor az apostollal összefüggésbe kerül e személyes névmás, Jézushoz kapcsolódik. Közvetlenül, hiszen Péter szól Jézushoz (8,29b), illetve Jézus szól hozzá (14,30), továbbá közvetett módon a tagadás során (14,67-68). Így tehát az Úr és Péter személyes kapcsolatának szimbólumává válik, nyomatékosítva azt.¹¹⁹

Márk evangéliumában öt hitvallást találunk a „σὺ εἶ ὁ” formulával bevezetve,¹²⁰ amelyek Jézus identitásáról szólnak.¹²¹ Az első kettő nem embertől, hanem az Atyától (1,11) és a tisztátalan lelkektől (3,11) származik, az utolsó kettő pedig a zsidóságot képviselő főpap (14,61) és a pogányokat jelképező Pilátus (15,2) kérdései. E két-két mondat között, az evangélium szívében, helyezkedik el Péter vallomása, amely tehát Jézus személyéről az első emberi kifejezett tanúságtétel ebben az ünnepélyes formában. A tizenkét tanítvány közül rajta kívül egyiknél sem találunk hasonló vallomást Márknál. Míg a két hivatalos, vallási, illetve politikai vezető (14,61; 15,2) hosszabban, de kérdő mondatban fogalmazza meg mondanivalóját Jézusról, addig Péter tömören, de a kijelentő mondat határozottságával beszél róla.

Az általánosan elterjedt korabeli zsidó vélekedés nem tekint Jézusra Messiásként (6,14-16; 8,28), ellenben az apostol a közvéleménnyel szemben Krisztusnak nevezi Jézust. A

¹¹⁷ Az apostolok közül 3-szor Péter (8,29b; 9,5; 11,21), 1-szer egyikük (13,1), illetve Júdás (14,45) az ige alanya.

¹¹⁸ A „σὺ” névmást Péter 2-szer ejti ki (8,29b; 14,68), illetve 2-szer mondják neki (14,30.67). Továbbá e terminust Jézusnak először az Atya (1,11), majd a tisztátalan lelkek (3,11), s harmadjára Péter (8,29b) mondja.

¹¹⁹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 277.1.

¹²⁰ 1,11; 3,11; 8,29b; 14,61; 15,2.

¹²¹ Vö. STOCK, K., *Marco*, 154-155.

„ὁ χριστός” kifejezést határozott névelővel nominativusban Márknál csak két ember használja egyénileg: az evangélium közepén, e szakaszban Péter (8,29b), és az evangélium végén a főpap (14,61). Az emberek közt Péter az első, az apostolok között viszont az egyetlen, aki nyíltan kimondja e szót! Az evangélista az azonos bevezető formulával („λέγει αὐτῷ” - 8,29b; 14,61) egy síkba állítja Pétert a főpap személyével, s ezáltal kidomborítja az apostol jelentőségét, akinek hitvallását a zsidó vallási vezető akaratlanul is kiegészíti és megerősíti. A „χριστός” szó felkentet jelent, amelyet a zsidóság elsősorban Isten kiválasztottjaira: felkent királyokra, papokra és prófétákra alkalmazott a múltban, továbbá olyan valakire, aki majd be fogja teljesíteni a választott nép reményeit az ő uralkodásával.¹²² Péter, aki Jézus nyilvános működésének kezdetétől (1,16-18) Mestere mellett van (3,14), látja gyógyításait, ördögűzéseit (1,29-34), a vihar lecsendesítését (4,35-41) és Jairus lányának feltámasztását (5,21-24.35-43), eljut arra, hogy Jézusban felismeri a Messiást. Tehát, amit itt mond, az nem egy külső vélekedés megismétlése, hanem a Mesterrel eddig eltöltött idő tapasztalataiból fakadó, magáévá tett hitvallás. Míg az eddigiek során többen elvetették, félreértették Jézust,¹²³ addig az apostol mondata az első helyes, emberi vallomás a Mesterről.¹²⁴

A helyszín, ahol e tanúságtétel elhangzik: a nagyrészt nem-zsidók által lakott Fülöp Cezaréájának környéke, amelyre a pogány vallási vonások voltak jellemzők.¹²⁵ A várost Nagy Heródes és fia Fülöp építette újjá Augustus császár tiszteletére, akiről a nevét is kapta, amelyet Kr. u. 68-ban „Neronia”-nak nevezték el. Sziklás környékén hajdan Pán istenség szentélye állt.¹²⁶ Érdekes tehát, hogy az apostol hitvallása először a zsidó vallási központtól: Jeruzsálemtől távol, a vallási pluralizmus helyén, egy császárokhoz kötődő, régi, pogány kultikus helyszínen fogalmazódik meg (8,29).¹²⁷

Megállapíthatjuk, hogy Péter kijelentése összhangban áll azzal, amit az olvasó már az evangélium elejétől tud (1,1): Jézus a Krisztus, amit az evangélista fokozatosan tár fel. Az apostol hitvallása Krisztusról tehát a húsvét utáni keresztény közösség hitét tükrözi, amely igen korán megfogalmazódott szóban és leírt formában is.¹²⁸ Mondhatjuk tehát, hogy „Péternek Jézus Messiásként való megvallása nem félreértés, /.../ hanem az ő igaz

¹²² Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 261. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 1019-1020.

¹²³ A farizeusok a Heródes – pártiakkal (3,6); Jézus családja (3,21); a názáretiek közül többen (6,1-6); saját tanítványai (8,14-21).

¹²⁴ Vö. PERKINS, P., *The Gospel of Mark. Introduction, Commentary, and Reflections*, in FEASTER, R. K. – ALEXANDER, N. M. (ed.), *NIntB* 8, Nashville 1995. 622.

¹²⁵ Vö. KERTELGE, K., *Markusevangelium*, 84. STOCK, K., *Marco*, 153.

¹²⁶ Vö. THIEDE, C. P., *Simon Pietro dalla Galilea a Roma*, 44-45.

¹²⁷ S vértanúságával megerősített utolsó hitvallása is egy pogány, császári városban történik Nero császársága alatt Kr. u. 64-ben.

¹²⁸ 1Kor 15,3; Róm 6,4; 14,9. Vö. GNILKA, J., *Márk*, 441. PERKINS, P., *The Gospel of Mark*, 622.

identitásának a kihirdetése”.¹²⁹ Ugyanakkor, amint a következő szakaszban hamarosan látni fogjuk, ez a hitvallás is kiegészítésre, korrigálásra szorul.¹³⁰ Hiszen a tanítványok, s így Péter is ragaszkodik a Messiás alakjához fűződő zsidó reményekhez, elképzelésekhez: ők is valamiképp Jézus messiási küldetését, mint politikai felszabadítást tekintik (pl. 10,35-45).¹³¹ Ebből a szempontból jelképes a kapcsolat az általunk vizsgált perikópa és az azt megelőző epizód között, mely a betszaidai vakról szól (8,22-26). Ugyanis az apostol is egyrészt még „vak” marad: homályosan, ködösen látó a Mester messiási mivoltának értelmezésében, másrészt viszont Jézus további tanítása (pl. 8,31-33), illetve a húsvéti események megtapasztalása által fogja majd egészen tisztán látni, mit jelent az, hogy Jézus a Krisztus.¹³²

A fentebb említett öt hitvallás közül, amíg az égi szózatra (1,11) Jézus nem válaszol, addig a tisztátalan lelkek és Péter vallomására tiltással reagál (3,12; 8,30), hogy ne mondják el senkinek. Az utolsó két alkalommal viszont maga Jézus erősíti meg a kérdésekben elhangzottakat (14,62; 15,2). Pétert a Mester nem utasítja el, csak hallgatásra inti,¹³³ mert nem szeretné, hogy az emberek egy helytelen Messiás-képet vetítsenek ki rá, félreértve igazi küldetését. Az „ἐπιτιμάω + ἵνα” szerkezetet Márk háromszor használja művében: kétszer Jézus az alany (3,12; 8,30), egyszer pedig a tömegből egyesek (10,48).

A jézusi tiltás mindegyik esetben kilétének idő előtti feltárására vonatkozik: előbb a tisztátalan lelkeknek (3,12), most pedig a tanítványoknak (8,30) parancsolja meg, hogy ne beszéljenek róla. Érdekes, hogy ahogy Jézus második kérdése sem, úgy a figyelmeztetése sem külön az öt Krisztusnak megvalló Péternek, hanem a Tizenkettőnek szól. Ezzel az evangélista érzékelteti, hogy habár az első apostol el is különül a többiektől, mégis megmarad a csoport tagjának, amelynek szószólója, képviselője.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy epizódunk nem egy teológiai fikció, hanem történeti alapokkal rendelkező elbeszélés,¹³⁴ amelyben Márk Jézus identitását kívánja megmutatni Péter apostol kiemelése által, aki az emberek közül elsőként vallja meg hitét helyesen, felfedezve Mesterében a Krisztust. Ez a mondat Péter első megnyilatkozása az evangéliumban, ami által még nagyobb jelentőséget kap kijelentése. Benne nemcsak az apostol húsvét előtti meggyőződése, hanem a márki keresztény közösség hite is felvillan. Bár Simon hitének, mint a következőekben látni fogjuk, még formálódnia kell, mégis

¹²⁹ „Peter’s confession of Jesus as the Messiah is not a misunderstanding, /.../ but a proclamation of his true identity”: RATHINAM, S., *The Way to Discipleship. A Synchronic Narrative Study of Mark 8:27-38*, in VJTR 67 (2003) 683.

¹³⁰ Vö. HARRINGTON, D. J., *Evangélium Márk szerint*, 71.

¹³¹ Vö. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 156.

¹³² Vö. BÖTTTRICH, C., *Petrus*, 111.

¹³³ Vö. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 155.

¹³⁴ Vö. EVANS, G. A., *Mark 8,27-16,20* (ed. METZGER, B. M.) (WBC 34B), Colombia 2001. 9.

megállapíthatjuk: „Péter hitvallása a Márk-evangélium középontjában irodalmilag és teológiailag meggyőző.”¹³⁵ Vagyis az evangélista Jézus mellett Péter személyét is kidomborítja: nemcsak azt hangsúlyozza, hogy Jézus a Messiás, hanem azt is, hogy ezt Péter vallja meg. A Mester és első tanítványa közötti egyedi kapcsolat így még inkább nyilvánvalóvá válik.

1.2.2.4. Mk 8,31-33: Péter megfeddése

Fordítás

31. És kezdte tanítani őket: kell, hogy az ember fia sokat szenvedjen és hogy elvetessék a vénektől és a főpapoktól és az írástudóktól, és hogy megölessék, és hogy három nap után feltámadjon.

32. És nyíltan (őszintén) beszélte a szót (a tanítást). És a Péter maga elé véve (félrevonva) őt, elkezdte erőteljesen figyelmeztetni (megróni) őt.

33. De ő megfordulva (visszafordulva) és látva a tanítványait erőteljesen figyelmeztette (megróta) Pétert és mondja: „távozz mögém, sátán, mert nem az Isten dolgai szerint, hanem az emberek dolgai szerint gondolkodsz (mert nem Isten dolgaival vagy elfoglalva, hanem az emberekével).

Behatárolás

A perikópa szoros összefüggésben áll az előbbivel (8,27-30), mivel itt is ugyanazok a szereplők: Jézus (8,31-33), Péter (8,32-33) és a tanítványok (8,31.33). Az epizód helyszínére és idejére nem találunk pontos utalást, viszont a „καὶ ἤρξατο διδάσκειν” kifejezés (8,31) és az új téma (Jézus leendő sorsa Jeruzsálemben és Péter megrovása) jelzi, hogy itt egy újabb szakasról beszélhetünk. A 8,34. verstől a tömeg is a tanítványokhoz társul, akiknek Jézus az ő követéséről kezd el beszélni. Így a Péterre vonatkozó következő perikópát a 8,31-33 versek között határolhatjuk be.

¹³⁵ „Peter’s confession at the midpoint in Mark is persuasive literarily and theologically”: Uő., *Mark 8,27-16,20*, 19.

Szövegkritika

A 8,32. vers „ὁ Πέτρος αὐτόν” kifejezésének két másik olvasata is fennmaradt: 1. „αὐτον ὁ Πέτρος”;¹³⁶ 2. „ὁ Πέτρος”.¹³⁷ Ezek közül a második variáns kevés szövegatanúban található meg, ezért mi sem tartjuk az eredeti szövegnek. Az első változat pedig, noha jól tanúsított, elképzelhető, hogy a Mt 16,22 párhuzamos vers sorrendjét követi. Így a „ὁ Πέτρος αὐτόν” szókapcsolat tűnik az eredeti márki alkotásnak, amelyet több tanú is igazol.¹³⁸

A 8,33. versben is találunk egy kisebb szövegkritikai problémát. Az „ἐπετίμησεν Πέτρῳ” kifejezést egyes szövegatanúk határozott névelővel együtt olvassák: „ἐπετίμησεν τῷ Πέτρῳ”.¹³⁹ Valószínűleg itt is, mint az előzőekben, a mátéi szakasz hatásáról van szó, amely szintén tartalmazza a határozott névelőt („τῷ Πέτρῳ” - Mt 16,23). Ezért a névelő nélküli olvasatot részesítjük előnyben, amelyet a legfontosabb tanúk is őriznek.¹⁴⁰

Szerkezet

A szakaszt az „ἤρξατο” + infinitivus („διδάσκειν” - 8,31; „ἐπιτιμᾶν” - 8,32b) kapcsolat két alegységre osztja. Az elsőben Jézus a rá váró húsvéti eseményekről beszél tanítványainak (8,31-32a), a másodikban pedig Péter reakciója után tovább tanítja övéit (8,32b-33). A két egységet összeköti, hogy mindkettőben csak Jézus beszél: először a tanítványokhoz, majd külön Péterhez, de a többiekre is tekintettel.

Elemzés

A perikópa első alegységében (8,31-32a) Jézus áll a középpontban, csak a Tizenkettőhöz fordul, egyre mélyebb dolgokra kezdve oktatni őket, szenvedése, halála és feltámadása kapcsán itt beszél először nyíltan nekik.

A szakasz második fele (8,32b-33) szervesen kapcsolódik az előzőhöz, mivel itt találjuk Péter reakcióját Jézus előbbi tanítására, illetve a Mester válaszát az apostol tettére. A 8,32b versben Péter kerül a középpontba azáltal, hogy ő a mondat alanya, akinek a cselekvésének obiectum directuma és indirectuma maga Jézus lesz („προσλαβόμενος - αὐτόν”,

¹³⁶ ⳧, A, C, W, Θ, f^{1.13}, 33, sok egyéb koiné kézirat.

¹³⁷ D, kevés kézirat.

¹³⁸ B, L, 892, 2427, a.

¹³⁹ A, C, W, Θ, 0214, f^{1.13}, 33, sok egyéb koiné kézirat.

¹⁴⁰ ⳧, B, D, L, 2427, kevés kézirat.

„ἐπιτιμᾶν αὐτῷ” - 8,32b). A „προσλαμβάνω” kifejezés csak itt fordul elő Márknál ebben a participium formában, vagyis sajátosan péteri terminusról van szó, melynek egyedül ő az alanya az evangéliumban. E melléknévi igenév finoman jelzi, hogy az apostol maga mellé véve Jézust, már nem halad mögötte, ahogy azt annak idején kérte tőle a Mester, vagyis mintegy „félreteszi” tanítványi mivoltát (1,17-18).¹⁴¹ Az apostol nevét ismét megemlíti az evangélista (8,32b). A határozott névelővel álló nominativus forma nyolcszor fordul elő Márknál,¹⁴² s Péter cselekedetei mindig Jézushoz kapcsolódnak. Itt most e sorozatban a második alkalommal találjuk a Péter nevet alanyként, viszont egyedülálló módon a tanítvány csak itt rója meg Jézust. Sajátos cselekvésről van tehát szó az apostol részéről az Úr irányába, amelynek kezdetét az „ἤρξατο” aoristos igealak (8,32b) jelzi. Továbbá a márki alkalmazásban az „ἐπιτιμᾶω” ige alanya Jézuson kívül külön egyedül csak Péter,¹⁴³ aki a Mestert magát feddi meg! Csupán itt találjuk Jézust a megrovás obiectum indirectumaként („αὐτῷ” - 8,32b). Míg az Úr saját szenvedésének, halálának és feltámadásának következő megjövendölései értetlenséget és félelmet váltanak ki a tanítványokból (9,32; 10,32), addig az első megnyilatkozása ellenkezést szül Péterben.¹⁴⁴ Ez Jézus félrevonásának és megrovásának gesztusában nyilvánul meg az apostol részéről. Az első tanítvány számára a megvallott Messiás személye (8,29) nem egyeztethető össze azzal, amit az imént Jézus mondott önmagáról. Péter a Krisztus szenvedésében és halálában nem veszi észre Isten szeretetének erejét, s mintegy nem hallva meg a feltámadás végső szavát, csak a botrányos halálra gondol, amiben viszont reményének kudarcát látja. Így nem csupán hitvallásával (8,29), hanem tiltakozásával is a másik tizenegy apostol szóvivőjévé válik, akikben valószínűleg szintén egy diadalmas Messiás képe élt (10,37). De benne megszólal minden ember tiltakozása is a szenvedés és a halál kapcsán.¹⁴⁵ Péter tehát nem csak a többi apostol, hanem az emberiség nevében is felszólal. De heves vérmérsékletét követve tévedésbe esik, nem tanítványként fordul Mesteréhez, hanem mint egy felettes alattvalójához: úgy beszél Jézussal, mintha előljárója lenne.¹⁴⁶ Úgy tűnik, hogy a szerepek felcserélődtek: most nem Jézus megy elől, mert Péter maga mellé vonta őt, most nem a Mester int valakit, hanem tanítványa őt. Márk nem beszéli el, hogy az apostol konkrétan mit mondott Jézusnak, csupán az Úr válaszából

¹⁴¹ Vö. RATHINAM, S., *The Way to Discipleship*, 685.

¹⁴² 8,29.32b; 9,5; 10,28; 11,21; 14,29.54.72.

¹⁴³ Az „ἐπιτιμᾶω” ige alanya Márknál hatszor Jézus (1,25; 3,12; 4,39; 8,30.33; 9,25), egyszer - egyszer Péter (8,32b), a tanítványok (10,13), illetve sokan a tömegből (10,48).

¹⁴⁴ Vö. EVANS, G. A., *Mark 8,27-16,20*, 18.

¹⁴⁵ Vö. METZ, J. B., *Messianische Geschichte als Leidensgeschichte. Meditation zu Mk 8,31-38*, in GNILKA, J. (ed.), *Neues Testament und Kirche* (Für R. Schnackenburg), Freiburg – Basel – Wien 1974. 64.

¹⁴⁶ Vö. MATEOS, J. – CAMACHO, F., *Il Vangelo di Marco*, II. 259.

(8,33b) sejthetjük, hogy olyan dolgot, ami Isten akaratával és Jézus tanításával nem egyeztethető össze.

Ezt követően ismét Jézus válik az epizód főszereplőjévé, hiszen az evangélista a perikópa utolsó versében a Mester reakcióját írja le: gesztusait (8,33a), amelyet szavai követnek (8,33b). Míg Márk Péter esetében a „προσλαβόμενος” participiumot alkalmazza csak (8,32b), addig Jézusra vonatkozóan két melléknévi igenevet használ („ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν” - 8,33a). Az „ἐπιστραφεὶς” szó Jézus megfordulását, visszafordulását fejezi ki,¹⁴⁷ aki nem fogadja el, hogy tanítványa határozza meg az ő messiási feladatát. A helyes viszonyulás Mester és tanítványa között az, hogy Jézus nézzen vissza az övéire, mivel ekkor van ő előtt, s ekkor tudják követni őt tanítványai. Ezzel a gesztusával az Úr már megtérésre, azaz visszafordulásra hívja az apostolokat, amit szavaival is rögtön ki fog fejteni. Jézusnak a többi tizenegyre eső tekintete („ἰδὼν” - 8,33a) pedig mutatja, hogy neki nem csak Péter formálására, hanem a többiek tanítására is gondja van. Tudja, hogy szavaira Péter mellett nekik is szükségük van. Míg az első tanítvány félrevonja Mesterét, hogy megfeddje, addig Jézus most is nyíltan beszél, csakúgy, mint a Jeruzsálemben ráváró eseményekről az előbb (8,32a). Az apostolt nem elkülönítve a többiektől, hanem a tizenegy hallatára rója meg, megragadva az alkalmat, hogy őket is tanítsa, nehogy ők is beleessenek e tévedésbe.¹⁴⁸ Így érthetjük meg, hogy Jézus azért parancsolta meg nekik, hogy ne mondják el senkinek messiási voltát, mivel helytelen kép élt még bennük róla (8,30). Mégis a megrovás elsősorban az első apostolnak szól, hiszen az ő nevét említi meg obiectum indirectumként az evangélista, s nem a többi tanítványét. Márknál az „ἐπετίμησεν” aoristos igealak ötször fordul elő, s mindig Jézus az alanya, aki a tisztátalan lelket (1,25; 9,25), a szelet (4,39), a tizenkét tanítványt (8,30), illetve Pétert (8,33) rója meg. Az emberek közül egyedül Pétert feddi meg külön, ahogy ezt e szakaszban látjuk. Ezt az evangélista azáltal is hangsúlyozza, hogy míg a tisztátalan lélek és a tanítványok esetében obiectum indirectumként vagy személyes névmást („αὐτῷ” - 1,25; „αὐτοῖς” - 8,30), vagy általános elnevezést („τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ” - 9,25) használ, addig Péternél az apostol személynevét tünteti fel („Πέτρῳ” - 8,33a). Továbbá a „λέγει” praesens storicum forma jelzi (8,33a), hogy Jézus szavai dinamikusak, az olvasót magukkal ragadóak, mivel minden kor tanítványaihoz is szólnak.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Vö. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 361-362.

¹⁴⁸ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 262. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 54.

¹⁴⁹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 321.

A Mk 8,33b vers a perikópa végén, annak csattanójaként, Jézus tanítását közvetlen beszédben közli, ami szintén élenkséget kölcsönöz az epizódnak. A gesztusok határozottságához kemény szavak párosulnak: az Úr az első tanítványát sátánnak nevezi. A sátánról szóló előfordulási igehelyek közt,¹⁵⁰ versünk többszörösen is rendhagyó, Péterre fókuszáló. Egyrészt egyedül itt használja az evangélista a „σατανᾶ” vocativust, másrészt Péter az egyetlen személy, akit így szólít meg Jézus, harmadrészt pedig itt találjuk meg utoljára e terminust a márki műben. Az apostol sátánként való megnevezése valószínűleg történetileg megtörtént eseményt jelöl, hiszen minden bizonnyal Márk nem találta volna ki, megnevezítve ezáltal az igehirdetését közössége számára.¹⁵¹ A kifejezés jelentheti egyfelől, hogy az apostol a kísértő hatására cselekedett így, ellentmondva Mesterének, s akadályozva ezzel az Atya akarata szerinti útját,¹⁵² másfelől jelezheti azt is, hogy amikor Péter Jézus követése ellen tesz, akkor úgy cselekszik, mint a gonosz, ellenszegülővé válik.¹⁵³ Az Úr hangsúlyozza ezáltal, hogy mindaz, aki nem Isten akaratát teszi, az Isten ellen cselekszik, végső soron a sátán oldalára áll.¹⁵⁴

A megszólítás után Jézus egy paranccsal és egy okhatározói mellékmondatával fordul Péterhez. A „ὑπάγε” (8,33b) imperativus praesens alak mindig Jézus szájából hangzik el az evangéliumban.¹⁵⁵ A vak Bartimeuson kívül (10,52) csak Péter nevét említi meg Márk azok között, akiket az Úr felszólít ezen alkalmakkor, jelezve ezzel, hogy a Mester tanítványát lelki vakságából, sötétségéből szeretné parancsával kihozni. Illetve az apostolok közül egyedül Péternek szól külön ilyen módon Jézus,¹⁵⁶ kifejezve így sajátos odafordulását és elköteleződését első követője felé. Az imperativus praesens forma nem egy egyszeri, pillanatnyi felszólítást jelöl, hanem egy folyamatra utal: Péternek mindig Mestere mögött kell haladnia.¹⁵⁷ A parancshoz az „ὁπίσω μου” szókapcsolat társul (8,33b), melyet Jézus mindössze háromszor mond az evangéliumban (1,17; 8,33b-34). Ebből az apostol közvetlenül kétszer is érintett (1,17; 8,33b), illetve ebben a szakaszban egyedül ő a jézusi felhívás címzettje. Az 1,17. vers fényében a Mester emlékezteti első tanítványát a meghívás kezdeti élményére és logikájára, ami alapján Péternek meg kell újulnia, és korrigálnia kell helytelen,

¹⁵⁰ Jézus megkísértésekor (1,13), illetve beszédeiben (3,23.26; 4,15; 8,33).

¹⁵¹ Vö. HARRINGTON, D. J., *Evangélium Márk szerint*, 72.

¹⁵² Vö. GNILKA, J., *Márk*, 440. HARRINGTON, D. J., *Evangélium Márk szerint*, 72. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 54. RATHINAM, S., *The Way to Discipleship*, 685.

¹⁵³ Vö. CASSIDY, R. J., *Four Times Peter*, 25. EVANS, G. A., *Mark 8,27-16,20*, 19.

¹⁵⁴ Vö. STOCK, K., *Marco*, 160.

¹⁵⁵ Hétszer pozitív árnyalattal gyógyulást, megszabadulást, meghívást (1,44; 2,11; 5,19.34; 7,29; 10,21.52), egyszer pedig – az általunk tanulmányozott perikópában – erős megrovást (8,33b) fejez ki.

¹⁵⁶ „ὑπάγετε”: a tanítványoknak általában (6,38), illetve két tanítványnak (11,2; 14,13).

¹⁵⁷ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 335-336.1-2.

sátáni elképzeléseit. A 8,34. vers pedig továbbfűzve ezt a gondolatot a Jézusra váró sorssal összhangban (8,31) a Krisztus-követést az önmegtagadás és a kereszthordozás horizontjába helyezi. Jézus parancsa Péter számára tehát „olyan, mint egy második meghívás, ami egy új szituációban jön létre, miután Jézus világosan elmagyarázta, hogy az ő útja a szenvedésen és a halálon keresztül vezet a feltámadásra”.¹⁵⁸ Az Úr nem űzi el Pétert, mint a tisztátalan lelkeket,¹⁵⁹ hanem a tanítvány helyére küldi, azaz önmaga mögé.¹⁶⁰

Végül a verset és az epizódot záró tagmondat megmagyarázza Jézus Péterrel szembeni kemény fellépésének okát. Az „φρονέω” ige (8,33b) egyedül itt található meg Márknál. Így tehát megállapíthatjuk, hogy az evangélista e kifejezést csak az apostolnak tartja fenn, ami jelzi, hogy Péter még az emberi kategóriák és nem Isten akarata szerint gondolkodik. Vagyis a tanítvány hallva Mestere közeledő szenvedéséről (8,31), azonnal elutasítja azt, mert „nem értette meg, hogy az isteni bölcsesség a megaláztatáson, az alázaton, a szenvedésen, a szegénységen, a kereszten keresztül megy át (mutatkozik meg)”.¹⁶¹ Péter szereti Jézust, ezért nem akarja, hogy szenvedjen. Kész lenne érte mindent megtenni, hogy ez ne történjék meg Urával.¹⁶² Tehát az apostol nem hitetlenségből, hanem a Messiás szenvedésének lényegét még nem értve mond ellent Mesterének.

Márk tudatosan nem beszél a tanítvány reakciójáról, mivel Péternek még lépésről lépésre alakulnia kell, amelyet a továbbiakban fog majd bemutatni. Az apostol tanítványi útjának első nagy próbatételéhez érkezett,¹⁶³ ahol meg kell tapasztalnia, hogy még nem Isten akarata szerint érez és cselekszik, s hogy szeretett Mestere ezért sátánnak nevezi őt. E próba előkészíti Péter tagadásának eseményét, ahol a szenvedő messiási sorsot még szenvedélyesebben és határozottabban utasítja el (14,66-72).

A szakaszban tehát az evangélista kiemeli a többi tanítvány köréből az első apostol alakját: neve kétszer is előfordul az epizódban (8,32b-33a), ő a perikópa egyetlen név szerint is megemlített alanya (8,32b), egyedül hozzá kapcsolódik állítmány a tanítványok közül („ἡρξάτο” - 8,32b), illetve Jézus beszéde közvetlenül elsősorban neki szól (8,33). Márk emellett hangsúlyozza az Úr és az apostol szoros kapcsolatát is, hiszen Jézus mondását ugyanazzal az igével vezeti be („λέγει” - 8,33a), mint Péter hitvallását (8,29). Továbbá az

¹⁵⁸ „è come una seconda chiamata, che avviene in una nuova situazione, dopo che Gesù ha spiegato con chiarezza che il suo cammino conduce alla risurrezione attraverso passione e morte”: STOCK, K., *Marco*, 159.

¹⁵⁹ 1,25; 3,12; 9,25.

¹⁶⁰ Vö. STOCK, K., *Marco*, 159.

¹⁶¹ „non aveva compreso che la sapienza divina passa attraverso l’umiliazione, l’umiltà, la sofferenza, la povertà, la croce”: MARTINI, C. M., *Le confessioni di Pietro*, 54.

¹⁶² Vö. VANHOYE, A., *Pietro e Paolo*, 19.

¹⁶³ Vö. MARTINI, C. M., *Le confessioni di Pietro*, 57.

„ἡρξάτο” kifejezés (Jézus: 8,31; Péter: 8,32b), egy-egy infinitivus praesens forma (Jézus: „διδάσκειν” - 8,31; Péter: „ἐπιτιμᾶν” - 8,32b), illetve az „ἐπιτιμᾶω” ige egyes alakjai (Péter: 8,32b; Jézus: 8,33a) mindkettőjükénél megtalálhatók.

Tehát, mint láttuk, Márk Péter személyére összpontosít kiemelve őt a többiek közül, ugyanakkor nyomatékosítva, hogy megmarad nem csak az apostolok szóvivőjének, de minden tanítvány szimbólumának is. Jézus követése lesz az az út Péter és az összes keresztény számára, amely segít, hogy az emberi elképzelések helyett egyre inkább Isten akarata szerint cselekedjék Krisztus tanítványa. Vagyis Péteren keresztül az evangélista kidomborítja, hogy a „keresztény egzisztencia nem csak a helyes hitvalláson, hanem elsősorban a helyes hitgyakorlaton, a Jézus-követésen múlik”.¹⁶⁴ Ezen az úton a tanítványoknak, de különösen Péternek szükségük van a Mester bátorítására és megerősítésére, hogy nem a szenvedése, hanem valóban a feltámadása a Messiás és követői életében a végső szó. Azaz a botrányosnak tűnő szenvedést Isten logikája szerint a megdicsőülés követi, ahogy ezt a következő Péterről szóló szakaszban is láthatjuk.

1.2.2.5. Mk 9,2-8: Péter találkozása a megdicsőült Úrral

Fordítás

2. És hat nap után Jézus maga mellé veszi (magával viszi) a Pétert és a Jakabot, és a Jánost, és felviszi őket egy magas hegyre külön egyedül. És átváltozott előttük,
3. és ruhái nagyon fehéren ragyogók lettek, amilyeneket a földön fehéritő (ruha/kelmefestő) nem képes így fehériteni.
4. És megjelent nekik Illés Mózesrel és Jézussal együtt beszélgettek (tanácskoztak).
5. És felelve a Péter mondja Jézusnak: „Rabbi, szép nekünk itt lenni, és hadd készítsünk három sátrat, neked egyet, Mózesnek egyet és Illésnek egyet.
6. Ugyanis nem tudta, mit feleljen, mert meg voltak rémülve.
7. És lett, hogy egy felhő befedve (beárnyékolva) őket, és lett egy hang a felhőből: „Ez az én szeretett Fiam, Őt hallgassátok!”
8. És hirtelen körülnézve nem láttak már senkit, kivéve egyedül Jézust velük.

¹⁶⁴ „christliche Existenz nicht nur am rechten Bekenntnis, sondern vorrangig an der rechten Glaubenspraxis hängt, an der Nachfolge Jesu”: PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 56.

Behatárolás

Péter hitvallása (8,27-30) és megrovása (8,31-33) után a következő epizód, amelyben az apostolnak is fontos szerepe van, a színeváltozás jelenete. A perikópa kezdetét világosan mutatja a színhelyváltás („εἰς ὄρος ὑψηλόν”), az időpont meghatározása („καὶ μετὰ ἡμέρας ἕξ”), és a szereplők megnevezése (Jézus és Péter, Jakab s János - 9,2). Míg az előző szakaszban a Mester követésének feltételeiről beszélt tanítványainak, addig itt új téma bontakozik ki: Jézus színében elváltozik a kiválasztott apostolok előtt. A szakasz végül a 9,8. verssel zárul, mivel ezt követően az evangélista már a hegyről való lejövetelről számol be, ami bár kapcsolatban áll az előző perikópával, mégis egy újabb egység kezdetét jelöli. Vagyis az általunk tanulmányozni kívánt epizódot a 9,2-8 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

A tanítványokat, így Pétert is, érintő három szövegkritikai pontot emelünk ki az epizódból. A szöveg „ἀποκριθῇ” olvasatának (9,6) más változatai is fennmaradtak: 1. „ἐλαλεῖ”;¹⁶⁵ 2. „λαλεῖ”;¹⁶⁶ 3. „λαλησεί”;¹⁶⁷ 4. „ἀπεκριθη”.¹⁶⁸ Ezekkel szemben a több jelentős szövegtenyészet által is tartalmazott „ἀποκριθῇ” kifejezést részesítjük előnyben,¹⁶⁹ amely által az evangélista visszautal az apostol szavainak bevezetésére („ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος” - 9,5), mintegy keretbe foglalva ezáltal a péteri reakciót.

Az „ἦσαν γὰρ ἐκφοβοὶ” (9,6) változat helyett,¹⁷⁰ a több tanú által is hozott „ἐκφοβοὶ γὰρ ἐγένοντο” olvasatot tartjuk az eredeti szövegnek,¹⁷¹ amelyben az ige indicativus aoristos formája a félelemnek nem a folyamatára, hanem kezdetére utal, vagyis, hogy Péterék a rendkívüli látvány láttára elkezdtek félni.¹⁷²

¹⁶⁵ Θ, d, Or^{pt}.

¹⁶⁶ P⁴⁵, W, sa.

¹⁶⁷ A, C³, D, f¹³, sok egyéb koiné kézirat.

¹⁶⁸ s, Or^{pt}.

¹⁶⁹ B, C*, L, Δ, Ψ, f¹, 28, 33, 565, 579, 700, 892, 2427, (2542), l 844, kevés kézirat, k.

¹⁷⁰ P^{45vid}, A, W, f^{1,13}, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy^{p,h}.

¹⁷¹ „ἐκφοβοὶ γὰρ ἐγένοντο”: s, B, C, D, L, Δ, Θ, Ψ, 33, 565, 579, 892, (1241, 1424), 2427, l 844, kevés kézirat, it, sy^{hmg}.

¹⁷² Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 318.1.3; 324b; 325; 331.2.

S végül érdekes, hogy az „ἐπισκιάζουσα” participium (9,7) két szövegtanúban egyes szám dativus vonzattal áll („αὐτῷ”),¹⁷³ amely vonatkozhat Jézusra, akiről szól az égi szózat, de utalhat Péterre is, aki az imént Mesteréhez beszélt, de tőle választ szavakkal nem kapott. Az utóbbi esetben a felhőből jövő hang lehet felelet az apostol javaslatára, kiemelve őt a többiek közül azáltal, hogy őt árnyékolja be csupán a felhő. De ez a variáns, csekély tanúsága miatt, valószínűleg nem az eredeti márki szöveget képviseli, így maradunk az általánosan elfogadott „αὐτοῖς” obiectum indirectumnál, amely szerint a felhő nem csak Pétert, hanem a többi jelenlévőt is befedi.

Szerkezet

A szakaszban a bevezetést (9,2a) Jézus színeváltozásának (9,2b-3) és Illés s Mózes megjelenésének (9,4) leírása követi. Majd Péter és a többi tanítvány reakciójára (9,5-6) a felhőből jövő hang ad választ (9,7). Végül a jelenet a 9,8. verssel zárul.

Elemzés

A „παραλαμβάνει” indicativus praesens imperfectum activi egyes szám harmadik személyű igealak mindössze háromszor fordul elő Márknál: mindegyik alkalommal Jézus az alany, aki a három tanítványt (illetve az első esetben Jairust és feleségét is) maga mellé veszi.¹⁷⁴ Ez az ige tehát egy meghittebb kapcsolatot, mélyebb összetartozást fejez ki Jézus, Péter és a Zebedeus fiúk között, ami abból adódik, hogy a Mester csak velük láttatja meg azt, amit mások nem tapasztalhatnak meg (Jairus lányának feltámasztását, saját színeváltozását, majd pedig szenvedését a Getszemáni kertben). E három ige hely közül az általunk tanulmányozott szakasz kitűnik, mivel a másik kettő között helyezkedik el, illetve csupán itt közli a „παραλαμβάνει” igealak mellett Jézus nevét az evangélista (9,2), s itt nevezi meg először név szerint a cselekvés obiectum directumait: Pétert, Jakabot és Jánost. Mindegyik apostolnév előtt használja a határozott névelőt, jobban elkülönítve s kiemelve őket így a többi tanítványtól.¹⁷⁵ Jézus, aki az élet Ura (5,40-43), és akinek szenvednie kell majd (14,32-42),

¹⁷³ 473, sy^s.

¹⁷⁴ 5,40; 9,2; 14,33.

¹⁷⁵ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 165.

most nekik s kiváltképp Péternek, aki első a felsorolásban, tárja fel dicsőségét színében elváltozva. Pétert, aki mint láttuk félrevonta Mesterét, hogy megrója őt (8,32), most Jézus viszi külön magával két társával együtt, mert tanítani szeretné őket, s elsősorban Pétert, hogy még jobban megismerjék az ő messiási voltának lényegét.

A márkai műben csak itt előforduló „ἀναφέρει” ige (9,2) mutatja Jézusnak azt az egyszeri cselekedetét, amely a három tanítványhoz köti őt: egyedül őket viszi fel a magas hegyre, hogy felfedje előttük dicsőségét. A tagmondat végén álló „κατ’ ἰδίαν” szókapcsolat (9,2) hétszer található meg Márknál, s legtöbbször Jézus és a tanítványok bensőséges kapcsolatát fejezi ki.¹⁷⁶ Feltűnő, hogy a vizsgált perikópában (9,2-8) és a 13,3. versben tovább szűkül a tanítványok köre: esetünkben Pétert, Jakabot és Jánost, az utóbbiban pedig még negyedikként Andrást is megnevezi az evangélista, de itt is Pétert említve meg elsőként.

Az accusativusban álló „Πέτρον” személynevet Márk ötször használja művében.¹⁷⁷ Az utolsó esetet kivéve mindegyik alkalommal Jézus tettének obiectum directumaként, így itt is. Ezáltal, mivel az apostol neve mindig elsőként szerepel a többiek neve mellett, az evangélista kiemeli az Úr és az első tanítvány mélyebb kapcsolatát, ugyanakkor jelzi azt is, hogy ennek ellenére a közösség, jelen esetben a hármasság szűkebb kör, tagja is marad.

Ezt követően, miután az evangélista leírja Jézus színeváltozását a kiválasztott apostolok előtt (9,2c-3), és beszél Illés és Mózes megjelenéséről (9,4), Péterre tereli a figyelmet (9,5-6), aki a három tanítvány szóvivőjeként lép fel.¹⁷⁸ Ezt, a mondását bevezető két terminus is nyomatékosítja („ἀποκριθείς /.../ λέγει” - 9,5). Mint ahogy Simon hitvallásánál láttuk (8,29), úgy itt is a többiek közül csak őrá vonatkozik az „ἀποκριθείς” participium, amely összefonódik a „ὁ Πέτρος λέγει” kapcsolattal (9,5), párhuzamot teremtve ezzel Péter hitvallása (8,29) és mostani szavai között. Viszont eltérően a 8,29. verstől, az evangélista az apostol beszédének obiectum indirectumaként itt megemlíti Jézus nevét („τῷ Ἰησοῦ” - 9,5), ugyanúgy, mint Illés és Mózes esetében (9,4). Ezáltal párhuzamba állítja a két mennyei vendéget Péter alakjával, hiszen mind a hárman Jézushoz szólnak, az Úrral vannak személyes kapcsolatban.¹⁷⁹ Ugyanakkor Márk rögtön azt is jelzi, hogy Illés és Mózes Péter felett állnak, mivel az apostol a Mester mellett nekik is kész egy-egy sátrat építeni, illetve míg ők beszélgetnek Jézussal („συλλαλοῦντες” - 9,4), addig az Úr és az apostol között itt nem alakul ki tényleges párbeszéd.

¹⁷⁶ Jézus és a tanítványok (4,34; 6,31-32; 9,2.28; 13,3), illetve Jézus és egy süketnéma kapcsán (7,33).

¹⁷⁷ 3,16; 5,37; 9,2; 14,33.67.

¹⁷⁸ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 269. GNILKA, J., *Márk*, 468. REISER, M., *Die Verklärung Jesu (Mk 9,2-10)- historisch und symbolisch betrachtet*, in *TThZ* 116 (2007) 31.

¹⁷⁹ Kiv 33,11; 34,29; 1Kir 19,9-18.

A tanítvány Jézust rabbinak szólítja. E főnév csak vocativusban fordul elő az evangéliumban: az első két esetben Péter, végül pedig Júdás használja Jézus kapcsán.¹⁸⁰ A tanulmányozott szakaszban található meg először tehát a „ῥαββί” kifejezés (9,5), amihez fűződően csak itt nevezi meg Márk mind az apostol, mind Jézus nevét egy örömteli, pozitív esemény keretén belül.¹⁸¹ Mindezekkel az evangélista nyomatékosítani kívánja Péter gesztusának fontosságát, amely az apostol tanítványi szeretetét és Mesteréhez való ragaszkodását tükrözi. A nép Jézusban egy tanítót látott, akit tisztelt és hallgatott. Ugyanakkor az emberek többsége is megsejtette, hogy ő több, mint egy korabeli tanító, mivel ő hatalommal beszél (1,22).¹⁸²

Az első tanítvány kijelentésében található „καλὸν ἐστίν” szófordulat négyszer jelenik meg ebben az evangéliumban: először Péter használja, a többi esetben pedig maga Jézus.¹⁸³ Továbbá a „ποιήσωμεν” igealak (9,5) cohortativus árnyalattal csak az apostol szájából hangzik el az egész márkai művön belül.¹⁸⁴ Simon a „ῥαββί” szó mellett a „σοί” dativusban álló második személyű személyes névmással fordul Jézushoz.¹⁸⁵ Tehát a Tizenkettő közül ezt a szóalakot csak Péter alkalmazza, illetve egyedül neki mondják. Mindegyik esetben, amikor a nevéhez fűződik e terminus, Péter Jézussal folytat párbeszédet, vagy hozzá szól. Ezen alkalmak közül itt mondja először Mesterének a „σοί” névmást (9,5). Illetve névelővel ellátott személynév nominativusban csak Jézus („ὁ Ἰησοῦς” - 9,2) és Péter („ὁ Πέτρος” - 9,5) kapcsán fordul elő a szakaszban. Mindezek a tények mutatják az apostol szavainak egyediségét, és Urához kötődő bensőséges kapcsolatát Márk ábrázolásában.

Péter beszédének elején szemlélésének eredményét állapítja meg, majd utána fejezi ki készségét a cselekvésre. Az apostol örül annak, hogy Mesterével és a két fontos ószövetségi személlyel lehet együtt. Ezt az örömet, amely nem csak az övé, hanem a másik két tanítványé is, nem tudja, és nem is akarja magában tartani (9,5). Amikor szemtanújává válik e rendkívüli eseményeknek, azt gondolja, hogy elérkezett Isten uralma, amiről Jézus nemrég beszélt (9,1): a menny a földre szállt,¹⁸⁶ amit Illés és Mózes jelenléte is jelez. Éppen ezért, hogy meghosszabbítsa e szép tapasztalatot, kívánja maradásra bírni a Mestert és két égi

¹⁸⁰ Péter (9,5; 11,21), Júdás (14,45).

¹⁸¹ „ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, ῥαββί” (9,5); „ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ, ῥαββί” (11,21); „αὐτῷ λέγει, ῥαββί” (14,45).

¹⁸² Vö. LOHSE, E., ῥαββί, ῥαββονί, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, VI. Michigan 1968. 964-965.

¹⁸³ Péter (9,5), illetve Jézus (9,42-43.45) mondja.

¹⁸⁴ Vö. ZERWICK, M. – GROSVENOR, M., *A Grammatical Analysis*, 135.

¹⁸⁵ Márk evangéliumában a „σοί” névmást Jézus nyolcszor (2,11; 5,9.19.41; 9,25; 10,51; 14,30.36), Péter pedig háromszor (9,5; 10,28; 14,31) használja, illetve kilencszer mondják ezt Jézusnak (1,11.24; 4,38; 5,7; 9,5; 10,28; 11,28; 12,14; 14,31), és egyszer Péternek (14,30).

¹⁸⁶ Vö. ÖHLER, M., *Die Verklärung (Mk 9:1-8): die Ankunft der Herrschaft Gottes auf der Erde*, in *NT* 38 (1996) 209.

vendégét.¹⁸⁷ Sátorkészítést javasol, amelybe bevonja társait is („ποιήσωμεν” - 9,5), tehát nemcsak örömük, de munkára való készségük szótvivője is. A „σκηνή” szó (9,5) csak itt található meg Márknál, mely nem csupán az emberek ideiglenes szállására utal, hanem a szent sátorra is, mint az Úr lakóhelyére, a pusztai vándorlás idejéből,¹⁸⁸ hiszen a Septuaginta gyakran használja e kifejezést a szövetség sátrára.¹⁸⁹ Péter, mint annak idején Mózes, kész sátrat építeni Isten Fiának.¹⁹⁰ Egyesek szerint az első tanítvány téved, mert Jézust egyenrangúnak gondolja Illéssel és Mózesrel, mivel őt is ugyanúgy sátorban kívánja elhelyezni, mint a két ószövetségi szereplőt („μία/.../ μία/.../ μία” – 9,5).¹⁹¹ Ezzel szemben elmondhatjuk, hogy Péter, aki felismeri Illést és Mózesrel, bár személyesen soha nem találkoztak, mégsem őket szólítja meg, hanem Jézust, akinek a neve elé nem helyezi sem Illést, sem Mózesrel. Tehát az apostol számára, aki noha mint igaz zsidó férfi tiszteli az Ószövetség nagyjait, továbbra is az Úr marad az első helyen. E gesztussal az evangélista a nagylelkű, Mesterét szerető Péter alakját festi meg. Az első tanítvány javaslatában viszont abban téved, hogy annak az Illésnek és Mózesnek szeretne földi hajlékot készíteni, akik már az égi szférában élnek, illetve ennek az udvarias tettének megvalósításával Jézus messiási küldetésének folytatását akadályozná meg önkéntelenül is.¹⁹² Vagyis: „Az égi boldogság megőrzésének szándékával a tanítvány ismét a szenvedés szükségességét akarja kiküszöbölni.”¹⁹³ Mindez azt mutatja, hogy bár Péter szereti Jézust, és kész érte mindent megtenni, mégsem ismeri még őt s küldetését eléggé (8,32-33), gyakran még saját elképzelései vezérlik. „Nem érti meg, hogy az, ami megnyilvánult, az életét az emberiségért feláldozó ember végső állapota; Péter viszont kezdeti állapotnak, a messiási diadalmenet kiindulópontjának tartja, úgy ahogy a zsidóságban értelmezték.”¹⁹⁴ Szükséges tehát számára még a formálódás és a növekedés Jézus igazabb és teljesebb megismeréséhez.

A tanítvány indítványát az evangélista egyszerűen úgy összegzi, hogy Péter nem tudta, mit feleljen. Márknál az “οἶδα” ige külön egyénileg, az apostolok közül csak Péterre

¹⁸⁷ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 270. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 171.

¹⁸⁸ Vö. KERTELGE, K., *Markusevangelium*, 89.

¹⁸⁹ Vö. MICHAELIS, W., *σκηνή*, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, VII. Michigan 1971. 369.

¹⁹⁰ Kiv 26,1.15; 40,34.38.

¹⁹¹ Vö. WIARDA, T., *Peter in the Gospels*, 78-79.

¹⁹² Vö. PERKINS, P., *Peter*, 63. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 75-76. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 171.

¹⁹³ GNILKA, J., *Márk*, 466.

¹⁹⁴ „Non comprende che quello che si è manifestato è lo stadio finale dell’uomo che offre la sua vita per l’umanità; Pietro lo considera, invece, uno stadio iniziale, il punto di partenza per intraprendere il cammino del trionfo messianico così come era interpretato nell’ebraismo”: MATEOS, J. – CAMACHO, F., *Il Vangelo di Marco*, II. 295.

vonatkozik, melyet a tanítvány beszédeiben itt alkalmaz először (9,6).¹⁹⁵ Az evangélista a művében egyedülálló “ἦδει” indicativus praeteritum perfectum igealak (9,6) segítségével fejezi ki az apostol tehetetlenségét, amelynek hatása a csodás esemény után is még tartani fog egy ideig.¹⁹⁶ Ezt a getszemáni jelenet is alátámasztja, hiszen ott is hasonló módon fejezi ki a tanítványok képtelenségét a helyes reagálásra, azzal a különbséggel, hogy míg ebben a szakaszban csak Péterre, addig ott mind a három tanítványra vonatkozóan (“οὐ γὰρ ἦδει τί ἀποκριθῇ” - 9,6; “οὐκ ἦδεῖσαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ” - 14,40). Emiatt az általunk vizsgált perikópában az apostol nem is áll elő újabb javaslatokkal, hanem elhallgat.

Továbbá a helytelen reakció okaként Márk a félelmet jelöli meg: itt már a többes szám használatával nem csak Péterre, hanem a Zebedeus fiúkra is utalva (“ἐκφοβοὶ γὰρ ἐγένοντο” - 9,6). Nem a “φοβέομαι” igét alkalmazza itt, mint más alkalmakkor,¹⁹⁷ hanem az “ἐκφοβέω” igéből származó alakot, amely csak ebben a szakaszban lelhető meg evangéliumában, s amely erőteljesebb és nyomatékosabb jelentésével intenzívebbé teszi az epizódot.¹⁹⁸ A félelem természetes emberi érzés Isten megnyilvánulása előtt, amelynek gyökerét az ószövetségi teofániákban Mózes és Illés kapcsán is megtalálhatjuk.¹⁹⁹ Hiszen egy teremtmény a korabeli zsidó felfogás szerint nem láthatja meg az Urat szemtől szembe úgy, hogy életben maradjon.²⁰⁰ Péter, aki nem volt sem pap, sem a rituális tisztálkodást nem végezte el, s így kerül kapcsolatba Isten dicsőségével, érthető módon fél társaival együtt.²⁰¹

A „καὶ ἐγένετο” szókapcsolat (9,7) kétszeri használata új fordulatot jelez a perikópában: az Isten jelenlétét szimbolizáló felhőre,²⁰² és az abból hallatszó hangra irányítja a figyelmet.²⁰³ A felhő, amely annak idején beárnyékolta a szövetség sátrát, jelezve az Úr dicsőségét (Kiv 40,35), most a jelenlévőket fedi be („αὐτοῖς” - 9,7), s a hang közvetlenül hozzájuk szólva felhívja a figyelmüket Jézusra, akit hallgatniuk kell. Az epizód első direkt beszédére, amelyet, mint láttuk, Péter mond (9,5), a második közvetlen beszéd: az Atya hangja ad választ (9,7)! Vagyis az apostol felkiáltására, a mennyei szózat tanúsága szerint maga Jézus személye a válasz, akit a tanítványoknak hallgatniuk kell („ἀκούετε αὐτοῦ” - 9,7).

¹⁹⁵ Az “οἶδα” ige külön Péterre (9,6; 14,68.71), közösen Jakabra és Jánosra (10,38), együtt Péterre, Jakabra és Jánosra (14,40) vonatkozik.

¹⁹⁶ Vö. TARIÁNYI B., *Az újszövetség görög nyelve*, Budapest 1988. 77.

¹⁹⁷ 4,41; 5,15.33.36; 6,20.50; 16,8.

¹⁹⁸ Vö. MATEOS, J. – CAMACHO, F., *Il Vangelo di Marco*, II. 296. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 299.

¹⁹⁹ Kiv 3,6; 19,18; 20,18; 1Kir 19,13.

²⁰⁰ Kiv 3,6; Bír 6,22-23; 13,22.

²⁰¹ Vö. RANDALL, E. O., *The Fear Motivation in Peter's Offer to Build ΤΡΕῖς ΣΚΗΝΑΣ*, in *WThJ* 59 (1997) 107.

²⁰² Kiv 13,21; 19,16; 24,15-18; 33,9-10; 40,34-38; 1Kir 8,10-11.

²⁰³ Vö. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 76.

A felszólítás praesens alakja kifejezi, hogy Péteréknek már nem Illésre, nem Mózesre,²⁰⁴ hanem a továbbiakban folyamatosan egyedül a Mesterre kell figyelniük,²⁰⁵ akire rejtélyesen már a MTörv 18,18-19 versek is utalnak. Az égi hang nemcsak kiegészíti az apostol hitvallását (8,29) azáltal, hogy kifejti, hogy a Messiás az Atya szeretett Fia,²⁰⁶ hanem korrigálja is Simon magatartását, felszólítva őt a másik két tanítvánnyal együtt, hogy Jézust hallgassák, azaz fogadják el tőle mindazt, amit mond, beleértve a szenvedéséről, a haláláról és a feltámadásáról szóló tanítást is (8,31-33). Péternek és társainak tehát újból és újból a kizárólag Jézusra figyelő tanítványi magatartáshoz kell visszatérniük, ahogy szimbolikusan a „μόνους” (9,2) és „μόνον” (9,8) szavak inclusioja is mutatja: az epizód elején egyedül őket viszi fel a Mester a hegyre, akik a csodás jelenet után egyedül Jézust látják már. Ezáltal tudja az Úr megújítani tanítványainak, s elsősorban Péternek a mentalitását, hogy már ne a sátán, hanem Isten akarata szerint gondolkodjék (8,33).

E perikópában tehát Márk újból kiemeli Simon személyét nevének kétszeri megemlézése, szavainak közlése által, emellett utal arra is, hogy ennek ellenére egy közösség tagja marad. Továbbá érzékelteti, hogy Simon Péter minden tanítvány jelképévé is válik, aki noha idegenkedik a szenvedéstől,²⁰⁷ emberies gondolkodásmódja ellenére meghívást kap arra, hogy Mesterét hallgatva és követve egyre jobban megismerje őt.

1.2.2.6. Mk 14,26-31: Péter tagadásának megjövendölése

Fordítás

26. És himnuszt énekelve kimentek az Olajfák hegyére.

27. És mondja nekik Jézus: „mindnyájan meg fogtok botránkozni, mert meg van írva: >> meg fogom verni a pásztort, és a juhok szét fognak szóródni.<<

28. De miután feltámadtam (feltámadásom után) tielöttetek megyek Galileába.”

29. De a Péter mondta neki: „Ha mindenki megbotránkozik is, (de) én nem.”

30. És mondja neki Jézus: „Bizony mondom neked, hogy te ma ezen az éjszakán mielőtt a kakas kétszer megszólal (kukorékol), háromszor tagadsz meg engem.”

31. De az nagyon nyomatékosan mondta: „ha meg kell, hogy haljak veled, akkor sem foglak téged megtagadni.” De hasonlóképpen mondták a többiek is.

²⁰⁴ Vö. EVANS, G. A., *Mark* 8,27-16,20, 38.

²⁰⁵ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 336.1-2c.

²⁰⁶ Vö. STOCK, K., *Marco*, 169.

²⁰⁷ Vö. GNILKA, J., *Márk*, 469.

Behatárolás

A következő Péterre vonatkozó perikópa az Eucharisztia megalapításának és a getszemáni jelenetnek a leírása között helyezkedik el. A szakaszt jól körülhatárolja a színhelyváltozásra történő két utalás: a tanítványok Mesterükkel az Olajfák hegyére mennek (14,26), illetve később a Getszemáni kertbe érkeznek (14,32). Így epizódunk az Olajfák hegye felé vezető úton játszódik. Az előző egységhez képest (14,22-25) új elem Jézus (14,27.30) és Péter (14,29) nevének megemlékezése és a köztük folyó párbeszéd is. Tehát a vizsgálandó perikópa a 14,26-31 versek között körvonalazódik.

Szövegkritika

A 14,27. versben az olvasott „σκανδαλισθήσεσθε” kifejezéshez egyes variánsokban bővítmény kapcsolódik: 1. „ἐν ἐμοί”;²⁰⁸ 2. „ἐν τῇ νυκτὶ ταυτῇ”;²⁰⁹ 3. „ἐν ἐμοί ἐν τῇ νυκτὶ ταυτῇ”.²¹⁰ Az első nyomatékositja, hogy a botránkozás Jézus miatt, a második pedig, hogy még azon az éjszakán történik meg. Ezt a két változatot csekély külső tanúságtételük miatt nem tartjuk az eredeti szövegnek. Ugyanakkor a harmadik variáns, amely a Mt 26,31. verset követve egyesíti az előző két változatot, s több kéziratban is előfordul, valószínűleg későbbi egyesítés eredménye. Így a legjelentősebb szövegtenük által hozott legrövidebb olvasatot részesítjük előnyben („σκανδαλισθήσεσθε”), amely a tanítványok megbotránkozását egyéb részletek nélkül közli.²¹¹

Továbbá a 14,30. versben, noha egyes tanúk a Mt 26,34 és Lk 22,34 versekhez hasonlóan kihagyják a „σήμερον” szót,²¹² mi mégis megőrizzük a szövegben, hiszen Márk ezáltal is hangsúlyozni kívánja, hogy Péter tagadása Jézus kijelentésével egy napon fog megtörténni.

Végezetül a 14,31. versben egyes iratok nem az „ἀπαρνήσομαι” indicativus futurum medialis alakot, hanem a coniunctivus aoristos formát hozzák („ἀπαρνησωμαι”),²¹³ amely lényegében nem változtat Péter tiltakozásának nyomatékosításán.

²⁰⁸ Ψ^c, 28, kevés kézirat, it, sy^s, sa^{mss}, bo^{ms}.

²⁰⁹ Kevés kézirat, vgst, bo^{mss}.

²¹⁰ A, C², K, (N), W, Θ, f¹ (13), 565, 579, 700, 892, 1241, 1424, 2542, sok kézirat, c, vg^{cl}, sy^{p,h}, sa^{mss}, bo^{mss}.

²¹¹ x, B, C*, D, L, Γ, Δ, Ψ*, 2427, sok kézirat, b, ff², q, sa^{ms}, bo^{pt}.

²¹² D, Θ, f¹³, 565, 700, kevés kézirat, it, sa^{ms}.

²¹³ x, K, Γ, 083, 892, 2427, 2542, sok kézirat. Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 365.2.

Szerkezet

A perikópát a többes szám 3. személyű állítmánnyal rendelkező 14,26. vers nyitja meg, és a 14,31c vers zárja („ἐξηλθον” - 14,26; „ἔλεγον” - 14,31c), melyek kettős párbeszédet fognak közre. E dialógusok a „καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς” (14,27)/ „καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς” (14,30) szókapcsolattal kezdődnek, s Péter „ὁ δέ” formulával bevezetett válaszával végződnek (14,29.31). Az első egységben Jézus jövendölésére (14,27-28) Péter válaszol (14,29), majd az Úrnak külön Péterhez intézett szavaira (14,30) az apostol felel ismét (14,31ab). A szakasz tehát négy alegységre osztható fel: rövid bevezetés (14,26), az első és második párbeszéd (14,27-29. 30-31ab), illetve a többi tanítvány reakcióját leíró befejezés (14,31c).

Elemzés

Mint említettük, két többes szám 3. személyű ige foglalja keretbe az epizódot, azzal a különbséggel, hogy míg az előbbi („ἐξηλθον” - 14,26) egyaránt vonatkozik Jézusra és az összes tanítványra, addig az utóbbi („ἔλεγον” - 14,31c) a Mester és Péter kivételével csak a többi apostolra. E két leíró részlet között található párbeszédnek világítanak rá e változás okára, amely során Jézus és Péter elkülönülnek a jelenlévőktől. A perikópa jelen idejű alakjai mind a három esetben, ugyanazzal az igével, Jézusra utalnak („λέγει” - 14,27.30; „λέγω” - 14,30), amivel Márk Jézus szilárdságát, kiegyensúlyozottságát hangsúlyozza. Ahogy az „αὐτοῖς” obiectum indirectum mutatja (14,27), első beszédét mindegyik apostolhoz intézi. A „λέγει” igével jelzett, tanítványaihoz való odafordulásai közül hatszor mondja ki az evangélista Jézus nevét mint alanyt,²¹⁴ utolsó esetben ebben a perikópában (14,27), ami aláhúzza mondanivalójának fontosságát. Márk Jézus beszédeiben a „σκανδαλίζω” igét először a hitüket az üldözések miatt elhagyókra használja (4,17), utoljára pedig az apostolok leendő bukása kapcsán (14,27). Ez a kifejezés tehát a tanítványok hitben való elbotlására, kudarcára utal nyomatékosan,²¹⁵ akik félelemből el fogják hagyni Mesterüket. Viszont az „ἀλλά” kötőszóval bevezetett második jövendölésben (14,28) a halála utáni feltámadására utal Jézus, amellyel reményt és bátorítást kíván adni hallgatóinak. Míg az evangélista a „προάγω” ige participiumával vezette be Jézusnak a húsvéti eseményekről szóló szavait a Jeruzsálem felé

²¹⁴ 10,23.24.27.42; 11,22;14,27.

²¹⁵ Vö. STÄHLIN, G., *σκάνδαλον, σκανδαλίζω*, in *TDNT*, VII. 345.

vezető úton (10,32), addig itt ugyanezzel az igével a feltámadt Úr Jeruzsálemből Galileába vivő útjára utal előre („προάξω” - 14,28), amellyel burkoltan már most hívja tanítványait az ő megújított követésére az első meghívás fényében („ὑπίσω μου” - 1,17).

Jézusnak a mindegyik apostolhoz szóló jövendölésére egyedül Péter válaszol, aki itt is mint a többiek szóvivője jelenik meg,²¹⁶ hiszen valószínűleg hozzá hasonlóan gondolkoztak és beszéltek a többiek is, ahogy azt a „ὡσαύτως” adverbium is sejteti (14,31). Ugyanakkor nem csak az ő képviselőjükként lép fel, hanem saját nevében és érdekében is megszólal, elhatárolódva a többiektől, amit az általa használt „πάντες /.../ ἀλλ’ οὐκ ἐγώ” szavak is jeleznek (14,29).²¹⁷ Az evangéliumban csak itt kapcsolódik a „ὁ Πέτρος” alanyhoz a „δέ” kötőszó (14,29), amellyel Márk még inkább hangsúlyozza az apostol ellenkezését Mesterével.²¹⁸ Az evangélista Péter-ábrázolásában fontos különbség, hogy az eddigiektől eltérően nem a „λέγει” praesens storicum igealak vezeti be az apostol Jézusnak címzett mondatát,²¹⁹ hanem most első ízben az „ἔφη” indicativus praeteritum imperfectum activi forma (14,29), amely ígét Márk itt használja utoljára művében. Péteren kívül ezzel a kifejezéssel János (9,38) és egy valaki (10,20) fordul még Jézushoz, de mindkét esetben a „διδάσκαλε” megszólítással kezdve. Ezzel szemben Péter itt nem használ semmiféle megszólítást, hanem egyből kijelenti véleményét. Az „εἰ” kötőszóval bevezetett feltételes mellékmondat (14,29) jelzi, hogy az apostol elismeri az Írásokra hivatkozó (Zak 13,7), jézusi jövendölés beteljesülésének realitását,²²⁰ mégis ez alól önmagát kivételnek véli.²²¹ Válaszában a „πάντες σκανδαλισθήσονται” szavakkal (14,29) visszaül a Mester kijelentésére („πάντες σκανδαλισθήσεσθε” - 14,27), azzal a különbséggel, hogy míg Jézus a „πάντες” terminusba Pétert is beleértette, addig az apostol önmagát nem. A „σκανδαλίζω” ígét a tanítványok közül egyedül csak Péter használja az evangéliumban, ami szintén nyomatékosabbá teszi tiltakozását. Mindezt tovább fokozza az „ἀλλά” kötőszóval kezdődő tagmondat is, amellyel hangsúlyozza az apostol, hogy Jézus e jövendölése alól ő kivétel,²²² illetve az „οὐκ ἐγώ” hiányos szerkesztésű szókapcsolat (14,29), amely arra serkenti az olvasót, hogy maga

²¹⁶ Vö. BROWN, R. E., *La morte del Messia. Dal Getsemani al Sepolcro. Un commentario ai Racconti della Passione nei quattro vangeli* (BTC 108), Brescia 2003. 169. GNILKA, J., *Márk*, 786.

²¹⁷ Vö. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 382.

²¹⁸ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 467.

²¹⁹ 8,29; 9,5; 11,21.

²²⁰ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 372.1.c.

²²¹ Vö. BROWN, R. E., *La morte del Messia*, 163.

²²² Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 448.5.

helyettesítse be a hiányzó „σκανδαλισθήσομαι” igealakot, amelyet a párhuzamos helyen Máté meg is tesz (Mt 26,33).²²³

Az „ἐγώ” személyes névmás Márknál az apostolok közül név szerint csak Péterrel kapcsolatban fordul elő éppen ebben a szakaszban (14,29). Érdekes megfigyelnünk, hogy e perikópán kívül ez a névmás mindössze kétszer van még tagadó szövegkörnyezetben: közvetlenül az epizód előtt és után. Az a Péter, aki társaival együtt az utolsó vacsorán nemrég még meglepődve kérdezte Mesterét, vajon csak nem egyikük az áruló (14,19), most határozottan elutasítja, hogy ő megbotránkozna Jézusban, aki viszont a Getszemáni kertben azért imádkozik, hogy ne a saját, hanem az Atya akarata valósuljon meg (14,36). Láthatjuk tehát, hogy a márki ábrázolásban az apostol kedélye mennyire változó, illetve, hogy még mennyire távol jár a jézusi gondolkodásmódtól. A személyes névmás kifejezett használatával az evangélista Péter kemény elhatárolódását hangsúlyozza az esetleges bukástól,²²⁴ amit tovább fokoz majd a tanítvány második válaszával. Az apostol önmagát különbnek, megbízhatóbbnak tartja a többiekénél, akiktől e mondata által elkülönül. A maga hevesességében nem is figyel oda Mestere kijelentésének második felére, amelyben a feltámadása utáni megújulás lehetőségét villantja fel a tanítványok szeme előtt a „ὁμᾶς” névmással (14,28), amelybe, mint Jézus cselekvésének obiectum directuma, Péter is beletartozik. Ezzel szemben az apostol csupán az Úr első mondatára összpontosítva tiltakozással reagál. Hasonlót láthattunk a húsvéti események első jézusi megjövedölése kapcsán is, ahol nem ismerve fel Mestere szavainak lényegét szintén tiltakozik (8,31-33). De míg korábban Jézus feddéssel válaszolt, addig itt egyikük sem a megrovás gesztusával cselekszik. Míg az Úr kemény szavaival akkor Péter már nem ellenkezett (8,33), addig e perikópában tovább folytatja az ágálást (14,31).²²⁵

A következő jézusi megállapítás bevezetése kapcsán fontos rámutatni arra a sajátosságra, hogy abból a három alkalomból, ahol a Mester a „λέγει” igével közvetlenül csak Péterhez szól (8,33; 14,30.37), Márk csak itt nevezi meg Jézust mint a mondat alanyát („ὁ Ἰησοῦς” - 14,30), kidomborítva ezáltal az epizód rendkívüliségét. Az evangélista még inkább Jézusra és az apostolra tereli a figyelmet azáltal is, hogy míg az Úr először mindegyik tanítványhoz szólt („αὐτοῖς” - 14,27), addig most csak Péterhez („αὐτῷ” - 14,30). Ezt jelzi az is, hogy Jézus csupán az apostolra vonatkozóan használja a „σοι” és a „σού” személyes névmásokat, szinte egymás mellett (14,30). Vagyis itt most Péter hozzászólása után nem a

²²³ Vö. Uő., *Grammatica*, 479.1.

²²⁴ Vö. Uő., *Grammatica*, 277.1.

²²⁵ Vö. EVANS, G. A., *Mark 8,27-16,20*, 398-399.

többiekhez fordul, mint eddig legtöbbször,²²⁶ hanem egyedül csak az első tanítványhoz. Mondatát azzal az ünnepélyes formulával kezdi, amit Márknál egyedül ő használ, illetve itt utoljára („Ἀμὴν λέγω” - Mk 14,30). Továbbá e patetikus szókapcsolathoz legtöbbször a „ὑμῖν” bővítmény kapcsolódik,²²⁷ és csak itt a „σοι” egyes szám második személyű személyes névmás. Tehát szenvedése előtt Jézus közvetlenül csak Péterhez szól így, viszont megrendítő dolgot jósolva neki.

A másik két szinoptikustól eltérően (Mt 26,34; Lk 22,34) egyedül Márk használ Jézus válaszában három, időre utaló kifejezést (Mk 14,30). Az evangélistánál csak itt előforduló „σήμερον” szó jelzi, hogy még azon a napon fog megtörténni Péter tagadása, amit a két másik időmegjelölés tovább pontosít: vagyis még éjszaka, hajnalhasadta előtt („ταύτη τῇ νυκτὶ πρὶν ἢ δὲ ἀλέκτορα φωνῆσαι”). Mindezekkel Márk az apostol közeli tagadásának megvalósulását hangsúlyozza.²²⁸ Az evangéliumban itt először előforduló „ἀλέκτωρ” főnév (14,30) Péter bukásának időpontjára utal, később pedig annak megtörténtének jeleként tér vissza (14,68/72). Így válik a kakas az első tanítvány megrendítő tettének szimbólumává a márki műben is. Végül e hosszú fokozás után, mondata végén - mint csattanó - Jézus az első jövődőléséhez képest, miszerint megbotránkoznak benne mindnyájan (14,27), súlyosabb tényt közöl Péterrel: az apostol háromszor fogja őt megtagadni. Vagyis jelzi, hogy az a tanítvány, aki önmagát kivételnek tekinti a többiek között, még nagyobb fog bukni Mestere megtagadásával. Ezt Márk az „ἁπαρνέομαι” (14,30) összetett igealakokkal fejezi ki, amely jelentésben hasonlít az egyszerű formához („ἁρνέομαι”), mégis nagyobb intenzitást sugall.²²⁹ A „τρίς” (14,30) számnév tovább növeli a tett súlyát, hiszen az apostol tagadása nem egyszeri cselekedet lesz, hanem háromszor fog közeli időn belül megtörténni.

Jézus jövődőlésének fokozódó intenzitására Péter egyre növekvő ellenállással válaszol, amit jól mutat a csupán Márk által használt „ἐκπερισσῶς” hapax adverbium (14,31), amely az apostol heves reakcióját írja le. Továbbá megállapíthatjuk, hogy az evangéliumban a hatszor előforduló „ἐλάλει” (14,31) indicativus praeteritum imperfectum activi egyes szám harmadik személyű igealakot Márk utoljára Péterrel kapcsolatban használja, illetve a tanítványok közül csak őrá alkalmazza, amely által még inkább hangsúlyossá teszi az apostol mondanivalóját.²³⁰ A tanítvány feltételes mondatának előtagját most nem az „εἰ” + indicativus

²²⁶ 8,30; 10,29; 11,22.

²²⁷ 3,28; 8,12; 9,1.41; 10,15.29; 11,23; 12,43; 13,30; 14,9.18.25. Vö. STOCK, K., *Marco*, 306.

²²⁸ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 403.

²²⁹ Vö. SCHLIER, H., *ἁρνέομαι*, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, I. Michigan 1964. 471. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 71.105.

²³⁰ ἐλάλει: Jézus (2,2; 4,33.34; 8,32), egy süketnéma (7,35) és Péter (14,31) az alany.

szerkezet vezeti be, amely az előbb egy valós esetre utalt (14,29), hanem az „ἐάν” + coniunctivus praesens kapcsolat (14,31), amely a feltétel megvalósulását nem biztosnak, de valószínűnek tartja.²³¹ Vagyis az evangéliumokban csak itt előforduló „συναποθανεῖν” szóval (14,31) az evangélista Péter készségét fejezi ki, hogy ha kell, ő meghal Mesterével együtt. Mindez a „σοι” személyes névmás (14,31) használatával együtt az apostol Jézushoz fűződő szoros kapcsolatáról árulkodik. Péter itt már nem említi meg a többieket, mint az első mondatában („ἀντες” - 14,29), hanem csak önmagára figyel. Mondatának második felét az első tiltakozásánál alkalmazott „οὐκ” tagadásnál (14,29) erősebb „οὐ μή” szókapcsolat (14,31) vezeti be,²³² amely az indicativus futurumban álló „ἀπαρνήσομαι” igével egy nyomatékos tagadást fejez ki.²³³ Illetve a korábbi hiányos szerkezettel szemben („ἀλλ’ οὐκ ἐγώ” - 14,29) itt teljes mondatszerkesztést találunk („οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι” - 14,31), amely szintén kiemeli az apostol szavainak tartalmát. Péter visszautalva Jézus iménti kijelentésére („τρίς με ἀπαρνήσῃ” - 14,30), cáfolja, hogy megtagadná Urát. Így az első tanítvány válasza itt ér a tetőpontjára: Mestere ünnepélyes módon neki címzett jövődőlésének egy eskü határozottságával mond ellen.²³⁴ Az ige, amivel a tanítvány beszédét zárja („ἀπαρνέομαι”) összesen négyszer található meg Márknál.²³⁵ Ennek fényében mélyebb értelmet kap e péteri kijelentés: a háromszoros Jézus-tagadás - amit a Mester előre megmond neki (14,30), és ami ellen ő határozottan tiltakozik (14,31) - azért valósulhat meg hamarosan (14,72), mert Péter nem követi még igazán Jézust. Az Úr által mondottakkal ellentétben (8,34) nem tagadja meg önmagát, s ez vezet el ahhoz a paradox momentumhoz, hogy Jézust magát fogja többszörösen megtagadni (14,72).²³⁶

Az epizód jelentősége a márki Péter-ábrázolásban abban ragadható meg elsősorban, hogy itt találjuk az egyetlen, tényleges, „te-te” kapcsolatú, kölcsönös párbeszédet Jézus és Péter között. Eddig az apostol beszédére a Mester vagy nem válaszolt (9,5-6), vagy nemcsak neki felelt, hanem a többi tanítványnak is.²³⁷ Illetve Márk nem tudósít arról, hogy Péter mely szavaira feddi meg Jézus az apostolt (8,32-33), továbbá majd a getszemáni jelenetben a Mester kérdésére sem tud felelni Péter (14,37-38.40-42). Itt viszont az apostol korábbi hitvallását elbeszélő szakasztól eltérően (8,27-30) Péter feleletére (14,29), amellyel Jézus

²³¹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 373.1. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 320.

²³² Vö. WIARDA, T., *Peter in the Gospels*, 81.

²³³ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 365.2. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 444. ZERWICK, M. – GROSVENOR, M., *A Grammatical Analysis*, 156.

²³⁴ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 404.

²³⁵ 8,34; 14,30.31.72.

²³⁶ Vö. STOCK, K., *Boten*, 166.

²³⁷ 8,29-30; 10,28-31; 11,21-25.

mindegyiküknek címzett kijelentésére (14,27-28) reagál az apostol, az Úr külön az első tanítványhoz fordulva neki válaszol (14,30), amelyet Simon Péter második mondata követ (14,31). A közöttük végbemenő dialógus személyes jellegét több vonással is jelzi az evangélista: az apostol mindkét válaszában megismétli Jézus egyes szavait, illetve utal rájuk,²³⁸ továbbá az egyes szám második személyű személyes névmásokat mindegyikük egymásra utalva használja kölcsönösen (Jézus Péterre: „σοι /.../ σύ” - 14,30; Péter Jézusra „σοι /.../ σε” - 14,31). Ezen kívül a „με” accusativusban álló névmás csak az Úrra (14,28.30) és Péterre vonatkozik (14,31), s egyedül Jézus (14,27.30) és Péter (14,29) neve hangzik el az epizódban, amelyben a kétszer előforduló Jézus-név veszi közre az apostolét. Végül pedig a dialógus obiectum indirectumait, amelyek kettőjükre vonatkoznak, khiasztikus szerkesztésben találjuk: J. („αὐτῷ” - 14,29: Jézusnak); P. („αὐτῷ” - 14,30a: Péternek); P. („σοι” - 14,30b: Péternek); J. („σοι” -14,31: Jézusnak); J.-P.-P.-J.

E párbeszéd több mindenre rávilágít: 1. Amint annak idején a prófétát jövődölésének beteljesülése különböztette meg a hamis prófétáktól (pl. Jer 28,9), úgy Márk itt burkoltan arra hívja fel a figyelmet, hogy Jézus mindegyik szava meg fog valósulni.²³⁹ Tanítványai hamarosan megbotránkoznak benne, s el fogják hagyni őt (14,27.50), Péter nemsokára háromszor megtagadja Mesterét (14,30.66-72), illetve a feltámadt Úr tanítványai előtt megy majd Galileába (14,28; 16,7). Azaz Jézus szavának hatalma éppen Péter bukásának pontos megjövendölése és valóra válása által nyilvánul ki. 2. E dialógus rámutat arra is, hogy az apostol kétszeres tiltakozása a Mester szavaival szemben (14,29.31) paradox módon már a tőle való elszakadását sejteti, ami néhány óra leforgása után a főpap udvarában ténylegesen meg is történik (14,66-72). 3. Márk ráébreszti az olvasót arra is, hogy az első tanítvány még nincs igazán összhangban Mesterével: nem figyel oda egészen Jézus beszédére, nem hallja meg, vagy egyszerűen elengedi füle mellett a második jövődölését (14,28). Az Úr szavaiból kiragadva részleteket, s önmagából kiindulva kezdi el bizonygatni saját igazát, hasonlóan ahhoz, amikor Jézus egy korábbi jövődölésének is ellenszegült (8,32). Így az a Péter, aki nemrég az elszáradt fügefánál megállapította, hogy Mestere szavának ereje van, hiszen beteljesedett hamar, amit előre megmondott (11,20-21), most nem érti meg, vagy nem akarja elfogadni, hogy az Úr szava az ő esetében is meg fog valósulni. Péter tehát abban téved, hogy ellentmondva Jézusnak, saját képességeire épít, s nem a Mester szerint gondolkodik még mindig (8,33): „Emiatt különösen fájdalmas módon kell megtapasztalnia, hogy nem

²³⁸ „σκανδαλισθήσεσθε /.../σκανδαλισθήσονται” (14,27.29); „σοι /.../ σοι” (14,30-31); „με ἀπαρνῆση /.../ οὐ μὴ σε ἀπαρνῆσομαι” (14,30-31).

²³⁹ Vö. DENNISON, W. D., *The Passion Narratives of Mark and Luke: Christ's Loneliness and the Christ Compassion*, in *Kerux* 19 (2004) 38.

lehetséges az ember számára a saját erejéből közösségben maradni az Úrral, vagy egyáltalán az életét odaadni neki.”²⁴⁰ 4. E párbeszéd Péter Jézus-szeretetét, iránta érzett hűségét is kidomborítja. Bár nem megfelelő szavakkal és módon kifejezve, de az apostolt jó szándéka és az Úr iránti ragaszkodása vezérli beszédében, cselekedetében. 5. Az evangélista e dialógussal már rejtve körvonalazza Jézusnak és Péternek egy a közeljövőben megújuló kapcsolatát is, amelynek előjelei ugyan már itt felvillannak, de amely igazán az apostol bukása után (14,72), húsvét reggelétől kezdve fog kibontakozni (16,7), hiszen e két utóbbi jelenetben Péter éppen ebben az epizódban mondottakra fog visszaemlékezni (14,28.30).

Mindezeket látva megállapíthatjuk, hogy Márk e perikópában a tanítványok körén belül Péterre összpontosít, kiemelve Jézushoz fűződő szoros kapcsolatát, annak fényes és árnyas oldalával együtt. Az evangélista e péteri szakasszal is hangsúlyozni akarja, hogy az önmegtagadást igénylő tanítványi lét (8,34) nehéz volt Péternek és a többi apostolnak is. Nem hallgatja el olvasói előtt ezt a kihívást, ugyanakkor közössége figyelmét felhívja arra is, hogy nem önerejükben, hanem egyedül Jézusban bízva kerülhetik el Péter hibáját: a túlzott önbizalmat, amely végül Jézus megtagadásához vezet.²⁴¹ Márk tehát e jelenet leírásával reményt kíván adni kora keresztényeinek az apostol tanítvánnyá formálódásán keresztül, melyet a következőekben vizsgálandó szakaszokban bontakoztat ki még teljesebben.

1.2.2.7. Mk 14,32-42: Péter a Getszemáni kertben

Fordítás

32. És jönnek egy földbirtokra, amelynek a neve Getszemáni, és mondja a tanítványainak: „Üljetek le ide, amíg imádkozom!”

33. És maga mellé veszi a Pétert, és a Jakabot, és a Jánost, magával, és elkezdett megdöbbsenni és aggódni

34. és mondja nekik: „Szomorú a lelkem a halálig (halálosan szomorú a lelkem): maradjatok itt és virrasszatok.”

35. És előremenve egy kicsit a földre borult és imádkozott, hogy ha lehetséges távozzék el tőle az óra,

²⁴⁰ „Deshalb wird er in besonders schmerzvoller Weise erfahren müssen, daß es für keinen Menschen möglich ist, aus eigener Kraft in der Gemeinschaft mit dem Herrn zu bleiben oder gar sein Leben mit ihm hinzugeben”: LIMBECK, M., *Das Evangelium nach Markus (11-16)* (ed. LIMBECK, M. – MILLER, G. – MUSTERLE, A.) (KKNT 2/2), Stuttgart 1967. 24.

²⁴¹ Vö. BROWN, R. E., *La morte del Messia*, 172-173.

36. és mondta: „Abba, Atya, minden lehetséges neked: vedd el tőlem ezt a kelyhet, de ne amit én akarok, hanem amit Te.”

37. És jön és találja őket alva, és mondja a Péternek: „Simon, alszol? Nem voltál képes (erős) egy órát virrasztani (ébren lenni)?

38. Virrasszatok és imádkozzatok, hogy ne jöjjetek (essetek) kísértésbe: a lélek ugyan kész, de a hús gyenge.”

39. És újból elmenve imádkozott ugyanazt a beszédet mondva.

40. És ismét jöve alva találta őket, ugyanis a szemeik el voltak nehezelve, és nem tudtak mi válaszolni neki.

41. És jön harmadszor és mondja nekik: „Aludjatok tovább és pihenjete: elég: eljött az óra, íme átadatik az Emberfia a bűnösök kezeibe.

42. Keljete fel, menjünk: íme az engemet átadó itt van!”

Behatárolás

A következő Péterre vonatkozó perikópa közvetlenül az előbbieken vizsgált szakasz (14,26-31) után található. Az új epizód kezdetét jelzi Jézusnak és tanítványainak a Getszemáni kertbe való megérkezése (14,32), illetve Péter, Jakab és János kiválasztása (14,33), akik Jézus mellett e szakasz szereplői. S végül epizódunk a 14,42. verssel zárul, ahol utalás történik az áruló érkezésére, akit a következő versben név szerint is megemlít az evangélista (14,43), ami már egy újabb egység kezdetét mutatja. A perikópa tehát a 14,32-42 versek között határolható le.

Szövegkritika

A 14,33. verset illetően a szövegtenük megegyeznek abban, hogy Péter neve mellett megtalálható a „τὸν” névelő, viszont egyes iratok elhagyják e névelőt János neve,²⁴² vagy Jakab és János nevei²⁴³ előtt. Ezek a névelő elhagyások lehetnek az ismétlést elkerülni kívánó egyszerűsítés eredményei, vagy jobban ki is emelhetik Péter személyét. Viszont mi a Nestle-Aland Biblia-kiadás²⁴⁴ szövegét követjük, amely - bár nem zárva ki az előbbi variációk lehetőségét sem - mindkét Zebedeus fiú esetében javasolja a névelő használatát több jelentős tanúra hivatkozva.²⁴⁵

²⁴² L, f¹, 2542, l 844, más kéziratok.

²⁴³ C, D, 8, Θ, Ψ, 083, 0116, sok más kézirat.

²⁴⁴ NESTLE, E. E. – ALAND, B. K. – KARAVIDOPOULOS, J. – MARTINI, C. M. – METZGER, B. M. (ed.), *Novum Testamentum graece*, Stuttgart 1993.²⁷

²⁴⁵ A, B, K, W, f¹³, 2427, más kéziratok.

Szerkezet

A szakasz bevezetőjében az evangélista az alapszituációt vázolja fel (14,32-33). Az ezt követő versek Jézus beszéde, három tanítványától való eltávoztása, illetve a hozzájuk való visszatérése alapján tagozódnak. Először a három apostolhoz szól (14,34), majd eltávolodva kissé tőlük az Atyához imádkozik (14,35-36), ezt követően pedig visszatérve a kiválasztott tanítványokhoz, Pétert szólítva meg mindegyikükhöz fordul (14,37-38). Ezután ismét félrevonul imádkozni (14,39), majd újra visszajön a három apostolhoz, akiket most is alva talál (14,40). Végül pedig harmadszor is visszatérve övéihez ismét beszélni kezd hármójukhoz (14,41-42).

Elemzés

Az epizód elején az evangélista, mint már más alkalommal is (9,2), a „παραλαμβάνει” igével (14,33) hangsúlyozza, hogy Jézus maga mellé véve Pétert, Jakabot és Jánost, kiemeli őket a tanítványi körből. Az indicativus praesens storicum alakkal pedig dinamikussá teszi a cselekvést²⁴⁶, jobban bevonva ezáltal az olvasókat is a történetbe. Ez az ige itt található meg utoljára a márki műben, amivel még nagyobb nyomatékot kap a szituáció: Jézus halála előtt utoljára most van együtt így velük, hogy taníthassa őket.²⁴⁷ Ezáltal teljessé kívánja tenni az előbbi két rendkívüli tapasztalatukat, amelyeknek a Tizenkettő közül csak ők voltak részesei: az a Jézus, aki feltámasztotta Jairus leányát (5,35-43) és megmutatta dicsőségét (9,2-8), most feltárja előttük szenvedését is. Azzal a három apostollal, akik a Mester szenvedését eddig félreértették, illetve a maguk olvasata szerint értelmezték (8,31-33; 10,35-40) szeretné Jézus megértetni szenvedésének mibenlétét és titkát. Szeretné, hogy az előző két rendhagyó élmény mellett ezen eseménynek is tanúivá váljanak.²⁴⁸ Péter nevét névelővel ellátva accusativusban, mint Jézus cselekedetének obiectum directumát („τὸν Πέτρον” - 14,33), amelyet ebben a felsorolásban is elsőként említ meg Márk (5,37; 9,2), itt találjuk meg harmadszor és egyben utoljára az evangéliumban. Vagyis az evangélista finoman jelzi, hogy Jézus elsősorban Pétert hívja meg arra, hogy szenvedésének valamiképpen szemlélőjévé és részesévé váljék. Továbbá a „μετ’ αὐτοῦ” (14,33) kifejezéssel érzékelteti, hogy a kezdetekhez hasonlóan (3,14) a

²⁴⁶ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 321.

²⁴⁷ Vö. EVANS, G. A., *Mark 8,27-16,20*, 409.

²⁴⁸ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 407. GNILKA, J., *Márk*, 794.

tanítványoknak, de kiváltképp Péternek, feladata marad a Mesterrel együtt lenni a megpróbáltatások ideje alatt is. Az „ἤρξατο” (14,33) indicativus aoristosban álló állítmány megtöri az eddigi praesens storicum alakok sorát („ἔρχονται, λέγει” - 14,32; „παραλαμβάνει” - 14,33), jelezve, hogy Jézus mielőtt beszélni kezd hozzájuk, megdöbben és elkezd aggódni, gyötrődni.²⁴⁹ E két utóbbi terminus („ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν” - 14,33) csak itt vonatkozik a márki műben Jézusra,²⁵⁰ mutatva ezzel a jelenség rendkívüli voltát, aminek Péterék tanúi lehetnek. Ezt követően a Mester külön hozzájuk fordul („αὐτοῖς” - 14,34), s mint bizalmasainak, szavakkal is feltárja előttük szomorúságát, kérve őket az ott maradásra és a virrasztásra.

Jézus visszatérve alva találja őket, azaz semelyikük sem tudta megtartani kérését. Mégis csak Péterhez szól, akinek névelővel ellátott neve dativusban, az Úr beszédének obiectum indirectumaként csak itt fordul elő Márknál („καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ” - 14,37), melyet a perikópa szerkezetében körülölel a három tanítványra közösen utaló „καὶ λέγει αὐτοῖς” szókapcsolat (14,34.41). Ezzel az evangélista nyomatékosítani kívánja Jézus szavainak fontosságát, amelyek elsősorban az első apostolnak szólnak, hiszen a másik két tanítvány nevét nem említi itt meg külön. Péter alakja még inkább hangsúlyossá válik azáltal is, hogy a tanítványok közül egyedül őra vonatkozóan használja Márk a vocativust („Σίμων” - 14,37), illetve az egyes szám második személyű állítmányokat („καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας” - 14,37). Az evangélista a Simon nevet, Péter apostol eredeti nevét, evangéliumának első fejezeteiben csak elbeszélő részekben alkalmazza.²⁵¹ Viszont hosszú szünet után egyedül itt említi meg újra Péterrel kapcsolatban ezt a nevet. Ezenfelül az is nyomatékot ad e szónak, hogy Márk itt helyezi csupán vocativusba Jézus beszédének részeként. Péter az egyetlen az apostolok közül, akit a márki ábrázolás szerint Jézus néven szólít! Továbbá őt is csak itt szólítja meg így a Mester. Valószínű tehát, hogy Jézus Pétert általában Simonnak nevezte s szólította meg, ahogy ezt más evangéliumok is megőrizték.²⁵² Ugyanakkor ez nem zárja ki azt, hogy az Úr apostolát Péternek is hívta. Márk talán azt is jelezni kívánja a Simon név újbóli használatával Jézus ajkán, hogy ezzel a Mester az első galileai élményekre kívánja emlékeztetni tanítványát, követésének egy újabb dimenzióját tárva fel előtte.

Jézus közvetlen beszédében az első és második kérdést egyedül Simonnak címzi (14,37b), végül a felszólítás mind a három tanítványnak szól (14,38). Az első Péternek

²⁴⁹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 331.

²⁵⁰ Vö. BALÁZS K., *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, 13.185.

²⁵¹ 1,16.29.30.36; 3,16.

²⁵² Mt 17,25; Lk 22,31; Jn 1,42; 21,15-17. Vö. BROWN, R. E., *La morte del Messia*, 233.

szegezett kérdés igen tömör: a megszólítás mellett mindössze egyetlen szóból áll. A Márknál összesen nyolcszor előforduló „καθεύδω” kifejezés négyszer ebben a perikópában található meg: három esetben a kiválasztott tanítványokra (14,37.40-41), egyszer pedig itt, egyedül Péterre vonatkozóan (14,37b). A kétszeri „καθεύδοντες” participiummal az evangélista megállapítja, hogy Jézus alva találja Simonékat (14,37.40), amelyre a Mester először Péterhez fordulva reagál (14,37b), végül pedig mindegyikükhöz szólva megengedi nekik, hogy aludjanak (14,41). Az evangéliumban ezen kívül még a magot vető ember (4,27), Jézus (4,38), illetve Jairus leánya (5,39) és a tanítványok (13,36) kapcsán találjuk meg ezt a terminust. Láthatjuk tehát, hogy Márk az apostolok közül külön kiemelve csak Péter alvásáról beszél (14, 37b). Ebben a perikópában az alvás motívum nem a Gondviselésbe vetett feltétlen bizalmat mutatja (4,27.38), hanem a három apostol képtelenségét a virrasztásra, amely jelképezi, hogy nem tudnak Mesterükkel közösségben maradni. Ezt Simon esetében még inkább kiemeli Márk az apostol konkrét megszólításával és azzal a ténnyel, hogy Jézus először kifejezetten hozzá fordul: az alvást csak tőle kéri számon. Az Úrtól való elszakadás elsősorban Péterre vonatkozik tehát.

A második Simonhoz szóló kérdés az előbbinél hosszabb: nemcsak egy igéből, hanem két bővítménnyel ellátott tagadásból áll, amely viszont szervesen kapcsolódik az első kérdéshez, hiszen annak mintegy kifejtése. Az „ἰσχύω” igét Márk két alkalommal használja a tanítványokra vonatkozóan, mind a kétszer indicativus aoristos formában egy-egy beszéd keretében (9,18; 14,37), viszont az apostolok közül csak Péter esetében található meg külön is e kifejezés. A szó nyomatékosan jelzi valakinek az erejét, képességét valamire.²⁵³ Ennek tagadása tehát még inkább kiemeli a tanítvány képtelenségét a virrasztásra. Az egy óra időintervallum ezt még jobban fokozza, ami által Márk az apostol bátor fogadkozását (14,29.31) ironikus ellentétbe állítja jelenlegi gyengeségével. Az a Péter, aki az előzőekben a leghatározottabban állította, hogy nem hagyja el soha Mesterét, sőt ha kell, meg is hal vele, most még egy órát sem tud a közelében ébren maradni. E tény fájó megállapításával, összhangban az előző epizódban mondott jövendölésével Péter tagadása kapcsán (14,30), Jézus az apostol közeli bukását sejteti (14,66-72)²⁵⁴. Az „οὐκ ἰσχυσας” állítmány másik bővítménye a „γρηγορήσαι” infinitivus (14,37). A „γρηγορέω” kifejezéssel ötször utal a tanítványokra az evangélista, mindegyik alkalommal Jézus beszédeiben.²⁵⁵ Megfigyelhetjük, hogy a „γρηγορεῖτε” imperativus praesens activi formát Jézus közvetlenül nem az összes

²⁵³ Vö. GRUNDMANN, W., *ἰσχύω, ἰσχυρός, ἰσχύς, κατισχύω*, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, III. Michigan 1965. 397.

²⁵⁴ Vö. DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*, 23.

²⁵⁵ 13,35.37; 14,34.37-38.

apostolnak mondja, hanem az első két esetben (13,35.37) Péter, Jakab, János és András kérésére válaszolva elsősorban nekik (13,3-4), illetve ebben a szakaszban két alkalommal Péternek, Jakabnak és Jánosnak (14,34.38). A praesens alak utal arra, hogy a Mester folyamatos virrasztásra és készenlétre hívja őket, nem jelezve azt, hogy pontosan meddig kell virrasztaniuk.²⁵⁶ Viszont ebben az epizódban a többes számú imperativusok (14,34.38) veszik körül az egyedül Péterre vonatkozó infinitivust („γρηγορήσαι” - 14,37), amelynek aoristos formája nem az apostol állandó virrasztására, hanem annak pillanatnyiságára utal,²⁵⁷ aki nemhogy folyamatosan, de még egy órát sem tud a Mester kérésére fennmaradni. Tehát csak Simon virrasztásának esetében használ Márk időbeli meghatározást, hangsúlyozva ezáltal - mint láttuk - a Péter nagyizolációja (14,29.31) és gyengesége közötti feszültséget.

A Simonnak szegezett két kérdés után tehát Jézus átváltva többes számra, mindhármukhoz kezd szólni (14,39). Az a tény azonban, hogy az evangélista nem említi itt meg a másik két apostol nevét vagy a rájuk is utaló „αὐτοῖς” személyes névmást (14,34.41) mutathatja, hogy az Úr továbbra is Péterhez beszél, de most már nem csak őt tekintve, hanem mint a másik két tanítvány képviselőjéhez is szólva. Talán neki kell ezt az üzenetet átadnia két alvó társának is, miután Jézus visszamegy külön imádkozni. Az imádságra való hívás, ami kiegészíti a hármójuknak szóló első felszólítást („γρηγορεῖτε” - 14,34) Istenre irányítja a tanítványok tekintetét, akit Jézus az imájában Atyának nevez („αββα” - 14,36). Ezzel is tanítva őket, hogy nem a maguk erejében kell bízniuk, mert ők egyedül gyengék, különösen a megpróbáltatások és a kísértések idején. Ez a márkai ábrázolásban - megállapíthatjuk a fentieket figyelembe véve - elsősorban Péterre vonatkozik, hiszen ő kerül bele hamarosan a legnagyobb próbatételbe, s bukik el benne, mert önmagában, s nem az Istenben bíz (14,29.31.66-72). Márk hallgat arról, hogy a Mester szavaira hogyan reagál Péter, illetve a másik két tanítvány, csupán annyit közöl, hogy Jézus ismét elmegy imádkozni (14,39).

Második visszatérésekor az evangélista nem beszél az Úr szavairól, viszont megemlíti a tanítványok reakcióját (14,40). A „καταβαρυνόμενοι” kifejezéssel (14,40), amely egyedül itt fordul elő az Újszövetségben, megmagyarázza, hogy miért találja őket Jézus alva. Szemeik, nemcsak Simoné, hanem a másik két tanítványé is, ahogy a többes szám mutatja, elnehezedtek. Alvásuk, az előbbihez hasonlóan (14,37), itt is szimbolikus, jelzi gyengeségüket, amely megakadályozza őket abban, hogy Mesterükkel egységben maradjanak. A szemeik elnehezedése valójában a szívük elnehezedésének megnyilvánulása, vagyis hogy nincsenek összhangban Jézussal. Alvásuk ellentétben áll Jézus virrasztásával: míg az Úr

²⁵⁶ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 335, 336.1-2.

²⁵⁷ Vö. Uő., *Grammatica*, 335, 338.1.

imádkozik, s halála előtt még egyszer utoljára tanítani kívánja őket, addig ők alszanak, vagyis nem hallgatnak, és nem figyelnek rá.²⁵⁸ A Jézus szűk, bizalmas köréhez tartozó három tanítvány, akik Mesterük rendkívüli tetteinek tanúi lehettek (5,35-43; 9,2-8), s akik erősnek és késznek vélték magukat, hogy kövessék őt (10,38-39; 14,29.31), most alszanak, s nem tudják, mit válaszoljanak neki.²⁵⁹ Ez utóbbi közös magatartásuk hasonlóságot mutat Péterével, aki Jézus színeváltozásakor nem tudta, hogy mit is mondjon igazán a csodás esemény láttán (9,6).

Végül, amikor Jézus harmadszor jön vissza hozzájuk, rájuk hagyja már az alvást. Az Úrnak e háromszori visszatérése tanítványaihoz, illetve, mint említettük, Péter és a másik kettő alvása, az apostolok közelgő bukását (14,50), de leginkább Simon hármasságát (14,66-72) készíti elő.²⁶⁰ Mégis felébreszti s bátorítja őket, hogy menjenek vele (14,41-42). Az epizód egyetlen többes szám első személyű, cohortativusban álló igéje jelzi („ἄγωμεν” - 14,42), hogy a Mester, tanítványainak gyengesége ellenére sem mondott le róluk, továbbra is közösségben marad velük.

Összefoglalva megállapíthatjuk tehát, hogy Márk ebben a perikópában, amikor Jézusnak utoljára nyílik lehetősége fogságba esése és halála előtt arra, hogy három kiválasztott apostolával bensőséges helyzetben legyen és bátorítsa őket, ismét kiemeli Péter személyét. Ő az egyetlen, akit a Mester az Atyán kívül személyesen megszólít, illetve akihez külön is beszél (14,35-37). Ezzel az evangélista aláhúzza Jézus különös fáradozását az apostol irányában. Ugyanakkor Simont kritikusan ábrázolja, nem hallgatva el gyengeségét sem. Láttatja Péter túlzott önbizalmának kezdeti megingását, az ellentétet az apostol ígérete (14,29.31) és tényleges tettei között (14,37),²⁶¹ vagyis mint „a tanítvány gyengeségének és bukásának szimbólumát” mutatja be.²⁶² Végezetül rámutat arra, hogy Jézusnak az apostolai iránt tanúsított hűsége és az a gesztusa, hogy alvásukból felébreszti őket („ἐγείρεσθε ἄγωμεν” - 14,42), már a halála utáni feltámadását sejteti („ἡγέρθη” - 16,6), amely megújítóan fog hatni követőire, elsősorban pedig Péterre (16,7), amint látni fogjuk a későbbiekben. Az evangélista minden bizonnyal közössége keresztényeit tartja szem előtt, akiknek a figyelmét fel kívánja hívni Péter alakján keresztül arra, hogy minden körülmény között maradjanak egységben az Úrral, vagyis virrasszanak és imádkozzanak, s ne az önerejükben bízzanak csupán, mert az bukáshoz vezet.

²⁵⁸ Vö. STOCK, K., *Boten*, 167. Uő., *Marco*, 311-312.

²⁵⁹ Vö. BROWN, R. E., *La morte del Messia*, 185.

²⁶⁰ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 410-411. EVANS, G. A., *Mark* 8,27-16,20, 418.

²⁶¹ Vö. CIPRIANI, S., *La figura di Pietro*, 58.

²⁶² „the symbol of the disciples’ weakness and failure”: DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 409.

1.2.2.8. Mk 14,54.66-72: Péter tagadása

Fordítás

54. És a Péter messziről követte őt, be a főpap udvarába, és leült a szolgálakkal és melegedett a fénynél (a tűznél).
66. És miközben a Péter odalent tartózkodik az udvaron, jön a főpap szolgálóleányai közül egy
67. és látva a Pétert melegedni, őrá tekintve mondja: „te is a Názáreti Jézussal voltál.”
68. De az tagadta mondva: „nem ismerem, nem értem mit mondasz te.” És kiment ki az előudvarba (és a kakas megszólalt).
69. És a szolgálólány látva őt, elkezdte ismét mondani a jelenlevőknek: ez közülük van.
70. De az ismét tagadta. És egy kicsit később újra mondták a jelenlevők a Péternek: „Valóban közülük vagy, hiszen galileai is vagy.”
71. De az elkezdett átkozódni és esküdni: „nem ismerem azt az embert, akit mondotok.”
72. És rögtön másodszor megszólalt a kakas. És a Péter visszaemlékezett a szóra (a mondásra), amint Jézus mondta neki: „mielőtt a kakas kétszer megszólal háromszor fogsz megtagadni engem.” És ráesve sírt.

Behatárolás

Jézus elfogása után a helyszín megváltozik: Jézust a Getszemáni kertből a főpap palotájába viszik, ahová a tanítványok közül egyedül Péter követi őt (14,53-54). Míg Jézust a főtanács előtt kihallgatják (14,55-65), addig az apostol kinn az udvaron ül (14,54.66), ahol rajta kívül újabb szereplőket is megemlít az evangélista: egy cselédlányt (14,66.69) és az ott tartózkodók egy csoportját (14,69-70). Itt az előzőekhez képest új téma jelenik meg: az apostol háromszori tagadása (14,68.70.71), illetve bánata (14,72). A továbbiakban viszont időbeli, helyszínbeli és tematikai változást találunk: kora reggel a főtanács döntést hoz, s elvezetik Jézust Pilátushoz (15,1k.). Mindezeket figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a következő Péterre vonatkozó perikópa a 14,66-72 versek között helyezkedik el, amelyhez bevezetőül szolgál a 14,54 vers.²⁶³

²⁶³ Vö. PESCH, R., *Die Verleugnung des Petrus. Eine Studie zu Mk 14,54.66-72 (und Mk 14,26-31)*, in GNILKA, J. (ed.), *Neues Testament und Kirche* (Für R. Schnackenburg), Freiburg – Basel – Wien 1974. 44.46. Uő., *Das Markusevangelium*, 2/2. 424.

Szövegkritika

A 14,66 versben a „παιδισκῶν” kifejezés helyett néhány szövegtanú²⁶⁴ a „παιδίσκη” főnevet olvassa, talán a Mk 14,69 és a Mt 26,69 hatására. Viszont ennek csekély számú tanúságtétele miatt, mi a többes szám genitivus alak mellett maradunk („παιδισκῶν”), amelyről a második tagadás előtt Márk áttér az egyes szám nominativus formára (14,69), növelve a feszültséget azáltal, hogy másodjára már konkrétan nevezi meg a Pétert kérdező személyt.

Az első tagadás után található „καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν” szókapcsolatot (14,68) sok jelentős szövegmásolat őrzi,²⁶⁵ illetve mellőzi²⁶⁶ is. Mivel e szavaknak a másolók általi elhagyása és hozzáadása is elképzelhető, ezért nem lehet eldönteni, hogy melyik forma volt az eredeti.²⁶⁷

Az apostol harmadik szembesítésekor, noha egyes iratok²⁶⁸ nem tartalmazzák, a „τῷ Πέτρῳ” kifejezést (14,70) mi mégis az eredeti szöveghez soroljuk, amellyel az evangélista hangsúlyozni kívánja, hogy a jelenlévők Péterhez szólnak. Ugyanebben a versben az apostolra utaló „καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ” mondatot egyes iratok közlik,²⁶⁹ mások elhagyják²⁷⁰ illetve kibővítik: „καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει”.²⁷¹ Mivel a hosszabb változat valószínűleg a Mt 26,73. verssel való harmonizálás eredménye, az elhagyás pedig csupán kevés szövegtanúban történik meg, így a legerősebb külső tanúságtétellel rendelkező, rövidebb változatot részesítjük előnyben.

Az apostol harmadik tagadásánál (14,71) az „ὁμνῶναι” formát véljük az eredetinek, amelyet több fontos tanú is tartalmaz.²⁷² A másik két variáns kapcsán pedig megállapítjuk: 1. A „λέγειν” olvasat kevés külső tanúságtétele miatt valószínűleg későbbi, eufémisztikus módosítás eredménye.²⁷³ 2. Az „ὁμνῶναι” változat pedig noha sok jelentős szövegtanúban is megtalálható,²⁷⁴ valószínűleg a Mt 26,74. verssel való harmonizálás következménye.

S végül Péter utolsó cselekedetét (14,72) egyes kódexekben az „ἐπιβαλὼν ἔκλαυσεν” szókapcsolat jelöli, amelyben a participium aoristos activihez egy indicativus aoristos activi

²⁶⁴ $\mathfrak{s}$, C^{vid}, sa^{ms}, bo^{ms}.

²⁶⁵ A, C, D, Θ, Ψ^c, 067, f^{1.13}, 33, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy^{p.h}, Eus.

²⁶⁶ $\mathfrak{s}$, B, L, W, Ψ*, 579, 892, 2427, kevés kézirat, sy^s, sa^{ms}, bo.

²⁶⁷ Vö. METZGER, B. M., *A Textual Commentary*, 97.

²⁶⁸ D, a.

²⁶⁹ $\mathfrak{s}$, B, C, D, L, Ψ, f¹, 565, 700, 2542^s, kevés kézirat, lat, sa, bo^{pt}, Eus.

²⁷⁰ W, 2427, kevés kézirat, a.

²⁷¹ A, Θ, f¹³, sok egyéb koiné kézirat, q, sy^{p.h}, bo^{pt}.

²⁷² B, L, Γ, 700, 892, 2427, sok kézirat.

²⁷³ D, q, vg^{ms}.

²⁷⁴ $\mathfrak{s}$, A, C, K, N, W, Δ, Θ, Ψ, f^{1.13}, 28, 33, 565, 579, 1241, 1424, 2542^s, sok kézirat, Eus.

alak társul, valószínűleg a szinoptikus párhuzamos szakaszok hatására (Mt 26,75; Lk 22,62).²⁷⁵ Néhány más szövegtanúban viszont a „ῥηξαιτο κλαίειν” változatot találjuk, amely bár a perikópa előző verseivel (14,69.71) összhangban áll, csekély tanúságtétele miatt mégsem tekinthető az eredeti formának.²⁷⁶ Éppen ezért a „ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν” olvasatot tekinthetjük az eredeti szövegnek, hiszen ennek a legjelentősebb a külső tanúsága.²⁷⁷

Szerkezet

A 14,54. vers eseményei, amelyek, mint említettük, bevezetőül szolgálnak a tagadás perikopájának tényleges leírásához, a 14,66. verstől folytatódnak. A szakaszt a beszédek és a reakciók alapján három alegységre oszthatjuk: 14,66-68; 14,69-70a; 14, 70b-72.

Az első egység Péter helyzetének bemutatásával és az egyik szolgálólány színre lépésével kezdődik (14,66). Majd a szolgáló kijelentésére (14,67) az apostol válaszát, illetve menekülését (14,68) írja le az evangélista. Az ezt követő második alegységben ugyanez a nő beszél Péterről a jelenlévőkhöz (14,69), amelyre a tanítvány reakcióját igen szűkszavúan mondja el Márk (14,70a). S végül az ott állók megállapítására (14,70b) a szerző az előzőekhez képest részletesebben festi le az apostol gesztusait és szavait (14,71-72).

Láthatjuk tehát, hogy a rövid második momentum hidat képez a hosszabb első és harmadik alegység között, kifejezve a kapcsolatot közöttük, illetve növelve a szituáció feszültségét, amely az utolsó versekben éri el csúcspontját.

Elemzés

Miután az evangélista beszámol Jézusnak a főtanács elé való elhurcolásáról (14,53), újból Péterre fordítja a figyelmet (14,54). A határozott névelővel kísért Péter névhez („ὁ Πέτρος” - 14,54) mint alanyhoz, Márknál először itt kapcsolódik a beszédet kifejező állítmány helyett²⁷⁸ a követés tette („ἠκολούθησεν” - 14,54). Az apostol elhallgat, s némán követi Mesterét a távolság leple alatt. Az evangélista hangsúlyozza, hogy Jézust, amikor elfogják, az összes tanítványa elhagyja („καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον πάντες” -

²⁷⁵ κ^* , C.

²⁷⁶ D, Θ , 565, latt, sa^{mss}.

²⁷⁷ κ^2 , A, B, L, W, Ψ , 0250, f^{1.13}, 33, 2427, sok egyéb koiné kézirat, sy^h.

²⁷⁸ Beszédet jelölő állítmányokkal: 8,29.32; 9,5; 10,28; 11,21; 13,3; 14,29.

14,50), viszont itt nyomatékosan megjegyzi, hogy egyedül Péter az, aki mégis a Mester után megy. Részben megmutatkozik tehát az apostol hűsége és ragaszkodása Jézushoz.²⁷⁹ Az „ἠκολούθησεν” (14,54) indicativus aoristos activi egyes szám 3. személyű igealak csupán háromszor jelenik meg Márknál: egyszer Lévire (2,14), majd a sokaságra (3,7) s végül ebben a perikópában Péterre vonatkozóan. Utoljára tehát itt fordul elő ez a forma a márkai műben, ami nagyobb jelentőséget ad a tanítvány gesztusának. Ő követi a Tizenkettő közül a legtovább Jézust. Ő váltja be egyedül a tanítványok közül az ígértét, noha részlegesen csupán (14,29.31). Aki tehát elsőként követte a Mestert (1,16-18), most utolsóként is követi őt.²⁸⁰ Ugyanakkor az „ἀπὸ μακρόθεν” (14,54) kifejezés, amelyet egyedül Péter kapcsán használ művében az evangélista az apostolok közül, jelezve ezzel Simon cselekedetének egyediségét, kettős értelemmel bír. Fizikai értelemben jelentheti azt is, hogy a tanítvány nem mer közelebb menni, nehogy őt is elfogják, mint Jézust. Szimbolikusan pedig arra is utal, hogy nem teljesen követi Urát, hiszen nem közvetlenül Jézus mögött van, ahogy annak idején ő kérte tőle (1,17; 8,33.34). Az apostol a szenvedést és a keresztet (8,31.34) nem akarja vállalni.²⁸¹ Tehát ez a távolságtartás már egyfajta eltávolodását is sejteti a Mestertől, ami a továbbiakban még drasztikusabban fog körvonalazódni: „a Jézustól való elkülönülése jelzi, hogy tanítványsága elkopott”.²⁸² Az apostol egészen a főpap udvaráig elmegy, s ott a tűz közelében foglal helyet az ott lévőkkel. A „μετά” (14,54) praepositio, amely az összetett „συγκαθήμενος” participium (14,54) bővítménye,²⁸³ nem Jézusra vonatkozik, hanem az udvaron tartózkodó szolgákra („τῶν ὑπηρετῶν” - 14,54): Péter tehát az eredeti küldetése helyett („ἵνα ὡσιν μετ’ αὐτοῦ” - 3,14) nem Mesterével van, akit éppen kihallgatnak, hanem a várakozó szolgákkal ül együtt.²⁸⁴ Továbbá a „θερμαινόμενος” participium mindössze kétszer előforduló alakjai csak Márknál találhatók meg az evangéliumok közül, mindkét esetben Péterre vonatkozóan e perikópában (14,54.67). Vagyis egy tipikusan péteri terminusról van szó, amelyet egyedül Márk használ. A mediális alak visszaható értelemben, fizikailag az apostol tűznél való melegedésére utal,²⁸⁵ ugyanakkor jelképesen Jézustól való elhidegülését is mutatja. Mindezzel finoman jelzi Márk az első apostol egyre mélyülő

²⁷⁹ Vö. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 280. WIARDA, T., *Peter in the Gospels*, 86.

²⁸⁰ Vö. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 424.427.

²⁸¹ Vö. BROWN, R. E., *La morte del Messia*, 709.

²⁸² „His separation from Jesus indicates that his discipleship is deteriorating”: HEIL, J. P., *The Progressive Narrative Pattern of Mark 14,53-16,8*, in *Bib 73* (1992) 338.

²⁸³ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 202.1.8.

²⁸⁴ Vö. BORRELL, A., *The Good News of Peter's Denial. A Narrative and Rhetorical Reading of Mark 14:54.66-72* (International Studies in Formative Christianity and Judaism 7), Atlanta 1998. 95-96.

²⁸⁵ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 232.

elszakadását Mesterétől, s a tanítványi lététől. Viszont még itt is megmutatkozik Péter bátorsága, hiszen ha felismerik, akkor őt is elfoghatják. Ennek ellenére még itt vállalja a veszély kockázatát.

Jézus kihallgatásának leírása után (14,55-65) a genitivus absolutus szerkezet segítségével („ὄντος τοῦ Πέτρου” - 14,66) az evangélista ismét Péterre tereli a figyelmet, visszatérve a 14,54. vers eseményeihez. Érdekes megállapítanunk, hogy genitivusban csak itt fordul elő az apostol neve Márknál, ami szintén az epizód súlyát növeli. Viszont itt nem az apostol a főszereplő még, hanem valaki a főpap szolgálói közül, akinek a személyét az evangélista nem határozza meg pontosabban. A „μία” szó (14,66) így tehát nem számérték, hanem mintegy határozatlan névelő értelemben jelenik meg.²⁸⁶ Ő az, aki meglátva a tanítványt, beszédet kezdeményez (14,66-67). Itt találjuk Márknál utoljára a határozott névelővel kísért Péter nevet accusativusban („τὸν Πέτρον” - 14,67): míg az előző két alkalommal Jézus cselekedetének obiectum directumaként („παραλαμβάνει” - 9,2; 14,33), addig most egy ismeretlen cseléd lány tekintetének tárgyaként („ἰδοῦσα” - 14,67). Az a tanítvány, akit annak idején Mestere elsőnek látott meg, s aki rögtön követte őt (1,16.18), most egy szolgáló kínos tekintetét magán érezve hamarosan feladja Ura követését. Továbbá az „ἐμβλέπω” ige az evangéliumban háromszor fordul elő participium aoristos activi alakban, amelynek kétszer Jézus (10,21.27), egyszer pedig a szolgálólány az alanya (14,67). E participium obiectum indirectuma az apostolok közül külön egyedül csak Péterre utal, éppen ebben a perikópában.

Miután a szolgáló alaposan szemügyre vette s felismerte az apostolt, egy kijelentéssel fordul hozzá. Nem tudjuk, hogy honnan ismerte Pétert, viszont a tanítvány Mesteréhez fűződő kapcsolatát lényegre törően, mint vele való létet határozza meg. Számára Simon az, aki a názáreti Jézussal volt huzamos időn keresztül, ahogy a praeteritum imperfectumban lévő létige is mutatja: „Καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ ἦσθα τοῦ Ἰησοῦ” (14,67).²⁸⁷ Ez összhangban van Jézus eredeti szándékával tanítványai kapcsán, akiket azért hívott elsősorban magához, mint láttuk, hogy vele legyenek: „ἵνα ὦσιν μετ’ αὐτοῦ” (3,14). A perikópában először megjelenő „σύ” személyes névmással fordul a cseléd lány Péterhez, csakúgy, mint nemrég Jézus az apostolhoz, amikor háromszoros tagadását jövendőlte meg (14,30). Mindkét esetben a tanítvány tiltakozással felel, de míg Jézusnak azt bizonygatja, hogy nem fogja őt megtagadni (14,31), addig itt a szolgálónak adott tagadó válaszával valósul meg éppen az első Jézus-tagadása. A cseléd cselekvését

²⁸⁶ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 247.2.5.

²⁸⁷ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 270.

leíró praesens storicumot („ἔρχεται”, „λέγει” - 14,66-67) felváltja az aoristos forma, ami az apostol tettének kezdetére utal, vagyis elkezdett tagadni, illetve majd kifelé menni („ἠρνήσατο”, „ἔξηλθεν” - 14,68).²⁸⁸ Az „ἀρνέομαι” egyszerű igealak Márk evangéliumában csak e szakasz elbeszélő részében található meg, itt először. Míg Máté és Lukács másokra is alkalmazza,²⁸⁹ addig Márknál egy tipikusan péteri kifejezés, amelyet az evangélista egyedül Péter kapcsán használ (14,68.70).

A szolgáló szavaira tehát az apostol tagadással válaszol. A „sú” személyes névmást, a 8,29 után, csak itt mondja ki beszédében Simon Péter az evangéliumban, amely által Márk mély kontrasztot mutat e két péteri cselekedet között. Péter, aki kiemelkedik társai közül azáltal, hogy személyesen megszólítva Mesterét, közvetlen hangnemben megvallja, hogy Jézus a Krisztus („Σὺ εἶ ὁ Χριστός” - 8,29), most egy „ellen-hitvallást” téve elutasítja Urát: „Οὐτε οἶδα οὐτε ἐπίσταμαι σὺ τί λέγεις.” (14,68). Az „οἶδα” ige e szakaszban fordul elő utoljára Márknál, amelynek egyes szám első személyű alakja tagadó formában („οὐτε οἶδα” -14,68; „οὐκ οἶδα” – 14,71) csupán Péter esetében jelenik meg. Míg a tisztátalan lélek Jézus nyilvános működésének kezdetén már tudja és elismeri, hogy Jézus az Isten Szentje (1,24), addig az apostol kijelenti, hogy nem ismeri ezt az embert, vagyis Jézust. Az „οἶδα” igével párt alkotó „ἐπίσταμαι” (14,68) nagyobb nyomatékot ad a tanítvány szavainak,²⁹⁰ amelyet az ismételt tagadás is megerősít. Az „ἐπίσταμαι” kifejezés egyedül itt található meg az evangéliumokban, tehát a márki ábrázolás Péterre vonatkozó terminusának tekinthető. Az ige nem csupán az elméleti ismeretet, hanem a tapasztalatból származó tudást is jelöli.²⁹¹ Vagyis Péter ezzel a mondatával nem csak Jézusról való teoretikus ismeretét tagadja meg, hanem a vele együtt eltöltött időszak átélt élményeit is! Az az apostol, akit a Tizenkettő közül elsőként hívott arra Mestere, hogy vele legyen (3,14), most letagadja még azt is, hogy ismeri őt. Joggal beszélhetünk tehát Péter tanítványi mivoltának mélypontjáról, hiszen annak lényegét utasítja itt el. Számára idegenné válik Jézus, aki oda vezette őt, ahová nem is várta, aki nem teljesítette az apostol elképzeléseit.²⁹²

Úgy tűnik Péter tagadása mögött félelme mellett csalódása is húzódik. Ennek szimbolikus megjelenítése, hogy a tanítvány menekülni kezd: „ἔξηλθεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον” (14,68), amit Márk az „ἔξω” (14,68) adverbiummal is hangsúlyoz, amely

²⁸⁸ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 331.

²⁸⁹ Mt 10,33; Lk 8,45; 9,23; 12,9 (határozatlan, általános alany).

²⁹⁰ Vö. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 449.

²⁹¹ Vö. BALÁZS K., *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, 234.

²⁹² Vö. MARTINI, C. M., *Le confessioni di Pietro*, 58-59.

viszont az apostolnak a főpap udvarába való bemenetelével áll ellentétben („ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως” - 14,54). Nemcsak fizikailag távolodik a kényelmetlenné váló tűz fényétől, amelyben felismerték, hanem elutasítva Mesterét árny vetődik identitására is: hiszen Jézus nélkül a sötétbe, a homályba hull. Tehát az előudvarba való távozása, nem csupán fizikai távolodást jelent Urától,²⁹³ hanem kifejezi gyengeségét is, hogy nem meri felvállalni egy újabb szembesítés lehetőségét, ugyanakkor viszont nem menekül el teljesen, hiszen hűséges is akar maradni Jézusnak tett ígéretéhez (14,31).²⁹⁴ Az apostol tétovázik még, hogy mit tegyen.

Márk tehát egy erős kontrasztot fest le Jézus és Péter alakja, cselekedete s beszéde között.²⁹⁵ Jézus bent a főpap előtt bátran és méltóságteljesen megvallja, hogy ő a Krisztus (14,62), vállalva ennek minden következményét, az apostol viszont kint az udvaron egy cselédlány előtt letagadja, hogy ismeri Mesterét.²⁹⁶ Míg Jézus arcát megütik, amit némán tűr (14,65), addig Péter nem bírja elviselni, hogy arcára tekintenek (14,67.69), tiltakozni s tagadni kezd. Az evangéliumban ilyen ellentétbe állítás Mester és egy apostol között, Júdás árulását kivéve, nem található. Így ezáltal negatív távlatban is kiemeli Péter személyét a Tizenkettő közül.

Péter hiába megy ki az előudvarba, a szolgálólány ismét észreveszi őt, de most nem hozzá szól, hanem a jelenlévőkhöz, többeket bevonva így az eseménybe. Fontos momentum, hogy Márk nem a többi közül egy szolgáról beszél, mint az előbb (14,66), hanem egy meghatározott személyről („ἡ παιδίσκη” - 14,69), aki kilépve az ismeretlenség leple alól az apostol számára még inkább veszélyessé válik. Ő Pétert viszont most nem Jézus kapcsán említi meg, mint az első alkalommal (14,67), hanem a tanítványok oldaláról: megállapítja, hogy Péter is abból a tanítványi körből való. Az evangélista szükségszerűen számol be az apostol reakciójáról, nem fejti ki szavait, csak megjegyzi az újbóli tagadás tényét. A „πάλιν” adverbiummal kísért „ἀρνέομαι” ige (14,70a), amely most nem aoristosban, hanem praeteritum imperfectumban áll, nyomatékkal jelzi a megismételt tagadást.²⁹⁷ A tanítvány, miután elutasította Jézus ismeretét és hozzá való tartozását, most társaihoz fűződő kapcsolatát is letagadja. Mesterétől elszakadva, eltávolodik a többi apostoltól is: nemcsak fizikailag, hiszen nincs más ott jelen a Tizenkettő közül, hanem lelki értelemben is, mert Jézus által jött létre a többiekkel való

²⁹³ Vö. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 449.

²⁹⁴ Vö. BROWN, R. E., *La morte del Messia*, 683.

²⁹⁵ Vö. BORRELL, A., *The Good News of Peter's Denial*, 71-72. EVANS, G. A., *Mark 8,27-16,20*, 467.

²⁹⁶ Vö. HARRINGTON, D. J., *Evangélium Márk szerint*, 91. HEIL, J. P., *The Progressive Narrative Pattern* 340.

²⁹⁷ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 270.

közösség. Péter tehát még magányosabbá válik, amit az evangélista azzal is sejtet, hogy nagyon röviden beszél itt az apostolról, fokozva ezzel az epizód feszültségét.

Kevéssel ezután Péter újabb veszélybe kerül, amikor most már nem egyedül a szolgáló, hanem a jelenlévők szólnak hozzá. Itt az ige már nem praesensben („λέγει” - 14,67), s nem aoristosban („ῥήξατο” - 14,69) áll, hanem praeteritum imperfectumban („ἔλεγον” - 14,70b), ami a cselekvés folyamatát, intenzitását érzékelteti.²⁹⁸ Márk itt megemlíti a tanítvány nevét obiectum indirectumként is („τῷ Πέτρῳ” - 14,70b), ami határozott névelővel ellátott dativusban áll, második s egyben az utolsó előtti alkalommal az evangéliumban (14,37.70b; 16,7). Míg az apostol először Jézus beszédének (14,37), végül pedig az asszonyok üzenetének (16,7) obiectum indirectuma, addig itt a körülötte álló ismeretlen emberek fordulnak hozzá. Péter tehát egy idegen környezetben, ahol látják, számonkérően megszólítják, elidegenül Mesterétől. A szolgáló első beszédéhez hasonlóan most is közvetlenül a tanítványhoz fordulnak, de mondanivalójuknak nagyobb nyomatékot ad az „ἀληθῶς” adverbium és a megismételt „εἶ”, ami a létige praesens alakja (14,70b). Kijelentésük első fele lényegében megegyezik a cselédlány második megállapításával (14,69), vagyis a tanítványok csoportját említik meg, ahová az apostol is tartozik. Viszont az ezt követő „γάρ” szócskával bevezetett indoklás új elem, amely Péter származására utal. A „Γαλιλαῖος” (14,70b) kifejezés csak itt található meg Márknál, amelyet ő - a másik két szinoptikustól eltérően - egyedül Péterrel kapcsolatban használ.²⁹⁹ A szolgáló Názáretinek nevezi Jézust (14,67), a jelenlévők pedig Galileainak Pétert. E két földrajzi név mély kapcsolatban áll egymással: a kezdetekre hívja fel a figyelmet.³⁰⁰ Amikor az apostol hallja e földrajzi neveket, eszébe juthatnak a Galileában átélt tanítványi élményei Jézus mellett, de mégsem ennek megfelelően reagál. Hiszen a harmadik tagadása, amelyet az evangélista az előbbiekhöz képest részletesebben ír le, a legerősebb, ahogy ezt a két, egymást fokozó – egymással párt alkotó –³⁰¹ infinitivus is mutatja: „ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύναι” (14,71). Az „ἀναθεματίζω” kifejezés hapax az evangéliumokban, amelyhez általában kapcsolódik tárgy,³⁰² viszont itt rendkívüli módon obiectum directum nélkül áll. Vagyis Simon nem nevezi meg pontosan, hogy kit átkoz meg. Az átok vonatkozhat a jelenlévőkre, ha azt terjesztenék róla, hogy ő Jézus tanítványa, de legvalószínűbb, hogy

²⁹⁸ Vö. Uo.

²⁹⁹ A párhuzamos szakaszban Máté e kifejezést Jézusra használja (Mt 26,69), Lukács pedig Péterre (Lk 22,59). Ez utóbbi viszont mások esetében is alkalmazza (Lk 13,1.2; 23,6).

³⁰⁰ 1,9.14.16.24.28.39.

³⁰¹ Vö. ERNST, J., *Noch einmal: Die Verleugnung Jesu durch Petrus (Mk 14,54.66-72)*, in *Cath(M)* 30 (1976) 213.

³⁰² MTörv 13,16; 20,17; 1Sám 15,3; 2Kir 19,11; ApCsel 23,12.14.21.

saját magára, arra az esetre, ha hazudna.³⁰³ Az „ὁμνῦναι” kifejezést az apostolok között csak Péter esetében említi meg Márk. Ugyanarról a gesztusról van szó, amivel Heródes Antipász megesküszik Heródiás lányának (6,23). Vagyis mindkét alkalommal ez az eskü negatív módon végződik: Keresztelő János meggyilkolásával (6,27-28), illetve Péter tagadásával. Az eskü azt fejezi ki, hogy Istent hívja tanúul, hogy igazat mond: „szinte lehetetlen még határozottabb módon tagadni bármely közösséget Jézussal”.³⁰⁴

A válasz tartalmában hasonlít az első feleletéhez (14,68): itt is használja az „οἶδω” és a „λέγω” igét. Viszont most nem a cselédlányhoz, hanem többekhez szól a személyes névmást mellőzve. A mutató névmással összekapcsolt főnév pedig, amit vonatkozási mellékmonddal is pontosít („τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε” - 14,71), félreérthetetlenül Jézusra utal. Érdekes látnunk, hogy míg a szolgáló első kijelentése beszél csak közvetlenül Jézusról, s a másik két szembeállítás a tanítványi körrel, addig az apostol első és utolsó tagadása mindig a Mesterre vonatkozik. Tehát Simon most sem mondja ki Jézusnak a nevét, mégis nyilvánosan, nem csak egy szolgáló, hanem több ember előtt tagadja meg őt.³⁰⁵ Jézust nem Krisztusnak (8,29), nem rabbinak (9,5), hanem csupán embernek nevezi!

Márk a 14. fejezetben Péternek négy megnyilatkozásáról számol be, amelyek mindig Jézushoz kapcsolódnak.³⁰⁶ Az első kettőben az apostol a jövőre, az utolsó kettőben pedig a jelenre illetve a múltra utal. Míg az első kettőben Jézus jövődőlését, addig az utóbbiakban a Mesterhez fűződő kapcsolatát tagadja meg.³⁰⁷ E kijelentések között, csakúgy, mint a tagadás perikópáján belül, egy fokozódás figyelhető meg:³⁰⁸ Péter fogadkozása és ígérete nyilvános tagadásba, sőt átkozódásba torkollik! Ugyanakkor az egész evangélium során, a Jézussal való ténylegesen kifejtett párbeszédén kívül (14,30-31), csak itt találjuk Pétert kétoldalú dialógusban másokkal: a szolgálóval, illetve az ott

³⁰³ Vö. BEHM, J., *ἀνατίθηναι, προσανατίθηναι, ἀνάθεμα, ἀνάθημα, κατάθεμα, ἀναθεματίζω, καταθεματίζω*, in TDNT, I. 355. BORRELL, A., *The Good News of Peter's Denial*, 103-104. GNILKA, J., *Márk*, 843. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 450.

³⁰⁴ „é quasi impossibile negare in un modo più deciso qualsiasi comunione con Gesù”: STOCK, K., *Marco*, 324.

³⁰⁵ Vö. GNILKA, J., *Márk*, 844.

³⁰⁶ 14,29.31.68.71.

³⁰⁷ Vö. BORRELL, A., *The Good News of Peter's Denial*, 102-103.

³⁰⁸ A „καί” kötőszót Péter tagadásai előtt felváltja a „δέ” (14,68.70a.71) szócska, amely ellentétet, feszültséget fejez ki. Vö. GNILKA, J., *Márk*, 839. Továbbá fokozódó feszültség figyelhető meg: 1. A Pétert megszólítók számának gyarapodásában (egy szolgálólány (14,66) – a szolgáló (14,69) – a jelenlévők csoportja (14,70b)). 2. A hozzá fűződő kijelentések intenzitásának erősödésében (14,67.69.70b). 3. Az obiectum indirectumok konkretizálódásában („αὐτόν” (14,67) – „τοῖς παρεστώσιν” (14,69) – „τῷ Πέτρῳ” (14,70b)). 4. Illetve az apostol reakciójának változásában (összezavarodottság (14,68) – ismételt tagadás (14, 70a) – átkozódás és esküdözés (14,71). Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 425.428. PESCH, R., *Die Verleugnung des Petrus*, 49. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 287.

tartózkodókkal (14,67-68. 70b-71). Továbbá az apostol harmadik tagadása az utolsó mondata is egyben az evangéliumban. Az eddigi tapasztalatok, átélt élmények úgy tűnik kudarcba fulladtak: az első tanítvány utolsó szavaival csupán embernek nevezi Mesterét, s a körülötte állók értésére adja nyomatékosan, hogy nem ismeri őt: nincs hozzá semmi köze.

Ezt követően az epizódban már nincs helye a beszédnek. Az utolsó verset három részre osztja a „καί” kötőszó (14,72), amellyel a tagadás következményeit tárja fel Márk az olvasók előtt. Először is a kakas hangjára utal, amely másodszor hallatja hangját (14,68.72). Az „ἀλέκτωρ” szó csupán az apostol kapcsán jelenik meg Márknál (14,30.68.72), s válik így Péter megrendítő tetteinek szimbólumává. Ugyanakkor, ahogy a kakas beleénekelve az éjszakába megtöri az éj sötét csöndjét, úgy nyilall be hangjára a tanítványba a fájdalom, a megvilágosodás, hogy mit tett s mit mondott. A szárnyas, amely álmodtör, mintegy magához téríti Pétert felébresztve benne, hogy kicsoda ő valójában.

Ezután a következő „καί” szócska (14,72b) a tanítvány Jézus szavára való visszaemlékezését vezeti be. Az „ἀναμνησκω” terminus az evangéliumok közül csak Márknál található meg, s mind a két alkalommal Péterre vonatkozóan (11,21; 14,72), tehát az evangélista péteri szókincséhez tartozik. Mély összefüggés van e két igehely között, amelyekben a tanítvány felidézve magában Mestere szavát, rádöbben annak erejére. Vagyis Péter most megtapasztalja, hogy Jézus szavai nemcsak a fügefával kapcsolatban, hanem rá vonatkozóan is hatékonyak. Rádöbben, hogy Jézusnak igaza volt, minden pontosan úgy történt, ahogy ő előre megmondta neki néhány órája (14,30). A jézusi jövődőlés gyors megvalósulását Márk az „εὐθύς” adverbium alkalmazásával is érzékelteti: miután Péter harmadszor is megtagadta Urát, rögtön megszólal másodízben a kakas (14,72a). Az evangéliumban itt fordul elő utoljára a névelővel ellátott Péter név alanyesetben („ὁ Πέτρος” -14,72b), vagyis Márk itt ábrázolja utoljára az apostolt cselekvőként. Ez a tény a tanítvány e cselekedetének nagyobb jelentőséget kölcsönöz, akinek egyik utolsó gesztusa a Mestere szavaira való emlékezés, amely kifejezetten Jézus jövődőlésére, de bennfoglaltan az egész tanítására utal. A „ῥῆμα” kifejezés, amely mindössze kétszer jelenik meg a márki műben (9,32; 14,72), mindkét alkalommal Jézus húsvéti eseményére utal: először szenvedésére, halálára és feltámadására (9,31-32), másodszor pedig az apostol tagadására.

A tanítvány tehát már nem beszél, mint eddig,³⁰⁹ hanem csendben emlékezik Mestere tanítására: „Az epizód befejezésekor, Péter egyedül találja magát, távol Jézustól, (és távol a többi tanítványtól). Az egyetlen fonál, ahogy megőrzi Jézussal az élő kapcsolatot: a Jézus szavaira való visszaemlékezése.”³¹⁰

S végül a harmadik „καί” kötőszó Péter utolsó - Márk által közölt - tetteire tereli az olvasó figyelmét. Az „ἐπιβάλλω” kifejezés (14,72c) itt fordul elő utoljára az evangélistánál, s az eddigiektől eltérően,³¹¹ egyedül Péterrel kapcsolatban participium graphicum alakban, amely az apostol fő cselekvésének kísérő, kiegészítő mozzanatának leírására szolgál.³¹² Ez a szó nehezen értelmezhető, sokféle fordítási lehetősége van.³¹³ Ezek közül kettőt emelhetünk ki leginkább: „elkezdve /sírni/”,³¹⁴ illetve „rágondolva, eszébe jutva”.³¹⁵ Mutathat tehát e participium az apostol sírásának kezdetére, annak intenzitására, de visszautalhat Péter visszaemlékezésére is. Mindkét fordítási változat kifejez valamit abból az összetett élményből, amelynek a tanítvány részese volt ott. A „κλαίω” ige (14,72c) pedig az apostolok közül csak Péterrel összefüggésben jelenik meg Márknál. Ez az utolsó cselekedet, amit az evangélista közvetlenül hozzá kapcsol. Diszkrétan nem számol be arról, hogy a tanítványban mi megy végbe, hogy hova megy ezután: beszédes csendbe burkolódik vele kapcsolatban, amely csendet – a későbbiekben látni fogjuk - az ifjú üzenete fogja reményt keltően megtörni (16,7). A sírás gesztusa Péter emberi voltát jelzi a maga törekénységében. Kifejezi bűnbánatát, szégyenkezését súlyos tette miatt, illetve teremtményi gyengeségét is.³¹⁶ Bűnbánata a sírás által válik nagygyá és hitelessé. Ezek a könnyek értetik meg igazán vele nemcsak azt, hogy mit tett, hanem azt is, hogy kicsoda valójában Jézus, akit ő az imént többszörösen megtagadott.³¹⁷ Míg a Mesterrel való utolsó párbeszédében Jézus szavai tiltakozó, hangos ellenkezést váltottak ki belőle (14,30-31), most ugyanezekre a szavakra visszaemlékezve alázatosan, nem

³⁰⁹ 8,29.32; 9,5; 10,28; 11,21; 13,3; 14,29.31.68.71.

³¹⁰ „At the conclusion of the episode, Peter finds himself alone, far from Jesus (and from the other disciples). A single thread, however, keeps the contact with Jesus alive: his memory of the words of Jesus.”: BORRELL, A., *The Good News of Peter's Denial*, 82.

³¹¹ 4,37; 11,7; 14,46.

³¹² Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 363.

³¹³ Vö. BROWN, R. E., *La morte del Messia*, 691-692.

³¹⁴ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 308.2. GNILKA, J., *Márk*, 844. HAUCK, F., *βάλλω, ἐκ-, ἐπιβάλλω*, in TDNT, I. 529. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 451. SEITZ, E., *Das rätselhafte 'ἐπιβαλόν'.* Zu Mk 14,72, in SNTU 27 (2002) 200. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 349.

³¹⁵ Vö. GNILKA, J., *Márk*, 844. SEITZ, E., *Das rätselhafte 'ἐπιβαλόν'.* 204.211. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 349.

³¹⁶ Vö. BORRELL, A., *The Good News of Peter's Denial*, 112-113.

³¹⁷ Vö. ERNST, J., *Die Petrustradition im Markusevangelium*, 59.

mondva semmit sírni kezd. Mindez az apostol mély megtérésének, későbbi rehabilitációjának kezdetét jelzi, melyet az evangélista itt még csak sejtet.

E szakaszban ismét megfigyelhetjük, hogy az evangélista kiemeli Péter személyét.³¹⁸ Továbbá itt is hangsúlyossá válik Jézushoz fűződő egyedi kapcsolata.³¹⁹ Viszont a perikópa elsősorban Simon tanítványságának mélypontját mutatja be, aki Jézus szándékától eltérve nem önmagát (8,34), hanem Mesterét tagadja meg.³²⁰ Az apostol a legkritikusabb pillanatban nem marad Jézussal (3,14), vagyis nem követi őt igazán. Elmondhatjuk tehát: „Márk rámutat arra, hogy még az a tanítvány, aki az első meghívott volt (1,16), illetve akit (az evangélium) utoljára megnevez (16,7), s aki mindig elsőként vallotta meg Jézus messiási voltát, sem tudott hűségesnek maradni Jézus kereszthalálához.”³²¹ Az apostol eddigi hibái, félreértései³²² itt érik el az evangélista ábrázolásában a legerősebb megnyilvánulási formájukat. Ugyanakkor Márk nem mulasztja el megemlíteni a megrendült Péter bűnbánatának jelét sem, akinek ebben a gyengeségében mutatkozik majd meg Isten irgalma (14,28; 16,7).

Az evangélista szeme előtt valószínűleg az a keresztény közösség állhat, amely szintén megtapasztalták a keresztényüldözés megpróbáltatásait az esetleges hittagadás lehetőségével együtt. Éppen ezért számukra megerősítésképpen festi le Péter alakját, aki noha a Jézus tagadás bűnébe esett, mégis bűnbánata miatt bűnbocsánatot nyert, s később, tanítványi életének végén vértanúhalált szenvedett.³²³ Márk tehát az apostolon keresztül a hitben való alázatos kitartásra és a megtérésre kívánja felszólítani minden olvasóját.

³¹⁸ Az epizód legtöbb igéje (16 db), participiuma (6 db) hozzá kapcsolódik, az ő neve fordul elő legtöbbször (5-ször), csak önála találunk egyes szám első személyű állítmányokat (14,68.71).

³¹⁹ Jézus és Péter személynevei találhatók csak meg a perikópában (Jézus: 14,67.72; Péter: 14,54.66.67.70.72). Az obiectum directumok többsége (Jézusra: „τὸν ἄνθρωπον τοῦτον” - 14,71, „τὸ ῥῆμα/.../με” - 14,72b; Péterre: „τὸν Πέτρον” - 14,67, „αὐτὸν” - 14,69) és mindegyik „αὐτῷ” obiectum indirectum (Jézusra: 14,54; Péterre: 14,67.72b) rájuk vonatkozik.

³²⁰ Vö. CASSIDY, R. J., *Four Times Peter*, 31.

³²¹ „Marco mostra che persino il discepolo che era stato chiamato per primo (1,16) e che sarebbe stato nominato per ultimo (16,7), che sempre per primo aveva confessato la messianicità di Gesù, poteva non rimanere fedele sino alla morte di Gesù sulla croce”: BROWN, R. E., *La morte del Messia*, 709.

³²² 8,32-33; 9,6; 14,29-31.37.

³²³ Vö. BROWN, R. E., *La morte del Messia*, 709. CARD, M., *A Fragile Stone. The Emotional Life of Simon Peter*, Downers Grove - Leicester 2003. 107. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 428-429. HERRON, R. W. JR., *Mark's Account of Peter's Denial of Jesus. A History of Its Interpretation*, Lanham - New York - London 1991. 141.

1.2.3. A sajátosan márkai szakaszok vizsgálata

A következő két perikópa Péterre vonatkozó utalásai egyedül csak Márknál találhatók meg, ezért az esetleges szinoptikus párhuzamokra részletesen nem térünk ki. Viszont ennek fényében törekszünk a Péterrel kapcsolatos sajátos márkai vonásokat megragadni.

1.2.3.1. Mk 11,20-25: Péter és az elszáradt fügefa

Fordítás

20. És arra felé menve korán, látták a fügefát kiszáradva a gyökerektől.

21. És visszaemlékezve a Péter mondja neki. „Rabbi, íme a fügefa, amelyet megátkoztál, kiszáradt.”

22. És felele Jézus mondja nekik: „Legyen hitetek Istenben.

23. Bizony mondom nektek, hogy ha valaki ennek a hegynek mondja: >>emelkedjél fel és vetődjél a tengerbe!<<, és nem kételkedik a szívében, hanem hiszi, hogy amit mond, megvalósul, meglesz neki.

24. Ezért mondom nektek, mindazt, amit imádságban kértek, higgyétek, hogy megkapjátok, és meglesz nektek (És meg fogjátok kapni).”

25. És amikor imádkozva álltok, bocsássátok meg, ha van valamitek valakivel szemben, hogy a ti Atyátok a mennyekben (a ti mennyei Atyátok) is megbocsássa nektek a vétkeiteket.”

Behatárolás

A perikópa kezdetét az előző szakasz végén jelzett időszakhoz („ὁψὲ ἐγένετο” - 11,19) képest történt változás mutatja („πρωὶ” - 11,20). Egy újabb egység nyitányát jelzi viszont a helyszínváltozás, amikor az úton lévők („παρὰ πορεύομενοι” - 11,20) Jeruzsálembe érkeznek („Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα.” - 11,27). Az epizód tehát a 11,20-25 versek között határolható le.

Szövegkritika

Témánkat illetően a szöveg nem tartalmaz különösebb szövegkritikai problémákat.³²⁴

³²⁴ Ugyanakkor megemlíthetjük, hogy egyes szövegtanúknál (A, Θ, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy^{p,h}, bo^{pt}, Cyp) megtalálható a 11,26. vers: „εἰ δε ὑμεῖς οὐκ ἀφιετε οὐδε ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τα

Szerkezet

A szakasz bevezető versét (11,20) Péter megállapítása követi (11,21), melyre Jézus három mondással válaszol (11,22-25). Ez utóbbiak valószínűleg egymástól elkülönült egységek voltak, melyeket Márk előtt fűztek egybe, s az evangélista illesztette őket az elszáradt fügefafa epizódjához.³²⁵ A történet egyesek szerint Jézusra vezethető vissza, mások szerint pedig a keresztény közösség későbbi alkotása.³²⁶

Elemzés

Noha a perikópa részleteiben megtalálható Máténál két különböző helyen,³²⁷ fontos megállapítanunk, hogy míg a márkai szöveg kiemeli, hogy Péter az, aki szól Jézushoz („ὁ Πέτρος” - 11,21), addig Máté a tanítványok általános kifejezését használva („οἱ μαθηταί” - Mt 21,20) nem említi meg külön Simon Pétert.

A bevezető versben (11,20) Márk együtt ábrázolja Jézust tanítványaival, akik közösen mennek el a fügefafa mellett, s látják, hogy elszáradt. A fa megemlítésével az evangélista visszakapcsol a 11,12-14 versekben történetekhez, amikor is a Mester nem találva gyümölcsöt a növényen, azt mondta, hogy senki se egyék többet róla gyümölcsöt (11,14).

Mindannyian látják az elszáradt fát, viszont egyedül Péter az, aki erre – a márkai leírás szerint - reagál (11,21). Az „ἀναμνησκω” szó az evangéliumokban csak Márknál található meg, mindkétszer, mint már említettük, Péter személyéhez kapcsolódva (11,21; 14,72). Tehát tipikusan az első apostolhoz fűződő márkai kifejezés: Péter az, aki visszaemlékezik Mestere szavára (11,14.21; 14,30.72), és ennek kapcsán cselekszik. Ő az egyedül, akit az evangélista a tanítványok közül ebben a szakaszban megnevez, akinek nevét nominativusban itt találjuk meg ötödször az evangéliumban. Mint az eddigiek során,³²⁸ úgy most is Jézushoz fordul, ahogy ezt az „αὐτῷ” obiectum indirectum jelzi (11,21). Szerkezeti párhuzamot fedezhetünk fel e sor és a péteri hitvallás márkai bevezetése között, azzal a különbséggel, hogy ebben a

παρὰπτωματα ὑμῶν”. De mivel a legjelentősebb tanúkból hiányzik (x, B, L, W, Δ, Ψ, 565, 700, 892, 2427, kevés kézirat, k, l, sy^s, sa), illetve valószínűleg a Mt 6,15. vers hatására toldották be később, így nem tekintjük az eredeti márkai szöveg részének. Vö. METZGER, B. M., *A Textual Commentary*, 93.

³²⁵ Vö. GNILKA, J., *Márk*, 610.

³²⁶ Vö. BÖTTCH, C., *Jesus und der Feigenbaum Mk 11:12-14, 20-25 in der Diskussion*, in *NT 39* (1997) 330-331.

³²⁷ A Mk 11,20-24 versekig terjedő szakasz megfelelő párhuzama a Mt 21,20-22 versekben, a Mk 11,25. versé pedig a Mt 6,14-15 versekben helyezkedik el.

³²⁸ 8,29.32; 9,5; 10,28.

perikópában Márk nem Péter válaszlásának tényét, hanem visszaemlékezését hangsúlyozza a participium aoristos alakkal („ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ” - 8,29; „ἀναμνηθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ” - 11,21).

Ezzel az evangélista sejteti, hogy Péter szavai Jézussal való kapcsolatát mélyítik. A tanítványok közös cselekvését jelölő, aoristosban álló „εἶδον” ige (11,20) után az apostol tettét Márk praesens storicumban közli („λέγει” - 11,21), ezáltal is kiemelve Péter alakját a többiek közül. A színeváltozás epizódjához hasonlóan (9,5) itt is rabbinak szólítja meg Jézust az apostol, amely mutatja, hogy tanítványként szól Mesteréhez, akitől magyarázatot remél a furcsa jelenség láttán. A fügefafa elszáradását meglepetten állapítja meg, melyet a „ῥαββί” megszólítás után használt „ἴδε” felszólítás (11,21) is kifejez, hasonlóan az egyik meg nem nevezett tanítványhoz, aki a „διδάσκαλε” vocativust követően ezzel a szóval szólítja meg Jézust a templom csodálatos kövei láttán (13,1). Az „ἴδε” imperativus aoristos alak mutatja, hogy itt az apostol az adott pillanatban észrevett fára hívja fel konkrétan Jézus figyelmét.³²⁹ Továbbá a szakasz egyetlen egyes szám második személyű igéje („κατηράσω” - 11,21) is hangsúlyozza Péter személyes, közvetlen kapcsolatát Jézussal. Ez az ige csak itt fordul elő Márknál, amely egyedül az apostol szájából hangzik tehát el, aki az Úr gesztusát (11,14) a fa megátkozásának minősíti, amely az áldásnak az ellentéte.³³⁰ A „συκῇ” főnevet közvetlen beszédben Péter alkalmazza Márknál itt először (11,21), egy másik alkalommal pedig maga Jézus is (13,28). Hasonlóan az itt található „ξηραίνω” terminust is beszédben a Mesteren kívül (4,6) az apostolok köréből egyedül Péter használja (11,21), aki az epizód egyetlen indicativus praesens perfectum passivi formájával („ἐξηράνται” - 11,21) jelzi az Úrnak, hogy a növény elszáradásának ténye a jelenben is érezhető, hiszen nincs rajta gyümölcs.³³¹ Péter tehát a tanítványok szóvivőjeként szólal meg itt is,³³² várva Jézus reakcióját és véleményét.

Megállapíthatjuk, hogy az evangélista a perikópa két közvetlen beszédét (Péterét: 11,21; Jézusét: 11,22-25) hasonló mondatszerkesztéssel vezeti be, amivel jelezni kívánja az apostolnak Mesteréhez fűződő szorosabb kapcsolatát.³³³ Ugyanakkor, míg Péter Jézust szólítja csak meg, addig Jézus, ahogy az „αὐτοῖς” obiectum indirectum (11,22a), illetve a

³²⁹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 335.

³³⁰ Vö. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 519-520.

³³¹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 340.342. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 285.

³³² Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 329. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 204.

³³³ 11,21a: „καί” - „ἀναμνηθεὶς” (participium aoristos) - „ὁ Πέτρος” (névelővel ellátott személynév nominativusban) - „λέγει” (indicativus praesens imperfectum activi storicum) - „αὐτῷ” (obiectum indirectum). 11,22a: „καί” - „ἀποκριθεὶς” (participium aoristos) - „ὁ Ἰησοῦς” (névelővel ellátott személynév nominativusban) - „λέγει” (indicativus praesens imperfectum activi storicum) - „αὐτοῖς” (obiectum indirectum).

vocativus mellőzése mutatja, nemcsak hozzá, hanem a többi tanítványhoz is szól. Az apostol megállapítása kapcsán, az elszáradt fügefától elvonatkoztatva mélyebb tanítást ad a hitről (11,22b-23), az imádságról (11,24) és a megbocsátásról (11,25). A péteri „ἴδε” imperativus aoristosban álló felszólításra (11,21), az „ἔχετε” imperativus praesens alakkal válaszol (11,22b), felhívva a jelenlévők figyelmét arra, hogy mindig higgyenek.³³⁴ A genitivus obiectivusban³³⁵ álló „θεοῦ” kifejezés utal arra (11,22b), hogy Jézus itt az Istenbe vetett hitről beszél. Mi is elmondhatjuk tehát: „Jézus a fáról mindenképp gyümölcsöt akar, a tanítványoktól pedig hitet. A gyümölcs, amit Jézus keres, és aminek mindig lennie kell (...) az Istenbe vetett hit. (...) Akinek nincs hite, az terméketlenné válik, elszárad és meghal.”³³⁶

Márk sejteti, hogy Jézus próféta tetteit Simon nem érti meg, nem ismeri még fel, csakúgy, mint a szenvedéséről szóló tanítását. Ugyanakkor az apostol megállapítását mintegy burkolt hitvallásnak is értelmezhetjük részéről, hiszen közvetett módon egyedül ő mondja itt ki, hogy Jézus szavának ereje van, mert szavai beteljesedtek.³³⁷ Továbbá Márk azzal, hogy Pétert egyedüli kérdezőként emeli ki a tanítványi körből, finoman jelzi, hogy a Mester a választ különös tekintettel neki szánja. Hiszen elsősorban Péternek lesz szüksége a továbbiakban az erős hitre,³³⁸ az imádságra (14,37-38) és a megbocsátásra (14,30.66-72). Ebben a szakaszban tehát az evangélista ismét hangsúlyozza Péter szerepét kiemelve őt a többiek közül. Ez az epizód egy állomás az apostol tanítványi fejlődésében a maga értetlenségével, de ugyanakkor jó szándékával és növekedésének reményével együtt.

1.2.3.2. Mk 16,1-8: Péter a feltámadás tanúja

Fordítás

1. És miután elmúlt szombat, Mária, a magdalai és Mária, a Jakabé, és Szalómé vásároltak balzsamokat. hogy elmenve bekenjék őt.

2. És nagyon korán, a hét első napján mennek a sírhoz, amikor a nap felkelt.

³³⁴ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 335-336.1.

³³⁵ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 329. GNILKA, J., *Márk*, 612. ZERWICK, M. – GROSVENOR, M., *A Grammatical Analysis*, 145.

³³⁶ „Dall'albero Gesù vuole avere in assoluto il frutto, dai discepoli in assoluto la fede. Il frutto che Gesù cerca e che ci dev'essere sempre (...) è la fede in Dio. (...) Chi non ha fede, non può che essere infruttuoso, seccare e morire”: STOCK, K., *Marco*, 232.

³³⁷ Vö. THIEDE, C. P., *Simon Pietro dalla Galilea a Roma*, 87.

³³⁸ Vö. CIPRIANI, S., *La figura di Pietro*, 50.

3. És mondták egymásnak: „ki fogja elgöngyeltetni a követ a sír bejáratából?”
4. És feltekintve látják, hogy a kő el van hengerítve, ugyanis igen nagy volt.
5. És bemenve a sírba láttak egy ifjút, aki jobbra ült, fehér ruhát viselt, és megdöbbentek.
6. De az mondja nekik: „Ne döbbenetek meg: a keresztre feszített názáreti Jézust keresitek: feltámadt, nincs itt: íme a hely, ahová fektették őt.
7. De menjetek, mondjátok meg a tanítványainak és a Péternek, hogy elöttetek megy Galileába: ott meg fogjátok látni őt, amint mondta nektek.
8. És elmenve elfutottak a sírtól, bírtak ugyanis remegést és ámulatot: és senkinek nem mondtak semmit, mert féltek.

Behatárolás

A perikópában az azt közvetlenül megelőző 15, 42-47 szakaszhoz képest új szereplők jelennek meg (Mária, Jakab anyja, Szalóme: 16,1; az ifjú: 16,5; a tanítványok és Péter: 16,7), illetve az epizód ideje (szombat utáni napon kora reggel: 16,1-2) és tematikája is megváltozik (Jézus feltámadásának híre: 16,6-7). Így Márk utolsó Péterrel kapcsolatos perikópáját a 16,1-8 versek között határolhatjuk le.

Szövegkritika

A „ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν” (Mk 16,7) sornak ismert egy hosszabb változata is, amelyben rokonság fedezhető fel a Mt 28,7. verssel: „ἡγέρθη ἀπὸ νεκρῶν καὶ ἰδοὺ προάγει”. Viszont ez utóbbit csekély külső tanúságtétele miatt nem tartjuk az eredeti szöveghez tartozónak,³³⁹ csakúgy, mint azt a másik variánst sem, amely egyes szám első személyben közli Jézus beszédét: „ἰδοὺ προάγω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐκεῖ με ὄψεσθε, καθὼς εἶρηκα ὑμῖν”.³⁴⁰

Az evangélium rövid befejezése, amelyet több későbbi tanúban találunk meg,³⁴¹ megemlíti Péter nevét, akinek társaival együtt az asszonyok elbeszélnek mindazt, amit az ifjú parancsolt nekik. Ugyanakkor mivel ezen olvasat stílusa eltér a márkitól, illetve a legfontosabb szövegtanúk sem tartalmazzák,³⁴² nem lehetett az evangélium eredeti része, mivel Márk valószínűleg a 16,8. verssel fejezte be írását.³⁴³

³³⁹ f¹, kevés kézirat.

³⁴⁰ D, k.

³⁴¹ L, Ψ, 083, 099, 274^{mg}, 579, 11602, k, sy^{hmg}, sa^{mss}, bo^{mss}, aeth^{mss}.

³⁴² s, A, B, C, D, W, Θ, f^{1.13}, 33, 2427, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy, sa^{ms}, bo.

³⁴³ Vö. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark*, 462. HARRINGTON, D. J., *Evangélium Márk szerint*, 94. METZGER, B. M., *A Textual Commentary*, 105.

Szerkezet

A szakasz három alegységre osztható. A bevezetés az asszonyok előkészületét és a sírhoz („ἐπὶ τὸ μνημεῖον” - 16,2) vezető útját írja le (16,1-4). Ezt követi az ifjúval való találkozás a sírban („εἰς τὸ μνημεῖον” - 16,5), aki Jézus feltámadásának tényét közli velük, s az üzenet továbbításával bízta meg őket (16,5-7). Végül pedig röviden a kenetet vivő nők reakcióját mutatja be az evangélista, akik félve elmenekülnek a sírhelytől („ἀπὸ τοῦ μνημεῖου” - 16,8). Péterre az evangélista a perikópa második alegységében utal (16,7).

Elemzés

Az ifjú („νεανίσκος” - 16,5), akivel a három meglepődött asszony találkozik, utalhat a Jézus elfogásakor megemléített ifjúra is (14,51), de valószínűbb, hogy egy angyalról van szó.³⁴⁴ Ez azért fontos, mert így Márk jelzi, hogy egy égi lény közvetíti számukra a feltámadás tényét, illetve ő parancsolja meg nekik, hogy adják ezt tovább a tanítványoknak és Péternek. Az angyal mögött tehát Isten van bennfoglalt módon. A perikópa a 16,6-7. versekben éri el csúcspontját, hiszen itt fogalmazódik meg a húsvéti örömhír (16,6), itt kapcsolódnak össze a feltámadás előtti és utáni események, illetve itt körvonalazódik a tanítványok újbóli meghívása a Feltámadott részéről (16,7).³⁴⁵ A húsvéti jó hírt az ifjú tömören mondja el: a názáreti, keresztre feszített Jézus feltámadt. A „ἑσταυρωμένον” (16,6) participium perfectum alak Jézus immár múltbeli halálának jelenre kifejtett hatására utal,³⁴⁶ az „ἠγέρθη” (16,6) aoristos passzív forma pedig nem csupán az Atya cselekedetét, hanem Jézus tettét is jelzi.³⁴⁷ Vagyis a Megfeszített valóban feltámadt, él, találkozni lehet vele, amint a következő versben az ifjú említeni is fogja. Ugyanakkor Márk szerint nem az asszonyok azok, akik először találkozhatnak Jézussal, hanem a tanítványai, s kiemelten Péter (16,7). E zsidó nők viszont a megvalósult feltámadás hírének első címzettjei: ők hallhatják meg először ezt a

³⁴⁴ Vö. BODE, E. L., *The First Easter Morning. The Gospel Accounts of the Women's Visit to the Tomb of Jesus* (AnBib 45), Roma 1970. 26-27. KERTELGE, K., *Markusevangelium*, 162. PESCH, R., *Das Markusevangelium*, 2/2. 532.

³⁴⁵ Vö. STOCK, K., *Boten*, 172.

³⁴⁶ Vö. RÍOS, J. H. M., >Le cose viste<: tra silenzio e proclamazione Mc 1,1; 9,9 e 16,6-7, in Anton 82 (2007) 224. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 285.

³⁴⁷ Vö. TARJÁNYI B., *Az újszövetség görög nyelve*, 63. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 231.

rendkívüli tény.³⁴⁸ Továbbá az asszonyok nem arra kapnak utasítást az ifjútól, hogy elmondják Jézus feltámadásának híret az angyal szavaival, hanem a Mester egy korábbi mondására kell emlékeztetniük a tanítványokat (14,28). A hír tehát nem lesz új az apostolok számára, mivel Jézus e mondatát hallották már tőle, viszont a jövődőlés beteljesülése az újdonság.³⁴⁹ Akkor az Olajfák hegyén úgy tűnt, hogy Péterék meg sem hallották Mesterük ígéretét, amely a jövődőlés második felében hangzott el (14,27-28), leragadtak a megbotránkozás és a kudarc szavainál. Most viszont az asszonyok közvetítésével arra kapnak meghívást, hogy emlékezzenek e momentumra is, s döbbenjenek rá újból Mesterük szavának erejére, amit már Péter többször megtapasztalt az eddigiek során (11,21; 14,72).

Mint már utaltunk rá, egyedül Márk említi meg Péter nevét a tanítványok mellett, akik számára az asszonyoknak az üzenetet el kell vinniük. Viszont itt, eltérően az eddig megszokottól,³⁵⁰ a sorrendben Péter személyneve nem az első helyen van a tanítványok között: „τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ” (16,7). Ez természetesen nem azt jelzi Márknál, hogy Péter elvesztette volna kiemelt szerepét az apostolok körében, hiszen az előző alkalmakkor a többiek nevét is megemlíttette az evangélista, itt pedig a többiekre a „tanítványai” gyűjtőnévvel utal, s csak Péter nevét jegyzi meg utólag külön, nyomatékosításképpen, továbbra is hangsúlyozva fontosságát. A három obiectum indirectum közül („τοῖς μαθηταῖς /.../ τῷ Πέτρῳ /.../ ὁμῖν” - 16,7), melyek a perikópában az apostolokra vonatkoznak, középen a „τῷ Πέτρῳ” szó áll, amely az epizód egyetlen személyneve dativusban. A „μαθητῆς” (16,7) kifejezés utoljára itt fordul elő Márknál, aki a tanítványok jelentőségét emellett azzal is alátámasztja, hogy csak hozzájuk fűzi itt az epizódban az Úrra utaló „αὐτοῦ” (16,7) névmást: ők Jézus tanítványai. Ők a Mester ígéretének és az asszonyok küldetésének címzettjei: a figyelem tehát rájuk irányul. A versben szereplő két parancs fogalmazza meg ezt a küldetést („ὑπάγετε εἰπατε” - 16,7): az apostolokhoz kell menniük, s el kell mondaniuk nekik az üzenetet. Az evangélistánál itt harmadszor előforduló „τῷ Πέτρῳ” (16,7) névelővel kísért terminus mindig Jézus húsvéti eseményébe ágyazódik (14,37.70; 16,7). De míg az első két alkalommal negatív árnyalat fűződik a kifejezéshez (Péter nem tud Mesterével együtt virrasztani: 14,37, illetve az apostol lelepleződik a főpap udvarában: 14,70), addig e szakaszban pozitív tartalom kapcsolódik hozzá. Simon a tanítványokkal együtt Jézus feltámadásának és megbocsátásának örömhírét tapasztalhatja meg.

³⁴⁸ Vö. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus*, 310.

³⁴⁹ Vö. RÍOS, J. H. M., >Le cose viste<, 220.

³⁵⁰ 1,16; 3,16-19; 5,37; 9,2; 13,3; 14,33: Ezekben a szakaszokban az első apostol neve található a felsorolás élén mindig.

A vers második felében álló „ὅτι” szó (16,7) vezeti be a tényleges üzenetet, amit az ifjú utasítására az asszonyoknak hírül kell vinniük. Az angyal egyes szám harmadik személyben, tartalmilag idézi Jézus egyes szám első személyben mondott szavait (14,28), s hozzáteszi a „ἐκεῖ αὐτὸν ὤψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν” (16,7) ígéretet, amellyel értelmezi és magyarázza a Feltámadott kijelentését. A „προάγω” terminust Márk mindössze kétszer alkalmazza ige formájában (14,28; 16,7): mind a két esetben Jézus az alany. Azzal a különbséggel, hogy míg a 14,28. versben maga a Mester beszél jövő időben apostolaihoz általánosan („προαξω”), addig ebben a perikópában az ő mondására utal az ifjú jelen időben, és a tanítványok mellett külön Pétert is megemlítve, jelezve ezzel is a jövődőlés konkrét beteljesülését. Továbbá az evangélistánál négyszer előforduló „εἰς τὴν Γαλιλαίαν” szókapcsolatban mindig Jézus az, aki cselekszik.³⁵¹ A szakaszban szereplő kifejezés szorosan kapcsolódik a 1,14 és 14,28. versekhez, hiszen közvetlenül Jézusnak az Olajfák hegyén mondott beszédére utal vissza (14,28), közvetetten pedig a Mester nyilvános tevékenységének kezdetére (1,14). Vagyis az Úr feltámadásának a fényében újra értékelődnek szavai és tettei, leginkább Péter és tanítványai számára, mivel ők éltek át mindezeket az élményeket vele együtt. Galilea tehát Márknál a kezdeteket jelenti, ahol először találkozhattak Péterék Jézussal, s ahol elkezdték követni őt (1,16-20). A visszatérés ide így egy új kezdet szimbólumává válik. Kifejezetten sem Jézus, sem az angyal nem szólítja fel az apostolokat, hogy menjenek Galileába (14,28; 16,7), viszont Jézus szavainak értelmében a tanítványnak Jézus mögött van a helye a követés során („Δεῦτε ὀπίσω μου” - 1,17; „προάγω” – vö. 14,28; 16,7). Ha pedig a Mester Galileában van, akkor a követőjének is ott kell lennie mögötte. Mint ahogy akkor Simonnak szólt először a hívás (1,16-17), most is őt említi meg egyedül név szerint az ifjú (16,7), jelezve ezzel a mély kapcsolatot a két esemény között. Márk ábrázolásában elsősorban Péternek, mint a Mestert elsőként követőnek, kell visszatérnie Galileába, de vele együtt a többieknek is.

A jövő időben álló „ὤψεσθε” igéhez (16,7) kapcsolódnak e szakaszban egyedül a tanítványok alanyként, ami egyfajta reményteli várakozást fejez ki, hiszen azt a Mestert, akit legutóbb elfogva és elhurcolva láttak (14,50), most megláthatják megdicsőülve. Ez a látás nem csupán megpillantást, hanem találkozást is jelent. Az epizódban a személyes névmás egyes szám accusativus formáját mindig Jézusra vonatkozóan használja az evangélista („αὐτόν” - 16,1.6-7), de míg az első két esetben a halott Úrra utal, akinek testét jönnek megkenni az asszonyok, illetve akit a sírba helyeztek, addig az utolsó alkalommal a Feltámadt

³⁵¹ 1,14; 14,28; 16,7; (1,39: „εἰς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν”).

Jézust jelöli. Vagyis Márk kiemeli, hogy a Feltámadottat először a tanítványai s Péter láthatják meg, s ők találkoznak vele elsőként, amit az angyal szavain keresztül az „ἐκεῖ” adverbiummal és Jézus jövődöléseire való hivatkozással is nyomatékosít.³⁵² Míg a színeváltozáskor csak a három kiválasztott apostol láthatta Jézust a maga dicsőségében (9,2-8), addig most mind a tizenegy. Ők az Úrral való galileai találkozásuk által fogják igazán megismerni és megérteni, hogy kicsoda Jézus.³⁵³

A Mester és apostolai közötti szoros kapcsolat a tanítványok hűtlensége ellenére (14,50) továbbra is megmarad, amit az a tény is mutat, hogy a Jézus cselekedeteihez kapcsolódó bővítmények két esetben is rájuk vonatkoznak: „προάγει ὑμᾶς”/.../ εἶπεν ὑμῖν” (16,7). Illetve ezt az is jelzi, hogy az ifjú a tanítványokat az „αὐτοῦ” (16,7) névmás segítségével most is Jézushoz tartozóknak nevezi. Vagyis az Úr megbocsát nekik, őket hívja meg ismét arra, hogy kövessék őt: „Amint a feltámadás megerősíti Jézus egész művét, úgy a tanítványoknak a Feltámadottal való galileai találkozása meg fogja újítani és erősíteni a vele való közösségüket.”³⁵⁴ Péter nevét külön is megemlítve Márk hangsúlyozni kívánja, hogy Jézus azzal az első tanítványával is ki akar engesztelődni, aki Júdás mellett a legnagyobbat bukott, többszörösen megtagadva őt (14,66-72). Az apostolnak emiatt méginkább szüksége van arra, hogy külön is megszólítva érezze magát az üzenetben. Péter, amint fenntebb láttuk, a Mestere szavára való visszaemlékezéssel már közelebb került Jézushoz (14,72), most pedig az Úr a többieket is erre hívja.³⁵⁵ De azt a mondatot is fel kell idézniük, ami az Olajfák hegyén elkerülte a figyelmüket, vagyis, hogy Jézus fel fog támadni (14,28). Mivel ők, s elsősorban Péter, már eddig is megtapasztalhatták Jézus beszédének hatalmát,³⁵⁶ így ennek tudatában megszületik bennük a remény, hogy a Mester szavai most is megvalósulnak: Jézus valóban feltámadt, s találkozhatnak vele.

Ezenkívül Péter nevének használata Márknál azt is jelzi, hogy a Feltámadt Úr gondolatában az első tanítványnak kiemelt szerepe, küldetése van, mint Jézus földi élete során is. Ő, aki elutasította annak idején a Messiás szenvedését (8,33b), s aki megtagadta Mesterét (14,66-72) most megtapasztalja Jézus megrendítő irgalmát, ami átalakítja, megújítja őt. Így, noha a többi tanítvány is találkozni fog az Úrral, s tanúskodni fog róla, mégis Simon Péter kap

³⁵² 8,31; 9,31; 10,34; 14,28.

³⁵³ Vö. GNILKA, J., *Márk*, 916. HEIL, J. P., *The Progressive Narrative Pattern*, 356.

³⁵⁴ „Come la risurrezione conferma l’intera opera di Gesù, così l’incontro dei discepoli con il Risorto in Galilea rinnoverà e confermerà la loro comunione con lui.”: STOCK, K., *Marco*, 352.

³⁵⁵ Vö. RÍOS, J. H. M., >Le cose viste<, 221.

³⁵⁶ 11,14.21; 14,27.30.50.66-72.

meghívást arra, hogy a Feltámadott első és kiemelt tanúja legyen.³⁵⁷ Mindarról beszélnie kell majd, amit e találkozás által megértett, s ami ezen élmény által átalakult, rendeződött benne. Az apostolnak ezt a rendkívüli feladatát azzal is jelzi Márk, hogy Péter neve az utolsó kimondott személynév az evangéliumában (16,7). Mindez megszilárdítja az első tanítványt, hogy képes legyen mások hitét is megerősíteni a Feltámadottban: „a Péternek való megjelenés nem csupán az első, hanem lényeges is volt a többiek hite számára.”³⁵⁸ Az evangélista, eltérően más újszövetségi íróktól,³⁵⁹ nem említi meg kifejezetten Péter külön találkozását a feltámadás után Jézussal, viszont a nevének használatával sejteti azt.

Az utolsó versben meglepő az asszonyok reakciója, akik kapcsán Márk többszörösen kiemelve az ijedelmüket („ἐφυγον /.../ τρόμος καὶ ἔκστασις /.../ ἐφοβοῦντο” - 16,8) közli, hogy nem mondanak el (egyelőre) senkinek semmit abból, amit hallottak („οὐδὲν οὐδὲν εἶπαν” - 16,8).³⁶⁰ Viszont ezzel nem azt mondja az evangélista, hogy utána sem beszéltek minderről - valószínűleg később teljesítették az ifjú parancsát -, de erről hallgat. Hasonlóképpen arról sem beszél, hogy milyen lehetett az apostolok útja visszafelé Galileába. Azonban az olvasó az angyal szavai alapján megértheti, hogy ez a hazatérés nemcsak fizikai, hanem lelki jelentéssel is bír: egy diadalmas, reménnyel teli út, szemben a Jeruzsálembe vezető zarándoklás félelmével és aggodásával (10,32). Márk a közösségére bízta, hogy képzelje el a tanítványok és Péter átalakulását, megújulását, amely a Feltámadt Úr megbocsátásából fakad.

Az első apostol könnyeire (14,72) Jézusnak van válasza: továbbra is tanítványának tartja őt társaival együtt. Mindez pedig lehetővé teszi az evangélista közösségében is, és minden hívő számára is, hogy bekapcsolódjék ebbe a megújult Jézus és tanítvány kapcsolatba. Így az evangélium elsősorban Péter személyén keresztül reménnyel fejeződik be. Vagyis a márki Péter-ábrázolás nem a tagadás botrányával, hanem az Úr megbocsátásával és egy új kezdet ígéretével zárul.³⁶¹

³⁵⁷ Vö. BÖTTRICH, C., *Petrus*, 137. O'COLLINS, G., *Peter as Easter Witness*, in *HeyJ* 22 (1981) 1.16. FILSON, F. V., *Peter*, 757.

³⁵⁸ „the appearance to Peter was not only first but constitutive of faith for others”: O'COLLINS, G., idézi EVANS, G. F. -t */Resurrection and the New Testament*, London 1970. 107./: O'COLLINS, G., *Peter as Easter Witness*, 3.

³⁵⁹ 1Kor 15,5; Lk 24,34; Jn 21.

³⁶⁰ Máté és Lukács ugyanakkor utalnak arra, hogy a nők elviszik a hírt a tanítványoknak („ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ” - Mt 28,8; „ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἑνδεκα καὶ πᾶσιν τοῖς λοιποῖς” - Lk 24,9).

³⁶¹ Vö. BECKER, J., *Simon Petrus im Urchristentum* (BThSt 105), Neukirchen - Vluyn 2009. 81.

1.3. A Márk-evangélium tanításának összegzése Péter személyéről

Az általunk vizsgált szakaszokból megállapíthatjuk, hogy az evangélista **összetett módon ábrázolja** az apostolt, akinek jellemzőit, tevékenységét fokozatosan és dinamikusan fejti ki az olvasó előtt. Két szálon futnak a péteri ábrázolás eseményei: egyrészt bemutatja Péter pozitív oldalát, aki minél inkább megismerve Mesterét egyre közelebb kerül hozzá.³⁶² Másrészt pedig feltárja a tanítvány negatív jellemzőit is, aki fokozatosan el is távolodik Jézustól, egészen addig, hogy többszörösen megtagadja őt.³⁶³ E paradox ábrázolás következtében Márk Péterről festett portréja sokszínűvé válik, mivel nem idealizáltan, mindent szépítve mutatja be az apostolt, hanem annak természetes emberségében.

Az evangélista Simon **pozitív tulajdonságai** közül kiemeli nagylelkűségét, ugyanis Péter társaival együtt mindenét otthagya azonnal elsőként követi Jézust (1,16-18), illetve kész építeni neki is egy sátrat a színeváltozás során (9,5). Beszél elszántságáról: amikor mindenki más a többiek közül már elmenekült ő még Mestere után megy (14,54). Bemutatja Jézus szavai iránti figyelmes érzékenységét is, hiszen engedelmeskedik a hallott mesteri szónak (1,16-18; 3,13), megtapasztalja annak hatalmát (11,13-14.20), emlékezik rá (11,20-21), ami legmegrendítőbb módon tagadása miatti bűnbánó sírásában mutatkozik meg (14,72). Továbbá lelkesedik Jézusért, akit többször rabbinak szólít (9,5; 11,21), s akiért kész lenne mindent megtenni (9,5; 14,31). Végül pedig hangsúlyozza hűségét, mivel ő az egyetlen az apostolok között, aki a kezdetektől a legtovább ott van Mestere közelében (1,16-18; 14,54).

Emellett viszont nem hallgat a tanítvány **árnyoldalairól** sem, melyeket egyre markánsabban körvonalaz főleg az evangélium második felétől kezdve. Péter ellenvetésével és Jézus kemény válaszával érzékelteti, hogy az apostol még nagyon távol jár a Mester igazi megismerésétől, s a Messiásról alkotott véleménye és hite több helytelen elemet tartalmaz. Olyan szembetűnő ez az ellentét, hogy Jézus sátánnak nevezi őt (8,32-33)! Péternek ezt az értetlenségét jelzi a szerző a színeváltozás epizódjában is, amikor tömören megállapítja, hogy a tanítvány, aki marasztalni kívánja Mesterét a hegyen, nem tudja, mit feleljen a rendkívüli jelenség láttán (9,5-6). Mindez abból fakad, hogy Simon még nincs egészen összhangban Urával, akinek prófétai tettét félreérti (11,21), illetve nem minden szavára figyel oda (14,28). Továbbá Márk megmutatja az apostol túlzott önbizalmát is, ami olykor gőgös magatartásában nyilvánul meg: Péter úgy gondolja, hogy ő megróhatja Jézust, megszabhatja neki, hogy milyen módon legyen Messiás (8,32). Túlzottan bízik saját erejében, hűségében, olyannyira,

³⁶² 1,16-18; 3,13-19; 8,27-30; 9,2-8; 11,20-25; 14,54; 16,7.

³⁶³ 8,31-33; 9,5-6; 14,26-31; 14,32-42; 14,66-72.

hogy társairól el tudja képzelni, hogy azok esetleg megbotráncolnak Jézusban, de saját magáról nem (14,29.31). Ennek ellenére nemsokkal később, még egy órát sem tud virrasztani Jézus közelében a Getszemáni kertben. Péter alvása szimbolikus jelentéssel is bír, amivel Márk a tanítvány gyengeségét, a Mester iránti ragaszkodásának törekénységét, s a tőle való eltávolodását érzékelteti. Az a Péter - hangsúlyozza az evangélista -, aki előbb még kész volt meghalni Jézussal, most képtelen mellette maradni a próbatétel órájában (14,37.40-41). Mint láttuk, az áruló Júdástól eltekintve, Márk az első apostol bukását festi le a legdrasztikusabban, aki mintha mindent elfelejtett volna, háromszor tagadja meg Mesterét, elutasítva ezzel azt is, hogy ismeri őt, illetve, hogy hozzá tartozik (14,66-72).

Tehát a márki Péter-ábrázolásban olyan **ellentétpárok** vonulnak végig, mint szükséges szeretet - elutasító tagadás, hűség - elhagyás, alázat - hiúság, nagylelkűség - gőg, bátorság - gyávaság, szókimondás - hallgatás, okosság – értetlenség. Ezáltal még dinamikusabbá, emberibbé válik az apostol alakja.

Emellett az evangélista többször hangsúlyozza azt is, hogy Péter **kiemelkedik** a többi tanítvány közül. Ez elsősorban **Jézussal való szoros kapcsolatából** fakad. Többször találjuk az apostolt dialógusban Jézussal, vagy külön, vagy társaival együtt.³⁶⁴ Három alkalommal szól az Úr egyedül elsősorban Péterhez, mindig a tanítvány magatartásának korrigálása, alakítása kapcsán: megrovásakor (8,31-33), a hamis önbizalmának mérséklésekor (14,26-31), illetve a Getszemáni kertben (14,32-42).

E párbeszédnek közül csak a 14,26-31 szakaszban számol be az evangélista egy, a Mester és Péter között végbemenő kifejezetten kétoldalú dialógusról, amelyben mindkét fél mondatát hangsúlyozza, mivel az apostol tagadása után erre fog visszaemlékezni (14,72). Mindezzel Márk azt kívánja szemléltetni, hogy Jézus első apostolának formálására különös gondot fordított a többi tanítvány között.

Megállapíthatjuk továbbá, hogy Péter szavai mindig az Úrhoz kötődnek, amivel az evangélium írója szintén az apostol Jézussal való szoros kapcsolatát kívánja alátámasztani. Ezekben a péteri mondatokban megfogalmazódik az apostol hite, személyes, bizalmas ragaszkodása és szeretete Mestere iránt. Őt Krisztusnak, rabbinak nevezi, akit társaival együtt követ mindenét elhagyva, akinek szava erejét csodálkozva állapítja meg, s akihez hűséges szeretne maradni egészen a halálig.³⁶⁵ Tehát Márk szerint Péter gondolatainak, megnyilvánulásainak vonatkoztatási pontja egyedül Jézus. Így érthetjük meg, hogy amikor az apostol esküdözve letagadja, hogy ismeri az Urat, végsősoron nemcsak őrá, hanem önmagára

³⁶⁴ 8,27-30.31-33; 9,2-8; 11,20-25; 14,26-31.

³⁶⁵ 8,29; 9,5; 11,21; 14,29.31.

is nemet mond (14,66-72). De visszaemlékezve Jézus szavaira (14,72), vagyis, amikor ismét kezd visszatérni az Úrral való relációjához, a megújulás útjára lép.

Az evangélista tehát a Péterrel kapcsolatos szakaszok által kiemeli az apostolt a többiek közül. Hiszen beszámol arról, hogy Jézus először Simont látja meg, s hívja őt testvérével együtt követésére (1,16-17). Továbbá leírja: külön egyedül neki ad csak új nevet az Úr (3,16), egyedül ő vallja meg elsőként, kifejezetten hitét Krisztusban (8,29), ő emlékezteti Jézust szavának hatására (11,21), őt szólítja néven az Úr (14,37), illetve csupán csak ő követi az elfogott Mestert (14,54). Végül a társak mellett külön név szerint egyedül neki van címezve a húsvéti üzenet (16,7). Ugyanakkor Péter személyét kidomborítja azzal is, hogy a Tizenkettő közül egyedül ő figyelmezteti Jézust (8,32), aki csak őt feddi meg külön oly kemény módon, hogy sátánnak titulálja helytelen gondolkodásmódja miatt (8,33). Emellett Simon esetében említi meg hangsúlyosan Márk, hogy nem tudja, mit beszél a színeváltozás során (9,6). Illetve elsősorban hozzá szólva jegyzi meg az Úr szomorúan, hogy az önerejében bízó tanítvány nem tud vele virrasztani, hanem alszik, vagyis nem marad egységben vele (14,37). S amint láttuk Simon Péter az, aki Júdás mellett a legnagyobbat bukik, megtagadva Mesterét (14,66-72).

Mindezekből megállapíthatjuk, hogy Márk Péter apostola - akinek az alakját az evangélista fokozatosan tárja fel művében - mind pozitív, mind negatív értelemben kiemelkedik a Tizenkettő közül. S így áll össze egy reális kép róla mint az első tanítvány, akit példaképnek kíván nyújtani minden olvasó számára.

Ugyanakkor Márk **nem szakítja el** Pétert az apostolok körétől, aki mindig megmarad egynek a többi tanítvány közül. Ezt a kezdetektől egészen az evangélium végéig hangsúlyozza: Simon mellett Andrást is meglátja és hívja Jézus, akik közösen követik őt (1,16-18). Simon Péteren kívül másik tizenegy férfit is apostolának rendel az Úr, hogy vele legyenek (3,13-19). Továbbá Péter hitvallásakor (8,27-30), megfeddésekor (8,33), illetve egyes kijelentéseinél (11,20-25; 14,26-31) is jelen vannak. Sőt a húsvéti üzenet továbbadása kapcsán az ifjú a fő címzett mellett a tanítványokat szintén megemlíti (16,7). A Tizenkettőn belül Márk kiemel, mint láttuk, egy háromfős csoportot is: Pétert, Jakabot és Jánost, akiknek a nevét Jézus megváltoztatja (3,16-17), jelezve, hogy ők az ő szűkebb körét alkotják. Egyes eseményeket csak nekik tár fel a többi apostol közül.³⁶⁶ Így ők válnak Jézus legfontosabb tanúivá a többiek számára.³⁶⁷ Péter tehát, aki a tanítványlistákon mindig az első helyen áll,³⁶⁸

³⁶⁶ Az Úr színeváltozását (9,2-8); Jézus getszemáni próbatételét (14,32-42).

³⁶⁷ Vö. DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*, 19.

³⁶⁸ 1,16; 3,16-19; 9,2; 14,33.

szerves tagja marad csoportjának. Egyrészt szóvivője az apostoloknak, aki kifejezi készségüket a sátorkészítésre (9,5). Másrészt pedig valamiképp képviselőjévé válik nézeteiknek, gondolataiknak, magatartásuknak, amikor megvallja a Krisztusba vetett hitét (8,29), amikor elutasítja a szenvedő Messiás képét (8,31-32), amikor erősködik, hogy nem fogja elhagyni Mesterét a bajban (14,31), illetve amikor elalszik a Getszemáni kertben (14,37-38.40-41). Márk többször kezdeményezőnek mutatja be őt csoportján belül, aki társaira ösztönzően hat.³⁶⁹ Tehát noha a márki mű kidomborítja Péter alakját, mégis aláhúzza, hogy ugyanakkor megmarad az apostolok közösségének tagjának is: egynek közülük.

Az evangélista Péter-ábrázolásában érződik, hogy példaként állítja őt mint embert, és mint tanítványt közössége elé a maga erényeivel s gyengeségeivel együtt. Hiszen megerősítő azt tudni mindenki számára, hogy az apostol értetlenségeire az Úr türelemmel, elbukására pedig megbocsátással válaszolt. Vigasztaló azt tudatosítani, hogy ha valaki a Mester közelében marad, s visszaemlékezik a Szavára, akkor az a Szó lassan-lassan átformálja őt minden botlása ellenére. Péter, a föltámadás örömmüzenetének kiemelkedő letéteményese, így válik tehát a márki szemléletben az akkori és későbbi keresztények számára a remény jelévé s követendő példává.

Pál után (1Kor 15,5; Gal 1,18-19) Márk a legkorábbi forrás Péterről.³⁷⁰ Ő az első, aki összefüggően ír az apostolról, s ezzel egy olyan tevékenységet nyit meg, amely évszázadokon keresztül a mai napig tart.³⁷¹ Mint említettük, az evangélista ismerte őt, valószínűleg merített tanúságtételéből, s ez teszi Péterről alkotott képét egyedivé. S ilyen értelemben beszélhetünk művéről mint péteri evangéliumról.

³⁶⁹ A hitvallásnál (8,27-30); a színeváltozáskor (9,2-8); az apostol egyes kijelentéseikor (11,20-25; 14,26-31).

³⁷⁰ Vö. BÖCHER, O., *Petrus, Apostel*, 264.

³⁷¹ Vö. BECKER, J., *Simon Petrus*, 76.

2. PÉTER ALAKJA A MÁTÉ-EVANGÉLIUMBAN

2.1. Az evangélium és a mátéi közösség bemutatása

Az evangélium írója ősi hagyomány szerint Máté apostol,³⁷² a mai kutatók többsége mégis úgy tartja, hogy a szerző egy ismeretlen, művelt zsidó-keresztény, aki Máté tekintélye alatt írta meg művét valószínűleg a Kr.u. 80-as években a szíriai Antióchiában.³⁷³ Mindkét esetben ugyanakkor elmondhatjuk, hogy az evangéliumi írás mögött bizonyos módon ott áll Máté, a vámos, aki apostoltársa volt Péternek (10,2-4). Innen is eredhetnek a mátéi sajátos vonások a Péter-ábrázolásban, amit látni fogunk a következőkben.

A gyermekségtörténet (1,1-2,23) és Jézus nyilvános fellépésének előkészítése (3,1-4,11) után az Úr galileai tevékenységét (4,12-18,35), a Jeruzsálem felé vezető útját (19,1-20,34), majd a szenvedés előtti utolsó napjait (21,1-25,46) s végül a húsvéti eseményeket (26,1-28,20) mutatja be az evangélista. Művében Jézus öt nagy beszédét is közli, melyek a Mestert mint tanítót ábrázolják.³⁷⁴ Az evangélium főbb témái: Isten mint Atya; Jézus a Messiás és az Isten Fia, akiben az ószövetségi Írások beteljesülnek; a mennyek országa; az egyház.

Péter szerepe fontos volt Antióchiában:³⁷⁵ Páltól tudjuk, hogy járt ott látogatóban (Gal 2,11-14), Ebből adódóan Pétert jól ismerhette e város keresztény közössége, akinek emlékét, tanítását megőrizték, ami minden bizonnyal szintén megjelenik az evangéliumnak az első apostolról festett képében.

Máté közösségének több problémával kellett szembenéznie Antióchiában: az egyházon belüli botrányokkal, nehézségekkel (18,6-11.15-17), a helyi zsidókkal való feszültségekkel (23,1-37).³⁷⁶ Éppen ezért az evangélista Péter kapcsán foglalkozik olyan témákkal is, melyek különösen aktuálisak voltak a helyi keresztények számára: pl. a tisztasági szokások (15,1-20), Jézus messiási voltának megvallása (16,13-20), a templomadó (17,24-

³⁷² Vö. FABRIS, R., *Matteo* (Commenti Biblici), Roma 1996. 27. FARKASFALVY D., *Bevezetés*, 42-43. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, Budapest 1991. 11-12.

³⁷³ Vö. BROWN, R. E., *Introduzione*, 253.304.310. FABRIS, R., *Matteo*, 28. FARKASFALVY D., *Bevezetés*, 45-46. HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Matthew* (Sacra Pagina Series 1), Collegeville 1991. 8-9. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 12. MEIER, J. P., *Matthew, Gospel of*, in *ABD*, IV. New York 1992. 624. VIVIANO, B. T., *Evangélium Szent Máté szerint*, in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (ed.), *Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (Jeromos Bibliakommentár II), Budapest 2003. 95-96.

³⁷⁴ 5,1-7,29; 10,5-42; 13,1-52; 18,1-35; 24,1-25,46.

³⁷⁵ Vö. BECKER, J., *Simon Petrus*, 101-102.

³⁷⁶ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 23-24.

27), a megbocsátás (18,21-35).³⁷⁷ Vagyis Péter személyére, tanítására hivatkozva az evangélium szerzője útmutatást, bátorítást kíván nyújtani olvasói számára. Tehát e mű péteri vonása abból is adódik, hogy nemcsak azt tükrözi, hogy Jézus mit mondott Péternek, illetve milyen volt a kapcsolatuk egymással, hanem azt is, hogy a Krisztus utáni első század antióchiai keresztényei mit értettek meg ebből, mit jelentett számukra az apostolnak az alakja. Így az evangélium oldalain kirajzolódik Péter képe, amit az alábbiakban kívánunk bemutatni.

2.2. A Péterről szóló szakaszok Máténál

2.2.1. A péteri perikópák elhelyezkedése Máténál

A „Σίμων” név Máté evangéliumában többnyire, a „Πέτρος” pedig mindig az első apostolra vonatkozik.³⁷⁸ Az előbbi először a 4,18. versben, utoljára pedig a 17,25-ben fordul elő. Az utóbbi szintén a 4,18. versben található meg először, utoljára viszont a 26,75-ben. Péter apostolra az evangéliumon belül főleg annak második felében történik utalás.³⁷⁹ Továbbá a „Πέτρος” kifejezés közel egy harmada a szenvedéstörténethez kapcsolódik.³⁸⁰

A Simon név háromszor szerepel a Péter névvel együtt,³⁸¹ kétszer viszont önmagában;³⁸² kétszer jelöli a tanítványt a cselekvés alanyaként (10,2; 16,16), egyszer obiectum directumként (4,18), kétszer pedig Jézus által megszólítottként vocativusban (16,17; 17,25). Míg a „Σίμων” névhez nem kapcsol külön névelőt az evangélista, addig az önálló „Πέτρος” tulajdonnévhez 17 alkalommal igen, s csak három esetben nem.³⁸³ Ez utóbbi személynév 15-ször fordul elő alanyként, 3-szor obiectum directumként, 5-ször obiectum

³⁷⁷ Vö. DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*, 203.

³⁷⁸ „Σίμων”: a 9 előfordulási helyből 5-ször utal Péterre (4,18; 10,2; 16,16-17; 17,25). „Πέτρος”: a 23 alkalomból 23-szor Péter apostolt jelöli (4,18; 8,14; 10,2; 14,28-29; 15,15; 16,16.18.22-23; 17,1.4.24; 18,21; 19,27; 26,33.35.37.40.58.69.73.75).

³⁷⁹ „Σίμων”: egyszer a negyedik (4,18), a tizedik (10,2), és a tizenhetedik (17,25) fejezetben, illetve kétszer a tizenhatodik (16,16-17) fejezetben. „Πέτρος”: egyszer a negyedik (4,18), a nyolcadik (8,14), a tizedik (10,2), a tizenötödik (15,15), a tizennyolcadik (18,21), a tizenkilencedik (19,27) fejezetben. Kétszer a tizennegyedik (14,28-29), négyszer a tizenhatodik (16,16.18.22-23), háromszor a tizenhetedik (17,1.4.24), és nyolcszor a huszonhatodik (26,33.35.37.40.58.69.73.75) fejezetben.

³⁸⁰ 8 alkalommal a 23-ból (26,33.35.37.40.58.69.73.75).

³⁸¹ A „τὸν λεγόμενον Πέτρον” (4,18) és a „ὁ λεγόμενος Πέτρος” (10,2) kifejezéssel, egyszer pedig a „Πέτρος” (16,16) személynévvel összekapcsolva.

³⁸² Mindkét alkalommal Jézus szólítja meg így az apostolt (16,17; 17,25).

³⁸³ Névelővel (14,28; 15,15; 16,22-23; 17,1.4.24; 18,21; 19,27; 26,33.35.37.40.58.69.73.75), névelő nélkül (8,14; 14,29; 16,18).

indirectumként.³⁸⁴ Vagyis az első tanítványt Máté leggyakrabban a Péter névvel jelöli. Továbbá amikor a „Πέτρος” név nominativusban található Máténál, akkor az esetek nagy részében, dativusban fele arányban, és accusativusban pedig mindig Jézushoz kapcsolódik.³⁸⁵ A „Σίμων” név pedig szinte mindig közvetlenül az Úrhoz kötődik.³⁸⁶

Legelőször az első tanítványok meghívása kapcsán említi őt meg, mint akit a tó partján sétáló Jézus először lát meg halászat közben, s aki testvérével együtt követi a Mestert (4,18-20). Később az Úr Péter házába betérve meggyógyítja annak anyósát (8,14-15). Ezt követően a tizenkét apostol közül ő az első, akit Jézus magához hív, s hatalmat ad neki a tisztátalan lelkek kiűzésére és a betegek gyógyítására (10,1-4). Ezután a csodálatos vízenjárás epizódjának kitüntetett szereplőjévé válik azáltal, hogy Jézus szavára ő is sétálni tud a víz színén (14,22-33). Egy másik alkalommal ő kéri meg a Mestert, hogy a tisztaságról szóló példabeszédet magyarázza meg (15,15). Majd a Fülöp Cezáreájában történő péteri hitvallás és megrovás, illetve a színeváltozás és az adópénz kapcsán az evangélista hangsúlyozottan kiemeli az apostol alakját, amit az is jelez, hogy e szakaszokban többször is megnevezi őt.³⁸⁷ Máté ezt követően Péter két, a Mesterének feltett kérdéséről is beszámol: a megbocsátást (18,21), illetve a Jézus követésének jutalmát (19,27) illetően. Végül pedig a szenvedés történetben beszél részletesebben az első tanítványról, aki fogadkozik az Úrnak, hogy nem fogja megtagadni őt (26,33-35), és aki kitüntetett részesévé válik a getszemáni jelenetnek (26,37.40). Miután Jézust elfogják, ő messziről követi Mesterét (26,58), akit viszont hamarosan háromszor megtagad (26,69-75). Péter bűnbánó, keserves sírása során említi meg utoljára név szerint az apostolt az evangélista (26,75). Tehát Máté tizenöt epizódban nevezi meg név szerint az első tanítványt. Ezek közül egyrészt a többi apostol társaságában, másrészt viszont tőlük kissé elkülönülve az Úrral együtt vagy egyedül ábrázolja őt.³⁸⁸ Péter bizonyos

³⁸⁴ „Πέτρος”: nominativusban (10,2; 14,28-29; 15,15; 16,16.18.22; 17,4; 18,21; 19,27; 26,33.35.58.69.75), accusativusban (4,18; 17,1; 26,37); genitivusban (8,14); dativusban (16,23; 17,24; 26,40; 26,73).

³⁸⁵ Nominativusban: Péter Jézusnak mond valamit (14,28; 15,15; 16,16; 17,4; 18,21; 19,27; 26,33.35), elindul felé (14,29), félrevonja (16,22), követi őt (26,58), eszébe jutnak Mestere szavai (26,75), illetve amikor Jézus szól az apostolhoz (16,18). (Továbbá Péter neve nominativusban megtalálható még az evangéliumban: az apostolok felsorolásakor (10,2), és amikor a tanítvány a főpap udvarán ül (26,69). Accusativusban: Márktól eltérően, mindig Jézus cselekvésének az obiectum directuma: az Úr meglátja őt (4,18), illetve maga mellé veszi a színeváltozáskor (17,1) és a getszemáni epizódban (26,37). Dativusban: A Mester szól Péterhez (16,23; 26,40). (Az adószedők odamennek az apostolhoz (17,24), Péternek szólnak az udvaron lévők (26,73).

³⁸⁶ Nominativusban: Simon Jézushoz szól (16,16) (az evangélista az apostolok felsorolásában is használja (10,2). Accusativusban: az Úr meglátja őt (4,18). Két vocativusban: a Mester így szólítja meg őt (16,17; 17,25). Máté tehát Márktól eltérve nem használja dativusban Simon nevét, viszont a vocativusban kétszer is megemlíti.

³⁸⁷ 16,16-18.22-23; 17,1.4.24-25.

³⁸⁸ Egyes társaival együtt, illetve azok jelenlétében ír róla (10 epizódban): 4,18-20; 10,1-4; 14,22-33; 15,1-20; 16,13-20; 17,1-9; 18,21-22; 19,27-29; 26,30-35; 26,36-46; Külön csak Pétert ábrázolja társai nélkül (5 jelenetben): 8,14-15; 16,22-23; 17,24-27; 26,58; 26,69-75.

értelemben a többiek szóvivőjeként is megjelenik,³⁸⁹ hiszen az általa Jézushoz intézett kérdések valószínűleg társait is foglalkoztatták: az ő nevükben is megszólal.³⁹⁰

Máté sok esetben átveszi Márk péteri epizódjait: általában követi azok elbeszélési sorrendjét evangéliumában, illetve – néhány kivételtől eltérően – többnyire kisebb módosításokat végez rajtuk.³⁹¹ Ugyanakkor egyes Pétert kiemelő, márki szakaszok vagy nem találhatók meg nála, vagy nem hangsúlyozza bennük az apostol alakját.³⁹² S természetesen Máté beszámol Simonról olyan perikópákban is, melyekben Márk nem beszél róla külön, vagy teljesen hiányoznak nála.³⁹³

Péter nevét Máté - eltérően Márktól (Mk 3,16) - az apostol meghívásánál említi meg először (Mt 4,18). Utoljára pedig, különbözve Márktól (Mk 16,7), nem a feltámadás kapcsán, hanem a szenvedéstörténeten belül használja (Mt 26,75). Vagyis a feltámadás epizódjaiban nem beszél külön az apostolról, hanem a tagadás utáni bűnbánatban ábrázolja utoljára Pétert. Továbbá Máté a Simon és a Péter nevet már a tanítvány első megjelenésénél együtt alkalmazza (Mt 4,18), szemben Márkkal, aki először öt esetben említi meg külön a Simon nevet az apostolra vonatkozóan, s csak utána kapcsolja össze a Péter szóval (Mk 3,16). Illetve Máténál a Simon név nem húsvéti kontextusban jelenik meg utoljára.³⁹⁴ Ezenkívül megállapíthatjuk azt is, hogy míg Jézus szájából a Simon szó egy epizódban hangzik el Márknál (Mk 14,37), addig Máténál két jelenetben is (Mt 16,17; 17,25); míg Márknál a Péter nevet maga a Mester nem használja, addig Máténál egy alkalommal: a tanítványnak szóló ígéreteken (Mt 16,18).

³⁸⁹ Vö. BOLYKI J., *Péter személye és szerepe az egyházban*, in *Theologiai Szemle* 34 (1991) 198. KINGSBURY, J. D., *The Figure of Peter in Matthew's Gospel as a Theological Problem*, in *JBL* 98 (1979) 71. MUSSNER, F., *Petrus und Paulus*, 14.

³⁹⁰ 15,15; 18,21; 19,27.

³⁹¹ Máté a Pétert kifejezetten megemlíti 15 perikópájából 13-at Márktól merít: 1. Simon és András meghívása: Mk 1,16-18; Mt 4,18-20; 2. Péter anyósának meggyógyítása: Mk 1,29-34; Mt 8,14-15; 3. A Tizenkettő meghívása: Mk 3,13-19; Mt 10,1-4; 4. A vízen járás: Mk 6,45-52; Mt 14,22-27.(28-32).33; 5. Jézus tanítása a tisztaság kapcsán: Mk 7,1-23; Mt 15,1-20; 6. Simon hitvallása: Mk 8,27-30; Mt 16,13-16.(17-19).20; 7. Az apostol megrovása: Mk 8,31-33; Mt 16,22-23; 8. A színeváltozás: Mk 9,2-8; Mt 17,1-9; 9. (Az adópénz: 17,24-27); 10. (A megbocsátás kérdése: 18,21-22); 11. A jutalom kérdése: Mk 10,28-31; Mt 19,27-29; 12. Péter tagadásának megjövedölése: Mk 14,26-31; Mt 26,30-35; 13. A getszemáni jelenet: Mk 14,32-42; Mt 26,36-46; 14. Péter Mesterének követése messziről: Mk 14,54; Mt 26,58; 15. Az apostol tagadása: Mk 14,66-72; Mt 26,69-75.

³⁹² Márktól eltérően Máté nem utal külön Péterre a következő szakaszokban: 1. Jairus lányának feltámasztása: Mk 5,21-24.35-43; Mt 9,18-19.23-26; 2. A tanítványok kérdése a világ végéről: Mk 13,3-37; Mt 24,3-44; 3. Jézus és az elszáradt fügefafa: Mk 11,20-25; Mt 21,18-22. Máténál nem találhatók meg az alábbi márki epizódok az első apostolról: 1. Simonék Jézust keresik: Mk 1,35-39; 2. Péter és a Feltámadt Jézus üzenete: Mk 16,7.

³⁹³ Péterről szóló epizódok, melyekben Márktól eltérve Máté megnevezi külön, illetve kiemeli az apostolt: 1. A vízen járás: Mk 6,45-52; Mt 14,22-33; 2. Jézus tanítása a tisztaságról: Mk 7,1-23; Mt 15,1-20. Márknál nem előforduló mátéi szakaszok Péterről: 1. Jézus ígéretei az apostolnak: Mt 16,17-19; 2. Az adópénz: 17,24-27; 3. A megbocsátás kérdése: 18,21-22.

³⁹⁴ Máténál: az adópénzről szóló epizódban (Mt 17,25); Márknál: a getszemáni jelenetben (Mk 14,37).

Mindezekből világossá válik már most, hogy Máté számára is fontos az első apostol alakja. Evangéliumának Péter-képe elsősorban a meghívástörténet és a tagadás lesújtó epizódja között rajzolódik ki, ahogy a következőkben látni fogjuk először a markánsabb, szinoptikus párhuzamokkal is rendelkező szakaszokon, majd pedig a sajátosan mátéi perikópákon keresztül.

2.2.2. A szinoptikus párhuzamokkal rendelkező perikópák

2.2.2.1. Mt 4,18-22: Simon Péter és társainak meghívása

Ebben a szakaszban találkozunk az evangéliumban először Péterrel, akinek Jézussal való első találkozását tárja fel Máté az olvasók előtt. Az apostol mátéi bemutatásának itt húzódik az alapja, amelyre építve a szerző folyamatosan bontakoztatja ki írásában az első tanítvány alakját.

Fordítás

18. A Galileai-tenger mellett sétálva látott két testvért, Simont, a Péternek nevezettet, és Andrást, az ő testvérét, hálót vetőket a tengerbe: ugyanis halászok voltak.

19. És mondja nekik: „Rajta, utánam, és én emberek halászaivá foglak tenni titeket.”

20. De azok azonnal elhagyva a hálót csatlakoztak hozzá.

21. Továbbmenve onnan látott két másik testvért, Jakabot, a Zebedeusét, és Jánost az ő testvérét, az ő apjukkal Zebedeussal a bárkában rendezték az ő hálóikat, őket is hívta.

22. Azok viszont elhagyva a hajót és az ő apjukat csatlakoztak hozzá.

Behatárolás

A 4,18. verstől az új helyszín (Galileai-tenger), az új szereplők (Simon Péter, András, Jakab és János) és a megváltozott tematika (meghívás-követés) egy újabb perikópa kezdetét jelzik, amely a 4,22. verssel fejeződik be, hiszen a következőkben ismételten helyszín és témaváltozás figyelhető meg (egész Galilea, Jézus igehirdető és gyógyító tevékenysége). Tehát az általunk vizsgálni kívánt szakasz a 4,18-22 versek között helyezkedik el.

Szövegkritika

A 4,18. versben a „τὸν λεγόμενον Πέτρον” szókapcsolatot egy szövegtanú kihagyja,³⁹⁵ viszont ennek ellenére mi ezt a mátéi szöveghez tartozónak tartjuk, hiszen a többi tanúban egyöntetűen megtalálható. A 4,19. versben a „γενέσθαι” kifejezés egyes iratokban valószínűleg a Mk 1,17. vers alapján későbbi betoldás eredménye.³⁹⁶ Ezért a rövidebb formát tekintjük az eredetinek. Végül pedig érdekes, hogy két szövegtanúból hiányoznak a 4,21-22. versek,³⁹⁷ mintha ezzel is hangsúlyozni akarnák, hogy Simont és Andrást emeli ki elsősorban az evangélista. De természetesen e két verset, a többségi tanúságtétel alapján, mi is az eredeti szöveg részének tekintjük.

Szinoptikus összehasonlítás

A szakasznak Márknál (Mk 1,16-20) és Lukácsnál (Lk 5,1-11) is van párhuzama. Ezek közül Máté perikópája főleg a márkival mutat szorosabb kapcsolatot. A sok hasonlóság mellett viszont Márktól eltérően Máté hangsúlyozza, hogy Simon és András, Jakab és János két-két testvér („δύο ἀδελφούς” - Mt 4,18.21), illetve, hogy Simont Péternek hívják („τὸν λεγόμενον Πέτρον” - Mt 4,18). Vagyis amíg Márk Péterre vonatkozóan csak a Simon nevet használja itt, amit viszont kétszer is megemlít hangsúlyozva ezzel az apostol jelentőségét (Mk 1,16), addig Máté a Simon és a Péter nevet alkalmazza egyszer-egyszer (Mt 4,18). Míg Márk Jézus beszédét aoristos alakkal („εἶπεν” - Mk 1,17), addig Máté a praesens formával jelöli („λέγει” - Mt 4,19). Továbbá Márktól eltérően a mátéi szakasz nem említi meg név szerint, hogy Jézus az, aki meghívja Péteréket (Mt 4,19; Mk 1,17a), majd András bemutatásánál nem nyomatékosítja, hogy ő Simonnak a testvére (Mk 1,16), hanem csak a személyes névmással utal Péterre („τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ” - Mt 4,18), illetve mindkét testvérpár Jézus-követését az „ἠκολούθησαν αὐτῷ” kifejezéssel írja le (Mt 4,20.22). A Mester beszédét is rövidebben közli (Mt 4,19) elhagyva a Márk által megemlített ünnepélyes „γενέσθαι” infinitivus alakot (Mk 1,17b). Tehát a szerző alapvetőleg Márktól merít, ugyanakkor néhány helyen finomítja, stilizálja az epizódot.

³⁹⁵ sy^s.

³⁹⁶ N¹, D, 33, l 844, l 2211(*), kevés kézirat, lat, sy^p.

³⁹⁷ W, 33.

Szerkezet

A perikópa nyelvtanilag és tematikailag is két alegységre bontható: 4,18-20, 4,21-22. Mindkét egység a Jézusra vonatkozó participiummal és állítmánnyal kezdődik („περιπατῶν /.../ εἶδεν” - 4,18; „προβὰς /.../ εἶδεν” - 4,21), amelyhez ugyanaz az obiectum directum kapcsolódik („δύο ἀδελφούς” - 4,18.21), és az „ἠκολούθησαν αὐτῷ” szókapcsolattal (4,20.22) fejeződik be. Mind a két alegységben Jézus hívja meg a halász testvéreket, akik elhagyva mindenüket követni kezdik őt.

Elemzés

Az evangéliumban ez az első meghívástörténet, amely ezáltal emblematikussá válik a többi meghívás epizódhoz képest.³⁹⁸ Máté több mindenben követi a márki jelenetet, de egyes esetekben alakít rajta. A jézusi cselekedet, amely során a Mester találkozik az első tanítványokkal, nem az egyfajta titokzatosságot sugalló valaki mellett való elhaladás („παράγων” - Mk 1,16),³⁹⁹ hanem a járás mozzanata („περιπατῶν” - Mt 4,18).⁴⁰⁰ Ugyanez a terminus megismétlődik Jézus és Péter kapcsán, amikor a víz színén járnak (14,25-26.29). Érdekes, hogy Máté csak e két epizódban kapcsolja ezt a cselekvést Jézushoz, illetve az apostolok közül egyedül Simon Péterhez. Így a szakasz elején e participium coniunctum (4,18), amely jelzi, hogy Jézus sétálás közben látja meg a testvérpárt,⁴⁰¹ finoman sejteti már a Mester és első tanítványa közötti szorosabb kapcsolatot is. Az evangélista, hasonlóan Márkhoz, szintén a látni ige aoristos formáját használja („εἶδεν” - Mt 4,18; Mk 1,16), de annak obiectum directumaként hangsúlyozza, hogy két testvért lát meg Jézus, amit Jakab és János esetében is megismétel („δύο ἀδελφούς” - Mt 4,18.21). E kifejezés mind fizikai, mind lelki testvériséget is jelölhet Máténál, de itt elsősorban Simon és András, illetve a Zebedeus fiúk vérszerinti rokonságára utal.⁴⁰² A testvérpárok mátéi hangsúlyozása rámutat egyrészt a család és a közösség fontosságára, amelyre Jézus építeni akar,⁴⁰³ másrészt pedig arra, hogy az

³⁹⁸ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 105.

³⁹⁹ Vö. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 730.

⁴⁰⁰ Vö. Uő., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 767-768.

⁴⁰¹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 418.5.8.

⁴⁰² Vö. VON SODEN, H. F., *ἀδελφός, ἀδελφή, ἀδελφότης, φιλάδελφος, φιλάδελφία, ψευδάδελφος*, in *TDNT*, I. 144-145.

⁴⁰³ Vö. CALAMBROGIO, L., *La forza del gruppo: Mt 4,18-22*, in *Laós 4/2* (1997) 10. VIVIANO, B. T., *Evangélium Szent Máté szerint* 108.

evangélista számára a keresztény közösség mint testvériség jelenik meg.⁴⁰⁴ Tehát megmarad a vér szerinti kötelék is,⁴⁰⁵ de lelki értelmet is nyer a szó: mindazok, akik Jézus hívását elfogadják, egy új család tagjaivá válnak, ahol Isten lesz az Atyjuk.⁴⁰⁶ Tehát Máté már itt az első meghívástörténetben hangsúlyozni kívánja, hogy az apostolok Jézus követése által egy olyan közösség részeseivé válnak, amelyben mindenki testvérré alakul (23,8), s amelyben a Mester a legkisebb testvérrel azonosítja magát (25,40). A tanítványok közül egyedül Péter használja ezt a kifejezést (18,21), mellyel Máté mutatja, hogy az először meghívott testvérpár első tagja megértette Jézusnak ezt az új logikáját: a testvériség vér szerinti köteléke spirituális dimenzióval bővül ki. Mindezt a Feltámadott szavai is megerősítik, aki testvéreinek nevezi az apostolokat (28,10). A mátéi ábrázolás tehát ebbe a Jézus által teremtett testvériség horizontjába helyezi az első tanítványok meghívását.

Jézus szavait a halászok megpillantása előzi meg. Máténál az „ἑἶδεν” aoristos igealak alanya legtöbbször Jézus,⁴⁰⁷ aki név szerint öt apostolra tekint így az evangéliumban. Közülük Simon az első obiectum directuma a Mester e tettének.⁴⁰⁸ Érdekes, hogy ennek az igének tárgyaként Péter anyósa is (8,14), illetve az utolsó előfordulásakor Péter is szerepel (26,71). Így ezáltal is kiemelkedik az apostol alakja, akit elsőként Jézus (4,18), majd utoljára egy szolgáló (26,71) lát meg. Máté nem említi meg most külön Jézus nevét, hiszen az előző versben megnevezte már őt (4,17), s így az olvasó tudja, hogy ki a cselekvő. Viszont a halászokat - miután hangsúlyozta, hogy két testvérről van szó - most nevükön nevezi, akik ezáltal az ismeretlenségből kiemelkedve középpontba kerülnek. Sajátosság Márkhoz képest, hogy Máté a „τὸν λεγόμενον” (4,18) határozott névelővel ellátott participiummal már az első alkalommal összekapcsolja Simon nevét Péterrel, s ezzel nyomatékosítja is azt.⁴⁰⁹ Az evangéliumban itt fordul tehát elő először a Simon személynév, illetve csak ebben az epizódban található meg accusativusban mint Jézus látásának obiectum directuma (4,18). E kifejezéssel, amit az evangélista a perikópában csak Péternek tart fenn, ki szeretné mindjárt a kezdetektől emelni, hogy Simon másik neve Péter. Később fogja majd megmagyarázni, hogy ez mit jelent, illetve, hogy miért kapta ezt a nevet (16,17-18), most csupán a tényről közli.

⁴⁰⁴ Vö. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium* (ed. WIKENHAUSER, A. – VÖGTLE, A. – SCHNACKENBURG, R.) (HTKNT 1/1), Freiburg – Basel – Wien 1988. 103.

⁴⁰⁵ Máté továbbra is testvéreknek nevezi Simont és Andrást, Jakabot és Jánost: 10,2; 20,20; 26,37; 27,56.

⁴⁰⁶ 5,9.15; 6,1.6.9; 23,9. Vö. CARTER, W., *Matthew 4:18-22 and Matthean Discipleship: An Audience- Oriented Perspective*, in *CBQ* 59 (1997) 59.

⁴⁰⁷ Hatszor: 3,16; 4,18.21; 8,14; 9,9; 14,4.

⁴⁰⁸ 4,18: Simon Péter és András; 4,21: Jakab és János; 9,9: Máté.

⁴⁰⁹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 412.2.4.

A Simon személynévhez hasonlóan a Péter név is most hangzik el először az evangéliumban. Accusativusban mindössze háromszor szerepel Máténál, az első alkalommal ebben a szakaszban, de sosem magányosan, hanem más apostolok társaságában.⁴¹⁰ Továbbá az is sajátos, hogy míg a másik testvérpárnál az első testvért édesapja által határozza meg a szerző („Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου” - 4,21), addig Simonnál nem így tesz, hanem a másik nevét közli („Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον” – 4,18), amivel még jobban rátereli az olvasók figyelmét. Ezzel az evangélista többszörösen is hangsúlyozza, hogy Simon Pétert látja meg elsőként Jézus a tanítványok közül, ami kiemelkedő szerepet teremt számára az apostolok körében.

Simon után András nevét említi meg Máté, akit Péter testvéreként mutat be, de Márktól (Mk 1,16) eltérően nem nevezi meg ismét Simont, hanem a személyes névmás genitivusával utal rá („τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ” - Mt 4,18). Ezzel szintén érzékelteti, hogy Péteré a fontosabb szerep. Ebben a perikópában András Péterrel együtt tevékenykedik, ahogyan ezt a rájuk vonatkozó cselekvések is jelzik („βάλλοντας ἀμφίβληστρον /.../ ἦσαν γὰρ ἄλιεῖς” - 4,18; „ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ” - 4,20). Halászként dolgozva vetőhálót dobnak a vízbe (4,18), ami a tó mély rétegeibe süllyed, és felhúzza a mélyből fogja meg a halakat. Így Máté azzal, hogy Márktól eltérően, külön megemlíti a vetőhálót, amit később otthagya a testvérpár (4,20), mutatja, hogy többet a halászat eredményével már nem is foglalkoznak nem várva meg a halfogást.⁴¹¹ Más lett a fontosabb számukra.

Miután Jézus meglátta a munkába merülő testvéreket, megszólítja őket. Máté itt eltér a márki, illetve az általa a Zebedeus fiúknál alkalmazott aoristos formától („εἶπεν” – Mk 1,17; „ἐκάλεσεν” – Mt 4,21), és a dinamikusabb praesens storicum alakot alkalmazza („λέγει” – 4,19). Ezzel kifejezi azt is, hogy Jézus meghívása mindig érvényes: minden korban újból és újból elhangzik.⁴¹² A kezdeményezés tehát az Úrtól származik, aki nem magyaráz meg semmit sem előre nekik,⁴¹³ egyszerűen maga után hívja őket. Jézus szavait Márkot követve közli Máté, csupán a „γενέσθαι” (Mk 1,17) kifejezést hagyja el, ezáltal is tömörebbé téve beszédét. Az „ἄλιεῖς ἄνθρωπων” (4,19) itt is arra a missziós feladatra utal, amelyre a testvérek meghívást kapnak.⁴¹⁴ Viszont Máténál úgy tűnik, még nagyobb hangsúlyt kap, hogy Jézus az első tanítványait igehirdetői útja során hívja el (4,17.23). A testvérek ebbe a tevékenységébe

⁴¹⁰ Andrással: 4,18; a Zebedeus fiúkkal: 17,1; 26,37.

⁴¹¹ Vö. SCHNACKENBURG, R., *Matthäusevangelium 1,1-16,20* (ed. GNILKA, J. – SCHNACKENBURG, R.) (NEB NT 1/1), Würzburg 1991. 42.

⁴¹² Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 321. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium*, 1/1. 101.

⁴¹³ Vö. ALBRIGHT, W. F. – MANN, C. S., *Matthew* (ed. ALBRIGHT, W. F. – FREEDMAN, D. N.) (AncB 26), New York 1971. 41.

⁴¹⁴ Vö. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium*, 1/1. 101.

kapcsolódnak be, hogy tanítva az embereket megnyerjék őket Isten Országának. S e missziós küldetésben Simon az első munkatárs.

Valószínűleg Simonék még nem nagyon ismerték Jézust, esetleg hallottak róla (4,17), de közvetlen tapasztalatuk nem sok lehetett vele kapcsolatban. Ennek ellenére Márkhoz hasonlóan Máté is megjegyzi, hogy a Mester szavára elhagyva a hálót, rögtön követik őt (Mt 4,20; Mk 1,18). Máté viszont a márki „εὐθύς” helyett (Mk 1,18) itt a „εὐθέως” adverbiumot használja (Mt 4,20), amely elsőként fordul elő evangéliumában: Simon és András kapcsán.⁴¹⁵ Hasonlóképpen az „ἠκολούθησαν” aoristos alak is hozzájuk fűződik először a mátéi műben (4,20). Rajtuk kívül Jakabot és Jánost (4,22) és Mátét (9,9) nevezi csak meg név szerint ez ige mellett. Ezzel is szeretné aláhúzni, hogy Péterék Jézus-követése személyes döntésükből fakad, akik elhagyva addigi életmódjukat hozzá csatlakoznak, s ez meghatározza további életüket. Mivel Simon az első megszólított, benne hagy talán nyomot a legmélyebben a Mesterrel való első találkozása, amire később egy alkalommal vissza is utal Jézusnál (19,27).

A perikópa második alegysége (4,21-22) hasonló elemekkel írja le a másik testvérpár meghívását. Viszont Máté, Márkhoz hasonlóan, nem közli itt Jézus szavait (Mt 4,21; Mk 1,20), illetve hangsúlyozza, hogy Jakabék a bárka mellett édesapjukat is otthagyják (Mt 4,22).

Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy ez az epizód sok mindenben követi Márkot, viszont néhány elemben eltér tőle, amikben körvonalazódik a mátéi sajátosság. Máténál jobban kidomborodik, hogy az első tanítványok meghívása missziós keretben, illetve a testvériség és egy születő új közösség síkján történik. S ennek az új családnak és új feladatnak az első címzettje Simon, akit elsőként lát meg Jézus, s akinek a nevéhez - noha még magyarázat nélkül - már itt hozzákapcsolja a szerző a Péter nevet, hiszen az apostol igen ismert volt az evangélium olvasói között is. A perikópával Máté antióchiai közösségét kívánja megerősíteni nehézségeiben,⁴¹⁶ de természetesen szólni kíván elsősorban Péteren és társain keresztül minden kor emberéhez, akik számára példa és felhívás marad Simonék készséges Jézus-követése. Ezzel a szakasszal kezdi meg tehát az evangélista Péter apostol ábrázolását, akinek alakját, amint látni fogjuk, a továbbiakban bontakoztatja ki fokozatosan.

⁴¹⁵ Az apostolok közül még Jakab és János (4,22), illetve Iskarióti Júdás (26,49) mellett találjuk e terminust.

⁴¹⁶ Vö. CARTER, W., *Matthew 4:18-22*, 75.

2.2.2.2. Mt 10,1-4: A tizenkét apostol kiválasztása

Simon Péterrel meghívása (4,18-22) és anyósának meggyógyítása (8,14-15) után a tizenkét apostol kiválasztása kapcsán találkozunk ismét Máté evangéliumában. E perikópában Péter alakját egy új szempont szerint: az apostoltársak közösségének fényében mutatja be az evangélista.

Fordítás

1. És miután magához hívta a tizenkét tanítványát, hatalmat adott nekik a tisztátalan lelkek felett, hogy kiűzzék őket és hogy gyógyítsanak meg minden betegséget és minden (testi) gyengeséget.
2. A tizenkét apostolnak pedig ezek a nevei: első Simon, a Péternek mondott és András, az ő testvére, és Jakab, a Zebedeusé és János, az ő testvére,
3. Fülöp és Bertalan, Tamás és Máté, a vámos, Jakab, az Alfeusé, és Táddé,
4. Simon, a zelóta és Júdás az iskarióti, az őt eláruló.

Behatárolás

Az előző szakaszhoz képest szűkül Jézus hallgatóinak köre: most már nincs jelen a tömeg (9,36), hanem csak az a tizenkét tanítvány, akiket a Mester magához hív (10,1), s akiket Máté név szerint felsorol kiemelve őket a névtelen általánosságból (10,2). Az apostolok küldése viszont már egy újabb epizód kezdetét sugallja (10,5). Így e perikópát a 10,1-4 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

A 10,2. versben egyes iratok kihagyják a „δέ” szócskát a „τῶν δὲ δώδεκα” olvasatból.⁴¹⁷ Viszont a többi tanúban megtalálható, így mi is ez utóbbi változatot tartjuk az eredeti szövegnek. Továbbá, szintén ebben a versben, néhány tanúban nem szerepel az Andrást és Jakabot összekötő „καί” szócska, amely által valószínűleg hangsúlyozni akarták a többi apostolpárhoz hasonlóan, melyek között szintén nincs kötőszó, Jakab és János

⁴¹⁷ D*, Θ, f¹³, kevés kézirat.

összetartozását.⁴¹⁸ Viszont a legkorábbi szövegtenűk a „καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου” olvasatot hozzák használva a kötőszót,⁴¹⁹ s mi is emellett maradunk. Valószínűleg az evangélista ezáltal is nyomatékosítani kívánta, hogy az első meghívott testvérpár: Simon Péter és András is szoros kapcsolatban áll a többi tanítvánnyal.

Szinoptikus összehasonlítás

Az epizódnak mind Márknál (Mk 3,13-19), mind Lukácsnál (Lk 6,12-16) van párhuzama. Máté Márktól eltérően (Mk 3,13) nem nevezi meg a helyszínt, ahol az apostolokat Jézus magához hívta, viszont hangsúlyozza, hogy a Mester tanítványairól van szó („τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ” - Mt 10,1). Máté a meghívás tettét nem ígérel („προσκαλεῖται” - Mk 3,13), hanem participiummal jelöli („προσκαλεσάμενος” - Mt 10,1). Továbbá, Márkkal szemben (Mk 3,14-15), itt még nem említi meg az igehirdetést mint apostoli feladatot, viszont nála a Tizenkettő hatalmat kap Jézustól nemcsak a tisztátalan lelkek kiűzésére, hanem a gyógyításra is (Mt 10,1).

Az apostol-listát illetően a nevek Máténál nominativusban, s nem a márki accusativusban állnak (Mt 10,2-4; Mk 3,16-19). A mátéi felsorolás egyszerűbb: Márkkal szemben (Mt 10,2; Mk 3,16-17) nem tér ki Jézus névadó tetteire, sem Simon, sem a Zebedeus fiúk esetében. Viszont Simon nevéhez sajátosan hozzáfűzi a „πρῶτος” és a „ὁ λεγόμενος Πέτρος” megjegyzéseket (10,2), Mátéhoz pedig a „ὁ τελώνης” terminust (10,3). Fontos momentum, hogy Máté, eltérve Márktól (Mt 10,2; Mk 3,17), Simon Péter neve után közvetlenül András nevét hozza, akinek kapcsán hangsúlyozza, hogy ő Péter testvére („ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ” - Mt 10,2), s csak utána nevezi meg a Zebedeus fiúkat, megtartva ezzel a Jézussal való első találkozásuk sorrendjét (Mt 4,18-22). Így tehát e mátéi szakaszban nagyobb nyomatékot kap Péterhez kapcsolódóan András testvéri köteléke, mint Jakab és János személye, akikkel együtt később Jézus mellett találjuk Pétert egyes alkalmakkor (17,1; 26,37).

⁴¹⁸ κ^c , C, D, L, W, Θ , f^{1-13} , 33, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy^h , co.

⁴¹⁹ κ^* , B, Γ , kevés kézirat, d, sy^{hmg} .

Szerkezet

A szakasz két alegységre osztható: a 12 tanítvány meghívásának leírását (10,1) az apostolok nevének felsorolása követi (10,2-4). A két rövid egység szoros kapcsolatban áll egymással, összeköti őket a „δωδεκα” kifejezés (10,1-2): akiket Jézus magához hív, s akiknek hatalmat ad (10,1), azokat ismerjük meg személyesen, név szerint a továbbiakban (10,2-4).

Elemzés

A perikópa első alegységében Jézus az alany, akit noha nem nevez most meg az evangélista, mégis ő a cselekvő, aki a központban áll. Ő az, aki magához szólítja a tanítványokat, hatalmat ad nekik. Az evangéliumban Jézus ötször alanya a „προσκαλεσάμενος” participiumnak.⁴²⁰ Ebből az első és az utolsó alkalommal csak a Tizenkettőt hívja magához, hogy velük tegyen valamit (10,1; 20,25). Ennek a fényében még jelentősebbé válik, hogy ki az elsőként megnevezett apostol, akit először hív meg a Mester e közösség keretén belül. Tanítványoknak nagyobb csoportja kísérte Jézust, de a megemlített Tizenkettő az a szűkebb, az Úr körüli közösség, akik tőle kapják meghívásukat és küldetésüket.⁴²¹ Máté ezt a számot itt használja első ízben a tanítványokra, ami így egy sorozat kezdete lesz.⁴²² S az „αὐτοῦ” személyes névmással hangsúlyozza (10,1), hogy ezek a tanítványok Jézushoz tartoznak, aki meghívja, tanítványaivá teszi őket. Az evangélista, Márktól eltérően (Mk 3,15) közli, hogy a Mester hatalmat ad választottainak nemcsak a tisztátalan lelkek kiűzésére, hanem a gyógyításra is. A „θεραπεύω” kifejezés nem orvosi kezelést, hanem teljes gyógyulást jelez.⁴²³ Jézus, aki Úr minden betegségen és gyengeségen, adja át ezt az erőt tanítványainak, akik hittel fogadva képesek lesznek hasonló dolgokat véghezvinni.⁴²⁴ A gyógyítói tevékenység a Messiás eljövetelére is utal,⁴²⁵ ami által Máté azt is nyomatékosítja, hogy Jézusnak e messiási küldetésében vesznek részt kiválasztott tanítványai. A hatalom adása, amit az evangélista a szakasz egyetlen igéjével is kiemel („ἔδωκεν” - 10,1) ugyanakkor arra is rávilágít, hogy az apostolok önmagukban nem tudnák ezeket megtenni, tehát mindez jézusi erőből történik. A tanítvány nem értelmezhető meghívója nélkül.

⁴²⁰ 10,1; 15,10.32; 18,2; 20,25.

⁴²¹ Vö. VIVIANO, B. T., *Evangélium Szent Máté szerint*, 126.

⁴²² 10,1-2.5; 11,1; 19,28; 20,17; 26,14.20.47.

⁴²³ Vö. BEYER, H. W., *θεραπεία, θεραπεύω, θεράπων*, in *TDNT*, III. 129.

⁴²⁴ Vö. Uő., *θεραπεία, θεραπεύω, θεράπων*, 130-131.

⁴²⁵ Iz 35,5-6; 53,4; Mt 8,14-17. Vö. DA SPINETOLI, O., *Máté. Az Egyház evangéliuma*, Szeged 1998. 306.

A második szakasz egy rövid megállapítással kezdődik: Máté a Tizenkettőt itt nem tanítványoknak, hanem apostoloknak nevezi („δωδεκα ἀποστόλων” - 10,2). Noha e főnevet evangéliumában csak ez alkalommal használja, mégis a misszióba való küldés visszatérő téma nála (10,5.16; 28,18-20). Továbbá szintén csak itt találjuk meg a mátéi műben az „τὰ ὀνόματα” többes számú alakot, mely a Tizenkettőre vonatkozik (10,2). Mindezek mellett egyedivé teszi e perikópát az a nyelvtani tény is, hogy ennyi nominativusban álló személynév egymás mellett nem fordul elő sehol máshol az evangéliumban.⁴²⁶

Az apostol-listát a többi szinoptikushoz képest Máté viszonylag későn közli művében (Mk 3,16-19; Lk 6,13-16),⁴²⁷ s missziós keretbe helyezi. Kiválasztásuk és felsorolásuk előzménye Jézus igehirdető tevékenysége, aki bejárja a környéket, hogy tanítson, hirdesse az örömhírt és gyógyítson (9,35). Felszólítja hallgatóit, hogy kérjék az aratás Urát új munkásokért, mert megesett a szíve rajtuk, hiszen olyanok voltak, mint a pásztor nélküli nyáj (9,36-38). Máté tehát hangsúlyozza, hogy a 12 apostolt Jézus e meghatódottság és ima hatására választja ki, hogy együttműködjenek vele missziós küldetésében (10,5). A tanítványok, akiket az evangélista nevük megemlékezésével is kiemel, Jézus ajándékai a nép számára, a nyájáról való gondoskodásának jelei.

A névsorban a nevek hat párban szerepelnek. Ez utalás lehet arra, hogy a Mester kettésével küldi őket misszióba (Mk 6,7), amit Máté így külön nem említ meg a következő szakaszban (10,5-10). Illetve az evangélista sajátos szokása is megmutatkozik ebben, aki szívesen alkalmaz írásában páros szereplőket.⁴²⁸ Azt is megfigyelhetjük, hogy e lista tagjai általában nem gazdag rétegekből, de különböző - sőt esetenként ellentétes (Máté a vámos, Simon a zelóta) - politikai irányzatokból jönnek.⁴²⁹ Az első négy apostol nevéhez mindig négy szó kapcsolódik, Jakabhoz és Mátéhoz három, Simonhoz kettő, Bertalanhoz és Tádéhoz egy, Fülöphöz és Tamáshoz egy sem, míg Júdáshoz hét. Ez a statisztika is jelzi, hogy mely tanítványok kapnak fontosabb szerepet az evangéliumban.⁴³⁰ Az első négy meghívott azáltal is szorosabban kapcsolódik egymáshoz, hogy az őket összekötő „καί” szócska - Simon Pétert

⁴²⁶ Jézus családfájának leírásában (1,1-16) is sok név szerepel, de nominativusban és accusativusban váltakozva.

⁴²⁷ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 1-13* (ed. METZGER, B. M. – HUBBARD, D. A. – BARKER, G. W.) (WBC 33A), Colombia 1993. 265.

⁴²⁸ 8,28-34; 9,27-31; 20,29-34. Vö. BORING, M. E., *The Gospel of Matthew. Introduction, Commentary, and Reflections*, in FEASTER, R. K. – ALEXANDER, N. M. (ed.), *NIntB* 8, Nashville 1995. 254.

⁴²⁹ Vö. DA SPINETOLI, O., *Máté*, 309. FABRIS, R., *Matteo*, 244.

⁴³⁰ Simon: „πρῶτος”, „ὁ λεγόμενος Πέτρος”; András: „καί”, „ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ”; Jakab: „καί”, „ὁ τοῦ Ζεβεδαίου”; János: „καί”, „ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ” (10,2); Jakab: „ὁ τοῦ Ἀλφαίου”; Máté: „καί”, „ὁ τελώνης” (10,3); Simon: „ὁ Καναναῖος” (10,4); Bertalan és Tádé: „καί” (10,3); Fülöp és Tamás:-- (10,3); Júdás: „καί”, „ὁ Ἰσκαριώτης ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν” (10,4).

kivéve, hiszen ő az első - mindegyikük neve előtt megtalálható, illetve az ő esetükben mutat rá ismét az evangélista, hogy két testvérpárról van szó (4,18-22; 10,2).

Simon alakját a többiek közül Máté a „πρῶτος” sorszámnévvel emeli ki a legszembetűnőbb módon (10,2).⁴³¹ Az evangéliumban 4 alkalommal szerepel ez a terminus egyes szám nominativus hímnemű alakban.⁴³² Kétszer határozott névelő nélkül, a 12 tanítványhoz kapcsolódik (10,2; 20,27), akiket Jézus magához hív, de közülük is kidomborodik Péter személye, hiszen egyedül őhöz fűződik közvetlenül ez a szó, amely ebben az esetben az első előfordulás az egész mátéi művön belül. Az evangélista ezzel a rövid kifejezéssel több mindenre utal: 1. Péter az első meghívott, akit annak idején elsőként látott meg Jézus a tó partján (4,18), s most először őt hívja magához,⁴³³ ő kapja meg elsőként az apostoli megbízást.⁴³⁴ 2. Ő az első a sorban, rangja alapján kiemelkedik a többiek közül.⁴³⁵ 3. A többiekhez viszonyított szerepét tekintve ő a Tizenkettő vezetője,⁴³⁶ illetve szóvivője.⁴³⁷ Láthatjuk tehát, hogy összetett: szószerinti, és átvitt értelmű jelentéssel is bír a kifejezés, amely mindenesetre hangsúlyozza Péter különleges és fontos szerepét a Tizenkettő, illetve a korabeli és későbbi keresztények között, elsősorban pedig Máté közösségében.

Az első apostol alakját Máté azáltal is kiemeli itt, hogy ebben a perikópában találjuk az evangéliumban először mind a „Σίμων”, mind a „Πέτρος” nevet és a csak hozzá fűződő „ὁ λεγόμενος” terminust nominativusban. Vagyis Péter ettől kezdve már mint meghívott és hatalommal felruházott apostol fog tevékenykedni új közösségének keretén belül. Továbbá itt sem édesapjáról azonosítja őt az evangélista, mint Jakabot (4,21; 10,2), hanem a másik személynevével, ami szintén egyedülálló a tanítványok névsorában.⁴³⁸ Mint már említettük, Máté fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy András Péter testvére, János pedig Jakabé, amit személyes névmással jelöl („ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ” - 10,2), megtartva az első találkozás sorrendjét. Máté evangélista András, Jakab és János nevét kevesebbszer említi meg művében, mint Márk,⁴³⁹ ami azt mutatja, hogy nála ők jobban a háttérbe kerülnek, s még inkább kitűnik Péter

⁴³¹ A szó jelentése: 1. „első, legelső időben, sorrendben, rangsorban”. Vö. BALÁZS K., *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, 517. MICHAELIS, W., *πρῶτος, πρῶτον, πρωτοκαθεδρία, πρωτοκλισία, πρωτότοκος, πρωτοτοκεῖα, πρωτεύω*, in *TDNT*, VI. 866.868. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 839. 2. „Első a többi közül”: Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 62.1.

⁴³² Határozott névelő nélkül (10,2; 20,27), illetve határozott névelővel (21,31; 22,25).

⁴³³ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 1-13*, A. 265.

⁴³⁴ Vö. CULLMANN, O., *Petrus*, 245.

⁴³⁵ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 1-13*, A. 266. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Matthäus* (ed. WIKENHAUSER, A. – KUSS, O.) (RegNT 1), Regensburg 1956. 177.

⁴³⁶ Vö. ALBRIGHT, W. F. – MANN, C. S., *Matthew*, 117.

⁴³⁷ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 1-13*, A. 266. HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Matthew*, 136.

⁴³⁸ Simont és Júdást származásuk alapján határozza meg: „ὁ Καναναῖος”; „ὁ Ἰσκαριώτης” (10,4).

⁴³⁹ András: 4,18; 10,2; Jakab és János: 4,21; 10,2; 17,1. Viszont Jairus leányának feltámasztása (9,23-26), és a getszemáni jelenet (26,37) kapcsán nem nevezi meg őket külön név szerint.

alakja. Az apostolok felének neve csak itt jelenik meg az evangéliumban, s többet nem beszél róluk külön a szerző.⁴⁴⁰ Simon Péter mellett iskarióti Júdás az, akinek a neve a legtöbbször előfordul a Tizenkettő közül Máténál.⁴⁴¹ A lista két szélén található tehát az a két apostol, akinek igen fontos szerepe van az evangéliumban: Péter mint pozitív, Júdás pedig mint negatív pólus. Noha ez utóbbi kapcsán már e perikópában is megjegyzi röviden, de lényegre törően a szerző, hogy mit fog tenni, addig Péterről még hallgat. Ezzel a péteri csenddel Máté növeli a kíváncsiságot az olvasók körében, hogy vajon miért ez a tanítvány az, akit ő már most az elsőnek nevez, s aminek okát a továbbiakban fejti majd ki.

Ez az új közösség, amelyet Jézus hoz létre a Tizenkettőből, s gyűjt maga köré „már az egyház előképe”.⁴⁴² A különböző származású, hovatartozású apostolokból a Mester egy olyan csoportot teremt, akik együttműködnek vele, illetve folytatják majd missziós küldetését. Mindez tovább él az evangélista közösségében is. Ennek az új családnak élére helyezi Jézus - Máté ábrázolásában - Pétert, aki a névsorban az első helyet kapja. Ennek, az evangéliumban egyedi helyzetben álló perikópának a fényében, Simon Pétert tehát úgy mutatja be az evangélista, mint Jézusnak a megszánt nyája számára adott ajándékok közül az elsőt. Mint az elsőnek magához hívott tanítványt, aki az átadott ördögűző és gyógyító hatalom első számú címzettje, aki után felsorakozik a többi tizenegy, ahogy a nevét követő „καί” kötőszók sora is jelzi (10,2-4). Így tehát Máté többszörösen kiemeli az apostolt társai köréből, aki első közülük, de ugyanakkor mégis egy marad velük: egy közülük.

2.2.2.3. Mt 16,13-16.20: Péter hitvallása

Az evangélista Péter-ábrázolásában az apostol hitvallásának és ehhez kapcsolódóan Jézus ígéretének leírása (16,13-20) központi szerepet játszik. A szakasz egy részlete (16,13-16.20) megtalálható a másik két szinoptikus evangéliumban is (Mk 8,27-30; Lk 9,18-21), ugyanakkor a 16,17-19 versek csak Máténál fordulnak elő. Ezért a perikópát két mozzanatban tárgyaljuk: először most a szinoptikus párhuzammal rendelkező hitvallást (16,13-16.20), majd a sajátosan mátéi szakaszoknál a 16,17-19 verseket, melyeket fontos szerepük miatt külön, részletesebben kívánunk elemezni.

⁴⁴⁰ Fülöp, Bertalan, Tamás, Tádé, a kananeus Simon, Jakab, Alfeus fia (10,3-4).

⁴⁴¹ 10,4; 26,14.25.47; 27,3.

⁴⁴² JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 122.

Fordítás

13. Jézus Fülöp Cezaréájának vidékére menve kérdezte az ő tanítványait mondva: „Mit mondanak az emberek, hogy ki az Emberfia?”

14. Azok pedig mondták: „egyesek (szerint) Keresztelő János, mások (szerint) Illés, mások (szerint) Jeremiás vagy egy a próféták közül.”

15. Mondja nekik: „Viszont ti mit mondotok, ki vagyok én?”

16. Simon Péter pedig válaszolva mondta: „Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia.”

20. Aztán megparancsolta a tanítványoknak, hogy ne mondják el senkinek, hogy ő a Krisztus.

Behatárolás

Az epizód helyszínének pontos megnevezése (Fülöp Cezaréájának vidéke - 16,13), illetve Jézus kérdése a róla alkotott emberi véleményekről (16,13) jelzik a perikópa kezdetét. A 16,21. versben a „ἀπὸ τότε ἤρξατο” szókapcsolattal már egy újabb szakasz kezdődik, amelyben a téma is változik: Jézus a rá váró jeruzsálemi eseményekről beszél tanítványainak. Így az általunk vizsgálandó perikópát a 16,13-20. versek közt határolhatjuk be.

Szövegkritika

Péter válaszában bevezetésében néhány szövegtanú hozzáfűzi az „εἶπεν” igéhez az „αὐτῷ” dativusban álló személyes névmást (16,16).⁴⁴³ Egyrészt mivel ezt kevés irat tartalmazza, másrészt pedig mivel valószínűleg a Mk 8,29 és a Mt 16,17 versekkel való harmonizálásról van szó, mi a rövidebb, névmás nélküli változatot tartjuk az eredeti szövegnek.

Az apostol hitvallása a D* kódexben sajátos módon maradt ránk, amely a „τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος” helyett a „τοῦ θεοῦ τοῦ σωζόντος” szókapcsolatot őrizte meg. Minden bizonnyal itt másolási hibáról van szó, amely során az írnok összetévesztette az egymáshoz hasonló „Ζ-Σ” és „Ω-Ο” betűket, s így a „ΖΩΝΤΟΣ” helyett „ΣΩΖΟΝΤΟΣ” szót olvasott. Ez a változat nem tartozott az eredeti szöveghez, ugyanakkor teológiailag természetesen igaz, hiszen, az élő Isten az ő Fia által üdvözíti az embereket.

⁴⁴³ D, bo^{ms}.

Szinoptikus összehasonlítás

Máté sok mindenben követi a márki leírást: hasonló vagy azonos kifejezéseket használ: „εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου (Mt 16,13) - εἰς τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου” (Mk 8,27); „τοὺς μαθητάς /.../ οἱ ἄνθρωποι” (Mt 16,13; Mk 8,27); „Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν /.../ Ἠλίαν /.../ τῶν προφητῶν” (Mt 16,14; Mk 8,28); „Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;” (Mt 16,15; Mk 8,29). De emellett többször el is tér Márk szövegétől, ami sajátossá teszi elbeszélését. Máté használja a „ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου” (16,13) kifejezést, amivel Jézus az első kérdésében önmagára utal, illetve a tanítványok válaszában megemlíti Jeremiás próféta nevét is (16,14). Míg Márk Jézus két kérdését az „ἐπηρώτα” imperfectum igével vezeti be (Mk 8,27.29), addig Máté az „ἠρώτα” (Mt 16,13) imperfectum alak után a második kérdésnél a „λέγει” praesens storicum formát alkalmazza (Mt 16,15). Továbbá Péter válaszát nála nem a „ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ” szókapcsolat előzi meg (Mk 8,29), hanem az apostol mindkét nevét használja, amihez aoristos alakban álló ígét kapcsol obiectum indirectum nélkül: „Σίμων Πέτρος εἶπεν” (Mt 16,16). Az első tanítvány hitvallása Máténál hosszabb Márkhoz képest: az apostol nála a „ὁ χριστός” (Mk 8, 29) titulus mellett a „ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος” kifejezést is mondja (Mt 16,16). Végül Máténál, Márktól eltérően (Mk 8,30), Jézus a tanítványok figyelmeztetésekor visszautal arra, hogy ő a Krisztus: „ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ χριστός” (Mt 16,20). Mindezek az eltérések mutatják Máté különös figyelmét Péter személye, Jézus identitása, illetve kettőjük szoros kapcsolata felé.

Szerkezet

A perikópát a 16,13a vers vezeti be, melyben az evangélista az epizód helyszínét írja le. Ezután következnek a párbeszédok, melyek a szakasz alegységeit képezik: Jézus első kérdésére a tanítványok együtt felelnek (16,13b-14), ezt követően második kérdésére egyedül Péter válaszol (16,15-16), amit – ahogy később külön, részletesebben látni fogjuk – Jézus Simon Péternek mondott ígérete követ (16,17-19). Végül az epizód a Mester mindegyik tanítványának szóló tiltásával zárul (16,20).

Elemzés

A szakasz elején (16,13-14) az evangélista megemlíti az epizód szereplőit (Jézus és tanítványai), illetve helyszínét. Az epizód intimitását mutatja, hogy Jézus a város környékén marad, egyedül tanítványaival. Nem nagy tömeghez, hanem csupán hozzájuk szól. A „ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου” (16,13) kifejezést Máténál csak Jézus használja (30-szor), amivel önmagáról beszél. A szókapcsolat összefüggésben áll az „ἄνθρωποι” (16,13) kifejezéssel: Jézus, az Emberfia a hozzá legközelebb álló társainak teszi fel a kérdést, hogy mit gondolnak róla az emberek, s ezzel Péter hitvallását készíti elő (16,16).

Az „εἶπαν” igealak jelzi (16,14), hogy először a tanítványok együtt válaszolnak, s fogalmazzák meg az általános közvélekedést Jézusról. Mindezek megegyeznek abban, hogy mindenki rendkívüli személynek tartja őt, aki a zsidó nép történelmének kiemelkedő alakjai közé tartozik. Egyesek, Heródes Antipászhoz hasonlóan (14,2), úgy vélik, hogy Jézus a feltámadt Keresztelő János, mások Illésnek gondolják, aki a zsidó várakozások szerint a Messiás eljövetele előtt újra eljön (2Kir 2,11; Mal 3,1.23-24). Mindkét név, illetve az általánosabb „egy a próféták közül” kijelentés (MTörv 18,18; Mt 16,14) Jézust a Messiás előfutárának tartja. Továbbá Jeremiás neve csak Máténál fordul elő az Újszövetség könyvei között.⁴⁴⁴ Egyesek Jeremiásnak gondolják őt, egyrészt mert a próféta is sokat szenvedett működése alatt, másrészt pedig, mert őt is visszavárták a zsidók (2Makk 2,1-8; 15,13-16). Az igazságtól eltérő általános vélemények ismertetésével, s az ószövetségi személyek felsorolásával az evangélista fokozza a feszültséget, illetve előkészíti és kiemeli az apostol helyes vallomását. Hiszen Máté több helyen kifejti evangéliumában, hogy Jézus nem az előfutár, hanem ő nagyobb: ő maga a Messiás.⁴⁴⁵ Így ezeknek a személyeknek a sora, a szerző részéről, sejteti azt a nála gyakran hangsúlyozott tényt is, hogy az ószövetségi várakozások Jézusban teljesednek be.⁴⁴⁶

Az első válaszra Jézus közvetlenül nem reagál. Ugyanakkor második kérdésével rávilágít egyrészt arra, hogy az előzőre nem kapott teljes feleletet, másrészt pedig arra, hogy most az övéinek a véleményére kíváncsi. Az epizód tehát még bensőségebb hangvételt ölt, amit a „ὑμεῖς” (16,15) és a „τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου” szókapcsolat (16,13) helyett használt „με” (16,16) személyes névmások is mutatnak. Míg az első kérdést az evangélista az „ἡρώτα” (16,13) imperfectum formával vezette be, addig most a „λέγει” (16,15) praesens storicum

⁴⁴⁴ 2,17; 16,14; 27,9.

⁴⁴⁵ 11,7-14; 12,41-42; 17,11-13.

⁴⁴⁶ 1,22-23; 2,5-6.15.17-18; 8,17; 12,17-21; 21,4-5; 27,9-10.

alakot alkalmazza, ami által élénkebbé, dinamikusabbá teszi az elbeszélést jobban bevonva hallgatóit.⁴⁴⁷ Jézus tanítványaival szorosabb kapcsolatban állva, nem elégszik meg részükről az általánosan elterjedt nézetek ismeretével, hanem személyes választ vár tőlük.

Ez alkalommal viszont az apostolok nem közösen felelnek, hanem egyedül Péter ragadja meg a szót. Az „ἀποκριθεὶς” (16,16) participium jelzi, hogy Jézus iménti kérdésére reagál, párbeszédet nyitva vele. A „δέ” (16,16) kötőszó és a „Σίμων Πέτρος” (16,16) dupla személynév segítségével Máté kiemeli az apostolt a többiek köréből: az egész fejezetben csak őt nevezi néven a Tizenkettő közül. Az „ἀποκριθεὶς” participium aoristos passzív forma ebben az evangéliumban Péterre vonatkozóan 6-szor fordul elő. Máté a többi apostol kapcsán nem használja ennyiszor ezt a kifejezést, vagyis gyakran ábrázolja az első tanítványt Jézussal párbeszédben, melynek sorában helyezkedik el most Simonnak ez a mondan. ⁴⁴⁸ Péter feleletét az evangélista nem a Jézus esetében használt „λέγει αὐτοῖς” (16,15) obiectum indirectum és praesens storicum formával, hanem az „εἶπεν” (16,16) aoristos alakkal vezeti be, amihez nem fűz obiectum indirectumot, hasonlóan a tanítványok első válaszához (16,14). Így feleletét részben a többiek szóvivőjeként fogalmazza meg. ⁴⁴⁹ Ugyanakkor saját, egyéni hitvallását fejezi ki, ahogy Jézus válasza is jelzi (16,17), amint majd később látni fogjuk.

A vízenjárás epizódjához hasonlóan (14,28), itt is a „σὺ” (16,16) személyes névmással fordul Péter Jézushoz. Máténál ő az egyetlen a Tizenkettő közt, aki ezzel a névmással szólítja meg Mesterét, ami nemcsak Jézussal való szorosabb kapcsolatát, hanem a többiek körében lévő különleges helyzetét is érzékelteti. Ebből a személyes viszonyulásból ered tehát hitvallása, melynek határozottságát az is mutatja, hogy most nem feltételes mondatban szól („εἰ σὺ εἶ” - 14,28), illetve nyomatékosan személyes névmással kezd.

A közvélemény és az apostol vallomása között lényeges különbség van. Míg a többség Jézust valamely ószövetségi személlyel azonosítja (16,14), addig ő a teljes igazságot fogalmazza meg rá vonatkozóan. Felismeri, hogy Jézus nem csupán előfutára a Messiásnak, hanem ő maga a Krisztus, akit a zsidók várnak. ⁴⁵⁰ A „Χριστός” kifejezést többen mondják Máténál, de ők nem vallják, hogy Jézus a Messiás. ⁴⁵¹ Egyedül Péter az a tanítvány a többiek közül, név szerint is hangsúlyozva, aki megfogalmazza, hogy Jézus a Felkent. Ezt a hitvallást

⁴⁴⁷ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 321.

⁴⁴⁸ 14,28; 15,15; 17,4; 19,27; 26,33.

⁴⁴⁹ Vö. DSCHULNIGG, P., *Gestalt und Funktion des Petrus im Matthäusevangelium*, in *SNTU* 14 (1989) 167.

FABRIS, R., *Matteo*, 367. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28* (ed. METZGER, B. M. – HUBBARD, D. A. – BARKER, G. W.) (WBC 33B), Colombia 1995. 468. HOFFMANN, P., *Der Petrus-Primat im Matthäusevangelium*, in GNILKA, J. (ed.), *Neues Testament und Kirche* (Für R. Schnackenburg), Freiburg – Basel – Wien 1974. 106. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 191. KINGSBURY, J. D., *The Figure of Peter in Matthew's Gospel*, 74.

⁴⁵⁰ Iz 7,14; 11,1; Mik 5,1.3.

⁴⁵¹ Heródes: 2,4; hamis tanúk: 24,5.23; a főpap: 26,63; gúnyolódók csoportja: 26,68; Pilátus: 27,17.22.

Jézus közvetlenül ezután válaszával is megerősíti (16,17), illetve azért, hogy saját magáról ő is így beszél az epizód végén (16,20). Továbbá a határozott névelő egyértelművé teszi, hogy Péter elismeri a Mester egyedüli messiási voltát: ő nem egy a sok híres múltbeli személy közül, hanem kiemelkedik csoportjukból.⁴⁵²

Az apostol nemcsak a fenti titulust vonatkoztatja Jézusra, hanem őt az élő Isten Fiának is vallja. A „ὁ υἱός (τοῦ) θεοῦ” kifejezést Máténál Jézus nem, hanem mások használják, többször ellenséges hangnemben, nem hitvallás gyanánt.⁴⁵³ Ezzel szemben mind a tanítványok, a vízen járó Urakat látva, mind a keresztre Feszítettet szemlélő százados kijelenti Jézusról, hogy ő az Isten Fia. Mindkét esetben a névelő nélküli „θεοῦ υἱός” formát alkalmazzák, az „ἀληθῶς” adverbiummal nyomatékosítva (14,33; 27,54). A más szórendű, névelős, de adverbium nélküli „ὁ υἱός τοῦ θεοῦ” (16,16) formula viszont a Tizenkettő közül csak Péter részéről hangzik el Máténál. Vallomását nem előzi meg rendkívüli esemény, mint az előbbi két esetben (14,33; 27,54). Szavai közvetlen válasz Mestere kérdésére, ahogy a „ἀποκριθεὶς” (16,16) participium mutatja, továbbá az Atya külön, neki szóló kinyilatkoztatásának gyümölcse (16,17). Jézus kezdeti szavaiból („ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου” - 16,13), az apostol eljut a „ὁ υἱός τοῦ θεοῦ” (16,16) kifejezéshez, amit Uráról jelent ki. Ezáltal Mestere identitásának lényegét az Atyával való viszonyában ragadja meg. Míg Keresztelő János, Illés, Jeremiás és a próféták emberek voltak, addig Jézus sokkal nagyobb: ő egyedüli és sajátos módon az Isten Fia, ahogy a névelős „ὁ υἱός” szó is hangsúlyozza.⁴⁵⁴

Végül pedig a zsidóság körében⁴⁵⁵ Istenre gyakran használt „ζῶντος” participiummal az apostol azt is megvallja (16,16), hogy Isten az egyetlen élő Isten a pogány istenségek, bálványok tömegében, melyeket Fülöp Cezáreájában is tiszteltek a pogányok. Így Péter a helytelen vagy legalábbis nem kielégítő véleményekkel szemben a teljes valóságot fogalmazza meg ünnepélyesen Jézusról: Ő a Felkent, Ő az élő Isten Fia.

Az evangélista ezt követően Jézus Péternek szóló ígéreteiről számol be a 16,17-19 versekben, melyeket később fogunk bemutatni a sajátosan mátéi szakaszok között. Végül, az epizód lezárásakor a szerző ismét a Tizenkettőre tereli a figyelmet, a perikópa elejéhez hasonlóan (16,13.15). Ellentét feszül az eddigi versek és a befejező vers között. Eddig Jézus az identitását illetően kérdezte őket („ἡρώτα /.../ λέγει” - 16,13.15), most viszont megtiltja nekik („διεστείλατο” - 16,20), hogy elmondják bárkinek is, hogy ki ő. Az Úr parancsa nem

⁴⁵² Vö. CARAGOUNIS, C. C., *Peter and the Rock* (BZNW 58), Berlin - New York 1990. 85.

⁴⁵³ A kísértő: 4,3.6; a két megszállott: 8,29; Kaifás: 26,63; gúnyolódók: 27,40.43.

⁴⁵⁴ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 252.3; 273.1.

⁴⁵⁵ MTörv 5,26; Zsolt 42,3; 84,3; Oz 2,1; Mt 26,63; ApCsel 14,15; Róm 9,26.

csak az őt Krisztusnak megvalló Péternek szól, hanem, ahogy a „τοις μαθηταῖς” (16,20) obiectum indirectum mutatja, a többi tanítványnak is, akik az első apostol hitvallása által tudják, illetve megerősítést kapnak arról, hogy Mesterük a Messiás. Jézus mindezt azért teszi, mert övéinek, s köztük Péternek is a Krisztus - képe, még nem az Isten akarata szerinti,⁴⁵⁶ hanem a korabeli várakozásoknak megfelelően politikai színezetű, amit még korrigálni kell, amint a következő perikópa majd mutatja (16,22).

Az evangélista Péter-ábrázolásában hangsúlyos ez a szakasz, mivel itt fordul elő egyedül művében a „Σίμων Πέτρος” (16,16) dupla név nominativusban,⁴⁵⁷ illetve mivel az apostol az első, s a Tizenkettő közül az egyetlen, aki összekapcsolva a „ὁ χριστός” és a „ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ” kifejezéseket (16,16) megvallja egyszerre, hogy Jézus a Krisztus és az Isten Fia is. Az első tanítványt kiemeli a többiek sorából azáltal, hogy az ő nevét említi csupán meg közülük, továbbá, azzal, hogy nyomatékosítja, hogy csak ő válaszol külön egyedül az Úr második kérdésére. A Péter által Jézusnak mondott „ού” (16,16) személyes névmással az evangélista rávilágít az apostolnak Mesteréhez fűződő szoros kapcsolatára is, aki bátran megvallja Uráról, hogy kinek tartja őt személyesen. Ugyanakkor ebben a perikópában is körvonalazza Máté, hogy Péter különleges helyzete ellenére is egy marad a Tizenkettő közt, hiszen Jézus nem külön csak őt kérdezte, illetve nem csak neki parancsolta meg, hogy hallgassanak arról, hogy kicsoda ő.

Péter a jézusi teljes igazságot megvallva, bátor kiállásával példává válik a mátéi és az összes keresztény közösség számára. Hiszen minden Krisztust követő meghívást kap arra, hogy a különböző nézetek közt fogalmazza meg határozottan személyes hitvallását Jézusról, az Isten Fiáról. Így Péter e tettevel Máté buzdítani akarja közösségét a Jézus Krisztus melletti elköteleződésre. De rámutat arra is, hogy e hitvallásnak mindig az Úrra figyelőnek kell lennie, mert máskülönben könnyen tévedésbe eshet, ahogy a következőekben látni fogjuk Péter esetében is (16,21-23).

⁴⁵⁶ 16,21; 17,22-23; 20,17-19.

⁴⁵⁷ Az apostolok kiválasztásakor a felsorolás élén a „Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος” kifejezést használja Máté, amelyben a nevek közé a „ὁ λεγόμενος” szót illeszti: 10,2.

2.2.2.4. Mt 16,21-23: Péter megfeddése

Közvetlenül Péter hitvallása után az apostol megrovásáról számol be az evangélista, a tanítvány gyengeségét, szűklátókörű gondolkodását domborítva ki. Így újabb szempontot ismertet meg vele kapcsolatban az olvasókkal.

Fordítás

21. Ettől fogva Jézus elkezdte megmagyarázni tanítványainak, hogy neki fel kell mennie Jeruzsálembe, és sokat kell szenvednie a vénektől és a főpapoktól és az írástudóktól, és meg kell ölettetnie (ki kell hogy oltsák az életét), és a harmadik napon fel kell támadnia.

22. És félrevonva őt a Péter elkezdte megróni neki mondva: „mentsen Isten, Uram nem történik meg ez veled.”

23. Az pedig megfordulva mondta a Péternek: „Távozz mögém, sátán: csapdám vagy, mert nem Isten (dolgai) szerint, hanem az emberek (dolgai) szerint gondolkodol. (mert nem Isten ügyével vagy elfoglalva, hanem az emberekével.)

Behatárolás

A perikópa kezdetét egyértelműen jelzi az „Ἀπὸ τότε ἤρξατο” szókapcsolat (16,21). Az előző szakaszhoz képest (16,13-20) ugyanazok a szereplők (Jézus, a 12 tanítvány, s közülük Péter külön megnevezve), viszont a tematika eltérő (az Úr jövődölése a rá váró eseményekről, illetve az apostol ellenvetése, s a Mester általi megfeddése). Ezt követően a „τότε” kifejezés (16,24), az új téma (Jézus követése), és az a tény, hogy az Úr nem külön Péterhez szól, hanem általánosan többi tanítványához, jelzi, hogy a 16,24. verstől egy újabb epizód kezdődik. Így tehát a vizsgálandó perikópa a 16,21-23 versek között határolható be.

Szövegkritika

Péterrel kapcsolatban néhány kisebb szövegkritikai eltérést figyelhetünk meg a mátéi szövegben. Az „ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ λέγων” (16,22) olvasatnak három változatát említjük

meg: 1. csak sorrendben tér el tőle: „ἤρξατο αὐτῷ ἐπιτιμᾶν λέγων”;⁴⁵⁸ 2. az „ἤρξατο” igéhez két infinitivust kapcsol: „ἤρξατο αὐτῷ ἐπιτιμᾶν καὶ λέγειν”;⁴⁵⁹ 3. az „ἤρξατο” helyett a „λέγει” igét alkalmazza az „ἐπιτίμων” participium graphicum mellett: „λέγει αὐτῷ ἐπιτίμων”.⁴⁶⁰ E három variációhoz képest a szöveg olvasata rendelkezik a legtöbb külső tanúval, így ezt tartjuk az eredetinek.⁴⁶¹

Az apostol beszédében a „σοι τοῦτο” kifejezés (16,22), egyes szövegtanúkban felcserélve vagy hiányosan jelenik meg: 1. „τοῦτο σοι”;⁴⁶² 2. „τοῦτο”.⁴⁶³ Mivel azonban ez csak néhány iratban fordul elő, így mi az előbbi olvasatot fogadjuk el.

Továbbá az egyes kéziratokban hozott „ἐπιστραφεὶς” összetett alak (16,23), amely Jézusnak az apostolhoz való odafordulását írja le, valószínűleg a márki párhuzamos hely hatására jött létre (Mk 8,33).⁴⁶⁴ Ezért az egyszerűbb „στραφεὶς” formát tartjuk az eredeti mátéi szövegnek.

S végül az Úr válaszában a legjelentősebb tanúk⁴⁶⁵ által tartalmazott „εἰ ἐμοῦ” olvasatnak is (16,23) több változatát ismerjük: 1. „εἰ ἐμοί”;⁴⁶⁶ 2. „ἐμοί εἰ”;⁴⁶⁷ 3. „μου εἰ”,⁴⁶⁸ melyek viszont csekély tanúságtételük miatt bizonyára nem képezik az eredeti szöveget.

Szinoptikus összehasonlítás

Jézus jövődőléséről Máté kisebb eltérésektől eltekintve hasonló módon számol be, mint Márk (Mt 16,21; Mk 8,31). E versben Máté az egyetlen, aki név szerint említi meg Jézust (Mt 16,21), hangsúlyozva ezzel, hogy ő beszél saját sorsáról, amire Péter fog majd külön reagálni. Tehát ezzel már előre jelzi a Mester és az első tanítványa között hamarosan kibontakozó párbeszédet.

Péter megfeddése kapcsán Máté egyes változtatásokkal követi a márki leírást (Mt 16,22-23; Mk 8,32-33). Máté, Márktól eltérően (Mk 8,32) nem közli, hogy Jézus nyíltan számol be a rá váró jövőről, hanem rögtön a „καὶ προσλαβόμενος” szókapcsolattal (Mt 16,22)

⁴⁵⁸ Θ, f^{1.13}, 565, 700, 1424, kevés kézirat.

⁴⁵⁹ D, (it).

⁴⁶⁰ B, kevés kézirat.

⁴⁶¹ x, C, L, W, sok egyéb koiné kézirat, sy^h.

⁴⁶² D.

⁴⁶³ a, b, e, ff², sy^c.

⁴⁶⁴ D, K, L, Θ, f^{1.13}, 565, 1424, más kéziratok.

⁴⁶⁵ x, B, (C, Θ), f^{1.13}, 700, kevés kézirat.

⁴⁶⁶ D, (keves kézirat).

⁴⁶⁷ 565.

⁴⁶⁸ L, W, f¹, sok egyéb koiné kézirat, sy^h.

fűzi a következő eseményeket az előzőekhez. Továbbá sajátos módon a mátéi beszámoló Péter megrovó cselekedetét kiegészíti a „λέγων” participiummal, ami az apostol szavait vezeti be: „Ἰλεώς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο” (Mt 16,22), amelyek viszont nem találhatók meg Márknál (Mk 8,32). Jézus reakciójának lefestésében Máté az egyszerű „σραφεῖς” alakot használja (Mt 16,23), szemben a Márk által alkalmazott összetett formával („ἐπιστραφεῖς” - Mk 8,33). Mellőzve a többi tanítvány márki megemlítését Péter neve elé névelőt helyezve („τῷ Πέτρῳ” - Mt 16,23) jobban az apostolra összpontosít. Továbbá a márki „λέγει” praesens alak helyett (Mk 8,33) az „εἶπεν” aoristos formával vezeti be Jézus válaszát, amely szintén bővebb nála Márkhoz képest a „σκάνδαλον εἰ ἐμοῦ” (Mt 16,23) kijelentéssel.

Összegzésképpen elmondhatjuk tehát, hogy Máté jobban Péterre fókuszál, s Jézus és az apostol közötti párbeszédet még inkább kidomborítja egyrészt a tanítvány szavainak közlésével, másrészt pedig a Mester válaszána kibővítésével.

Szerkezet

A perikópa két alegységre osztható: Jézus megjövendöli tanítványainak az őt érintő jeruzsálemi eseményeket (16,21), amit az Úr és Péter közötti dialógus követ (16,22-23). A két egység szoros kapcsolatát mutatja az „ἤρξατο” ige (16,21-22): Jézus szavaira Péter ellenvetéssel reagál, amire pedig a Mester megrovással válaszol. Tehát az első alegység logikai előzménye a másodiknak: az apostol beszédét és Jézus feddő kijelentését csak ennek a fényében érthetjük meg.

Elemzés

Máté evangéliumában e perikópa első egységében kezd el Jézus először nyíltan beszélni saját sorsáról (16,21), amit később többször megismétel majd.⁴⁶⁹ Így ez egy sajátos tónust ad a szakasznak. Az Úr pontos és részletező beszámolója jeruzsálemi szenvedésére, halálára és feltámadására utal, amit a szerző egyes szám harmadik személyű, indirect beszédben közöl. A tanítványok számára újszerűen hat ez a tanítás, hiszen kortársaikhoz hasonlóan, egy dicsőséges Messiást vártak, aki helyreállítja majd Izrael királyságát, s

⁴⁶⁹ 17,22-23; 20,17-19; 26,2.

felszabadítja népét az idegen elnyomás alól (vö. Jn 6,15; ApCsel 1,6). Éppen ezért érthető Péter cselekedete, amit a következő vers mutat be (16,22). Az apostol nemcsak a többi tanítvány szóvivőjeként,⁴⁷⁰ hanem a korabeli zsidóság képviselőjeként is megszólal.

Márkhoz hasonlóan (Mk 8,32) csak itt használja Máté is a „προσλαβόμενος” kifejezést (Mt 16,22), ami ezáltal péteri terminussá válik, aki társaitól elvonva „maga mellé veszi”,⁴⁷¹ félrevonja Mesterét. E baráti, bizalmas gesztus Péter részéről az apostol szeretetét, de ugyanakkor gögjét is jelzi, aki úgy véli, maga megszabhatja Jézusnak, hogy milyen Messiás legyen. A tanítvány tettének obiectum directuma („αὐτόν” - 16,22) az Úr maga, ugyanúgy, mint a Főtanácsának (16,21). Ennek fényében az apostol gesztusa is negatív színezetet kap, cselekedete végső soron Jézus-ellenessé válik. A szerző az első tanítványra tereli a figyelmet elsősorban azáltal, hogy kétszer is megnevezi őt („ὁ Πέτρος” - 16,22; „τῷ Πέτρῳ” - 16,23). Az „ἤρξατο” indicativus aoristos egyes szám harmadik személyű igealak Máténál Péterre kétszer vonatkozik: itt először (16,22), végül pedig a tagadás jelenetében (26,74). Az az apostol, aki most megfeddi Mesterét, később meg is fogja tagadni őt. Vagyis ez az ige nem csupán arra utal, hogy Péter elkezdte megróni Jézust, hanem arra is, hogy ez a folyamat, ami most megkezdődött később tagadásba fog torkolni. Az „ἐπιτιμάω” terminus Jézuson kívül külön egyedül egy emberre, az evangéliumban csak Péterre vonatkozik, illetve csupán az ő esetében alkalmazza a szerző az infinitivus formát (16,22). Így az apostol esetében sajátos árnyalatot nyer a kifejezés: ő olyan cselekedetet hajt végre, amit rajta kívül más nem tesz meg az egész evangéliumban: ráparancsol Mesterére. Arra a Jézusra, aki képes parancsolni a szeleknek és a tengernek (8,26), az ördögöknek (17,18), most első tanítványa parancsol rá! Ez azt is jelzi, hogy az apostol tudatában van kiemelkedő szerepének a Tizenkettő között, illetve, hogy Urához még szorosabb szál fűzi őt a többieknél. Az evangélista sajátos módon Péter gesztusát nemcsak a megrovás tétével írja le, hanem a „λέγων” participium graphicum alakkal a szavaira is felhívja a figyelmet, amit kifejezetten Jézusnak mond, ahogy a „αὐτῷ” obiectum indirectum érzékelteti (16,22). Vagyis négy szemközt, a többiektől félrevonulva Simon Mesteréhez fordul megfeddve őt.

Mint említettük, csak Máté közli az apostol szavait, aki a „κύριε” megszólítással szól hozzá (16,22). A tizenkét tanítvány közül egyedül Péter az, aki Jézushoz ezzel a titulussal fordul külön. Az itteni előfordulása e vocativusnak azáltal is hangsúlyos az evangéliumon belül, hogy a többi péteri igehelyhez képest központi helyet foglal el.⁴⁷² A megszólítás két

⁴⁷⁰ Vö. ALBRIGHT, W. F. – MANN, C. S., *Matthew*, 200.

⁴⁷¹ VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 830.

⁴⁷² A „κύριε” szóval Péter az alábbiakban szólítja meg Jézust: 14,28.30; **16,22**; 17,4; 18,21. (1-2-3-4-5.).

tagmondatot köt össze, melyeket felkiáltásoknak is felfoghatunk, s melyekkel jól tükrözi Máté az apostol lelkiállapotát és meglepetését. Az evangéliumokban csupán itt előforduló, Péter ajkán elhangzó „ἰλεως” hapax szó (16,22), szintén jelzi a jelenet és a mondat rendkívüliségét. Az első mondat hiányos szerkesztésű: hiányzik belőle a létige és az alany, amivel az evangélista Simon zaklatottságát, megdöbbenését érzékelteti. Kifejezheti Péter vágyát: 'Isten legyen jóságos, irgalmas hozzád!' jelentéssel, vagy értelmezhető kijelentésként is: 'Isten irgalmas hozzád, (ezért nem történhetik meg ez veled).'⁴⁷³ A második tagmondat pedig az „οὐ μὴ” (16,22) szavakkal bevezetett nyomatékos tagadás, amelyhez kapcsolódó futurum alak („ἔσται” - 16,22) igen ritka.⁴⁷⁴ Ezzel is hangsúlyozza a szerző a tanítvány mondatának súlyát. Péterén kívül Máténál az apostolok közül külön egyedül senki sem szólítja meg Jézust a „σοι” személyes névmással.⁴⁷⁵ Sőt a tizenkét tanítvány csoportjából csupán őhöz fordul így a Mester.⁴⁷⁶ A péteri hitvallást követő jézusi ígéret tudatában, ahol háromszor szólítja meg ezzel a névmással az apostolt Jézus (16,16-19), ebben a perikópában fordul először ilyen bizalmasan Urához Péter, aki az evangéliumban egyedülálló módon egy versen belül kétszer is használja ezt a névmást (16,22). A „τοῦτο” kifejezés (16,22) pedig visszautal mindarra, amit Jézus az előbb megjövendölt (16,21). A tanítvány magatartásában megdöbbenése mutatkozik meg a szenvedő Messiás híre hallatán,⁴⁷⁷ hiszen ő is - az akkori várakozásoknak megfelelően - egy dicsőséges Megváltót várt, amivel nem tudja összeegyeztetni a Jézustól hallottakat. Nem érti meg Mestere szavainak igazi üzenetét és szenvedésének fontosságát. Ő „csak a kegyelem és a dicsőség teológiáját akarja, el akarja választani Krisztust a kereszttől”.⁴⁷⁸ Természetesen epizódunkban Péter alakját az evangélista a többiek szóvivőjeként is ábrázolja, akiben tükröződik a többiek meglepetése és szeretete is. Csak éppen az apostol veszi egyedül a bátorságot, Jézussal való bizalmas kapcsolatára építve, hogy kimondja véleményét a Mesternek. Továbbá ebben az ellenvetésben felvillan a korabeli

⁴⁷³ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 128.5.7.; 189.3. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 480.

⁴⁷⁴ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 365.1. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 480. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 444.

⁴⁷⁵ 16,22; 17,4; 19,27; 26,33.35.

⁴⁷⁶ 16,17-19; 17,25; 18,22; 26,34.

⁴⁷⁷ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 377.

⁴⁷⁸ VIVIANO, B. T., *Evangélium Szent Máté szerint*, 139. Az értetlenség mellett, Szent Jeromos szerint, a tanítvány gesztusa ugyanakkor az Ura iránti szeretetéből is fakad, aki félti és sajnálja Jézust, nem akarva, hogy ilyen gyalázatos vég érje őt. Vö. AQUINOI SZ. T., *Catena Aurea. Kommentár Máté evangéliumához*, I. Szeged 2000. 492. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 8-17)* (ed. GNILKA, J. – KLAUCK, H. J. – LUZ, U. – ROLOFF, J.) (EKK NT 1/2), Düsseldorf - Zürich 1999. 489.15.

keresztények - köztük Máté közösségének is - tapasztalata az őket ért üldözésekről és próbatételekről, illetve a szenvedéssel szembeni tiltakozásuk.⁴⁷⁹

Az apostol tiltakozására Jézus azonnal reagál. Máté, Márktól eltérően (Mk 8,33), nem említi meg itt a többi tanítványt, hanem Péter nevét névelővel együtt közölve („τῷ Πέτρῳ” - Mt 16,23) hangsúlyozza, hogy a Mester csak hozzá fordul. A „στυφαίς” participium egyes szám nominativus masculinum alak kétszer jelenik meg csupán Máténál (9,22; 16,23), s mind a két esetben Jézusra vonatkozik, aki azzal a gesztussal szól Péterhez, mint a vér folyásos asszonyhoz. De míg ott dicsérően nyilatkozik a nő hitéről (9,22), addig az apostolt keményen megrója annak helytelen gondolkodásmódja és szavai miatt. Ironikus ez a mátéi párhuzam az első tanítvány kapcsán: egy tizenkét éve vérzésben szenvedő asszony jobban tud bízni a Mesterben, akivel talán akkor találkozott személyesen először, mint az az apostol, aki a kezdetektől ott van Ura mellett, s aki nemrég vallotta meg róla, hogy ő a Krisztus (16,16).

Jézus mondását is közvetlen beszéd formájában közli a szerző, dialógust teremtve ezáltal Mester és tanítványa között. Jézus a választ felszólítással kezdi, majd magyarázattal folytatja. A „Υπαγε” imperativus praesens forma (16,23) jelzi, hogy Péternek mindig az Úr mögött van a helye, illetve, hogy most konkrétan is Jézus mögé kell visszamennie.⁴⁸⁰ Az evangélista kétszer használja művében ezt az imperativus alakot a „Σατανᾶ” vocativusszal együtt (4,10; 16,23): először, amikor az ördög harmadik kísértése után az Úr elutasítja a sátánt, majd pedig ebben a perikópában. A 4,11. versben a szerző megjegyzi, hogy a kísértő elhagyja Jézust, de ennek fényében mondhatjuk azt is, hogy újra visszatér hozzá Péter szavain keresztül. Őt utasítja el keményen Jézus, mint annak idején a pusztában (4,10). A felszólítás, amely eddig túlnyomórészt pozitív tónussal jelent meg az evangéliumban (8,4.13; 9,6), most ismét negatív árnyalatot kap.⁴⁸¹ Az „ὀπίσω μου” kifejezés Jézus ajkáról Máténál mind a négy esetben a követésre való felhívás kapcsán hangzik el tanítványai felé.⁴⁸² E kontextusból viszont kitűnik Péter alakja, hiszen ő az első, akit a Mester meglát és meghív (4,18-19), illetve akinek ebben az epizódban külön is mondja ezt.⁴⁸³ Péter, elutasítva a Messiás szenvedését és halálát, végső soron az ördög oldalára áll, aki szintén arra akarta csábítani Jézust, hogy

⁴⁷⁹ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 377. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium* (ed. WIKENHAUSER, A. – VÖGTLE, A. – SCHNACKENBURG, R.) (HTKNT 1/2), Freiburg – Basel – Wien 1992. 83. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 8-17)*, 1/2. 489.

⁴⁸⁰ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 335.336.2.c.336.3.

⁴⁸¹ Ugyanakkor Szent Jeromos nyomán fontos megemlítenünk, hogy a Mester, míg Péternek az imperativus mellé hozzáfűzi a „ὀπίσω μου” szókapcsolatot (16,23), addig a sátánnak nem (4,10). Ezzel Jézus világosan kifejezi, hogy a sátánt mindkét alkalommal teljesen elutasítja, ugyanakkor Pétert a követésére szólítja fel. Vö. AQUINÓI SZ. T., *Catena Aurea*, I. 493.

⁴⁸² 4,19; 10,38; 16,23-24.

⁴⁸³ Szent Jeromos és Origenes szerint Jézus ennek ellenére sátánnak nevezi az apostolt, mert Isten akaratával ellentétes dolgot beszél és állít Krisztusról. Vö. AQUINÓI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 493.

mondjon ellen az Atya akaratának (4,1-11): vagyis a tanítvány helytelen Megváltó-értelmezése kísértéssé válik Mesterével szemben.⁴⁸⁴ Tehát Péter tudatlanul is egy sátáni tettet hajt végre: Jézust akadályozza messiási küldetésében, azáltal hogy ellenvetésével az ördög eszközévé válik.⁴⁸⁵ Így lesz érthetővé a „σκανδαλον εἰ ἐμοῦ” mátéi kiegészítés (Mt 16,23) Márk szövegéhez képest (Mk 8,33), amellyel Máté hangsúlyozza, hogy Péter ezzel a magatartásával és elképzelésével botránykővé válik Mestere küldetésének útján, megkísérelve meggátolni őt, hogy az Atya akarata szerint cselekedjék.⁴⁸⁶ A „σκανδαλον” egyes számú forma kétszer található meg az evangélistánál: először itt, amikor Jézus mondja külön Péternek névelő nélkül (16,23), majd később a tanítványoknak névelővel együtt (18,7). Ez utóbbi fényében még súlyosabbnak tűnik a megrovás Péterrel szemben, hiszen büntetés vár arra az emberre, aki botrányt okoz. A „ὅτι” kötőszóval bevezetett tagmonddal (16,23) magyarázza meg Jézus, hogy mivel tanítványa nem Isten szerint, hanem az emberek szerint gondolkodik és érvel, ezért nevezi őt sátánnak és botránykőnek. Igen erős a mátéi kontraszt: azt a Pétert, akit Mestere az imént sziklának hívott, mert Isten szerint cselekedett (16,16-18), most sátánnak és botránykőnek mondja (16,23). Szikla, amennyiben helyesen vallotta meg hitét Krisztusban, kísértő és buktató kő, amennyiben a saját értelmezése és elképzelése szerint vélekedik Jézusról. Hasonlóan Márkhoz (Mk 8,33) Máténál is csak ebben az epizódban, és az apostolhoz fűződően fordul elő a „φρονέω” ige (Mt 16,23).

Ezzel a feszültséggel zárul a perikópa, melyet nem old fel az evangélista. Ilyen erős kritikával itt ábrázolja Máté először Pétert, mutatva jellemének összetett voltát árnyoldalával együtt. E szakaszban kifejezett módon rámutat az apostol gyengeségeire, korlátozottságára, vagyis nem idealizáltan beszél róla. Kiemeli alakját a többi tanítvány közül nevének kétszeri megemlítésével (16,22-23), a „ἰλεως” (16,22) és „φρονέω” (16,23) ritka szavak vele kapcsolatos alkalmazásával. Továbbá hangsúlyozza Jézussal való szoros kapcsolatát, melyet jól jelez az a tény, hogy az Úr, miután tanítványainak beszélt (16,21), Péter reakciójára egyedül hozzá fordulva csupán neki válaszol (16,23). Ezt megerősítik stilisztikailag és nyelvtanilag azok a vonások is, hogy Máté, a sátánt kivéve, csak őket nevezi meg a perikópában név szerint, illetve mindkettőjük esetében használja az „ἤρξατο” + infinitivus

⁴⁸⁴ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 480. HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Matthew*, 248-249.

⁴⁸⁵ Vö. CULLMANN, O., *Petrus*, 194-195. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium*, 1/2. 83. PENNA, A., *San Pietro*, Brescia 1954. 56-57.

⁴⁸⁶ Vö. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium*, 1/2. 83-84. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 195.

szerkezetet, a vocativus és a participium formákat is.⁴⁸⁷ Emellett személyes kapcsolatukat az evangélista azzal is mutatja, hogy Péter Mesterének kétszer mondja a „σοι” személyes névmást (16,22), Jézus pedig szintén egyes szám második személyben szólítja őt meg.⁴⁸⁸ Vagyis kitűnik a többiek közül Péter személye, de most is megmarad e csoporton belül, hiszen az ő szóvivőjükként is fellépett a kornak Messiásról alkotott véleményét képviselve.

Valószínűleg a szerző az apostol alakjában ezzel az epizóddal saját közösségének, illetve minden kereszténynek meg akarja mutatni egyrészt a jézusi megrovás által (16,23) a testvéri feddés fontosságát,⁴⁸⁹ ahogy ez az egyházban is gyakorlat volt (18,15-18), másrészt pedig azt, hogy a túlzott önbizalom, Péter példáján okulva (16,22-23) bukáshoz vezet.⁴⁹⁰ Ez utóbbi a későbbiekben még inkább körvonalazódni fog Máténál (26,30-35.69-75).

2.2.2.5. Mt 17,1-8: Péter és a dicsőségét feltáró Jézus találkozása

A következő Péterhez kapcsolódó szakasz az Úr színeváltozását beszéli el, amely szintén egy újabb megvilágításban mutatja be az első apostol alakját a mennyei dicsőségét kinyilvánító Mesterrel való találkozás által.

Fordítás

1. És hat nap után Jézus maga mellé veszi a Pétert és Jakabot és Jánost, az ő testvérét, és felviszi őket egy magas hegyre egyedül.
2. És (színeben) átváltozott előttük, és az ő arca ragyogott, mint a nap, az ő ruhái pedig fehérek lettek, mint a fény.
3. És íme, megjelent nekik Mózes és Illés, akik együtt beszélgetnek vele.
4. De a Péter felelve mondta Jézusnak: „Uram, szép, hogy itt vagyunk: ha akarod, csinálni fogok itt három sátrat: neked egyet és Mózesnek egyet és Illésnek egyet.”
5. Még miközben beszél, íme egy ragyogó felhő árnyékolta be őket, és íme egy hang a felhőből mondja: „Ez az én szeretett fiam, akiben kedvem találok: őt hallgassátok.”
6. És meghallva a tanítványok arcukra borultak, és nagyon féltek.

⁴⁸⁷ „ὁ Ἰησοῦς” (16,21) — „ὁ Πέτρος” (16,22), „τῷ Πέτρῳ” (16,23); „ἦρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν”- Jézus (16,21)—„ἦρξατο ἐπιτιμᾶν”- Péter (16,22); „κύριε”- Péter mondja Jézusnak (16,22)—„Σατανᾶ”: Jézus mondja Péternek (16,23); „προσλαβόμενος /.../ λέγων”- Péter (16,22)—„σπλαγχνίζ”- Jézus (16,23).

⁴⁸⁸ „Υπαγε”, „εἰ”, „οὐ φρονεῖς” (16,23).

⁴⁸⁹ Vö. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium*, 1/2. 84.

⁴⁹⁰ Vö. DA SPINETOLI, O., *Máté*, 477.

7. *És odament Jézus, és megérintve őket mondta: „Keljetek fel és ne féljetek.”*

8. *De felemelve a szemeiket senkit nem láttak, kivéve egyedül Jézust magát.*

Behatárolás

A perikópa kezdetét a 17,1. versben világosan jelzi az előző szakaszhoz viszonyított idő- és helyszínváltozás (hat nap múlva, egy magas hegy), illetve a három apostol megnevezése (Péter, Jakab és János). A 17,9. versben található újabb helyszín (a hegyről való lejövetel) pedig már egy következő epizód kezdetét mutatja. Így tehát a vizsgálandó szakaszt a 17,1-8 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Noha a 17,1 versben egyes szövegtanúk, valószínűleg a márki szöveg (Mk 9,2) olvasatát követve, Péterhez hasonlóan Jakab neve elé is kiteszik a „τόν” határozott névelőt,⁴⁹¹ mi mégis a tanúságtételek többségét fogadjuk el, melyek nem alkalmazzák itt Jakabnál a névelőt. Így az evangélista Péter személyét a név előtti határozott névelővel jobban kiemeli a Zebedeus fiúkhöz képest.

Továbbá Péter beszédében is (17,4) találunk kisebb szövegbeli változatokat. A legtöbb tanú által olvasott „εἰ θέλεις” szókapcsolatot, amit mi is elfogadunk, néhány irat módosítja: „θέλεις”,⁴⁹² vagy elhagyja.⁴⁹³ Illetve egyes szövegtanúk a „ποιήσωμεν” többes szám első személyű igealakot hozzák,⁴⁹⁴ szemben a „ποιήσω” egyes szám első személyű formával. Mi ez utóbbit részesítjük előnyben, egyrészt erősebb külső tanúságtétele miatt,⁴⁹⁵ másrészt pedig azért, mert a másik forma valószínűleg a márki és a lukácsi szöveget követő (Mk 9,5; Lk 9,33), későbbi harmonizálás eredménye. Az egyes szám első személyű alakkal tehát az evangélista még inkább Péterre tereli a figyelmet.

⁴⁹¹ Σ , D, Θ , 33, 892, l 844, kevés kézirat.

⁴⁹² W, Θ , f¹, 33, sa^{mss}, bo.

⁴⁹³ C.

⁴⁹⁴ C³, D, L, W, Θ , 0281, f^{1.13}, 33, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy, co.

⁴⁹⁵ Σ , B, C*, 700*, kevés kézirat, b, ff¹, ff², vg^{mss}.

Szinoptikus összehasonlítás

A három apostol felsorolásában Márktól eltérve Máté csupán Péter neve előtt használja a határozott névelőt, illetve egyedül ő jegyzi meg, hogy János Jakab testvére: „τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ” (Mt 17,1; Mk 9,2). Ezáltal rögtön az epizód elején kiemeli már az első tanítvány alakját, illetve a testvéri köteléket Jakab és János között. Máté az apostol beszédét Márktól (Mk 9,5) különbözve az „εἶπεν” aoristos alakkal vezeti be (Mt 17,4). Továbbá mátéi sajátosság, hogy a tanítvány a „κύριε” vocativusszal és egyes szám első személyben („ποιήσω”) szólítja meg Jézust, illetve hozzáfűzi az udvarias „εἰ θέλεις” tagmondatot is (Mt 17,4). Érdekes, hogy Márktól eltérően (Mk 9,6) Máté nem beszél Péter tudatlanságáról, reakciójának helytelenségéről. Ugyanakkor az égi szózatban csak nála találjuk meg az Atya és a Fiú közötti bensőséges kapcsolatra utaló „ἐν ᾧ ἐυδόκησα” kijelentést (Mt 17,5). Ezt követően pedig egyedül ő számol be a tanítványok arcra borulásáról, nagy félelméről, s Jézus szavairól (Mt 17,6-7), ami még élénkebbé és személyesebbé teszi az elbeszélést, s ezáltal az Úr és a három tanítvány, köztük Péter kapcsolatát is.

Szerkezet

A szakasz bevezetését (17,1) a természetfeletti jelenségnek: Jézus színeváltozásának és Mózessel s Illéssel történő beszélgetésének leírása követi (17,2-3). Ezután az evangélista a csodás eseményhez kapcsolódó reakciókat írja le, melyeket általában egy-egy kijelentés zár: Péter tette és szavai (17,4), az Atya szózata a felhőből (17,5), a három tanítvány néma hódolata és félelme (17,6), illetve Jézus gesztusa és bátorítása (17,7). Végül a perikópát a Mesterükre feltekintő apostolok tettének megemlékezésével zárja az evangélista (17,8).

Elemzés

A perikópa bevezető egységében név szerint megemlítve, a cselekvések végzője Jézus, aki a „παραλαμβάνω” terminusnak mindössze háromszor alanya az egész evangéliumban, e szakaszban először.⁴⁹⁶ Mind a három esetben a Mester a tanítványainak vagy a három

⁴⁹⁶ 17,1; 20,17; 26,37.

apostolból álló szűkebb körének kíván feltárni valamit titkából: dicsőségét (ebben a perikópában), a Jeruzsálemben rá váró sorsot (20,17), illetve szenvedését a Getszemáni kertben (26,37). E kontextusban Péter nevét kétszer is elsőként említi meg Máté, mint e jézusi cselekedet obiectum directumát (17,1; 26,37). Vagyis az Úr elsősorban neki akarja feltárni ezeket a vele kapcsolatos misztériumokat. Ez lesz majd az az alap, amire támaszkodni tud az apostol a későbbiekben. Nemrég Péter félrevonta Mesterét, hogy figyelmeztesse őt (16,22), most viszont Jézus veszi elsősorban az első tanítványt maga mellé, hogy helyesbítse az apostol elképzeléseit a Messiásról, megmutatva neki, hogy szenvedésének, halálának a feltámadás és a megdicsőülés lesz a vége. Illetve Márkhoz hasonlóan (Mk 9,2) Máté is csak ebben az epizódban használja az „ἀναφέρει” kifejezést, amivel szintén aláhúzza azt, hogy Jézus ezt az eseményt, ahogy az ige „αὐτοῦς” obiectum directuma is jelzi (Mt 17,1), csak három tanítványával, mindenekelőtt Péterrel éli át. Mint láttuk az evangélista a három megnevezett apostol közül kiemeli Pétert egyrészt azért, hogy őt említi meg először, másrészt pedig azzal, hogy csupán az ő neve előtt használja a határozott névelőt. Így Máté mindjárt a perikópa elején Jézusra, illetve Péterre tereli az olvasó figyelmét.

A csodás esemény leírása után (17,2-3) ismét Péterre fókuszál a szerző, akit most nem egy cselekvés obiectumaként (17,1), hanem cselekvő alanyként ábrázol. Sőt az apostolok közül e szakaszban ő az egyedüli, akit nominativusban nevez meg („ὁ Πέτρος” - 17,4). Érdekes megfigyelnünk, hogy Mózes és Illés azok, akik beszélgetnek Jézussal (17,3), s az evangélista nem tesz kifejezett utalást arra, hogy az Úr színeváltozása során a három tanítvánnyal is beszélne. Így habár az „ἀποκριθείς” participiumot az azt megelőző kérdés nélkül is lehet alkalmazni,⁴⁹⁷ mégis különösen hat ez ebben az összefüggésben, amivel Máté az apostol mondatát vezeti be (17,4). Mintha Péter Mesterének egy korábbi mondására reagálna. A perikópában csupán Simon beszédéhez kapcsolódik Jézus neve obiectum indirectumként („τῷ Ἰησοῦ” - 17,4). Ezenkívül azt is megállapíthatjuk, hogy az egész mátéi műben egyedülálló az a szerkesztési mód, ahogy az evangélista előkészíti az apostol szavait.⁴⁹⁸ Mindezzel Máté nem csak kiemeli Péter alakját, hanem jelezni is kívánja, a tanítvány Jézushoz való odafordulásának egyediségét is.

Máténál a Tizenkettő közül egyedül külön Péter az, akiről név szerint tudjuk, hogy Jézust a „κύριε” titulussal szólítja meg.⁴⁹⁹ Ebben kifejeződik az apostol Mestere iránti tisztelete és hozzá való személyes kötődése is. A tanítvány másik két társa nevében is szól,

⁴⁹⁷ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 366.

⁴⁹⁸ Személynév nominativusban („ὁ Πέτρος”) + „εἶπεν” + Jézus neve obiectum indirectumban („τῷ Ἰησοῦ”) (17,4).

⁴⁹⁹ 14,28.30; 16,22; 17,4; 18,21.

hiszen a többes szám első személyű személyes névmás alakját használja („ἡμεῖς” - 17,4), s mint szóvivő, fejezi ki örömeiket, hogy a rendkívüli jelenség fizikai részesei lehetnek jelenlétükkel. Ez a megállapítás az apostol érzékenységét is mutatja, aki kész észrevenni mindazt, ami szép: az evangéliumban a Tizenkettő közül csupán ő mondja ki a „καλὸν ἐστίν” kifejezést (17,4). Mint említettük, csak Máté közli Péter hozzászólásánál az „εἰ θέλεις” tagmondatot (17,4), ami udvariasabbá teszi mondanivalóját, meghagyva Jézusnak a döntés lehetőségét. Ugyanakkor mivel az „εἰ” + indicativus forma általában olyan feltételt közöl, amit többnyire valóságosnak tartanak, ennél fogva az első tanítvány az udvarias formula mellett úgy beszél, hogy a feltételt megvalósultnak véli, azaz mintha már Jézus beleegyezett volna a javaslatába.⁵⁰⁰ A „θέλω” igével mindössze háromszor fordulnak Jézushoz az evangéliumban,⁵⁰¹ melyek közül egyedül Pétert említi meg név szerint a szerző, jelezve ezzel is az apostol gesztusának és szavainak egyediségét. Az apostol a perikópa egyetlen futurum alakjával („ποιήσω” – 17,4) szól a Mesterhez. Nem többes számot használ, mint Márknál (Mk 9,5), hanem egyes szám első személyt, vagyis kész egyedül önmaga sátrat építeni nekik. Mindez jelzi az apostol nagylelkűségét, hirtelen fellángolását és lelkesedését. A „σκηνή” szó a márkai szöveghez hasonlóan (Mk 9,5) Máténál is csak itt fordul elő az evangéliumban (Mt 17,4), így péteri kifejezéssé válik. A sátor építése elsősorban Péternek azt a vágyát mutatja, hogy együtt szeretne maradni Jézussal és mennyei vendégeivel. Mindezt nagylelkű készséggel és bizalmas hangon fejezi ki Mesterének a „σοί” személyes névmás segítségével, illetve azáltal, hogy őt nevezi meg először Mózes és Illés előtt (17,4).

De ebben a péteri hozzászólásban megmutatkozik az apostol tévedése is: ott maradva a hegyen, el akarja kerülni, hogy Jézus Jeruzsálembe menjen, és ott meghaljon.⁵⁰² Péter megnyilatkozása tehát ambivalens: egyrészt szeretete, segítőkészsége nyilvánul meg benne, másrészt pedig „újra inkább akadályozója Isten művének, mintsem segítője”.⁵⁰³

Az apostol szavait, ahogy a „ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος” genitivus absolutus szerkezet mutatja (17,5), félbeszakítja a felhő beárnyékolása és a mennyei hang. Az „ἐπισκιάζω” ige „αὐτούς” vonzatával (17,5) Isten jelenlétére utal, s arra, hogy az Atya kapcsolatba lép Jézus

⁵⁰⁰ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 309.

⁵⁰¹ Egy leprás (8,2), Péter (17,4), illetve a tanítványok (26,17).

⁵⁰² Origenes szerint Péter burkoltan, de most már Mestere figyelmeztetése után (16,22-23) finomabban fogalmazza meg ellenvetését Jézus szenvedésével kapcsolatban. Továbbá Remigius úgy véli, hogy a tanítvány téved, mert azt gondolja még most is, hogy a halál nélkül is el lehet jutni az örök boldogságra. Vö. AQUINOI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 501-502.

⁵⁰³ DA SPINETOLI, O., *Máté*, 486.

tanítványaival.⁵⁰⁴ Nem tudjuk meg, hogy Péter kívánt-e mondani még valamit, hiszen a figyelem a váratlan természeti jelenségre terelődik, amely által Isten reakciója nyilvánul ki. Ő Jézus fiúi identitását nyilatkoztatja ki, amelyben egyedül Máté fűzi hozzá az „ἐν ᾧ εὐδόκησα” kijelentést is (17,5). Az Atya helyesbíti Péter téves hozzáállását a Fiú küldetésével kapcsolatban, de nemcsak hozzá szól, hanem a többi tanítványhoz is. Arra hívja őket, s különösen az első apostolt, hogy hallgassák Jézust. Mint Márknál is láthattuk (Mk 9,7), az „ἀκούετε” imperativus praesens forma itt is jelzi (Mt 17,5), hogy ennek a hallgatásnak folytatódnia kell továbbra is.⁵⁰⁵ Hiszen akkor tudják a Mestert helyesen követni, ha mindig figyelnek szavára, akkor tudnak az önös érdekekből, tévedésekből kilépni, ha egységben maradnak a szeretett Fiú tanításával.

Az Atya szózatára Péter nem válaszol külön, hanem társaival együtt a hódolat gesztusával és nagy félelemmel reagálnak Isten megnyilvánulására, amiről egyedül Máté számol be (17,6), csakúgy, mint Jézus záró cselekedetéről (17,7). Evangéliumában a tanítványok, mielőtt Jézusra feltekintenének, megtapasztalják Uruk hozzájuk való közeledését, érintését, s hallhatják szavait, ami által Jézus e rendkívüli jelenség után is megerősíti a velük való kapcsolatát. A Mester két rövid felszólítással fordul hozzájuk: az „ἐγέρθητε” imperativus aoristos formával felkelti őket, ami lehetővé teszi nekik, hogy rátekintsenek, a „μὴ φοβεῖσθε” tiltó imperativus praesens alakkal viszont arra ösztönzi őket, hogy többé ne féljenek,⁵⁰⁶ hiszen ő velük van (17,7). Ez utóbbi kifejezést a haláláig Jézus csak apostolainak mondja, ebben a perikópában az utolsó alkalommal, illetve csupán itt a szűkebb tanítványi körének, kifejezve ezáltal az irántuk való sajátos elköteleződését.⁵⁰⁷ Ahogy az Atya sem, úgy ő sem csak Péterhez szól, hanem a másik két tanítványhoz is. Ugyanakkor Jézusnak ez a tette összefüggésbe hozható az apostol felkiáltásával is (17,4): az Úr nem azt kéri Pétertől, hogy készítsen neki sátrat, és hogy fenn maradjon vele a hegyen, hanem arra bátorítja, hogy az égi szózatnak megfelelően, hallgasson a Fiúra, ne féljen, hanem bízzon őbenne, hagyja, hogy ő vezesse. Így, ahogy az Atya hangja, úgy a Fiú szavai és gesztusa is közvetett módon válasz a péteri indítványra, finoman kiigazítva az apostol nem megfelelő gondolkodását a Messiás jövőjét és a tanítványi lét mibenlétét illetően (16,22-23; 17,4). Ezáltal Jézus tovább kívánja mélyíteni Simon hitvallásának tartalmát az apostolban és

⁵⁰⁴ Kiv 40,34-35; 1Kir 8,10-12; Ez 10,3-4; Zsolt 18,12; Vö. DA SPINETOLI, O., *Máté*, 486-487. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 494.

⁵⁰⁵ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 336.1-2c.

⁵⁰⁶ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 246.

⁵⁰⁷ 10,28.31; 14,27; 17,7.

társaiban is (16,16). Az „ἐγείρω” feltámadás terminus technicusának alkalmazása is sejteti számukra, hogy a szenvedés és a halál után van feltámadás.⁵⁰⁸

S végül Máté nem Péter külön válaszát, hanem mindhárom tanítvány közös gesztusát írja le, akik felemelve tekintetüket egyedül Jézust pillantják meg (17,8). Amíg a szakasz elején Jézus cselekvésének obiectum directumai voltak ők (17,1), addig most az ő látásuk tárgya a Mester maga („αὐτὸν Ἰησοῦν μόνον” - 17,8). Ezzel egyrészt arra világít rá a szerző, hogy a tanítványok számára az egyetlen helyes út: Jézusra tekinteni, s hallgatni magát a Fiút. Másrészt pedig arra mutat rá, hogy Péter is megmarad e tanítványi közösségen belül: nemcsak ő hallja a felhőből a hangot, ami nem csupán öneki hangzik el, nemcsak ő borul le nagy félelemmel, nemcsak őt érinti és szólítja meg Jézus: vagyis együtt mint közösség a feladatuk a Mesterre figyelni.

Ugyanakkor az epizódban Máté hangsúlyozza Péter kiemelkedő helyzetét is: azon túl, hogy a három apostol felsorolásakor, mint láttuk, ő áll az első helyen („τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην” - 17,1), ő az egyetlen név szerint határozott névelővel megemlített alany a tanítványok közt („ὁ Πέτρος” - 17,4). Az égi hangot kivéve egyedül ő szólal meg egyes szám első személyben, s csupán az ő esetében alkalmaz a szerző futurum igealakot, illetve vocativust („ποιήσω”; „Κύριε” - 17,4). Ezenkívül az evangélista ebben a perikópában szintén körvonalazza Péternek Jézushoz fűződő szorosabb kapcsolatát is: a szereplők sorában csak kettőjük nominativusban álló neve előtt használja a határozott névelőt („ὁ Ἰησοῦς” - 17,1.7; „ὁ Πέτρος” - 17,4) és az „εἶπεν” igét (17,4.7), illetve az apostol személyes hangnemben szólítja meg Urát („εἰ θέλεις”; „σοί” - 17,4). S habár, mint említettük, kettőjük között itt nem jön létre közvetlen párbeszéd, mint az előző szakaszban (16,22-23), mégis a színeváltozás tapasztalata tovább mélyíti az apostol kapcsolatát Jézussal. A dicsőségét feltáró Úr valamelyest megváltoztatta a három tanítványt: ennek a tapasztalatnak fényében másképp tekintenek már Mesterükre, mint előtte, noha mindannyiuknak, különösen Péternek még sokat kell formálódnia.

⁵⁰⁸ Pl.: 17,9.23; 20,19; 27,52.63-64; 28,6-7.

2.2.2.6. Mt 26,30-35: Jézus és Péter párbeszéde az Olajfák hegyén

A következő általunk vizsgált szakaszban Máté – az apostol megrovása után (16,21-23) - ismét Péter negatív oldalát állítja előtérbe közvetlenül előkészítve ezáltal az első tanítvány bukásának leírását.

Fordítás

30. És himnuszt énekelve kimentek az Olajfák hegyére.

31. Akkor Jézus mondja nekik: „Ti mindnyájan meg fogtok botránkozni bennem ezen az éjszakán, mert megíratott: >> Meg fogom verni a pásztort, és a nyáj juhait szét fognak szóródni.<<”

32. De minután feltámadtam (feltámadásom után) elöttetek fogok menni Galileába.

33. De felelve a Péter mondta neki: „Ha mindenki meg fog botránkozni benned, én sohasem fogok megbotránkozni.”

34. Mondta neki Jézus: „Bizony mondom neked, hogy ezen az éjszakán mielőtt megszólal a kakas háromszor fogsz megtagadni engem.”

35. Mondja neki a Péter: „Még ha meg is kell veled halnom, akkor sem foglak téged megtagadni.” Mindegyik tanítvány is hasonlóképpen mondta.

Behatárolás

Az új perikópa határait világosan jelölik a helyszínbeli és a tematikai változások: az utolsó vacsora helyéről Jézus tanítványaival együtt az Olajfák hegyére távozik (26,30), feltárja előttük a rá váró eseményeket, s megjövendöli az apostolok benne való megbotránkozását. A Getszemáni kerthez érve viszont egy újabb helyen mutatja meg még mélyebben szenvedését kiválasztottainak (26,36). Így tehát a szakaszt a 26,30-35. versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Pétert illetően három kisebb szövegkritikai problémát emelhetünk ki. Egyes iratokból hiányzik az „αὐτῷ” (26,33) Jézusra vonatkozó obiectum indirectum.⁵⁰⁹ Viszont a többi tanú hozza az „αὐτῷ” kifejezést,⁵¹⁰ amit mi is elfogadunk, hiszen ezzel az evangélista még jobban nyomatékosítja, hogy a tanítvány - hasonlóan a 26,35. vershez - Jézushoz szól: párbeszéd alakul ki közöttük.

Az apostol első válaszában a textus „ἐν σοί, ἐγώ” (26,33) olvasatához képest két csekély különbséget találunk egyes tanúknál: 1. „ἐν σοί ἐγώ δε”;⁵¹¹ 2. „ἐγώ ἐν σοί”.⁵¹² Az utóbbi csak egy iratban található meg, ezért nem ez képviseli az eredeti szöveget. Az előbbi viszont a „δε” szócska által hosszabb variáns, így valószínűleg a textus „δε” nélküli rövidebb formája képezi a mátéi szöveget.

S végül Jézusnak Péterre vonatkozó jövendölése is több változatban maradt fenn (26,34): 1. „τῆς ἀπαρνήσεως με”;⁵¹³ 2. „ἀπαρνήσεως με τῆς”;⁵¹⁴ 3. „τῆς με ἀπαρνήσεως”;⁵¹⁵ 4. „τῆς ἀπαρνήσεως με”.⁵¹⁶ Az első három variáns az „ἀπαρνήσεως” formát használja a negyedik variáció „ἀπαρνήσεται” olvasatával szemben. Noha ez utóbbi jól dokumentált, mégis az előbbieket részesítjük előnyben a több, különböző forrás miatt. Továbbá a fennmaradó változatok közül pedig az elsőt tartjuk az eredeti szövegnek, mivel ezt támasztja alá a legtöbb külső szövegtanú.

Szinoptikus összehasonlítás

Máté és Márk (Mk 14,26-31) szövege között több hasonlóság is megfigyelhető. Emellett meg kell állapítanunk azt is, hogy Máté több helyen kiegészíti a márki elbeszélést egy-egy kifejezés, szókapcsolat betoldásával, árnyaltabbá formálva így az események leírását.⁵¹⁷ A „πάντες” mellett a „ὑμεῖς” személyes névmással és az „ἐν ἡμῶν ἐν τῇ νυκτὶ

⁵⁰⁹ P³⁷, 700, 1424, kevés kézirat, b, c, ff², sy^s, sa^{ms}.

⁵¹⁰ Hasonlóan a NESTLE, E. E. – ALAND, B. K. – KARAVIDOPOULOS, J. – MARTINI, C. M. – METZGER, B. M. (ed.), *Novum Testamentum graece*, Stuttgart 1993.²⁷ kiadásához.

⁵¹¹ C³, K, Γ, 33, 565, 700, 1241, sok kézirat, h, sa^{ms}, mae, bo.

⁵¹² P⁵³.

⁵¹³ K², D, L, W, 067, 0160^{vid}, f^{1.13}, sok egyéb koiné kézirat.

⁵¹⁴ A.

⁵¹⁵ K^{*}, 33, kevés kézirat.

⁵¹⁶ P⁵³, B, C, Θ, 565, 579, 892, 1424, más kéziratok.

⁵¹⁷ Mt 26,31 - Mk 14,27; Mt 26,33 - Mk 14,29; Mt 26,35b - Mk 14,31b.

ταύτη” praepositíós szerkezettel hangsúlyozza (26,31), hogy tanítványai, akik szoros, személyes kapcsolatban vannak Jézussal, meg fognak botránkozni nagyon hamar benne. Továbbá Máté hozzáteszi Péter feleletének bevezetésében az „ἀποκριθείς” (26,33) participiumot is, illetve az apostol szavaiban kiemeli, hogy Jézusban soha nem fog megbotránkozni: „ἐν σοί /.../ οὐδέποτε” (26,33). Nála Péter első válasza hosszabb, mint a márkai megfogalmazás (Mt 26,33; Mk 14,29). Végül csupán ő nyomatékosítja az apostol személynevének megemlítésével, hogy másodszor is Péter az, aki szól Jézushoz („ὁ Πέτρος” - 26,35), illetve hogy a többi tanítvány is hasonlóképpen beszél („οἱ μαθηταί” - 26,35).

Az igeidők használatában is felfedezhetünk sajátos mátéi vonást a márkai szöveghez képest: míg Jézus első beszédét mindketten a „λέγει” praesens alakkal vezetik be (Mt 26,31; Mk 14, 27), addig a másodiknál Márktól (Mk 14,30) eltérően Máté az „ἔφη” imperfectum formával él (26,34). Míg Péter kapcsán Márk mindkét esetben imperfectum alakokat használ („ἔφη” - Mk 14,29; „ἐλάλει” - Mk 14,31), addig Máté először az aoristos („εἶπεν” – Mt 26,33), majd a praesens formát alkalmazza („λέγει” – Mt 26,35). Végül pedig Máténál az összetett márkai „συναποθανεῖν” igealak helyett (Mk 14,31), az egyszerű formát találjuk praepositíós szerkezettel kiegészítve („σὺν σοὶ ἀποθανεῖν” – Mt 26,35).

Péter tagadásának időpontját illetően Máté kevésbé részletező: a márkai „σήμερον /.../ ἢ ὅτις” kifejezéseket (Mk 14,30) elhagyva: az „ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ” praepositíós bővítménnyel hangsúlyozza az esemény rendkívüli közelségét (Mt 26,34).

Szerkezet

A perikópa egy rövid bevezetéssel előkészített (26,30) és egy tömör befejezéssel lezárt (26,35b) kettős párbeszédből áll (26,31-35a). A dialógusokban mindig Jézus a kezdeményező, aki először mindegyik tanítványához szól („λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς” - 26,31), amire Péter válaszol egyedül („δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ” - 26,33). Másodszor pedig külön az első apostolt szólítja meg a Mester („ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς” - 26,34), aki ismét egyedül felel neki kifejezetten („λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος” - 26,35a). A párbeszédet végül kóruszerűen zárja a tanítványok reakciója, amit az evangélista nem fejt ki konkrétan (26,35b).

Elemzés

Az epizód színtere, mint említettük, az Olajfák hegye, ahová a tanítványok Mesterüket kísérik el (26,30). A húsvéti vacsora különös élménye, a himnuszok közös éneklése bensőséggé teszi a légkört. Ezt a meghitt hangulatot rendíti meg Jézus a jövődölésével, melyet mindegyik apostolának mond, ahogy a „πάντες ὑμεῖς” kifejezéssel is nyomatékosítja (26,31). A zakariási szavakat (Zak 13,7) a közelgő eseményekre applikálja, de túlmutatva rajtuk feltámadására is utal, ami után újra találkozni fog övéivel. Ugyanannak a személyes névmásnak a használatával („ὑμεῖς” - 26,31; „ὑμεῖς” - 26,32) Jézus mutatja, hogy akikhez most szól, azok fogják őt feltámadása után is viszontlátni. Így tehát a baljós hír mellett felcsillan a remény biztató fénye is.

Habár az összes tanítvány jelen van, ahogy az ismétlődő „πάντες” szó is jelzi (26,31.33.35), mégis a Mester hozzájuk szóló beszédére kifejezetten egyedül Péter válaszol neki (26,33), dialógusba lépve ezáltal Urával. Máté az „ἀποκριθεὶς” participiummal és az „αὐτῷ” obiectum indirectummal (26,33) érzékelteti, hogy az apostol Jézus szavaira reagál Mesteréhez szólva. Péter, aki általában a többiek szóvivője és képviselője, most noha a tanítványok körén belül szólal meg, mégis a saját érdekében, ügyében beszél. Magát kivételnek s különbnak gondolva kezd elszakadni közösségétől.⁵¹⁸ Az evangélista az apostol esetében reális feltételt használ, amivel arra utal, hogy Péter valós lehetőségnek tartja, hogy társai meg fognak botránkozni Jézusban,⁵¹⁹ de legalább ilyen bizonyossággal állítja azt is, hogy ő ezt nem fogja megtenni soha. A „σκανδαλίζω” kifejezést Máténál legtöbbször Jézus alkalmazza, csupán egyszer a tanítványok, s kétszer Péter apostol.⁵²⁰ Az Úr túlnyomó részt általánosságban használja ezt a szót, egy konkrét személyhez szólva csak Péternek mondja (17,27). Rajta kívül egyénileg, külön csupán Simon használja még ezt a szót, s egyben utoljára Máténál: éppen ebben a szakaszban, ahol meg is ismétli egy mondaton belül. Így a kifejezés még nagyobb hangsúlyt kap, s utal Jézus és az első tanítvány szorosabb kapcsolatára is. A megbotránkozás alatt, noha egyikőjük sem fejt ki igazán, mégis hasonlót értenek: elhagyni, magára hagyni a Mestert a veszély és a megpróbáltatások idején. Míg az apostol visszaulva Jézus előbbi kijelentésére („ἐν ἑμοί” - 26,31), az első tagmondatban a

⁵¹⁸ Vö. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium*, 1/2. 407. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 294. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)* (ed. GNILKA, J. – KLAUCK, H. J. – LUZ, U. – ROLOFF, J.) (EKK NT 1/4), Düsseldorf - Zürich 2002. 126.

⁵¹⁹ „Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται” (26,33). Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 372.1.c. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 305. ZERWICK, M. – GROSVENOR, M., *A Grammatical Analysis*, 87.

⁵²⁰ 10-szer Jézus mondja (5,29.30; 11,6; 13,21; 17,27; 18,6.8-9; 24,10; 26,31); 1-szer a tanítványok (15,12); 2-szer Péter (26,33).

tanítványokkal kapcsolatban használja az ige „ἐν σοί” praepositívus vonzatát (26,33) közvetlenül megszólítva ezáltal Urát, addig saját magára vonatkozóan az egyes szám első személyben megismételt cselekvés mellett már nem. Ugyanakkor szilárd határozottsággal modja ki az „ἐγὼ οὐδέποτε” szavakat (26,33). Az apostolok kapcsán Máténál csupán háromszor találjuk az „ἐγὼ” személyes névmás nominatívus alakját.⁵²¹ Először egyesével név nélkül mondják (26,22), majd Júdas (26,25), s végül Péter maga (26,33). Míg az első két alkalommal kérdésben, addig Péter esetében nyomatékos kijelentésben fordul elő. Így a péteri alkalmazás eltér és kiemelkedik az előzőekhez képest. Ugyanakkor egy érdekes párhuzam figyelhető meg Júdas és Péter alakja között: mondásuk mátéi bevezetése hasonló,⁵²² illetve mindkét esetben külön nekik válaszol Jézus (26,25b.34), sejtetve mindkettőjük bukását. De míg ezt követően az áruló nem felel Mesterének, addig az első apostol folytatja a párbeszédet (26,35a), ami egyrészt még inkább növeli közelgő kudarcának súlyát, másrészt pedig sejteti az újramezdés lehetőségét is (26,75). Péter a személyes névmással magára vonja a figyelmet, s ezzel még hangsúlyosabbá válik megbotránkozásának elutasítása, amit az „οὐδέποτε” adverbiummal fokoz (26,33): vagyis soha nem fog - véleménye szerint - elesni.

Az apostol magabiztos kijelentésére Jézus nyugodtan reagál (26,34). Eltérően az előző mondásától, melyet mindegyiküknek szánt (26,31-32), most kifejezetten Péterhez beszél, amint az „αὐτῷ” névmás mutatja (26,34). Míg az előbb az evangélista a „λέγει” praesens storicum formát alkalmazta az Úr kapcsán (26,31), addig most az „ἔφη” imperfectum alakot választja (26,34). Ez utóbbi igeformával a Tizenkettő közül a Mester csak Péterhez fordul (17,26b; 26,34), mindkét esetben a tanítvány hozzászólására reagálva (17,26a; 26,33). Mindezekkel Máté érzékelteti a Jézus és Péter közötti dialógus elmélyülését, még személyesebb vonását. Válaszát az ünnepélyes „Ἀμὴν λέγω σοι” formulával kezdi (26,34), ami patetikussá és emelkedetté teszi mondanivalóját. Ezáltal nyomatékosítja, hogy amit állít, az valós és igaz.⁵²³ Továbbá ez az egyes szám második személyű forma egyedül itt hangzik el az evangéliumban egy konkrét személy felé, ami még inkább kiemeli a jézusi szavak erejét. A Mester tehát az apostol határozott megállapítására, még nagyobb tekintéllyel és határozottsággal válaszol, amit azzal is alátámaszt, hogy pontosan megmondja a tagadás időpontját. Máténál - mint említettük - Márkhoz képest (Mk 14,30) rövidebben beszél erről Jézus, ugyanakkor az „ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι” szerkezettel (Mt 26,34)

⁵²¹ Mindegyik ebben a fejezetben fordul elő (26,22.25.33).

⁵²² „ἀποκριθεὶς δὲ”+ személynév+ „εἶπεν” (26,25.33).

⁵²³ Vö. SCHLIER, H., ἀμὴν, in *TDNT*, I. 338.

világosan jelzi, hogy az apostol bukása még azon az éjjelen a kakasszó előtt megtörténik.⁵²⁴ Az éjszaka nem csupán a tagadás időszakára vonatkozik, hanem szimbolikusan kifejezi a tanítvány belső, lelki sötétségét is,⁵²⁵ aki hamarosan belső homályba zuhan. Jézus az ünnepélyes bevezető és a pontos időmeghatározás után, mintegy csattanószerűen, konkretizálja a benne való megbotránkozás tartalmát: legelső apostola fogja őt háromszor megtagadni. Az „ἀπαρνέομαι” szót Máté egyszer általánosan a tanítványokra (16,24), a többi alkalommal pedig Jézus és Péter kapcsolatára utalva használja (26,34-35a.75). Az Úr külön csak Péterhez fordulva jövendöli meg a tagadás tényét (26,34), ami ellen az apostol keményen tiltakozik (26,35a). A jézusi állításban az „ἀπαρνῆσι” igét a hármas szám és a cselekvés obiectum directuma (26,34) öleli körül. A „τρίς” (26,34) számnév a tagadás teljességére utal: a tanítvány hamarosan, minden kétséget kizáróan, teljesen meg fogja tagadni Mesterét.⁵²⁶ Tette visszavonhatatlan, megmásíthatatlan tény lesz, amit saját maga nem fog tudni semmissé nyilvánítani (26,69-75). A „με” egyes szám első személyű személyes névmással (26,34) pedig arra hívja fel Jézus az apostol figyelmét, hogy éppen az a Péter fogja őt megtagadni, aki a legszorosabb személyes kapcsolatban van vele.

Péter második hozzászólását az evangélista most az aoristos helyett a „λέγει” (26,35a) praesens storicum formával vezeti be, amely nagyobb dinamizmust és élénkséget kölcsönöz az elbeszélésnek,⁵²⁷ ami most feszültségében a tetőfokára hág. Illetve a bevezetésen sorrendbeli módosítást is végez, harmonizálva Jézus első beszédének a bevezetőjével (26,31).⁵²⁸ A „καὶν” kifejezéssel kezdi Péter a válaszát (26,35a), amely hipotetikus és megengedő jelentést sugall.⁵²⁹ Vagyis az apostol lehetségesnek tarja, hogy esetleg meg kell halnia Mesterével, de azt elképzelhetetlennek véli, hogy ő megtagadja Urát. Az „ἀποθνῆσκω” szó itt található meg utoljára Máténál (26,35a), az egyetlen olyan alkalom, amikor infinitivusban fordul elő, s amikor egy apostolra vonatkozik. Sajátossá teszi a kifejezés jelentését az a tény is, hogy Jézushoz közvetlenül kapcsolódik a „σὺν σοί” szerkezet által (26,35a): vagyis nem csak a tanítvány, hanem a Mester halálára is utal, szorosabb összetartozást jelölve így Jézus és Péter között. Az apostol, mint ahogy első kijelentésében visszautalt a Jézus által mondott „σκανδαλισθήσεσθε” ígére (26,31.33) elutasítva saját

⁵²⁴ A kakasszó előtt: az éjfél és éjjel 3 óra közötti időszakot jelöli. Vö. HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Matthew*, 369.

⁵²⁵ Vö. DA SPINETOLI, O., *Máté*, 712.

⁵²⁶ Vö. Uo.

⁵²⁷ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 321.

⁵²⁸ „ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ”: Péter első beszéde előtt (26,33); „λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος”: az apostol második kijelentése előtt (26,35a), ami párhuzamba állítható Jézus első beszédének mátéi bevezetésével: „λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς” (26,31).

⁵²⁹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 374⁵.

bukásának lehetőségét, úgy most is használva a jézusi „ἀπαρνέομαι” kifejezést (26,34-35a) elhatárolódik attól, hogy ő valamikor is hűtlen lenne Mesteréhez. Péter az egy jövőbeli esemény leghatározottabb tagadási nyelvtani formájával tagadja, hogy meg fogja tagadni Urát!⁵³⁰ Mindehhez kóruszerűen asszisztál a többi tanítvány is, amelyről a perikópa befejezése számol be. Hasonlóképpen tiltakoznak és bizonygatják hűségüket („ὁμοίως καὶ πάντες” - 26,35b), de azzal, hogy velük kapcsolatban a szerző nem mond semmi konkrétabbat, illetve, hogy Péterhez hasonlítja cselekedetüket, még jobban kiemeli az első apostol alakját az epizódban.

Máté tehát ebben a perikópában egyrészt lefesti a nyugalmit, higgadságát megőrző Jézust, aki emelkedett módon közli a rá és tanítványaira, elsősorban Péterre váró eseményeket (26,31-32.34), másrészt pedig az egyre nagyobb hévvel válaszoló Pétert, aki növekvő intenzitással felel Mestere kijelentéseire.⁵³¹ Az apostol kifejezi tényleges készségét, hogy Jézussal együtt haljon meg.⁵³² Ugyanakkor Máté nem hallgatja el az első tanítvány hibáit sem.⁵³³ Ahogy Jézus húsvéti sorsának első megjövendölése során sem hallotta meg és értette meg az Urának feltámadásáról szóló szavait, s ennek következtében helytelenül reagált rá (16,21-23), úgy most is hasonlóan cselekszik. Ismételten ellentmond Mesterének, ami már egy implicit formája a tagadásnak!

Az apostol ott téved tehát igazán, hogy szavai ellenére („οὐν σοί” - 26,35a) nincs még Jézussal teljesen egységben. Nélküle, saját erejére támaszkodva akar hűségesnek maradni hozzá, ami éppen ezért kudarcra van ítélve. Késznek érzi magát a vele való halálra is, de valójában még nem érett meg erre. Meg kell még tapasztalnia saját bukásának fájdalma által, hogy csak az, aki önmagát megtagadja, követheti igazán Mesterét, máskülönben Urát fogja elutasítani (16,24; 26,69-75). Ugyanakkor ebben az evangéliumi szakaszban is rejtve felcsillan a korabeli egyház bizonyossága, hogy amikor ez a mátéi mű íródik, az apostol már odaadta életét Jézusért.⁵³⁴

E perikópában is megállapíthatjuk tehát az evangélistának azt a kétirányú törekvését, hogy egyfelől kiemeli Péter személyét a többi apostol közül, másfelől pedig hangsúlyozza a tanítvány Jézushoz fűződő szoros kapcsolatát.

⁵³⁰ „οὐ μή”+ indicativus futurum (26,35a): Vö. Uő., *Grammatica*, 365.

⁵³¹ „ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι” (26,33); „οὐ μή σε ἀπαρνέομαι” (26,35a); Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, 33B. 777.

⁵³² Vö. Szent Jeromos szerint ebben az apostol Jézus iránti szeretete és hite is megmutatkozik: Vö. AQUINÓI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 752. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 129.

⁵³³ Ennek kapcsán Remigius a tanítvány Urának való ellentmondását, társaival szembeni gőgös önbizalmát említi meg. Vö. AQUINÓI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 752.

⁵³⁴ Vö. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium*, 1/2. 407.

Máté az első tanítvány alakját többszörösen kiemeli a többiek közül: 1. A tanítványok csoportjára utaló „πάντες” szó többszöri alkalmazása mellett (26,31.33.35), az egyetlen „ἐγώ” egyes szám első személyű személyes névmást Simonhoz kapcsolódóan használja (26,33). 2. A többi tanítvány közül egyedül Péter nevét említi meg (kétszer is: 26,33.35). 3. Jézus a második mondását közvetlenül az apostolhoz intézi („αὐτῷ” - 26,34). 4. A szerző csak Péter beszédét idézi, a többiekét pedig nem (26,33.35).

Ezenkívül bemutatja Jézus és Péter szoros kapcsolatát: 1. Csak az ő személynevük fordul elő a szakaszban („ὁ Ἰησοῦς” - 26,31.34; „ὁ Πέτρος” - 26,33.35). 2. A „λέγει” igealak mindkettőjükénél megtalálható (26,31.35), továbbá két-két egyes szám első személyű ige vonatkozik mindkettőjükre (Jézusra: „προάξω” - 26,32; „λέγω” - 26,34; Péterre: „σκανδαλισθήσομαι” - 26,33; „ἀπαρνήσομαι” - 26,35). 3. A „με” szócska is csak velük kapcsolatban fordul elő (26,32.34-35a). 4. S mindenekelőtt közöttük jön létre egy tényleges párbeszéd (26,31-35a).

Így tehát ebben az epizódban Máté még árnyaltabban festi meg Péter alakját, annak pozitív és negatív oldalával együtt, Jézushoz való szoros kötődésének, illetve a tanítványok körében betöltött kiemelkedő helyzetének a jegyében. A perikópa a feszültségkeltés és a növekvő intenzitás által közvetlen előkészítése a következő péteri epizódoknak, amelyekben az evangélista tovább bontakoztatja ki az apostol ábrázolását.

2.2.2.7. Mt 26,36-46: Péter a Getszemáni kertben

Ebben a szakaszban találkozunk Péter utoljára Jézussal az ő halála előtt. Ez az utolsó alkalom, hogy Mesterével meghittebb módon együtt lehessen még a tanítvány.⁵³⁵ Máténál emiatt ez a Péterre vonatkozó perikópa külön hangsúlyt is kap, mely Jézus és az apostol szoros kapcsolatát tárja fel még egyszer interpersonális módon.

Fordítás

36. Akkor Jézus jön velük egy földbirtokra, amelyet Getszemáninak hívnak, és mondja a tanítványoknak:

„Üljetek le itt, amíg elmenve ott imádkozom.”

37. És maga mellé véve a Pétert és Zebedeusnak a két fiát elkezdett szomorkodni és aggódni.

⁵³⁵ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 780.

38. Akkor mondja nekik: „Szomorú a lelkem a halálig (halálosan szomorú a lelkem): maradjatok itt, és virrasszatok velem.”

39. És előre menve egy kicsit arcára borult imádkozva és mondva: „Atyám, ha lehetséges, menjen el tőlem ez a kehely: de ne ahogy én akarom, hanem ahogy te.”

40. És megy a tanítványokhoz és alva találja őket, és mondja a Péternek: „Így nem voltatok képesek egy órát virrasztani velem?”

41. Virrasszatok és imádkozzatok, hogy ne esetek kísértésbe: a lélek ugyanis kész(séges), a test viszont gyenge.”

42. Ismét elmenve másodszor imádkozott mondva: „Atyám, ha nem lehetséges, hogy ez (a kehely) eltávozzék, anélkül, hogy kiinnám, legyen meg a te akaratod.”

43. És jöve ismét alva találta őket, a szemeik ugyanis el voltak nehezülve.

44. És otthagya őket, ismét elmenve imádkozott harmadszor (ugyan) azt a beszédet mondva újból.

45. Akkor jön a tanítványokhoz, és mondja nekik: „Aludjatok a továbbiakban és pihenjete. Íme itt van az óra, és az Emberfia bűnösök kezébe adatik át.

46. Keljete fel, menjünk: íme itt van az engemet eláruló.”

Behatárolás

A szakasz közvetlenül az előzőleg vizsgált epizód után található. Kezdetét az újabb helyszín (Getszemáni kert - 26,36), a szereplők kiemelése (Jézus mellett Péter és a Zebedeus fivérek - 26,36-37) és az új téma (együtt virrasztani a próbatételben - 26,38), végét pedig Júdás és a tömeg megjelenése (26,47) mutatják. Így a vizsgálni kívánt perikópát a 26,36-46 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Témánkat illetően az epizód nem tartalmaz különösebb szövegkritikai problémákat.

Szinoptikus összehasonlítás

A szakasz rendelkezik szinoptikus párhuzamokkal (Mk 14,32-42; Lk 22,39-46). A mátéi leírás alapvetően követi a márkit, amit egyes esetekben kiegészít, módosít. Többek között Máté hangsúlyozza, hogy Jézus megy a tanítványokkal a kertbe (26,36), s arra kéri Péteréket ismételten, hogy vele együtt virrasszanak („μετ’ ἐμοῦ” - 26,38.40). Továbbá az

evangélista megjegyzi, hogy az Úr a tanítványaihoz tér vissza az imádsága után („πρὸς τοὺς μαθητάς” - 26,40.45), illetve ott hagyva őket visszamegy harmadszor is imádkozni („καὶ ἀφ’ εἰς αὐτοὺς πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο” - 26,44). Máté Márktól eltérően (Mk 14,33) Péter mellett nem nevezi meg a másik két apostolt, hanem Zebedeus fiaiként beszél róluk, ezáltal még jobban kiemelve az első tanítvány szerepét e szűkebb körön belül is („τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου” - Mt 26,37). A gesztust, hogy a Mester maga mellé veszi a három apostolt, Márktól különbözve nem indicativus praesens igével („παραλαμβάνει” - Mk 14,33), hanem aoristosban álló participiummal („παραλαβὼν” - Mt 26,37) írja le. Noha Jézus Máténál is Péterhez odafordulva beszél („λέγει τῷ Πέτρῳ” - Mt 26,40; Mk 14,37), de míg Márknál a „Σίμων” vocativussal őhozzá intéz két kérdést (Mk 14,37), addig Máté csak egy kérdésről számol be. Ezt Jézus többes szám második személyben, vocativus nélkül, nemcsak Péternek, hanem mind a három tanítványnak mondja („Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ’ ἐμοῦ;” - Mt 26,40). Továbbá végül a márki „μὴ ἔλθητε εἰς πειρασμόν” (Mk 14,38) és „καταβαρυνόμενοι” (Mk 14,40) alak helyett a „μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν” (Mt 26,41) és „βεβαρημένοι” (Mt 26,43) formát használja Péterék próbatétele kapcsán.

Szerkezet

A bevezető verset követően, mely az alapszituációt mutatja be (26,36), a szerző Jézus és a három kiválasztott tanítvány személyére összpontosít (26,37-46). Az Úr Péteréket magával víve feltárja előttük szenvedését, és virrasztásra hívja őket (26,37-38). Ezt követően Jézus háromszori imája és tanítványaihoz való három visszatérése, illetve beszéde határozza meg az epizód szerkezetét. Jézus az Atyához intézett imádsága után (26,39), visszatér a három alvó apostolhoz, akiket újra virrasztásra és imádságra bátorít (26,40-41). Majd második imáját (26,42), tanítványaihoz való újbóli visszatérése követi, amelyhez most nem kapcsolódik beszéd a részéről (26,43). Végül harmadszori imádsága után (26,44) szavaival ismét Péterékhez fordul felszólítva őket a pihenésre, illetve az ő követésére (26,45-46).

Elemzés

A perikópa eseményeinek középpontjában Jézus áll: a szakaszban csak az ő neve fordul elő nominativusban (26,36), ő a legtöbb cselekvés végzője. A „παραλαμβάνω” kifejezés alanya Máténál három alkalommal Jézus, aki szorosabb kapcsolatba lép ezáltal is tanítványaival, akiknek ki akar nyilatkoztatni valamit titkából: megdicsőülését a színeváltozás során (17,1), a rá váró húsvéti eseményeket (20,17) és végül most szenvedését s félelmét (26,37). E sorban helyezkedik el tehát ez a perikópa a maga sajátos jellemzőivel: az evangéliumban itt alanya utoljára Jézus ennek a gesztusnak, illetve Máté - eltérően a színeváltozás jelenetétől (17,1) - csupán csak Péter nevét említi meg e szakaszban az apostolok közül (26,37). Ez utóbbi, illetve az a tény, hogy Péter foglalja el az első helyet a három kiválasztott tanítvány köréből, is mutatja kiemelkedő szerepét. Ezt még tovább fokozza az is, hogy Máténál itt fordul elő utoljára az apostol személyneve accusativusban: a Mester azt a Pétert veszi most maga mellé két társával együtt, akit elsőnek látott meg annak idején (4,18), s akit szintén elsőként vitt fel a színeváltozás hegyére (17,1). Jézusnak tehát a mátéi ábrázolásban ez az utolsó olyan tette, amelynek elsősorban Péter az obiectum directum. A Mester földi életének egyik legnehezebb eseményében azokat választotta társául, akik a legbensőbb körét alkották, hogy támogassák őt.⁵³⁶ Miután feltárta előttük dicsőségét (17,1-2), most szenvedésének s gyötrődésének titkába szeretné beavatni őket.⁵³⁷ Mindezek tehát leginkább Péterre vonatkoznak: ő az elsősorban, akit Jézus meghív arra, hogy társa, illetve titkának befogadója legyen, továbbá ő az, akit túlságos önbizalma miatt (26,33.35) a Mester még nagyobb alázatra szeretne nevelni.

Szenvedése közben hármójukhoz szól, s miután megrendültségének hangot ad, két felszólítással fordul hozzájuk. A „μείνατε” (26,38) imperativus aoristos forma, amit Máténál mindössze kétszer találunk meg, s mindkét esetben az apostolok vonatkozásában (10,11; 26,38), azt fejezi ki, hogy Péteréket most arra kéri, maradjanak ott, minden bizonnyal addig, amíg ez a gyötrő szomorúsága tart. A felszólítás másik része, amelyet a „καί” kötőszó kapcsol szorosan az előbbihez, viszont imperativus praesens alakban található („γρηγορείτε” – 26,38), amellyel az Úr arra bátorítja őket, hogy folyamatosan virrasszanak.⁵³⁸ Ez utóbbi terminus ebben a formában négy esetben hangzik el Máténál, mind a négyszer az Olajfák hegyén Jézus szájából a tanítványok felé. Az első két alkalommal a tizenkét apostolt (24,42; 25,13), a másik

⁵³⁶ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 782.

⁵³⁷ Vö. Origenes hozzáfűzi, hogy Jézus ezt azért teszi, hogy Simonék alázatosabbak legyenek, s túlságosan ne bízzanak saját magukban. Vö. AQUINÓI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 758.

⁵³⁸ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 335-336.2.

kettőben pedig csupán a kiválasztottakat (26,38.41) szólítja meg így az Úr. Csak Péteréktől kéri nyomatékosan, hogy vele együtt virrasszanak („μετ’ ἐμοῦ” - 26,38.40), ami a hozzájuk fűződő szorosabb kapcsolatának is a jele. Az Emmánuel, aki mindig tanítványaival van (1,23; 26,18.20), most azt szeretné, hogy ez a három apostol vele maradjon.⁵³⁹ Együttérzést, vigaszt s támogató jelenlétet kér tőlük, továbbá azt, hogy maradjanak vele egységben, és vele együtt virrasszanak. Mindez arra utal, hogy a tanítványoknak a Mesterükhöz hasonlóan az Atyához kell fordulniuk segítségért, hiszen csak ez erősítheti meg őket a kísértés és a próbatétel idején.⁵⁴⁰ S Jézus ezt leginkább attól a Pétertől kéri, aki nemrég azt ígérte neki, hogy kész vele meghalni (26,35).

Mikor az Úr visszatér három tanítványához, az előző felszólítás ellenére ők alszanak. A perikópában sajátos a „ἐπίσκω” ige alkalmazása, mivel Jézus e cselekedetéhez csak itt kapcsolódnak emberek mint obiectum directumok: mindkét esetben Péteréket találja alva (26,40.43). Így ez a szó a Mester és e három apostol szorosabb kapcsolatát jelzi. A „καθεύδω” kifejezés is, amely ebben a szakaszban jelenik meg utoljára Máténál, szintén rájuk vonatkozik (26,40.43.45). Míg Jézusnak a tavon hánycódó bárkában való alvása (8,24) az Atyába vetett bizalmát, addig a tanítványok esetében itt az ő gyengeségüket mutatja. Szimbolikusan kifejeződik tehát, hogy Jézussal való közösségük kezd megszakadni, hiszen Mesterüknek nem társai a szenvedésben s a próbatételben.⁵⁴¹ Noha a Zebedeus fiúk is alszanak, az Úr Péterhez beszél, amit Máté az apostol nevének újbóli megemlékezésével hangsúlyoz. A dativusban álló személynév mint Jézus mondásának obiectum indirectuma, a tanítvány első nyílt megrovása után („ἔπειν τῷ Πέτρῳ” - 16,23), itt hangzik el másodszor s egyben utoljára a Máté evangéliumban („λέγει τῷ Πέτρῳ” - 26,40). Ennek tükrében érthetővé válik, hogy noha, Márktól eltérően (Mk 14,37) itt Jézus nemcsak Péterhez, hanem a másik két apostolhoz is beszél, mégis leginkább az első tanítványhoz szól.⁵⁴² Míg a Messiás sorsával kapcsolatos péteri ellenvetés után amiatt feddi meg az apostolt, hogy nem gondolkozik Isten dolgai szerint (16,23), addig itt azért, mert nem cselekszik vele együtt. Az a Péter, aki késznek jelentette ki magát, hogy Jézussal meghaljon (26,35a), most nem képes Mesterével maradni, s virrasztani. Az „ἰσχύω” kifejezést (26,40) az evangélista az apostolok közül a három kiválasztottra vonatkozóan alkalmazza, ezzel is érzékeltetve sajátos helyzetüket a többiek között.

⁵³⁹ Vö. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 135.

⁵⁴⁰ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 549.

⁵⁴¹ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 783. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 136.

⁵⁴² Vö. Aranyszájú Szent János ennek kapcsán megjegyzi, hogy az Úr mindhármukat korholja, hiszen mindegyikük erősködött annak idején, hogy vele együtt készek a halált is vállalni (26,35b), Vö. AQUINÓI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 760.

Ugyanakkor ezt az elsősorban Péterben lévő ellentmondást tovább fokozza az egy óra időtartalom megemlítése Jézus részéről (26,40), amit az Úr a lélek készsége és a test gyengesége közötti ellentét megállapításával összegez (26,41). S ezzel a kijelentéssel megerősíti korábbi jövendölését az apostol tagadását illetően (26,34) sejtetve annak közeli várható bukását (26,41).⁵⁴³ Tehát Máté (26,40) azzal, hogy elhagyja a márki „Simon” (Mk 14,37) megszólítást és az egyes szám második személyű jézusi mondást többes számúra módosítja, valamelyest csökkenti Péter megrovásának erejét, kizárólagosságát.⁵⁴⁴ Ugyanakkor viszont azzal a megállapítással, hogy Jézus hozzá fordulva szólal meg, mégis nyomatékosítja, hogy a Mester ennek ellenére leginkább hozzá szól. Viszont sem Péter, sem a Zebedeus testvérpár nem válaszol semmit, nem jön létre közöttük párbeszéd, ami szintén jelzi, hogy nincsenek összhangban Mesterükkel, nem érzik a helyzet súlyát.

Az első felszólításhoz hasonlóan (26,38) Jézus most is megismétli a „γρηγορεῖτε” (26,41) kifejezést, újból virrasztani hívva őket, de hozzáfűzi a „προσεύχεσθε” (26,41) imperativust is, amely formát négyszer találunk meg Máténál, utoljára itt a három tanítvány kapcsán.⁵⁴⁵ Ahogy annak idején a Miatyánk imában tanította Jézus (6,13), úgy most is hangsúlyozza elsősorban Péternek az imádság jelentőségét, hogy el ne essenek a kísértésben. Mindez azt mutatja, hogy az ima által erőt merítő Jézus (26,36.39.42.44) nem mondott le tanítványairól, tovább bátorítja őket. Sőt megosztja velük erőforrását: az imádságot, vagyis az Atyával való ráhagyatkozó beszélgetést (26,39), ami a próbatételekből kivezető út is egyben.

Miután Jézus másodszor is visszajön a három apostolhoz, ismét alva találja őket (26,43). A Máténál csak itt előforduló „βεβαρημένοι” participium (26,43) perifrastikus szerkezetben nyomatékosan mutatja az apostolok szemének elnehezülését.⁵⁴⁶ Ez nem csupán fizikai fáradtságukat és zavarodottságukat,⁵⁴⁷ hanem közömbösségüket,⁵⁴⁸ Jézustól való eltávolodásukat is jelképezi. Ez alkalommal a szerző már Péter nevét sem említi meg, az Úr sem szól hozzájuk. Az „ἀφίμῃ” szó használatával (26,44) Máté áttételesen finoman utal a tanítványok, s elsősorban Péter egykori gesztusára, amikor mindenüket elhagyva követték Jézust (4,20.22; 19,27). Viszont most nincsenek egységben Mesterükkel, így Jézus kénytelen ott hagyni őket pihenni, s egyedül virrasztani és imádkozni a próbatételben. Itt is látszik már Péterék elszakadása az Úrtól, ami hamarosan teljesen be fog következni, amikor elhagyják őt (26,56).

⁵⁴³ Vö. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 297.

⁵⁴⁴ Vö. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium*, 1/2. 410. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Matthäus*, 362.

⁵⁴⁵ 5,44; 6,9; 24,20; 26,41.

⁵⁴⁶ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 360.

⁵⁴⁷ Vö. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 138.

⁵⁴⁸ Vö. DA SPINETOLI, O., *Máté*, 717.

Jézus a harmadik visszajövetelekor, habár kifejezetten most nem mondja ki Máté, mint az előzőekben (26,40.43), valószínűleg újból alva találja övéit, hiszen alvásra buzdítja őket (26,45). A tanítványok nem teljesítették most sem a kérését: sem Péter, sem a másik kettő. Most ismét szól hozzájuk, mint az első alkalommal (26,38), de itt sem emeli ki már külön Péter nevét, vagyis mindegyikükhöz beszél. Jézus szavai kifejezik egyrészt meglepődését és szomorúságát, hogy legbensőségesebb baráti köre sincs egységben vele, másrészt pedig azt is, hogy tudomásul veszi apostolai gyengeségét, esendőségét.⁵⁴⁹ Szomorúan rájuk hagyja, hogy pihenjenek, habár tudja, hogy igazán akkor nyernének ők nyugalmat, ha hozzá mennének, vele közösségben maradnának (11,28).

Jézus záró felszólítása mégis arról árulkodik, hogy nem mondott le tanítványairól. Mindezek ellenére, földi életében utoljára, arra hívja őket, hogy kövessék őt.⁵⁵⁰ Máténál, csak itt: Péterék esetében fordul elő az, hogy az „ἄγωμεν” cohortativus (26,46) Jézusra is vonatkozik: az Úr, noha övéi igazán már nincsenek vele közösségben, mégis velük marad, együtt megy velük. Ez a buzdítás így mintegy visszhangjává válik az első meghívó gesztusnak, amelynek címzettje akkor is és most is elsősorban Péter volt (4,19.21).

Összefoglalva tehát, megállapíthatjuk, hogy Jézus fogságba kerülése előtt közvetlenül, amikor kiválasztott három apostolával bensőséges módon még egy kis időt eltölthet, szintén kiemelkedik Péter alakja. Hiszen őt kétszer is megnevezi e szakaszban az evangélista: Jézus egy-egy cselekedetének obiectum directumaként (26,37), illetve indirectumaként (26,40). Továbbá ő az, aki itt is az apostol lista élén áll. Mindezzel Máté finoman azt érzékelteti, hogy amit Jézus mond és feltár nekik, elsősorban Péternek szól. Ugyanakkor az a tény, hogy az Úr mindegyikükhöz beszél (26,38.40-41.45-46), azt is mutatja, hogy az első apostol kitüntetett szerepe mellett a tanítványi közösség tagja marad. Emellett ebben a perikópában is lefesti az evangélista az apostolok gyengeségét, közömbösségét, hogy Jézussal nem tudnak egységben maradni, amit Péter esetében az ő kiemelkedő helyzete miatt még inkább érzékeltet. Máté tovább fokozva így a feszültséget sejteti Simon közeli bukását.

3.2.2.8. Mt 26,57-58.69-75: Péter tagadása

Simon tagadásának elbeszélése az utolsó szakasz Máténál, ahol az apostolról kifejezetten szó esik. Így a perikópa bizonyos szempontból csúcspontjává válik az evangélista

⁵⁴⁹ Vö. HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Matthew*, 374.

⁵⁵⁰ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 549.

Péter-ábrázolásának, melyben főleg a negatív oldala domborodik ki a tanítványnak, de pozitív tulajdonságai is felcsillannak.

Fordítás

57. És foglyul ejtve Jézust elvezették Kaifáshoz, a főpaphoz, ahol az írástudók és a vének gyűltek össze.

58. De a Péter messziről követte őt a főpap udvaráig, és bemenve belülrre leült a szolgálakkal, hogy megnézzék az (események) végét.

69. Viszont a Péter pedig kint ült az udvaron, és egy szolgálóleány ment oda hozzá mondva: „Te is a galileai Jézussal voltál.”

70. De az tagadta mindenki előtt mondva: „Nem tudom mit beszélsz.”

71. De kijőve a kapun meglátta őt egy másik (szolgálóleány), és mondja az ott levőknek: „Ez a názáreti Jézussal volt.”

72. És ismét tagadta esküvel: „Nem ismerem (azt) az embert.”

73. De kicsit később az ott állók odajöve mondták a Péternek: „Valóban, te is közülük vagy, hiszen beszédmodod is elárul téged.”

74. Akkor elkezdett átkozódni és esküdni: „Nem ismerem (azt) az embert.” És rögtön megszólalt a kakas.

75. És a Péter visszaemlékezett Jézus mondására, amit mondott: „mielőtt megszólal a kakas háromszor fogsz megtagadni engem.” És kimenve kifelé keservesen sírni kezdett.

Behatárolás

Jézus elfogásának helyszíne után (26,47) az események bent a főpap palotájában (26,57.59-68), illetve kint, annak udvarán (26,58.69-75) játszódnak, mindaddig, amíg el nem vezetik Jézust Pilátushoz (27,2). Míg az Úr kihallgatásánál a főpap és a főtanács van jelen, addig az épületen kívül Péter a szolgálk társaságában tartózkodik. Mindez éjszaka történik, a kakasszó elhangzásáig (26,74), hiszen miután megvirradt, a zsidó vezetők újból tanácskozást tartatnak (27,1). Így ennek fényében Simon tagadásának perikópáját, elsősorban a helyszínt, az idő és a szereplők alapján a 26,69-75 versek között határolhatjuk be, melyet a 26,57-58 versek készítenek elő.

Szövegkritika

Péter első tagadásának leírásában az „ἐμπροσθεν πάντων” olvasatnak (26,70)⁵⁵¹ két változata is előfordul: 1. „ἐμπροσθεν αὐτῶν”⁵⁵²; 2. „ἐμπροσθεν αὐτῶν πάντων”⁵⁵³. Az első csupán csekély külső szövegtanúval rendelkezik, a második viszont a másik két variáns összekapcsolásának eredménye. Így az eredeti szövegben bizonyára a „πάντων” kifejezés állhatott, mellyel a szerző hangsúlyozni kívánja, hogy az apostol tagadása mindenki előtt történik.

Az „οὐκ οἶδα” péteri mondásnak (26,70) is van egy változata: „οὐκ οἶδα τί λέγεις οὐδε ἐπίσταμαι”, ami valószínűleg a márki szöveg hatására jött létre (Mk 14,68), s kevés irat tartalmazza.⁵⁵⁴ Ezért tehát a rövidebb olvasatot tartjuk az eredeti formának, amellyel az evangélista röviden, de lényegre törően fogalmazza meg a tanítvány tiltakozását.

A másik szolgáló megállapításában két olvasatot találunk (26,71): 1. „καὶ οὗτος ἦν”;⁵⁵⁵ 2. „οὗτος ἦν”.⁵⁵⁶ Az első változatban a „καί” szócska jelezheti, hogy Péter is Jézussal volt, tehát itt rejtve utalás történik a többi tanítványra is. Mivel azonban ez a variáns elképzelhető, hogy a lukácsi párhuzamos szakasz hatására jött létre (Lk 22,59), illetve mivel a legfontosabb kéziratok a rövidebb változatot tartalmazzák, ezért a második olvasatot tartjuk az eredetinek,⁵⁵⁷ amely egyedül csak Péterre összpontosít.

A harmadik szembesítésnél (26,73) Péter galileai megnevezésének beékelése egyes kéziratokban („Γαλιλαῖος εἶ”) valószínűleg a párhuzamos igehelyeket követve jött létre (Mk 14,70; Lk 22,59).⁵⁵⁸ Ezért a rövidebb változatot véljük az eredeti szövegnek, amely kifejezetten nem beszél az apostol származási helyéről: „καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου”.

Végül az utolsó versben (26,75) az „εἰρηκότος ὅτι” olvasatot⁵⁵⁹ több irat kibővíti az „αὐτῷ” Péterre utaló személyes névmással,⁵⁶⁰ ami még jobban ráirányítja a tanítványra a figyelmet. De mivel ez utóbbi valószínűleg a párhuzamos helyek hatására jött létre (Mk 14,72; Lk 22,61), s a legfontosabb szövegtanúk sem tartalmazzák, ezért mi a rövidebb változatot tartjuk Máté eredeti olvasatának.

⁵⁵¹ Ⲙ, B, C², D, L, Z, Θ, 0281, f¹³, 33, 700*, 892, sok kézirat, verss.

⁵⁵² K, 565, 1424, más kéziratok.

⁵⁵³ A, C*, W, Γ, Δ, f¹, 579, 700^c, 1241, sok kézirat.

⁵⁵⁴ D, f¹, it, sy^s.

⁵⁵⁵ A, C, L, W, Θ, 0281, f^{1.13}, 33, sok egyéb koiné kézirat, latt, sy^{p,h}, bo.

⁵⁵⁶ Ⲙ, B, D, kevés kézirat, sy^s, sa, mae.

⁵⁵⁷ Vö. METZGER, B. M., *A Textual Commentary*, 54.

⁵⁵⁸ C*, Σ, sy^{h**}.

⁵⁵⁹ Ⲙ, B, D, L, 0281^{vid}, 33, 892, kevés kézirat, lat, sa^{mss}.

⁵⁶⁰ A, C, W, Θ, f^{1.13}, sok egyéb koiné kézirat, b, f, sy, sa^{ms}, mae, bo.

Szinoptikus összehasonlítás

Egybevetve a márki párhuzamos szakasszal (Mk 14,54.66-72), a hasonlóságok mellett az alábbi sajátosságokat állapíthatjuk meg Máté leírásában. Máté a „καί” kötőszó helyett a „δέ” szócskát használja Péter neve előtt, illetve az „ἠκολούθησεν” aoristos forma helyén az „ἠκολούθει” imperfectum alakot, jobban rávilágítva ezzel az apostol tettének folyamatára.⁵⁶¹ Míg Márk az „ἀπὸ μακρόθεν” kifejezést az ige elé, addig Máté az igét követő személyes névmás után helyezi (Mt 26,58; Mk 14,54). Továbbá a „ἦν συγκαθήμενος” körülíró szerkezet helyett, Máté az „ἐκάθητο” egyszerűbb formát választja, hozzátéve az „εἰσελθὼν” participiumot, ami Márknál hiányzik. Míg Márk hangsúlyozza, hogy Péter a tűznél (a fénynél: „θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς” - Mk 14,54) melegedett, addig Máté figyelem felkeltően azt emeli ki, hogy a tanítvány látni kívánta mi lesz az események végső kimenetele („ἰδεῖν τὸ τέλος” - Mt 26,58).

Jézus kihallgatásának leírása után Máté nominativusban közli Péter nevét, hozzáfűzve állítmányként az előbbieken már említett „ἐκάθητο” igét (26,58.69), s megjegyezve, hogy ez kint az udvaron történik („ἔξω ἐν τῇ αὐλῇ” - 26,69). Ezáltal eltér a márki elbeszéléstől, aki az „ὄντος τοῦ Πέτρου” genitivus absolutus szerkezetet alkalmazza, s kiemeli, hogy az apostol lent tartózkodik az udvaron („κάτω ἐν τῇ αὐλῇ” - Mk 14,66). Ezt követően Máté egyszerűsít Márkhoz képest: egy szolgáról („μία παιδίσκη” - Mt 26,69), s nem a főpap szolgálói közül egyről beszél („μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως” - Mk 14,66). A cseléd cselekvését a „προσῆλθεν” aoristos formában közli, megemlítve az apostolra vonatkozó „αὐτῷ” névmást is (Mt 26,69), szemben a márki „ἔρχεται” praesens igealakkal (Mk 14,66). Nem utal arra a márki mozzanatra, hogy a szolgáló a melegedő tanítványt látja meg (Mk 14,67), hanem csupán annak beszédére összpontosít a „λέγουσα” participiummal (Mt 26,69). Márknál a szolgáló a názareti Jézusról beszél, akinek a neve közé beékeli az „ἦσθα” létigét („μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ ἦσθα τοῦ Ἰησοῦ” - Mk 14,67). Ezt Máté úgy alakítja át, hogy a galileai Jézust említi meg, akinek a nevét a mondat végére helyezi csattanóként („ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου” - Mt 26,69). Míg Márknál Péter csak a szolgálónak válaszol (Mk 14,68), addig Máté betoldva az „ἐμπροσθεν πάντων” (Mt 26,70) kifejezést az apostol feleletének közösségi vonatkozását emeli ki: a tanítvány első tagadása is már a nyilvánosság előtt történik. Máté

⁵⁶¹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 327.1. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 270.

elhagyva Péter válaszából a márki „οὐτε ἐπίσταμαι σύ” szókapcsolatot, és a kakasszóra való utalást (Mk 14,68), itt is egyszerűsít (Mt 26,70).

Ezt követően Máté hangsúlyozza, hogy a kapun kifelé igyekvő apostolt egy másik szolgáló látja meg („εἶδεν αὐτὸν ἄλλη” - Mt 26,71), eltérően Márktól, akinél ugyanaz a cseléd pillantja meg őt („ἡ παιδίσκη” - Mk 14,69). Szemben a márki aoristos alakkal, ahol a szolgáló ismét beszélni kezd a jelenlévőkhöz („ἤρξατο πάλιν λέγειν τοῖς παρευστώσιν” - Mk 14,69), Máté a „τοῖς ἐκεῖ” hiányos bővítménnyel a „λέγει” praesens storicum formát alkalmazza, élénkebbé téve ezáltal az elbeszélés menetét (Mt 26,71).⁵⁶² Márknál a cseléd a „ὅτι” szóval bevezetett mondatában Péternek a többi tanítványhoz fűződő kapcsolatára utal a praesens „ἐστίν” létigével (Mk 14,69). Máté viszont a „ὅτι” kötőszó nélkül az apostolnak ismét a Jézussal való együtt-létét hangoztatja az „ἦν” imperfectum alakkal, azzal a különbséggel, hogy most nem galileainak, hanem názáretinek nevezi Jézust (26,71). Péter reakciójának márki szűkszavú imperfectumos közlését („πάλιν ἤρνεῖτο” - Mk 14,70), Máté kibővíti azáltal, hogy a tanítvány cselekedetét aoristos formába helyezi, s hozzáfűzi esküdözését, illetve szavait is („ἤρνήσατο μετὰ ὅρκου ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον” - Mt 26,72).

A harmadik szembeállításnál az ott állók kijelentését Márkhoz képest Máté módosítja: a „καὶ σύ” szókapcsolattal jobban Péterre tereli a figyelmet, a leleplező indoklásnál pedig nála nem az apostol galileai származására utalnak, mint Márknál (Mk 14,70) hanem a tanítvány jellegzetes beszédmódjára („γὰρ ἡ λαλιά σου δηλὸν σε ποιεῖ” - Mt 26,73). Péter utolsó tagadásánál pedig Máté a márki „ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύναι” helyett a „καταθεματίζειν καὶ ὀμνύειν” infinitivusokat használja (Mt 26,74), s lerövidíti az apostol válaszát, elhagyva a „τοῦτον ὃν λέγετε” pontosítást (Mk 14,71). Továbbá Máté itt utal először a kakasra (Mt 26,74), szemben Márk „ἐκ δευτέρου” megjegyzésével (Mk 14,72).

Végül a tanítvány záró reakciója kapcsán megállapíthatjuk, hogy Máté a márki „ἀνενμήσθη” helyén (Mk 14,72) az „ἐμνήσθη” formát használja (Mt 26,75). S az „ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν” participiumos imperfectum szerkezet helyett (Mk 14,72) az „ἔξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν” szókapcsolattal él, amelyben az aoristos igealak kifejezi Péter cselekedetének kezdetét,⁵⁶³ amit az „ἔξω” és a „πικρῶς” bővítményekkel még erőteljesebben szemléltet (Mt 26,75).

⁵⁶² Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 321.

⁵⁶³ Vö. Uő., *Grammatica*, 331.

Szerkezet

Péter tagadásának elbeszélését a 26,57-58. versek készítik elő, melyekben az evangélista felvázolja az epizód főszereplőit és helyszíneit. Ezt szakítja meg Jézus főtanács előtti kihallgatásának a jelenete (26,59-68), ami után következik a tagadás tényleges leírása, amelyben a „Πέτρος” és az „ἔξω” szavak inclusiot alkotnak (26,69.75).

Az epizód a párbeszéd és a mozgás alapján három alegységre tagozódik (26,69-70; 71-72; 73-75). Mindegyikben Péter kerül a figyelem középpontjába, aki a jelenlévők szembesítő kijelentéseire egyre nagyobb nyomatókkal és feszültséggel reagál, ami végül keserves sírásában éri el csúcspontját.

Elemzés

Miután az evangélista beszámol Jézus elfogatásáról és a főpaphoz való elhurcolásáról (26,57), Péterre irányítja a figyelmet, akit név szerint említ meg (26,58). Míg a többi tanítvány elhagyva az Urat mind elmenekült (26,56), addig az apostol továbbra is követi Mesterét. Az evangélista hangsúlyozza, hogy a Tizenkettő közül Péter az első és egyben az utolsó férfi, aki követi Jézust annak földi élete során (4,20; 26,58). Feltűnő az is, hogy ez az ige csupán ebben a perikópában, Péter kapcsán, áll imperfectum alakban („ἡκολούθει” - 26,58), ami, mint említettük, jelzi az apostol cselekedetének folyamatát, illetve rendszeres voltát. Szokatlan viszont, hogy az „ἀπὸ μακρόθεν” (26,58) kifejezés kapcsolódik az ígéhez, amivel Máté már előkészíti a tanítvány tagadásának epizódját.⁵⁶⁴ Hiszen sejteti, hogy mivel már nem követi Péter közelről Mesterét, meglazult a közöttük fennálló kapcsolat, ami az apostol bukásához vezet. Jézus ugyanis nem távoli követésre, hanem a vele való szoros közösségre hívta annak idején őt is (4,19). Ennek ellenére Péter mégis elmegy egészen a főpap udvarába, vállalja a veszélyt, hogy Ura közelében lehessen. Az „ἐκάθητο” igealak Jézus (13,1; 15,29) és az Úr angyala (28,2) mellett egyedül az apostol nevéhez fűződik Máténál (26,58.69), de itt nem a hatalomnak és a tanítói tekintélynek, hanem Péter passzivitásának a jelképe, aki nem megy el egészen a végsőig Mestere után a főtanács termébe, hiszen megállt, „leült” annak követésében. Máté megjegyzi a tanítvány célját is, aki látni kívánja, hogy hogyan fog végződni mindez, s ezzel jelzi rejtélyesen, hogy az eseményeknek lesz még folytatása. Az

⁵⁶⁴ Vö. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 172.

evangélista tehát rámutat az apostol magatartásának ambivalenciájára már ebben a bevezető alegységben is. Péter egyrészt eltávolodik Jézustól, másrészt pedig elmegy a főpap házához, hogy megvárja mi lesz a tárgyalás vége.⁵⁶⁵

A főpapi kihallgatás epizódja után Péter nevének újbóli megemlékezésével Máté ismét az apostolra tereli a figyelmet, aki még mindig kint az udvaron ül (26,69). A tanítványt rejtőzködéséből egy szolgáló kérdése zökkenti ki. A „μία” számnév (26,69), amely itt a határozatlan névelő szerepét tölti be,⁵⁶⁶ a nő nem ismert voltát mutatja, aki viszont odamenve a tanítványhoz leleplezi őt. A „ού” személyes névmással fordul közvetlenül Péterhez, s annak Jézussal való együtt-létét emeli ki egyrészt az „ἦσθα” ismétlődő, habituális cselekvést kifejező imperfectum alakkal,⁵⁶⁷ másrészt pedig a „μετά” praepositioval (26,69). Az apostolokat Máté úgy határozza meg, mint akik Mesterükkel együtt vannak, illetve hangsúlyozza, hogy Péterhez külön is fordulva, Jézus kérte a Getszemáni kertben, hogy virrasszanak vele (26,40). A szolgáló tehát kijelentésével éppen a tanítványi mivolt lényegét ragadja meg, Jézust pedig galileainak nevezi, ami csak itt fordul elő Máténál (26,69).

Az apostolt meglepi a cseléd szókimondása és, hogy felismerte őt. Így reakciója sem teljesen szándékos,⁵⁶⁸ nem átgondolt döntés eredménye. Ugyanakkor mégis tagadás, ahogy a perikópában kétszer is előforduló „ἡρνήσατο” (26,70.72) ige mutatja. A tanítvány tettét súlyosbítja az a tény is, hogy mindezt mindenki előtt teszi („ἐμπροσθεν πάντων λέγων” – 26,70), nem kitérő választ ad, hanem nyíltan tagadja meg Jézust.⁵⁶⁹ Ezáltal magára vonja a Mester baljós ígérését, miszerint aki megtagadja őt az emberek előtt, azt ő is meg fogja tagadni a mennyei Atya előtt (10,33). A két igehely közötti szoros összefüggést az „ἐμπροσθεν” kifejezés is elmélyíti (10,33; 26,70). Az apostol válaszában a szolgáló kijelentésére reagál. Az „οὐκ οἶδα” szókapcsolat négyszer fordul elő Máténál, amit háromszor Péter mond ki ebben a szakaszban Jézusra vonatkozóan.⁵⁷⁰ Az ismétléssel az evangélista a feszültség fokozása mellett a tanítvány egyre erősödő tagadását is érzékelteti. Péter tehát azzal a formulával jelenti ki, hogy nem ismeri azt, amiről a cseléd beszél (26,70), illetve az Urat (26,72.74), amivel a visszatérő völegény utasította el a balga szüzeket a jézusi példabeszédben (25,12). Az apostol így már az első válaszában nem csupán egy, a Mesterrel való egyszeri találkozástól, hanem a vele való közös lététől, a vele megélt közös élményektől,

⁵⁶⁵ Vö. Aranyszájú Szent János szerint buzgósága, Szent Jeromos szerint pedig szeretete és kíváncsisága ösztönzi erre Simon Pétert. Vö. AQUINÓI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 770.

⁵⁶⁶ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 155.

⁵⁶⁷ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 327.1. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 270.

⁵⁶⁸ Vö. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 303.

⁵⁶⁹ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 557. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 215.20.

⁵⁷⁰ Az Úr a balga szüzeknek (25,12), illetve Péter a főpapi udvaron lévőknek mondja (26,70.72.74).

tapasztalatoktól határolódik el. Lényegében tanítványi voltára, Jézussal való együtt-létére, végső soron a velünk lévő Istenre (1,23; 28,20) mond nemet. Míg az Úrral szemben hamisan szólnak a tanúk, de ő az igazat mondja (26,60-64), addig az apostolnak a valóságot mondják, de ő hazudik és tagad! Így egyre jobban ellentétbe kerül Jézussal, környezetével és önmagával. Az evangélista mindezt szomorú iróniával ábrázolja, hiszen miközben a Mester a főpap kérdésére válaszolva megvallja identitását (26,63-64), addig első tanítványa egy ismeretlen szolgáló megállapítására letagadja minden kapcsolatát az Úrral.⁵⁷¹

Ezt követően Péter félelemből menekülni kezd: kimegy az udvar kapuján, hiszen kényelmetlenné és veszélyessé vált számára az udvar közege. Hátrálása, melynek során a főpap termében tartózkodó Jézustól fizikailag még inkább eltávolodik, jelképes értelmű is: előkészíti további két tagadását, melyek által még teljesebbé válik Mesterétől való elszakadása. Most egy másik szolgáló látja meg őt, aki közvetlenül nem Péterhez, hanem az ott állókhoz szól. A „λέγει” praesens storicum igealak használatával, mint említettük, az evangélista még élénkebbé teszi a nő tettét, aki nem a „σὺ” személyes névmással, hanem a harmadik személyű „οὗτος” mutató névmással irányítja a hallgatóság figyelmét a hátráló tanítványa. Ő is a létige imperfectum alakját („ἦν”) kapcsolja össze a „μετὰ Ἰησοῦ” praepositíós szerkezettel, viszont azzal a különbséggel, hogy Jézus hovatartozását is leszűkíti Galileáról Názáretre („τοῦ Ναζωραίου”), ami által még konkrétabbá válik kijelentése (26,71). Így Péter még jobban lelepleződik, ami még nagyobb zavarba hozza őt. Ennek megfelelően ismét tagadásba menekül, amit az evangélista a „πάλιν” szóval és a „μετὰ ὄρκου” praepositíós kapcsolattal nyomatékosít az előző tagadáshoz képest (26,72). A „ὄρκος” kifejezést az apostolok közül csak Péterrel kapcsolatban alkalmazza a szerző (26,72), ezzel is kiemelve őt a többiek közül. Noha Jézus a hegyi beszédben kérte hallgatóit, hogy ne esküdjözenek (5,33-36), ennek ellenére az apostol mégis így erősíti meg azt, hogy nincs köze az Úrhoz. Vagyis Péter már azáltal is helytelenül cselekszik, hogy esküszik, hiszen nincs összhangban Mestere kérésével, amit még súlyosabbá tesz az a tény, hogy hamisan esküszik: hazugságot kíván esküvel megalapozni, ami a korabeli zsidó kultúrában nagy véteknek számított (Lev 19,12).

A „ὅτι” kötőszóval bevezetett „οὐκ οἶδα” kijelentéshez most Péter hozzáteszi a „τὸν ἄνθρωπον” határozott névelős kifejezést (26,72), mellyel még pontosabban utal Jézusra. Cselekedete tehát még egyértelműbbé válik: az a Péter, aki pogány vidéken: Fülöp Cezáreájának környékén Krisztusnak és az élő Isten Fiának vallotta meg Mesterét (16,16),

⁵⁷¹ Vö. DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*, 53. FABRIS, R., *Matteo*, 554. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 806.

most a zsidó vallás szívében: Jeruzsálemben, egyszerű embernek titulálja őt, akitől elhatárolja magát.⁵⁷²

Kis idő elteltével most már nem egy valaki jön oda az apostolhoz, mint az első alkalommal (26,69), hanem az ott állók csoportja, illetve nem egy-egy szolgáló szólal meg, hanem többen („προσελθόντες οἱ ἑστῶτες εἶπον” - 26,73). Továbbá a szerző itt már név szerint nevezi meg Pétert mint obiectum indirectumot, akihez szólnak („τῷ Πέτρῳ” - 26,73). Tehát egy közösség lép fel a tanítvánnyal szemben, amelynek kijelentése hosszabb az előző kettőnél. Mondásuknak az „ἀληθῶς” adverbiummal adnak nyomatékot (26,73), amit egy komoly érveléssel is alátámasztanak: az apostol galileai nyelvjárásával, ami különbözött a jeruzsálemítől, és az északról származó apostolt könnyen felismerhetővé tette.⁵⁷³ A „λαλιά” kifejezés (26,73) csak itt fordul elő Máténál, ami tehát a tanítványok közül egyedül Péterre vonatkozik ilyen kifejezett módon, akit tehát beszédmódja is a galileai Jézushoz köt (26,69). Továbbá az eddigi imperfectum igealakokat („ἦσθα” - 26,69; „ἦν” - 26,71) felváltja a praesens forma („εἶ / .../ ποιεῖ” - 26,73), ami szintén fokozza a leleplezés erejét.

E sokkoló nyomás hatására Péter az előzőektől eltérően nem tagadni (26,70.72), hanem átkozódni és esküdözni kezd, szó szerint megismételve második feleletét („οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον” - 26,72.74). Noha ugyanazt mondja, de az evangélista hangsúlyozza, hogy nem ugyanúgy. Az „ἤρξατο” ige a Tizenkettő közül csak Péterre vonatkozik Máténál, mind a két alkalommal negatív jelentéstartalommal. Az a tanítvány, aki hallva Mestere szenvedéséről és haláláról elkezd megróni Jézust (16,22), most eljut odáig, hogy miután Urát elfogták és kihallgatták, átkozódni kezdve letagadja, hogy ismeri őt (26,74). Az aoristosban álló igealakhoz Máté a „καταθεματίζειν καὶ ὀμνύειν” infinitivusos bővítményeket kapcsolja (26,74), melyek közül az előbbi hapax legomenon az egész Szentírásban, az utóbbi viszont csak Péterre utal Máténál az apostolok közül. E két ritka kifejezéssel is rámutat az evangélista a tanítvány szavainak súlyára. A „καταθεματίζειν” szó egy erős átkot, átkozódást jelöl,⁵⁷⁴ nyomatékosabb a márki „ἀναθεματίζειν”-nél (Mk 14,71). S mivel Máté nem teszi ki mellé a tárgyat, egyrészt értelmezhetjük úgy, hogy Péter önmagát átkozza meg, ha nem mondana igazat, másrészt pedig, hogy magával Jézussal szemben mondja ki az átkot, s így a tagadás legmegdöbbentőbb formájával él: nemcsak elutasítja, hanem átkozza is Mesterét. Ahogy

⁵⁷² Hilarius és Szent Ambrus magyarázatával szemben, akik úgy vélik, hogy a tanítvány itt nem vétkezik, hiszen Jézust mint Istent vallja meg, s mint embert tagadja meg, mi Szent Ágostont követjük, aki elutasítva az előbbi véleményt, megállapítja, hogy Jézus emberségének tagadása bűn Péter részéről. Vö. THRAEDE, K., *Péter tagadása óegyházi értelmezésben*, in *Theologiai Szemle* 34 (1991) 97-99.

⁵⁷³ Vö. Ennek ószövevényi előzménye: Bír 12,6. Vö. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 215.

⁵⁷⁴ Vö. GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium*, 1/2. 437.

annak idején a sátán „oldalára állt” helytelen gondolkodásával és Jézus megrovásával, úgy az Úr megtagadásával most is az ellenséget képviseli.⁵⁷⁵

A jelenet feszültségét Máté tovább már nem fokozza, hiszen Péter e tétével a legmélyebbre süllyedt: a legerőteljesebb és a leghatározottabb módon, nyilvánosan és nyilvánvalóan letagadta,⁵⁷⁶ hogy köze lenne Jézushoz, illetve annak tanítványaihoz. Vagyis nemcsak Mesterétől, de apostol társaitól is elszigetelődött és elhatárolódott: magára maradt. A hármas tagadás kifejezi tehát, hogy Péter egészen megtagadja Urát.⁵⁷⁷ Ez a többszörös tagadás Péter „életének mélypontja”,⁵⁷⁸ hiszen itt bűnt bűnre halmoz: esküdzik, noha – mint már említettük - Jézus annak idején kérte, hogy tanítványai ne tegyék ezt (5,33-36), ráadásul hamisan esküszik, hazugságot állítva. Továbbá nemet mond Mesterére, és mindarra, amit vele együtt megtapasztalt s átélt, beleértve tanítvány társainak közösségét is. Ezt állapítja meg az evangélista, amikor a kakas hangjáról számol be, amely tüstént a harmadik tagadás után szólal meg (26,74).

A kakas kukorékolásának mintegy visszhangja az apostol reakciója, akit „sötét álmából” ébreszt föl a madár hangja. Ennek hatására emlékszik vissza Péter Jézusnak hozzá intézett szavaira (26,34), s döbben rá egyrészt tettének és szavainak nyomasztó terhére, másrészt pedig Mestere hatalmára, akinek jövődölése ilyen hamar megvalósult.⁵⁷⁹ Az „ἐμνήσθη” (26,75) egyes szám harmadik személyű igealak csak itt jelenik meg az evangélistánál, aki ezáltal is hangsúlyozni akarja ennek az eseménynek péteri sajátosságát. Az „ἐξελθών” (26,75) participium itt már elsősorban nem a Jézustól való távolodást fejezi ki, mint az előbb (26,71), hanem a tagadás fájdalmas helyszínének az elhagyását, illetve szimbolikusan az egyetlen kiutat ebből a helyzetből: a bűnbánatot. Az önmaga erejében s túlzott önbizalmában megrendült tanítvány bánatát Máté a nála csak itt előforduló „πικρῶς” adverbiummal, és az „ἐκλαυσεν” aoristos ingressivus igével fejezi ki (26,75), ami a sírás kezdetére utal, de annak végéről nem esik szó.⁵⁸⁰ Az apostolok közül csak Péterhez kötődő ige a tanítvány fájdalmát érzékelteti, aki úgy fájlalja tettét, ahogy Ráhel siratta gyermekeit (Jer

⁵⁷⁵ Vö. GERHARDSSON, B., *Confession and Denial before men: Observations on Matt. 26:57- 27:2*, in JSNT 13 (1981) 54-55. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 216.

⁵⁷⁶ Vö. GERHARDSSON, B., *Confession and Denial*, 52.

⁵⁷⁷ Vö. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 304.

⁵⁷⁸ „Tiefpunkt seines Lebens”: DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*, 53.

⁵⁷⁹ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 807.

⁵⁸⁰ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 331.

31,15; Mt 2,18). A tanítvány sírása bűnbánó szomorúságát s megtérésének kezdetét fejezi ki, ahogy a bibliai hagyomány mutatja (Joel 2,12-13; 2Kor 7,10).⁵⁸¹

Máté utolsó, Péterhez kapcsolódó szakaszában is megállapíthatjuk tehát, hogy az evangélista kiemeli az apostolt a többi szereplő közül. Egyrészt a Tizenkettő közül, mert csak ő van jelen közülük az epizódban, másrészt pedig az udvaron tartózkodó emberek csoportjából: 1. Nominativusban (26,58.69.75) és dativusban (26,73) egyedül csupán Péter nevét említi meg. 2. Csak az apostol beszél egyes szám első személyben (26,70.72.74). 3. A legtöbb igének ő az alanya.⁵⁸² Vagyis az evangélista még egyszer utoljára középpontba állítja az első apostolt.

Felmutatva egymás mellett ellentétes vonásait Máté összetett képet fest le az epizódban Péterről: megjeleníti hűségét, szerető és aggódó ragaszkodását Jézushoz (26,58.75), de hűtlenségét s tagadását is (26,69-74). Mint láttuk, nyíltan, szépítés nélkül számol be nagy bukásáról és bűnéről. Ugyanakkor megindítóan ábrázolja a bűnbánó, összetört apostolt a maga törekénységében és kiszolgáltatottságában is. Noha az evangélista – Márktól eltérően (Mk 16,7) – kifejezetten nem beszél később Jézus megbocsátásáról Péter irányába, mégis azzal, hogy a Feltámadott testvéreinek nevezi az apostolokat, amelybe az első tanítvány is beletartozik, s találkozik is velük (28,10.16-20), sejteti, hogy a megtagadott Mester megbocsátott Péternek is, elfogadva bűnbánó könnyeit. Így az apostolt rehabilitálja bűnbánata a keresztény közösség előtt.⁵⁸³

Máté tehát az első tanítvány alakján és példáján keresztül reményt, bátorítást és figyelmeztetést kíván nyújtani közösségének, s minden kor keresztényének: bárki, aki elbukott, de őszintén megbánja bűneit, számíthat Isten bocsánatára.⁵⁸⁴ Ilyen értelemben mondhatjuk, hogy „Péter bánatával a bűnbánók élére állt.”⁵⁸⁵ Hiszen keserves sírása (26,75) tovább folytatódik minden bűnét megbánó ember könnyhullatásában. Máté ebben a perikópában rámutat arra, hogy amint átformálta Pétert a bűnbánat, úgy alakítja át a megtérés minden keresztény lelkét és életét is, amit jelképesen a „εἰσελθὼν ἔσω” (26,58) - „καὶ ἐξελθὼν ἔξω” (26,75) inclusio is jelez: megváltozott lelkülettel, másképp hagyta el az apostol a főpap udvarát, mint ahogy oda belépett.

⁵⁸¹ Erről Nagy Szent Leó pápa így nyilatkozik: „Ó szent apostol, boldogok a te könnyeid, amelyek tagadásod bűnének lemosására oly nagy erővel rendelkeztek, mint a szent keresztség.”: Nagy Szent Leó: AQUINÓI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 776.

⁵⁸² „ἡκολούθει” (26,58); „ἐκάθητο” (26,58.69); „ἦσθα” (26,69); „ἠρνήσατο” (26,70.72); „οὐκ οἶδα” (26,70.72.74); „ἦν” (26,71); „εἶ” (26,73); „ἤρξατο” (26,74); „ἐμνήσθη”, „ἀπαρνήσῃ”, „ἐκλαυσεν” (26,75).

⁵⁸³ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 558.

⁵⁸⁴ Vö. DA SPINETOLI, O., Máté, 731. HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Matthew*, 383. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 304. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 218.224.

⁵⁸⁵ JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 304.

2.2.3. A sajátosan mátéi szakaszok vizsgálata

Miután megvizsgáltuk a szinoptikus párhuzammal rendelkező péteri perikópákat, most azt a három szakaszt fogjuk tanulmányozni, amelyek elsősorban Máténál találhatók meg. Ezek közül egy (14,22-33) részben más szinoptikusnál is megjelenik, de a másik kettő csak evangéliumunkban fordul elő (16,17-19; 17,24-27).

2.2.3.1. Mt 14,22-33: Jézus és Péter a vízen jár

Ez az első olyan epizód Máténál, ahol a figyelem különösen is az első tanítványra terelődik, ezért jelentős szerepe van az evangélista Péter-ábrázolásában.

Fordítás

22. És rögtön nyomatékosan felszólította a tanítványokat, hogy szálljanak be a bárkába, és menjenek előre a túlsó partra, amíg elbocsátja a tömeget.

23. És miután elbocsátotta a tömeget fölment a magas hegyre egyedül, hogy imádkozzék. Miután este lett egyedül volt ott.

24. A bárka viszont sok stádiumnyira távolodott a parttól hánykolódva a hullámoktól, ugyanis ellenszél volt.

25. Az éjszaka negyedik órségváltásakor elkezdett menni feléjük sétálva a tengeren.

26. A tanítványok viszont látva őt a tengeren sétálni, megrémültek mondván: „Kísértet”, és a félelemtől el kezdtek kiáltozni.

27. Jézus rögtön szólt nekik mondván: „Bízzatok, én vagyok, ne féljete!”

28. Viszont feleve a Péter mondta neki: „Uram, ha te vagy, parancsold meg, hogy hozzád jöjjek a vízen.”

29. Az pedig mondta: „Jöjj!” És kiszálva a csónakból a Péter elkezdett járni a vízen, és ment Jézus felé.

30. Látva viszont a szelet erősen megijedt, és süllyedni kezdve kiáltott mondván: „Uram, ments meg engem!”

31. De Jézus rögtön kinyújtva a karját, megragadta őt, és mondja neki: „Kicsinyhitű, miért kételkedtél?”

32. És miután felszáltak a bárkába, elállt a szél.

33. És a bárkában lévők leborultak előtte mondván: „Valóban Isten Fia vagy.”

Behatárolás

A kenyér- és halszaporítás során Jézus és a tanítványok mellett nagyszámú tömeget találunk a tó partján (14,14.21), majd miután a Mester hazaküldi őket s felmegy egy hegyre,

az apostolok bárkába szállva beveznek a tóba (14,22-23). A perikópa eseményei tehát az éjszakai tavon játszódnak, csupán Jézus és a hajóban lévő tanítványok részvételével (14,25-33), akik közül az evangélista külön megemlíti Péter nevét (14,28-29). A Genezáretnél történt partra érés, és a helybeliek megjelenése, akiknek betegeit az Úr meggyógyítja (14,34-36) már egy újabb esemény elbeszélését jelzik. Így az általunk vizsgált perikópát a 14,22-33 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Szövegkritikailag két részletet említünk meg Péter kapcsán. Az apostol cselekvését leíró „ἦλθεν” (14,29) igének két változata van: 1. „ἔλθεν”;⁵⁸⁶ 2. „ἐλθεν· ἦλθεν οὖν”.⁵⁸⁷ Az előbbi valószínűleg a „περιεπάτησεν” ige után egyszerűsítés miatt kerülni kívánta az újabb igei alakot, s ezért az infinitivus formát választotta (Péter a vízben sétált, hogy Jézushoz menjen), az utóbbi pedig egy egzegetikai többlet-betoldás a másoló részéről, amely csak egy kódexben maradt fenn.⁵⁸⁸ Ezért véleményünk szerint e variánsok későbbi keletkezésűek, s az eredeti szöveget az „ἦλθεν” ige képviseli, amely több tanúban is megtalálható.⁵⁸⁹ Így Péter rendkívüli tettét két aoristos igealakkal írja le részletesen az evangélista.

Az „ἀναβάντων αὐτῶν” szókapcsolatnak is (14,32) két változata található meg: 1. „ἐμβάντων αὐτῶν”;⁵⁹⁰ 2. „ἐμβάντι αὐτῶν”.⁵⁹¹ Mivel ezekkel szemben az „ἀναβάντων αὐτῶν” formát sokkal több tanú tartalmazza,⁵⁹² így ezt tartjuk az eredeti szövegnek. Ebben, a második variánshoz képest, a többes számú alakkal Máté hangsúlyozza Jézus és Péter szoros kapcsolatát (együtt szállnak fel a bárkába), illetve az „ἀναβαίνω” igekötős formával eltér a kezdeti, csak a tanítványokra vonatkozó „ἐμβαίνω” (14,22) alaktól, amivel szintén jelzi a cselekvés sajátos jellegét.

⁵⁸⁶ $\mathfrak{N}^1$, C², D, L, W, Θ , 073, 0106, f^{1.13}, 33, , latt, sy^{p,h}, mae, bo.

⁵⁸⁷ $\mathfrak{N}^*$.

⁵⁸⁸ Vö. METZGER, B. M., *A Textual Commentary*, 30.

⁵⁸⁹ B, C^{*vid}, 700, kevés kézirat, sy^{s,c}.

⁵⁹⁰ C, L, W, 0106, f¹, sok egyéb koiné kézirat.

⁵⁹¹ 1241, sy^c, sa^{ms}, mae, bo.

⁵⁹² $\mathfrak{N}$, B, D, Θ , 073, f^{1.13}, 33, 700, 892, 1424, kevés kézirat.

Szinoptikus összehasonlítás

Az epizód a másik két szinoptikus közül csak Márknál fordul még elő (Mk 6,45-52), akitől többször merít Máté: azonos vagy hasonló kifejezéseket használva (pl.: Mt 14,33 - Mk 6,45; Mt 14,25 - Mk 6,48). Ugyanakkor Máté leírása hosszabb Márkénál (Mt: 12 vers; Mk: 8 vers), mivel az általa közölt többlet, amellyel Péterre tereli a figyelmet (Mt 14,28-32), Márknál nem található meg. A közös részekben viszont Máté leírása mozgalmasabb és élénkebb: Márkkal szemben hangsúlyozza, hogy Jézus egyedül megy imádkozni („κατ’ ἰδίαν” - Mt 14,23), hogy a hajót hullámok veszélyeztetik („ὑπὸ τῶν κυμάτων” - Mt 14,24), illetve, hogy az apostolok félelmükben kiabálnak („ἀπὸ τοῦ φόβου” - Mt 14,26). Míg a történet végén Márk a tanítványok csodálkozását és keményszívűségét (Mk 6,51-52), addig Máté az Urat imádó apostolok hitvallását emeli ki (Mt 14,33). Így megállapíthatjuk, hogy Máté alapvetően követi a márki szöveget, de kiegészíti s átalakítja azt saját teológiai szándéka szerint.

Szerkezet

A perikópa két alegységre osztható. Az első bevezeti az eseményeket (14,22-23), felvázolva az adott szituációt: Jézus megparancsolja tanítványainak, hogy evezzenek a túlsó partra, maga pedig elbocsátva a tömeget felmegy egyedül egy hegyre, hogy imádkozzék. A másik alegység az Úr rendkívüli tettét beszéli el (14,24-33), amelyet további mozzanatokra tagolhatunk. A hajóban lévők kritikus helyzetének leírását (14,24), a vízen feléjük közeledő Jézussal való találkozásuk követi (14,25-27). Ezután Péter reakciójáról és a Mesterrel való párbeszédéről számol be az evangélista (14,28-32), melyet végül a bárkában tett közös hitvallással zár le (14,33).

Elemzés

A bevezető alegységben meg kell említenünk, hogy Máté csak itt használja a tanítványok kapcsán az „ἐμβαίνω” kifejezést (14,22), amit általában Jézusra vonatkozóan

alkalmaz.⁵⁹³ Most viszont az apostolok Mesterük nélkül szállnak be a bárkába, noha a jézusi parancs sejteti, hogy ez az elválás átmeneti jellegű. Mindenesetre az evangélista ezzel a ténnyel előkészíti a következő eseményeket, amelyekkel kezdetben Jézus nélkül nehezen szembesülnek a tanítványok, s köztük Péter is (14,24). Továbbá fontos látnunk, hogy Máté hangsúlyozza, hogy miután Jézus elbocsátotta övéit és a tömeget, imádkozni megy fel a hegyre, amely itt is az Istennel való találkozásnak a kitüntetett helyszíne.⁵⁹⁴ Jézus életének több jelentős eseménye történik hegyen,⁵⁹⁵ amelyek közül ez az epizód kiemelkedik azáltal, hogy a Mester csak itt van magában egyedül, amit Máté a „κατ’ ἰδίαν” és „μόνος” kifejezésekkel nyomatékosít (14,23). Jézus most nem tanít, nem gyógyít, hanem magányosan, hosszan imádkozik, ahogy az „ἦν” imperfectum alak is mutatja (14,23). Mindezzel az evangélista azt kívánja aláhúzni, hogy az Úr vízen járását és Péterrel való külön párbeszédét, amelyet ezt követően ír majd le, Jézus visszavonult imádsága s bensőséges csendje előzi meg.

A „δέ” kötőszóval (14,24) Máté az előző vers jézusi nyugalmát állítja szembe a tanítványok küzdelmével, akik eltérően egy korábbi hasonló tapasztalathoz (8,23-27), most nem tudnak Mesterükhöz fordulni, mivel nincs velük a bárkában. Az apostolok távol vannak a biztonságot jelentő parttól, hullámok és erős szél hányja a hajót (14,24), amely igen veszélyes volt a Genezáreti-tavon.⁵⁹⁶ Mindezzel az evangélista nem csupán a Tizenkettő kritikus helyzetét kívánja érzékeltetni, hanem előkészíti Péter rendkívüli tettének veszélyes körülményeit is (14,29-30). Ez a negyedik örváltás idején, kora hajnalban történik (14,25),⁵⁹⁷ amely Jézus hosszan tartó imádságát és a tanítványok elhúzódó küzdelmét jelzi. A tenger fontos helyszín az Úr galileai tevékenysége során: ennek partján hívta meg Simonnal az élen az első tanítványokat (4,18-22), itt tanított gyakran (13,1). De a „θάλασσα” főnév egyedül itt fordul elő az evangéliumban az „ἐπὶ” elöljárószóval (14,25-26), amivel a szerző az esemény sajátosságát hangsúlyozza. A „περιπατέω” ige is különleges árnyalatot nyer, mivel most Jézus nem a parton sétál, amikor meglátta először Péteréket (4,18), hanem a tó vizén, amit kétszer is megemlít Máté (14,25-26). Az Ószövetségben találunk szakaszokat, melyek a tengeren, folyón való csodálatos átkelésről, a vizek mélyén, illetve színén való járásról szólnak, amelyek Isten erejét fejezik ki.⁵⁹⁸ Jézus tehát ezzel a tettel feltárja isteni erejét, aki - ahogy

⁵⁹³ 8,23; 9,1; 13,2; 15,39.

⁵⁹⁴ Kiv 19,3; 24,15; 1Kir 19,8.

⁵⁹⁵ 4,8; 5,1; 15,29; 17,1; 24,3; 26,30; 28,16.

⁵⁹⁶ Vö. PILCH, J. J., *Walking on the Sea, in BiTod* 36 (1998) 120.

⁵⁹⁷ A negyedik örváltás hajnali 3-6 óra között volt. Vö. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma* 179.

⁵⁹⁸ Kiv 14,22; Józs 3,17; 2Kir 2,8.14; Iz 43,16; Jób 9,8; 38,16.

látni fogjuk Péter esetében is (14,31) - Ura a természeti elemeknek, s tanítványai segítségére siet.

A tanítványok a rendkívüli tett láttán, már nem a vízzel való küzdelemre figyelnek, hanem a közeledő Jézusra, akit viszont nem ismernek fel mindjárt: kísértetnek vélik, s félelmükben kiáltozni kezdenek (14,26). Az Úr a kiabálásra rögtön válaszol bátorítóan hozzájuk szólva, ami a perikópa első direct beszéde. Az „ἐγώ εἰμι” (14,27) szókapcsolattal, amely után nem mondja ki a saját nevét, visszaül Isten önkinyilatkoztatására (Kiv 3,14). Így ezek a vízen járáshoz kapcsolódó szavak teofániává alakulnak, amelyben Jézus megmutatja identitását: Isten ő, aki tekintéllyel parancsol és beszél (14,22.27), s aki nem csak véghezvinni tud nagy dolgokat (14,25-26), hanem – mint látni fogjuk – képes megosztani is ezt Péterrel (14,29).

A 14,28-32 versek, mint említettük, csak ebben az evangéliumban találhatók meg. Az epizód több elemében hasonlít arra a jános perikópára (Jn 21,1-14), ami a feltámadt Jézus és egyes tanítványainak találkozásáról szól,⁵⁹⁹ melynek alapján Madden úgy véli, hogy egy olyan közös hagyományról van szó, amelyből mind Máté, mind János is merít.⁶⁰⁰ Ugyanakkor viszont különbségeket is megállapíthatunk a két szakasz között: 1. Máténál Péter gyalogol a vízen (Mt 14,29), Jánosnál viszont beleveti magát a vízbe, talán úszik (Jn 21,7). 2. Az előbbinél a találkozás erős szélben történik (Mt 14,30), az utóbbinál viszont egy csodálatos halfogás keretében (Jn 21,4-6). 3. Máténál Péter ismeri fel az Urat (Mt 14,28), Jánosnál pedig a szeretett tanítvány (Jn 21,7). Továbbá látnunk kell az alegység jellegzetes mátéi szavait is,⁶⁰¹ illetve szoros egységét a perikópa egészével. Kapcsolat van az apostolok kezdeti reakciója és Péter magatartása között: mindegyikük fél (14,26.30) és kiabál (14,26.30). A tanítványok az első apostollal történtek láttán borulnak le Jézus előtt a bárkában (14,33), aki amint Péterrel beszáll abba, eláll az epizód elején kitört szél (14,24.32). Mindezeket figyelembe véve nem zárhatjuk ki sem azt, hogy egy közös hagyományból dolgozik a két evangélista, melyet mindegyik a maga módján formál tovább, sem pedig azt, hogy Máté alkotta meg ezt az epizódot saját hagyománya alapján. Mindenesetre hangsúlyozzuk e versek mátéi jellegzetességét.

Miután a szerző beszámolt az apostolok kezdeti reakciójáról, most Péterre tereli a figyelmet, akinek a nevét kétszer is megemlíti nominativusban (14,28-29). Így kiemeli őt a

⁵⁹⁹ Hasonló elemek: víz/ tó (Mt 14,28-29; Jn 21,1.7), hajó (Mt 14,29; Jn 21,3.6), Péter kiemelkedő szerepe (Mt 14,29; Jn 21,7), és a „κύριος” Jézusra utaló megnevezés (Mt 14,28.30; Jn 21,7.12).

⁶⁰⁰ Vö. MADDEN, P. J., *Jesus' Walking on the Sea: An Investigation of the Origin of the Narrative Account* (BZNW 81), Berlin - New York 1997. 105.

⁶⁰¹ Az Újszövetségben legtöbbször Máténál található: „ὀλιγόπιστος” (Mt 6,30; 8,26; 14,31; 16,8; Lk 12,28), illetve csak Máténál fordul elő: „καταποντίζομαι” (14,30; 18,6), „διστάζω” (14,31; 28,17).

hajóban lévők közül, egyrészt mivel nem nevezi meg név szerint a többieket, másrészt pedig azért, hogy cselekvőként ábrázolja őt. Míg társai nem szólalnak meg Jézus felszólítására, addig Péter válaszol neki, és cselekszik. Jézus és Péter között két párbeszéd alakul ki (14,28-29.30-32). Az első az apostolnak az Úr mindegyikükhöz szóló mondatára reagáló (14,27) egyéni válaszával kezdődik (14,28), melyet Jézus Simonhoz intézett hívása követ (14,29a). Majd a tanítványnak a bárkából való kiszállásával fejeződik be (14,29b). A második dialógus is Péter szavaival kezdődik, aki a hullámok közül kétségbeesésében Mesteréhez kiált (14,30), melyet Jézus korholó beszéde követ (14,31), s végül a hajóba való beszállással végződik (14,32). Az apostol mindkét esetben a „κύριε” vocativusszal szólítja meg az Urat, melyhez egy imperativust és ugyanazt a személyes névmást kapcsolja („κέλευσόν με” - 14,28; „σῶσόν με” - 14,30). Az elsőben Péter hosszabb mondatára, Jézus csak egy szóval válaszol (14,29), a másodikban viszont a tanítvány kiáltására már egy bővebb kérdéssel (14,31).

Az első párbeszéd tehát a bárkában álló Péter és a vízen feléje közeledő Jézus között jön létre. Péter statikus állapota feszültségben áll Jézus dinamizmusával. Az apostol, miután hallja az Úr szavait, a többiek közül talán elsőként ismeri fel, s - mint említettük - a „κύριε” megszólítással fordul felé. A Tizenkettő közül gyakran Péter használja ezt a vocativust, amivel az evangélista hangsúlyozni kívánja az apostol és Jézus szorosabb kapcsolatát a többiekhez képest, illetve Péter személyének különböző vonásait. Az apostol, aki most próbára akarja tenni Jézust (14,28), s majd hozzá kiált segítségért (14,30), később megrója őt (16,22), illetve ugyanezzel a szóval örömet (17,4), kérdését (18,21) is kifejezi feléje. Ebben a perikópában tehát a tiszteletet tükröző „κύριε” megnevezés személyes, bensőséges hangvétellel párosul, ahogy az egyes szám második személyű személyes névmás, létige és imperativus is jelzi („σὸ ἐγώ, κέλευσόν” - 14,28). Az apostolnak ez a kijelentése egyrészt Mestere iránt érzett szeretetéből, másrészt kételkedéséből fakad, amint a feltételes mellékmondat is mutatja („εἰ σὸ ἐγώ”, „ha valóban te vagy” - 14,28).⁶⁰² Próbára teszi Jézust, hogy lássa valóban ő-e az, illetve, hogy ez a rendkívüli esemény tényleg valóságos-e. Ugyanakkor a tanítványnak ebben a kérésében, megmutatkozik a hite is, hiszen társaival együtt megtapasztalta már Mestere szavának és tetteinek erejét.⁶⁰³ Hiszi, hogy ha valóban Jézus közeledik felé, akkor neki van hatalma a tó felett, illetve van ereje megosztani vele azt a képességet, hogy az apostol is járni tudjon a víz színén. Péter nem azt kéri Mesterétől, hogy parancsoljon a természeti elemeknek, hanem, hogy parancsoljon neki magának („κέλευσόν με ἐλθεῖν πρὸς σέ” - 14,28). Ezzel is érzékelteti Máté az Úr és első tanítványa közötti személyes

⁶⁰² Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 372.1.

⁶⁰³ 8,13.26; 9,6.22.29; 12,13.

kapcsolatot, melyet a két accusativusban lévő személyes névmás is megerősít („με /.../ σέ”). E kérdésben továbbá kinyilvánul az apostolnak Jézushoz való ragaszkodása is: mindig vele, mellette szeretne lenni. S ezért kéri tőle, hogy odamehessen hozzá.⁶⁰⁴

Péter szavaira az Úr pozitívan válaszol: a csodát követelő farizeusok és írástudók egy csoportjától eltérően (12,38-39) nem utasítja el a jelet kívánó tanítványt, elfogadja annak javaslatát. Az egy szavas, rövid felelet Jézus hatalmára utal, akinek nem szükséges sokat beszélnie, hogy elérje, amit akar. Az „ἐλθέ” (14,29) imperativus aoristos forma pedig azt mutatja, hogy a vízen járás képességét nem állandó jelleggel, hanem erre az alkalomra osztja meg Péterrel.⁶⁰⁵ Ahogy a tanítvány kérte, Jézus felszólítása nem a szélnek, vagy a tónak, hanem Simonnak szól közvetlenül, aki miután meghallja ezt, kilép a bárkából. A „καί” kötőszóval jelzi az evangélista, hogy szoros összefüggés van a Mester szava és a tanítvány cselekedete között („ἐλθέ καί καταβάς” - 14,29). Jézus szava teszi lehetővé, hogy a tanítvány a vízen járhasson. Az a Péter, aki első találkozásukkor is engedelmeskedett az Úr szavának, s követni kezdte őt (4,19-20), most ismét rábízta magát Jézus szavára. Kilépni a biztonságot jelentő hajóból, elhagyni a többiek társaságát, és a bizonytalan vízre kilépni a hit cselekedete. Péter egyrészt azért képes ezt megtenni, mert Jézus felhatalmazza erre, másrészt pedig, mert rábízta magát a hallott szó erejére. Az apostol találkozni szeretne Mesterével, a közelében akar lenni, ezért indul el feléje, ahogy ezt az ismétlődő „πρός” praepositio is mutatja (14,28-29). Haladásának célja, az őt hívó Úr. Máté aprólékosan leírja, hogy Péter valóban ugyanazt a tettet hajtja végre: ő is a tavon gyalogol („περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα καὶ ἦλθεν πρὸς” - 14,29), mint Jézus („ἦλθεν πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τὴν θάλασσαν” - 14,25). A „περιπατέω” kifejezést az evangélista Jézusra többször alkalmazza (4,18; 14,25-26), az apostolok közül viszont csak Péterre (14,29), amivel szintén hangsúlyozza kettőjük mélyebb kapcsolatát, illetve azt, hogy a tanítvány Mesterének köszönhetően olyat tud megtenni, ami embernek önerőből lehetetlen. Ezáltal az első apostol kiemelkedik a többiek közül.

Máté nem számol be arról, hogy Péter meddig megy a víz felszínén, viszont ellentétpárokkal növeli az elbeszélés feszültségét. Az az apostol, aki társaival együtt az előbb még Mesterére tekintett (14,26), most a szélre figyel (14,30). Ő, akinek a többiek közül egyedül sikerült úrrá lenni a félelmén, s bátran a vízre lépett (14,26.29), most elkezd félni és süllyedni (14,30). A tanítvány megváltozott lelkiállapotát az evangélista azzal is érzékelteti, hogy hangsúlyozza, hogy Péter most nem csak szól Jézushoz, mint az előbb („εἶπεν” - 14,28), hanem kiált hozzá. A „κράζω” igének csupán kísérője a „λέγων” participium graphicum

⁶⁰⁴ Vö. VANHOYE, A., *Pietro e Paolo*, 80.

⁶⁰⁵ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 335.

(„ἐκραξεν λέγων” - 14,30),⁶⁰⁶ de árnyaltabbá válik így az apostol cselekvésének bemutatása. A péteri kiáltás okát Máté abban jelöli meg, hogy Simon levette tekintetét Mesteréről, látásának obiectum directuma megváltozott („ἰδόντες αὐτὸν” - 14,26; „βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον” - 14,30). Ez a külső gesztusbeli különbség belső változás eredménye: már nem annyira az Úr szavába vetett bizalom dominál nála, hanem az emberi gondolkodásmód. Noha a félelem ilyen rendkívüli esetben emberileg érthető,⁶⁰⁷ mégis elsősorban Péter hitben való megfogytatkozásának jelévé válik. Ezzel kívánja az evangélista kifejezni azt, hogy az apostol nem saját erejéből, hanem Jézus szavában bízva képes a vízen járni. S amint felhagy ezzel a bizalommal, nem tud tovább haladni a tó felszínén: „Péter fél, mert süllyed. Pontosabban a hullámokban el kezd süllyedni, mert fél.”⁶⁰⁸ Az apostol kudarcát finoman az „ἀρχομαι” ige is mutatja, amelyet Máté az apostol megrovásánál (16,22) és tagadásánál is alkalmaz (26,74).

Ugyanakkor mindezek ellenére Péter tisztában van azzal, hogy kihez kell ebben a kritikus helyzetben fordulnia: a zsoltároshoz hasonlóan utolsó reményként az Úrhoz kiált, hiszen tudja, hogy csak ő segíthet (Zsolt 69,2-4a; 107,28-29). Kiáltása különbözik a Tizenkettő kezdeti kiáltozásától, hiszen míg az egy vélt kísértettől való közös rémületükből fakadt (14,26), addig ez Péter Jézushoz való odafordulásának megnyilvánulása (14,30). Benne megfogalmazódik nemcsak félelme, hanem hite is, hogy egyedül Mestere szabadíthatja őt ki ebből a kilátástalan szituációból. Első megszólításához hasonlóan most is a „κύριε” vocativust használja (14,30), de míg ez az előbbi esetben a biztonságot jelentő hajóban hangzott el egy megerősítő jel kéréseképpen, addig most a bárkán kívül lévő apostol segélykiáltása gyanánt.

Jézus az összes tanítvány kiáltozásához hasonlóan (14,27), Péter kiáltására is rögtön válaszol (14,31), s segítségére siet. Kinyújtva kezét megmenti az apostolt, mint ahogy Isten is kiszabadította a bajból azokat, akik segítségért fordultak hozzá (Zsolt 107,28; 144,7). Máténál Jézus háromszor alanya a „ἐκτείνας τὴν χεῖρα” kifejezésnek: az az Úr, aki ezzel a gesztussal meggyógyítja a leprást (8,3), illetve testvéreinek nevezi a tanítványokat (12,49), végül Pétert ragadja ki a hullámok közül (14,31). Az első apostol az egyetlen a Tizenkettő közül, akit a Mester kezével külön megragad, amit még az is tetéz, hogy az itt használt „ἐπιλάβομαι” ige hapax legomenon Máténál (14,31). Ez a gesztus Jézus hűségét mutatja, aki nem hagyja el övéit, elköteleződik mellettük, ami Péter kapcsán különösen is kidomborodik.

⁶⁰⁶ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 363.

⁶⁰⁷ 9,8; 14,27; 17,6-7; 28,5.10.

⁶⁰⁸ „Pietro ha paura perché affonda. Anzi, comincia ad affondare nelle onde perché ha paura.”: MAZZEO, M., *Pietro*, 106.

Az Úr az előző, „εἶπεν” aoristos alakkal bevezetett egy szavas válaszábanál (14,29) bővebben szól most az apostolhoz, melynek bevezetésére Máté a „λέγει” presens storicum formát használja (14,31), élénkebbé téve ezáltal a tanítvány megrovását.⁶⁰⁹ Míg Jézus eddigi beszédeiben az imperativusok domináltak (14,27.29), addig itt egy kérdéssel fordul Péterhez. Nem szólítja meg nevén, hanem kicsinyhitűnek nevezi az „ὀλιγόπιστε” vocativus segítségével, amely kifejezést Máté csak a tanítványok kapcsán használja, általában többes számban: Jézus megrója őket hitetlenségük (6,30; 8,26), illetve értetlenségük (16,8) miatt. Csupán Péter esetében, ebben a perikópában fordul elő az egyes számú alak, mellyel az evangélista jelezni kívánja az Úr speciális törődését az első tanítvánnyal. Az apostol tehát nem csak azt tapasztalja meg, hogy Jézus megosztja vele azt a rendkívüli képességét, hogy járni tudjon a vízen, hanem azt is, hogy Mestere külön megrója, figyelmezteti, s ezzel egyénileg formálja őt. A kérdés „διστάζω” igéje mindössze kétszer fordul elő az Újszövetségben: először ebben a szakaszban Péterre vonatkozóan (14,31), végül pedig a tizenegy tanítvány kapcsán (28,17). A kifejezés két dolog közötti hezitálást jelent.⁶¹⁰ Péter, noha látja és hallja Jézust, akinek a hatalmát többször megtapasztalta már, s noha saját maga is jár a tó felszínén, mégis látva a szelet, elbizonytalanodik. Az Úr ezt a bizalmatlanságot rója fel neki, ezzel is ösztönözni kívánva őt, hogy még jobban hagyatkozzon rá.⁶¹¹ Pétert, helytelen tette ellenére, Jézus nem hagyja magára: mellette marad, kezével megfogja őt. Az apostol elbizonytalanodása és kicsinyhitűsége nem töri meg a közöttük fennálló szoros kapcsolatot, hiszen nem külön-külön, hanem közösen szállnak be a bárkába, ahogy az „ἀναβάτων αὐτῶν” többes számú genitivus absolutus szerkezet is mutatja (14,32). Péter, aki Jézusra tekintve egyedül lépett ki a hajóból, most vele együtt tér oda vissza a rendkívüli élmény, és Mestere megrovásának tapasztalatával. Máté rövid megállapítása, mely szerint megváltozott az időjárás, azaz elállt a szél (14,32), egyrészt kifejezi az apostolban végbement változást, akire minden bizonnyal nagy hatást gyakorolt ez az esemény, másrészt pedig feltárja Jézus erejét, aki képes megszüntetni a szelet, mely a bárka haladását gátolta (14,24), illetve Pétert elbizonytalanította (14,30).

A perikópát záró versben az evangélista nem említi meg külön Pétert, hanem a tanítványokat ismét közösen ábrázolja, akik a bárkában újra Jézussal együtt vannak. A tapasztaltak hatására most már nem kísértetnek vélik Mesterüket, hanem Isten Fiának vallják meg őt, amelyet a leborulás imádó gesztusával, illetve az „ἀληθῶς” adverbiummal

⁶⁰⁹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 321.

⁶¹⁰ Vö. CAIROLI, M., *La “poca fede” nel Vangelo di Matteo. Uno studio esegetico-teologico* (AnBib 156), Roma 2005. 121. MONTANARI, F., *Vocabolario della lingua greca*, Torino 2006. 575.

⁶¹¹ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 347.

nyomatékosítanak, amit még a szokatlan szórendű „θεοῦ υἱός” szókapcsolat is élénkebbé tesz (14,33).⁶¹² Noha a kóruszerű hitvallásban Máté nem nevezi meg külön Pétert, mégis az előző versek részletes kifejtése által sejteti, hogy neki ebben nagy szerepe van. Hiszen az ő Jézus szavába vetett kezdeti bizalma, vízen járása, kételkedése, illetve megmenekülése nemcsak rá, hanem társaira is hatott. Az apostol rendkívüli tapasztalata tehát nem csupán őt juttatta el erre a hitvallásra, hanem a többieket is. Jézust most nem Úrnak nevezik, mint ahogy Péter ismételten tette (14,28.30), hanem Isten Fiának, amely Jézus identitását az Atyjával való kapcsolatában ragadja meg. Így elmondhatjuk, hogy ez „megelőlegezi Péter primátusát, mert a többi tanítvány egyedül vele együtt és >Péter bárkájában< ismeri fel Jézust mint >Isten Fiát<, vagyis jutnak el a hitre: imádják és megvallják Jézust az ő mély identitásában”.⁶¹³ Az apostolok valószínűleg még nem értik igazán, hogy ez mit jelent, de leborulásuk és patetikus szavaik nem csak félelmüket, hanem a hitben való bizonyos fejlődésüket is kifejezik, hiszen a bibliai hagyományban az imádás gesztusa egyedül Istennek jár.⁶¹⁴

Megállapíthatjuk tehát, hogy az eddigiekhez képest,⁶¹⁵ ebben a perikópában részletesebben festi meg Péter alakját az evangélista, hiszen evangéliumában itt szólal meg először az apostol (14,28.30). Lelkesedése, kezdeményező készsége, hite kiemeli őt a többiek közül.⁶¹⁶ Egyedül ő folytat párbeszédet Jézussal, neki adja meg a Mester a vízen járás lehetőségét, így ugyanazt a rendkívüli tettet hajthatja végre, mint Jézus. Őt fogja meg egyedül az Úr, hogy kimentse a hullámok közül, illetve külön neki szól a megrovás. Mivel Péter már közvetlenül megtapasztalta anyósának meggyógyítása kapcsán Jézus hatalmát (8,15), ő az egyedüli a többiek közül, aki miután Mestere hívja, ki mer lépni a bárkából. Tehát e csodának társaitól eltérően nem csak szemlélőjévé, hanem szereplőjévé is válik.⁶¹⁷ Máté, mint láttuk, azonos kifejezéseket is használ Jézus és Péter kapcsán,⁶¹⁸ ami által szintén hangsúlyozza az apostol kiemelkedő helyzetét a Tizenkettő közül, illetve szoros kapcsolatát Mesterével. Pétert szeretete, lelkesedése, hűsége fűzi Jézushoz.

Ugyanakkor Máté érzékelteti, hogy Péter tagja marad a tanítványok közösségének. Ugyanabban a bárkában foglal helyet, ő is velük együtt küzd a széllel, s ijed meg a vízen

⁶¹² Általában a nominativus névelővel (16,16; 26,63) vagy névelő nélkül (4,3.6; 27,40) megelőzi a névelős genitívust. Vö. CAIROLI, M., *La “poca fede”*, 124.

⁶¹³ “anticipa il primato di Pietro, perché solo insieme e nella > barca di Pietro < gli altri discepoli riconoscono Gesù come >Figlio di Dio<, cioè giungono alla fede: adorano e confessano Gesù nella sua identità profonda”: MAZZEO, M., *Pietro*, 108.

⁶¹⁴ Ter 18,2; 24,48; Kiv 4,31; MTörv 26,10; Zsolt 72,11; Iz 27,13; Mt 4,10.

⁶¹⁵ 4,18; 8,14; 10,2.

⁶¹⁶ Vö. WIARDA, T., *Peter in the Gospels*, 92.

⁶¹⁷ Vö. PANCERA, M., *San Pietro*, 51.

⁶¹⁸ „εἶπεν” (14,28-29); „ἦλθεν πρὸς” (14,25.29); „αὐτῶν” (14,28.31); „περιπατῶν ἐπὶ τὴν θάλασσαν /.../ περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα” (14,25.29).

közeledő Jézust megpillantva. A tó felszínén való járás után szintén a hajóba tér vissza, ahol ő is velük közösen leborulva vallja meg hitét Isten Fiában.

Az evangélista realizisztikusan mutatja be az apostol jellemét és magatartását. Pozitív tulajdonságai mellett nem hallgatja el gyengéit sem. Péter Jézus szavába vetett bizalmához kicsinyhitűsége párosul, ami miatt az Úr kérdően megrója őt. Noha elismeri Mestere hatalmát, mégis hamar, a nehézségeket látva, elbizonytalanodik. Félelme meggyengíti bizalmát, olyannyira, hogy süllyedni kezd. Ez a fizikai elmerülés szimbolikus is egyben: hitében való megbicsaklását is kifejezi. Lelkesedik Jézus iránt, de még nem bízik feltétel nélkül benne, hiszen jelet kér tőle.

Továbbá e szakaszban Péter alakjában Máté a hívő ember prototípusát is ábrázolja, akinek vonásaival valamelyest minden keresztény azonosulhat, felismerheti magát a süllyedő és a Mester által megmentett apostolban.⁶¹⁹ Péter vízen való járása és tapasztalata így a hívő ember útjának és életének jelképévé válik, amelyben a félelem és a kicsinyhitűség az Úr iránti bizalommal és szeretettel párosul. Péter Jézus felé intézett kiáltásában az evangélista rámutat arra, hogy az ember a saját gyengeségében és kudarcában tapasztalhatja meg az Úrtól való függését. Péter egyedül gyenge, de Jézussal együtt nagy dolgokat tud véghezvinni. Vagyis Máté e perikópával, s különösen az első apostol alakjával bátorítani kívánja közösségét, amely szintén megtapasztalhatott különféle hitbeli, egzisztenciális megpróbáltatásokat. Reményt akar adni nekik: szüntelenül bízzanak az Úrban, tőle várják a segítséget, hiszen ő mindig egyházával marad, s ahogy Péter is számíthatott segítségére, úgy ők is.

2.2.3.2. Mt 16,17-19: Jézus ígérete Péternek

Ez a rövid epizód az egyik legjelentősebb péteri szakasz Máténál, mely sajátos színezetet ad az evangélista Péter-képének. Egyedülálló kijelentések fogalmazódnak meg benne az apostol személye és küldetése kapcsán. Ezért is tárgyaljuk most külön, részben elválasztva a közvetlen szövegkörnyezetétől (16,13-16.20), amiről korábban már szóltunk.

⁶¹⁹ Vö. DSCHULNIGG, P., *Gestalt und Funktion*, 165. Uő., *Petrus im Neuen Testament*, 38. KNOCH, O., *Petrus im Neuen Testament*, in MACCARRONE, M. (ed.), *Il primato del vescovo di Roma nel primo millennio. Ricerche e testimonianze* (Atti del symposium storico-teologico, Roma 9-13 ottobre 1989. Atti e Documenti IV), Città del Vaticano 1991. 29.

Fordítás

17. Feelve Jézus mondta neki: „Boldog vagy, Simon, Jónás fia, mert test és vér nem nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én Atyám, a mennyekben lévő.

18. És én viszont mondom neked: te Péter vagy, és erre a sziklára fogom építeni az egyházamat, és az alvilág kapui sem fogják legyőzni.

19. Neked fogom adni a mennyek királyságának a kulcsait, és amit megkötsz a földön, megkötött lesz a mennyekben, és amit feloldasz a földön, feloldott lesz a mennyekben.”

Behatárolás

A szakasz beágyazódik a 16,13-16,20 versek közé: helyszíne és ideje, s két szereplője: Jézus és Péter is ugyanaz, akik az előbbi versekben is főszereplőként jelennek meg. Ugyanakkor e versekben nem említi meg a szerző a többi tanítványt, akik így a háttérben maradnak, s a figyelem Jézus szavai által Péterre terelődik, aki a 16. versben egyedül válaszol Mestere második kérdésére. Jézus ígéretei új témát nyitnak a kerettörténeten belül: most nem az ő identitásáról, hanem Péter küldetéséről és az egyházban betöltött szerepéről van szó. Így a 17-19. versek, habár szervesen kapcsolódnak a 16,13-16,20 versekhez, mégis egy külön egységnek tekinthetők.

Szövegkritika

A 16,17. versben Simon származását illetően a „Βαριωνᾶ” olvasatnak, „βαρ Ιωνᾶ” változata jelenik meg egyes, viszonylag későbbi szövegtanúknál.⁶²⁰ Ezért mi az előbbit fogadjuk el, amelyet a Nestle-Aland Biblia-kiadás is javasol.⁶²¹

A 16,19. versben a „δῶσω σοι” szókapcsolatnak három variációja maradt fenn: 1. „καὶ δῶσω σοι”;⁶²² 2. „δῶσω δε σοι”;⁶²³ 3. „σοι δῶσω”.⁶²⁴ Mindezek ellenére mi a „δῶσω σοι” olvasatot részesítjük előnyben, amely a legfontosabb tanúknál is megtalálható.⁶²⁵ De fontos

⁶²⁰ L, Γ, f^{1,13}, 33, 565, 700, 892, 1241, 1424, sok kézirat.

⁶²¹ NESTLE, E. E. – ALAND, B. K. – KARAVIDOPOULOS, J. – MARTINI, C. M. – METZGER, B. M. (ed.), *Novum Testamentum graece*.

⁶²² B², C^{*.3}, W, f¹³, sok egyéb koiné kézirat, sy^h, bo^{pt}, Eus.

⁶²³ Θ, 0281, 1424, kevés kézirat, sa^{mss}.

⁶²⁴ D, ff¹.

⁶²⁵ N, B*, C², f¹, kevés kézirat, sa^{ms}, mae.

megállapítanunk, hogy az összes változat megegyezik abban a tényben, hogy a „δῶσω” ige obiectum indirectuma a „σοι” névmás, amely kétségtelenül nyomatékosan Péterre vonatkozik.

Továbbá ugyanebben a versben a többes számú „κλειδας” alak helyett, néhány kézirat az egyes számban álló „κλεις” variációt tartalmazza.⁶²⁶ Mivel az előbbi többek között a Sínai és a Vatikáni Kódexek eredeti példányaiban is megtalálható,⁶²⁷ ezért ezt tartjuk mi is a mátéi szövegnek.

Szinoptikus összehasonlítás

A 16,17-19 verseknek, mint már említettük nincsen szinoptikus párhuzama: sajátosan mátéi szakasz.

Szerkezet

Ez a három vers Jézus Péter hitvallására (16,16) adott válaszát fejti ki részletesebben, melyet a 16,17a versben vezet be az evangélista. Ezt követően Jézus kijelenti, hogy az apostol vallomása nem emberektől származik, hanem az Atya kinyilatkoztatásának a gyümölcse (16,17b). Ezután megváltoztatva az apostol nevét (16,18a) kiemelkedő szerepet ígér neki az egyházban (16,18b), illetve átadja neki a mennyek országának kulcsait (16,19a) s az oldás-kötés hatalmát (16,19bc). A kijelentések és az ígéretek között szoros kapcsolatot teremt az a tény, hogy Péterhez címezve a Mester beszél végig.

Elemzés

A kutatók többsége szerint a 16,17-19 versek nem közvetlenül Jézustól erednek, hanem Máté alkotta meg őket: bennük a Kr. u. I. század keresztényeinek reflektálása mutatkozik meg.⁶²⁸ Természetesen elképzelhető ennek ellenére az is, hogy közvetlenül

⁶²⁶ $\aleph^2$, B², C, D, f^{1.13}, 33, sok egyéb koiné kézirat.

⁶²⁷ $\aleph^*$, B^{*}, L, W, Θ , 0281, 579, kevés kézirat.

⁶²⁸ Vö. CROSBY, M. H., *Rethinking a Key Biblical Text and Catholic Church Governance*, in BTB 38 (2008) 37.39. KOCSIS I., *Péter alakja és szolgálata az Újszövetség tanúságtételében*, in *Az üdvösség ígéje. Újszövetségi tanulmányok*, Budapest 2013. 200. PESCH, R., *I fondamenti biblici*, 43-48.

Jézusra vezethetők vissza: egyesek a szenvedéstörténetbe,⁶²⁹ mások a húsvét utáni egy megjelenés epizódjába helyezik a szakasz eredeti hátterét.⁶³⁰ Ez utóbbi választ adhat arra is, hogy Máté Márktól (Mk 16,7) és Lukácstól (Lk 24,34) eltérően miért nem beszél külön a feltámadt Jézus és Péter találkozásáról. Ezen kívül, mint további lehetőség, nem zárható ki az evangélista által felvázolt helyszín és szituáció sem.⁶³¹

A szakaszban egyes kifejezések és képek szemita jellegzetességeket mutatnak,⁶³² amelyek származhatnak egy régi arám forrásból, melyből maga Máté is meríthetett.⁶³³ Egy másik hipotézis szerint pedig az antióchiai keresztény közösség, amely számára Péter alakja nagyon fontos volt, őrzött meg egyes sajátos epizódokat az apostolról, amivel később itt találkozott az evangélista.⁶³⁴

Továbbá a Mt 16,18a vershez kapcsolódóan találunk párhuzamot a Mk 3,16 és a Jn 1,42 versekben, a Mt 16,19bc vershez pedig a Mt 18,18 és a Jn 20,23 versekben. A 16,17-ben található mátéi sajátosságok⁶³⁵ viszont arra engednek következtetni, hogy ez a vers az evangélistától származik, hasonlóan a 16,19a-hoz.⁶³⁶

Noha nehéz megállapítani a Máté előtti hagyomány pontos eredetét, mégis azt állíthatjuk, hogy a 16,17-19 szakasz a maga végső formájában az evangélista alkotása, aki Jézusra visszavezethető, régi hagyományokat is felhasznált saját teológiai szándéka szerint formálva azokat. A továbbiakban a perikópát a maga végső formájában kívánjuk elemezni.

Jézus szavait Máté ugyanúgy vezeti be, mint Péterét: „ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν” (16,16) - „ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν” (16,17), ami által egyrészt nyomatékosítja az apostol kijelentésének súlyát, másrészt pedig Jézussal való szorosabb kapcsolatát. Továbbá, eltérően a tanítványok közös (16,14) s Péter egyéni (16,16) válaszáól, itt használja az „αὐτῷ” obiectum indirectumot (16,17), hangsúlyozva ezáltal, hogy Jézus nem a Tizenkettőnek (16,15), hanem csak Simonnak válaszol. Az epizód eddigi beszédei közül (16,13-16) Jézus e beszéde a leghosszabb (16,17b-19), mely jelzi mondanivalójának ünnepélyes voltát és jelentőségét.

⁶²⁹ Vö. CULLMANN, O., *Petrus*, 206.238.

⁶³⁰ Vö. BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento*, 104. MUSSNER, F., *Petrus und Paulus*, 72.

⁶³¹ Vö. HAAG, H., *Péter apostol*, in *Bibliai Lexikon*, Budapest 1989. 1480.

⁶³² Kifejezések: „βαρὶωνά” (16,17); „σὰρξ καὶ αἷμα” (16,17); „πύλαι ἔδου” (16,18). Képek: a szikla mint alap (16,18); megkötni – oldani (16,19).

⁶³³ Vö. CULLMANN, O., *Petrus*, 208. Uő., *Πέτρος, Κηφας*, in *TDNT*, VI. 106. HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Matthew*, 250.

⁶³⁴ Vö. CIPRIANI, S., *La figura di Pietro*, 43.

⁶³⁵ Az „ἀποκριθεὶς δέ” + alany; az „εἶπεν” ige dativusszal, a „ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς” és a 11,25-27 versekkel való kapcsolat.

⁶³⁶ Vö. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 454-455.

Jézus az apostolt Simonnak szólítja meg (16,17), mely a zsidóság körében elterjedt névnek számított.⁶³⁷ A nevet eddig Máté leíró elbeszélésben említette meg,⁶³⁸ most viszont Jézus szavaiként közli. Itt fordul tehát az Úr Péterhez először így, mely még egyszer megismétlődik az evangéliumban (17,25). A vocativus alkalmazása és a néven nevezés élénkebbé s bensőségesebbé teszi a jelenetet Jézus és tanítványa között, aki itt az egyetlen a Tizenkettőből, akit így szólít meg külön, név szerint maga a Mester.

Máté beszámol továbbá arról, hogy a Simon névhez a „Βαριωνᾶ” nevet is hozzáfűzi Jézus, amit különlegessé tesz az a tény, hogy egy, az Újszövetségen belüli, hapax legomenonról van szó. A kifejezést többféleképpen értelmezhetjük. Mint korábban említettük egyes szövegtekstusok külön választva a szót „Βὰρ Ἰωνᾶ”-t, vagyis „Jónás fiát” olvasnak, ami azt sugallja, hogy Péter apja egy bizonyos Jónás volt, amire viszont nem találunk utalást a zsidó irodalomban.⁶³⁹ János evangélista viszont Jánosnak nevezi az apostol édesapját (Jn 1,42; 21,15). Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy az arám „Βαριωνᾶ” kifejezés a negyedik evangélium által használt görög „Ἰωάννου” (Jn 1,42; 21,15) szó alternatív formája.⁶⁴⁰ Diebner viszont szimbolikus jelentést tulajdonít e kifejezésnek, mely szerint Péter Jónás próféta fia olyan értelemben, hogy az Atya kinyilatkoztatása által (16,17c) ő felismeri, hogy Jónás jele (12,38-41) Jézus feltámadásában fog beteljesülni.⁶⁴¹ Ez utóbbi értelmezés érdekes, de nehézkesnek tűnik, hiszen ha Péter valóban felismerte, hogy Jézusnak szenvednie kell, de fel fog támadni, aminek szimbóluma Jónás alakja, akkor miért utasítja el közvetlenül az epizód után Jézus jövődőlését a Messiás sorsáról (16,21-22). Továbbá nem biztos, hogy Máté közössége könnyen felfedezte volna Jónás és Péter esetleges jelképes kapcsolatát. Így több mint valószínű, hogy az evangélista ezzel a kifejezéssel is, hasonlóan a „σὰρξ καὶ αἷμα” (16,17) szókapcsolathoz egyszerűen az apostol emberi voltát kívánja érzékeltetni, akinek, mint minden embernek, van egy apja, akit talán Jónásnak hívtak.

Jézus első szava külön Péterhez a „μακάριος” (16,17) melléknév, így az apostol a Mester által boldognak mondott személyek csoportjába lép.⁶⁴² Egy másik alkalommal Jézus a többi tanítványt is boldognak nevezi, mert láthatják és hallhatják őt (13,16-17). Az itt előforduló makarizmus viszont egyedülálló az evangéliumban, hiszen a Mester egyes szám második személyben fordul Simonhoz, ami által kiemeli az apostolt a Tizenkettő közül. Ő

⁶³⁷ Vö. BOCKMUEHL, M., *Simon Peter's Names in Jewish Sources*, in *JJS* 55 (2004) 60.

⁶³⁸ 4,18; 10,2; 16,16.

⁶³⁹ Vö. BOCKMUEHL, M., *Simon Peter's Names*, 63.

⁶⁴⁰ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 469.

⁶⁴¹ Vö. DIEBNER, B. J., *Glücklich bist du, Simon, Sohn des Jona (Mt 16,17). Anmerkungen zum 'Vaternahmen' des Apostel- Fürsten*, in *DBAT* 29 (1998) 211.213.

⁶⁴² 5,3-11; 11,6; 13,16; 24,46.

nem azért boldog, mert tett valamit (5,3-11; 24,46), hanem mert ő a letéteményese az Atya kinyilatkoztatásának.

A „σὰρξ καὶ αἷμα” és a „ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς” (16,17) kifejezések közötti ellentét hangsúlyozza e kinyilatkoztatás egyedülálló voltát. Az előbbi szókapcsolat az embert, illetve annak törékenységét, gyengeségét mutatja.⁶⁴³ Tehát az apostol előbbi hitvallása (16,16) nem emberi kutatás vagy tanítás eredménye, hanem kizárólagosan az Atya tettének gyümölcse,⁶⁴⁴ aki ismeri a Fiút (11,27) és akinek úgy tetszett, hogy Péternek tárja fel különleges módon Jézus mibenlétét, ahogy az „ἀποκαλύπτω” (16,17) ige is jól jelzi. Mindez Simonnal nem érdemei miatt történik, hanem ajándékba kapja Istentől, aki teljesebben akarta megismertetni vele a Fiát. Míg Máté korábban utal az Atya kinyilatkoztatásának obiectum directumára („αὐτά” - 11,25), addig itt nem. Ennek ellenére sejthető, hogy Jézusról szóló igazságokról van szó. Azt fedi fel a tanítvány előtt, hogy kicsoda Jézus, s ezért tudja Péter megadni a helyes és teljes választ Mestere kérdésére. Viszont valószínűleg a Messiás sorsát nem ismerteti vele, ezt támasztja alá egyrészt a szakaszt követő epizód Péter megrovásáról, másrészt pedig az a tény, hogy Jézus ezután kezd el beszélni húsvéti sorsáról.⁶⁴⁵

Ezáltal, ünnepélyes és emelkedett hangnemben, az evangélista egy nagyobb távlatba helyezi el az apostol alakját: Péter szavainak háttérében az Atya feltáró tette áll. S ebbe az összefüggésbe illeszkedik be a Mester Péternek mondott válasza, illetve ez alapján értelmeződik az első tanítvány személye s küldetése is.

Ez a patetikus hangvétel folytatódik tovább Jézus beszédében, aki az Atyához hasonlóan, mint kinyilatkoztató, hatalommal fordul Simonhoz, amit a „κἀγώ” (16,18) összevont kifejezés is érzékeltet. A személyes névmások halmozásával⁶⁴⁶ Máté a Mester és első tanítványa közti személyes, bensőséges kapcsolatra is rávilágít. Jézus e szavai tehát egyrészt a kinyilatkoztatás tekintélyével, másrészt pedig a meghitt barátság légkörében hangzanak el. A tanítványnak a Jézusról szóló hitvallására (16,16) az Úr az apostol személyével kapcsolatos kijelentéssel válaszol (16,18). Péter az Atyától indítatva megvallja Mestere identitását Krisztusnak és Isten Fiának nevezve őt, aki pedig elismeri a tanítvány jelentőségét a Péter nevet adva neki. E két állítás szoros összetartozását hangsúlyozza az

⁶⁴³ Sír 14,18; 1Kor 15,50; Gal 1,16. Vö. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 192. MEYER, R., *σὰρξ, σαρκικός, σάρκινος*, in *TDNT*, VII. 116.

⁶⁴⁴ Vö. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 192. MUSSNER, F., *Petrus und Paulus*, 19.

⁶⁴⁵ 16,21; 17,22-23; 20,17-19.

⁶⁴⁶ *κἀγώ /ἐγώ/, σοί, σύ, μου.*

evangélista az azonos „σὺ εἶ” (16.16.18) kapcsolattal is. Simon tehát megkapja igazi identitását Mesterétől, mely meghatározó esemény lesz életében.⁶⁴⁷

Jézus egyedül itt nevezi Máténál Péternek az apostolt (16,18), hiszen máskor Simonnak hívja őt (16,17; 17,25). Az Úr beszédében névelő nélkül, állítmányi helyzetben csak itt fordul elő a „Πέτρος” tulajdonnév ebben az evangéliumban, ami szintén jelzi a kijelentés súlyát. Jézus Simon nevét Péterre változtatja. A Bibliában az Isten részéről végrehajtott névváltoztatás az adott személy új hivatását, szerepét fejezi ki.⁶⁴⁸ Máténál is elsősorban az Úr részéről történő kiválasztást és ígéretet jelzi az apostol irányába.⁶⁴⁹ Míg Márk a 12 apostol kiválasztásához (Mk 3,16), János pedig a tanítvány és Jézus első találkozásához (Jn 1,42), addig Máté a Fülöp Cezáreája-beli epizódhoz kapcsolja ezt az eseményt, hangsúlyozva ezáltal az Atya kinyilatkoztatása, Péter hitvallása és a névváltoztatás közti mély összefüggést. Míg, amint láthattuk, Márk csupán közli a névadás tényét (Mk 3,16), addig Máténál – Jánoshoz hasonlóan (Jn 1,42) - Jézus maga mondja ezt. Továbbá Máténál – Márktól eltérően, és Jánoshoz képest pedig bővebben – nemcsak névadásról, hanem a név megmagyarázásáról is szó esik,⁶⁵⁰ vagyis hogy mi célból kapja az első tanítvány az új nevet.

A „Πέτρος” név nem létezett személynévként a Krisztus előtti időben, először a keresztények használták az első századtól.⁶⁵¹ A „Κηφᾶς” a Jézus által valószínűleg alkalmazott arám „כפא” kifejezésnek a görögre átírt változata, amely megfelel a „Πέτρος” - nak. Továbbá a „πέτρα” görögül nemcsak követ, hanem sziklát is jelent.⁶⁵² Hasonlóan az arám „כפא” különböző qumráni szövegekben olyan valamit is kifejez, amire egy épületet lehet építeni.⁶⁵³ Míg arámul a szójáték két tagja azonos, addig a görögben a nemek változásával, az alakok enyhén módosulnak, de felismerhető marad a szójáték.⁶⁵⁴ Illetve meg kell említenünk, hogy Jézus nem a „λίθος” kifejezést használja az apostolra, ami kavicsot, kődarabot jelent,⁶⁵⁵ hanem a „szikla” („Πέτρος” – 16,18) nevet, amire az egyházát építeni fogja („ἐπὶ ταύτῃ τῇ

⁶⁴⁷ Vö. MARTINI, C. M., *Le confessioni di Pietro*, 46-47.

⁶⁴⁸ Ter 17,5.15; 32,29.

⁶⁴⁹ Vö. HENGEL, M., *Der unterschätzte Petrus*, 41.

⁶⁵⁰ Vö. CULLMANN, O., *Petrus*, 198.

⁶⁵¹ Vö. CARAGOUNIS, C. C., *Peter and the Rock* 24. LAMPE, P., *Das Spiel mit dem Petrusnamen- Matt XVI.18*, in *NTS* 25 (1979) 228.

⁶⁵² Vö. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 192. MONTANARI, F., *Vocabolario della lingua greca*, 1667.

⁶⁵³ Vö. FITZMYER, J. A., *The Meaning of the Aramaic Noun כפא/כפא in the First Century and its Significance for the Interpretation of Gospel Passages*, in CHIU, J. E. A. – MANZI, F. – URSO, F. – ESTRADA, C. Z. (ed.), <<Il Verbo di Dio è vivo>> (Studi sul Nuovo Testamento in onore del Cardinale Albert Vanhoye, S.I. AnBib CLXV), Roma 2007. 43.

⁶⁵⁴ „כפא”: a személynév és az, amire az egyház épül; „Πέτρος”: (hímnemű), az apostol neve - „πέτρα”: (nőnemű), amire az egyház épül. Vö. CULLMANN, O., *Petrus*, 207.

⁶⁵⁵ Vö. MONTANARI, F., *Vocabolario della lingua greca*, 1259.

πέτρα” - 16,18).⁶⁵⁶ Az arám „כפא” terminus görögre való lefordítása mutatja azt is, hogy a keresztény közösség az evangélistával együtt tisztában volt e név jelentésével, illetve annak fontos szerepével, amit meg kívántak őrizni.⁶⁵⁷

Az Ószövetség többször nevezi Istent sziklának, ami kifejezi erejét, kizárólagos voltát, hogy népe bízhat benne, hiszen ő a szilárd, örök pont számukra.⁶⁵⁸ De mit jelent, hogy Jézus most egy embert: első tanítványát nevezi Péternek, azaz sziklának? Ezzel kapcsolatban az évszázadok során több magyarázat alakult ki. Az egyházatyák közül egyesek az apostol hitét, illetve hitvallását tartják a sziklának,⁶⁵⁹ mások viszont Péter személyére helyezik a hangsúlyt.⁶⁶⁰ Továbbá vannak közülük, akik Simon személyét és hitét vélik annak a szilárd alapnak, amire Jézus építi egyházát.⁶⁶¹ A későbbiekben, elsősorban a protestáns – mindenekelőtt Luther, Kálvin, Zwingli - és az ortodox magyarázatok nagy része Péternek az Isten Fiába vetett hitét emelik ki, amelyre, véleményük szerint épül az egyház.⁶⁶²

Azokkal az értelmezésekkel kapcsolatban, melyek azt tartják, hogy csak az apostol hitére építi Jézus a közösségét, azt valljuk, hogy egy ember hitét nem lehet csupán önmagában szemlélni, elvonatkoztatva a személytől. Vagyis a hitet nem szerencsés szétválasztani a hívő embertől: Péter személyét és hitét együtt kell szemlélni. Tehát az Úr az egyházat Péter személyére alapozta, mert „Πέτρος” a „πέτρα”.⁶⁶³ Mára már ebben széleskörű egyetértés alakult ki nem csak a katolikus, hanem a protestáns egzegéták körében is, hiszen a névadás, a jézusi ígéret nem csupán az apostol hitének, hanem Péter egész személyének szól (amelybe természetesen a tanítvány hite is beletartozik).⁶⁶⁴

⁶⁵⁶ Vö. FITZMYER, J. A., *The Meaning of the Aramaic Noun*, 41.

⁶⁵⁷ Vö. HENGEL, M., *Der unterschätzte Petrus*, 35. PANCERA, M., *San Pietro*, 12-13.

⁶⁵⁸ „כפא”: MTörv 32,18; 1Sám 2,2; Zsolt 18,3.47; 71,3; 95,1; Iz 26,4; „כפא”: 2Sám 22,2; Zsolt 18,3; 71,3

⁶⁵⁹ **Origenes**: mindazok, akik hisznek és megvallják az apostol hitvallását, megkapják a szikla és a Péter nevet. Vagyis Péter hitvallása a szikla. Vö. AQUINÓI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 488-489. **Szent Krizosztom**: Vö. AQUINÓI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 487. **Alexandriai Szent Cirill**: Vö. PELLEGRINO, M., *La fede di Pietro secondo i padri della Chiesa*, in *Petrus et Paulus Martyres* (Commemorazione del XIX centenario del martirio degli apostoli Pietro e Paolo), Milano 1969. 27.

⁶⁶⁰ **Tertullianus, Szent Ciprián**: Vö. RIMOLDI, A., *Titoli petrini*, 503.505.

⁶⁶¹ **Szent Ambrus, Szent Ágoston, Nagy Szent Bazil és Nazianzi Szent Gergely**: Vö. RIMOLDI, A., *Titoli petrini*, 508-509.514.

⁶⁶² Vö. BOLYKI J., *Péter személye és szerepe az egyházban*, in *Theologiai Szemle* 34 (1991) 195. CARAGOUNIS, C. C., *Peter and the Rock*, 109.113.119. CULLMANN, O., *Petrus*, 181. KARAVIDOPOULOS, J., *Peter in the NT church*, in *ThD* 44 (1997) 150.

⁶⁶³ Vö. CULMANN, O., *πέτρα*, in *TDNT*, VI. 99.

⁶⁶⁴ Vö. UÖ., *Petrus*, 231-232. DSCHULNIGG, P., *Gestalt und Funktion*, 167.179. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 192. KINGSBURY, J. D., *The Figure of Peter in Matthew's Gospel*, 76. MAIER, G., *Die Kirche im Matthäusevangelium: hermeneutische Analyse der gegenwärtigen Debatte über das Petrus-Wort Mt 16,17-19*, in THIEDE, C. – P. (ed.), *Das Petrusbild in der neueren Forschung*, Wuppertal 1987. 182.

Szent Ágostonnak egy másik magyarázata kapcsán, mely szerint Krisztus maga a szikla és nem egyedül Péter,⁶⁶⁵ azt kívánjuk megjegyezni, hogy a perikópa Jézusról nem beszél mint szikláról („πέτρα”), hanem a Mester maga mondja ezt Simonnak, Simonról. Míg egyes újszövetségi iratok a „πέτρα” szót,⁶⁶⁶ addig Máté a „λίθος” (21,42.44) kifejezést alkalmazza Jézusra mint az építőktől elvetett kőre. Vagyis az evangélista szóhasználatában Péter az egyház sziklája, természetesen azt is figyelembe véve, hogy mindez Jézustól ered, vagyis az apostol szikla-léte Mesterén nyugszik. Az első tanítvány tehát Urától függ ebben a szerepében is.⁶⁶⁷

R. Pesch Péter alakját Ábrahámhoz hozza kapcsolatba, aki az a szikla, melyből Izraelt kivágták (Iz 51,1-2): „Amint Izraelt Ábrahámra alapították (...) ugyanúgy Jézus egyháza, mint új Izrael, Péterre lett alapítva.”⁶⁶⁸ Továbbá P. Dschulnigg is megállapítja, hogy Isten népének történetében, mely Ábrahám meghívásával kezdődött, az apostol alakja egy új kezdet.⁶⁶⁹ E vélemények alapján, noha el kell ismernünk az Ábrahám és Péter közötti hasonlóságokat,⁶⁷⁰ mégsem tartjuk valószínűnek, hogy az evangélista Pétert mint új Ábrahámot kívánta volna ábrázolni. Az apostol nem a pátriárka helyettesítése, hanem bizonyos szempontból annak beteljesítője.

Egy további nézet szerint Péter a drágakő, mivel ő a Mester első tanítványa, vagyis a szónak nincs még egyháztani jelentősége.⁶⁷¹ De ez az álláspont, noha egy részigazságot hangsúlyoz, mely szerint az apostol valóban az első tanítvány (10,2), mégsem számol azzal, hogy a „πέτρα” – mint már említettük – nemcsak követ, hanem sziklát is jelent. Továbbá nehéz elképzelni, hogyan lehet az egyházat egy drágakőre építeni...

A fentebb felvázolt különféle megközelítések mutatják, hogy e verset sokan tanulmányozták, sokféleképpen magyarázták. A kereszténységben belül gyakran vitapont volt az elmúlt századokban, és részben manapság is. Viszont mára már egyetértésre jutottak a katolikusok és a protestáns felekezetek abban, hogy Péter az az alap, szikla, akit Jézus kiválasztott a Tizenkettő közül, s akire egyházát alapította. Az apostol személyének fontosságát illetően egyetért mindenki. A mai véleménykülönbség viszont főleg abban

⁶⁶⁵ Ugyanakkor Hippó püspöke azt is elfogadja, hogy Péter a szikla. Vö. AQUINÓI, SZ. T., *Catena Aurea*, I. 488.

⁶⁶⁶ Róm 9,33; 1Kor 10,4; 1Pét 2,8. A „λίθος” is megjelenik a „πέτρα” mellett a Róm 9,33 és az 1Pét 2,8 versekben.

⁶⁶⁷ Erre világít rá **Nagy Szent Leó** pápa is, aki szerint Péter Jézussal együtt az egyház köve és feje. Vö. RIMOLDI, A., *Titoli petrini*, 521.

⁶⁶⁸ „Come Israele era fondata su Abramo (...) allo stesso modo la chiesa di Gesù, quale nuovo Israele, è fondata su Pietro...”: PESCH, R., *I fondamenti biblici*, 40.

⁶⁶⁹ Vö. DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*, 41.

⁶⁷⁰ A „πέτρα” szó alkalmazása (Iz 51,1; Mt 16,18), a név megváltoztatása (Ter 17,5; Mt 16,18), az Úr személyre szóló kinyilatkoztatása (Ter 15,7.17-20; 18,1-15; Mt 16,17).

⁶⁷¹ Vö. GNILKA, J., *Pietro e Roma*, 182.

ragadható meg, hogy a protestáns egzegéták szerint Péter szikla-szerepe, illetve megismételhetetlen, egyszeri küldetése nem öröklődik át annak utódaira, vagyis a mátéi szövegből nem lehet levezetni a primátusi tisztséget.⁶⁷² Ellenben, mi katolikusok valljuk, hogy Péter és utódai is Jézus egyházának szikláját képezik:⁶⁷³ Jézus az apostolban annak utódait is látta implicite, hiszen az egyháznak nem csupán a kezdetekor, hanem minden korban szüksége van egy sziklára, amire támaszkodhat.⁶⁷⁴ Tehát Péter szerepe és küldetése öröklődik, hiszen az apostol jelen van utódaiban is: a római pápákban, általuk beszél és cselekszik.⁶⁷⁵

Talán a két álláspont közötti további közeledési lehetőséget abban fogalmazhatjuk meg, hogy Péter személyének kiemelkedő szerepe nem sérül, és nem csökken azáltal, hogy küldetése átöröklődik utódaira is. Sőt még inkább kidomborodik, hiszen az apostol maga az, aki a pápákban, a pápák által tevékenykedik a Szentlélek közreműködésével. Ezt megérthetjük jobban, ha arra gondolunk, hogy „egy épület alapját egyszer vetik meg, de annak statikus hatása állandó.”⁶⁷⁶ Vagyis Péter küldetését nem statikusan, az apostol haláláig tartóan kell csupán értelmeznünk, hanem dinamikusan. Ez azt is jelenti, hogy a péteri tisztséget nem elsősorban „Péter alatt”-ként, hanem „Péterrel”-ként kell szemlélnünk, ahogy XXIII. Szent János pápa is rámutatott.⁶⁷⁷

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy Jézus – nem választva el a hitvallást a személytől – sziklának nevezi Pétert, mivel ő az első tanítvány, akit a követésére meghívott (4,18; 10,2),⁶⁷⁸ továbbá mivel ő az első az apostolok között, aki a teljes igazságot megvallja Uráról, noha még nem tudja igazán, hogy szavai mit is jelentenek. Ugyanakkor, hogy miért éppen Simont választja ki Jézus, megmarad a kinyilatkoztató Atyának és a Fiúnak a titka. Az új név a tanítvány küldetését, egyházhoz való viszonyát hivatott kifejezni, ahogy Máté a továbbiakban még inkább kifejti.

Jézus ígéretében Péter, a szikla, alakja szorosan összekapcsolódik az egyházzal. Az „ἐκκλησία” (16,18) kifejezés itt fordul elő először Máténál, amely így még hangsúlyosabbá teszi az apostol személye és a keresztény közösség közötti összefüggést: Jézus és Péter nélkül nincs egyház, ahogy Szent Ambrus is megfogalmazza: „Ahol tehát Péter van, ott van az

⁶⁷² Vö. CULLMANN, O., *Petrus*, 233.235. HOFFMANN, P., *Der Petrus-Primat*, 113.

⁶⁷³ Vö. A Katolikus Egyház Katekizmusa, Budapest 1994. 881-882. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 194.

⁶⁷⁴ Vö. PANCERA, M., *San Pietro*, 13.

⁶⁷⁵ Így nyilatkozik **I. Damasus, I. Ince, I. Bonifác pápa** is. Továbbá **Nagy Szent Leó** pápa kapcsán a kalkedóniai zsinaton (451) mondták: „Péter beszélt Leó szája által.” Vö. RIMOLDI, A., *Titoli petrini*, 520.524.

⁶⁷⁶ „la base di un edificio si getta una volta sola, ma la sua azione statica è permanente”: PENNA, A., *San Pietro*, 54.

⁶⁷⁷ Vö. STOCK, A., *Is Matthew's Presentation of Peter ironic?*, in *BTB* 17 (1987) 68.

⁶⁷⁸ Vö. KINGSBURY, J. D., *The Figure of Peter in Matthew's Gospel*, 76.

egyház.”⁶⁷⁹ Noha vannak, akik megkérdőjelezik az „ἐκκλησία” szó jézusi eredetét, mégis úgy véljük, hogy az Úr használta ezt a kifejezést, aminek tartalmát valószínűleg az áthagyományozó keresztény közösség tovább gondolta, bővítette.⁶⁸⁰ Az evangélista a „μου” (16,18) személyes névmással jelzi, hogy az egyház nem egy idegen, külső valóság Jézustól, hanem az Úré: hozzá tartozik. Nem csupán egy helyi közösségre utal, mint a 18,17. versben, hanem a szónak egyetemes jelentése van: az egész egyházra vonatkozik,⁶⁸¹ amelyet Péterre mint sziklára alapoz az Úr.⁶⁸² E közösség mindenkit magába foglal, akik az első tanítványhoz hasonlóan, megvallják, hogy Jézus a Krisztus és az élő Isten Fia.⁶⁸³

Az evangélista a „ἄτη” mutató névmással és a „πέτρα” mondaton belüli kiemelt elhelyezésével kidomborítja a szikla jelentőségét. Mondhatjuk tehát, hogy Jézus, aki gyakran megfordult Simon házában (8,14-17; 17,25), most befogadja Pétert az ő „házába”: egyházába. S azt a küldetést adja neki, hogy közössége számára mindig sziklaalap legyen.⁶⁸⁴ A Mester és az apostol szoros, bensőséges kapcsolatát érzékelteti ezáltal is az evangélista: Jézus Simon Péterre, illetve őáltala építi házát, vagyis egyházát, és általa tanítja közösségét. Megállapíthatjuk, hogy „ez a maradandó szikla-szerep mindenekelőtt Jézus tanításának állandó és kompromisszum nélküli érvényre juttatásában áll minden olyan kísérlettel szemben, amely a tanítás elerőtlenítését és gyengítését célozza”.⁶⁸⁵

A szikla-kép mellett továbbá Máté a „πύλαι ᾗτου” (16,18) metafora segítségével fejti ki a péteri ígéret jelentőségét. A kapu mint pars pro toto a városra (Iz 38,10; Bölcs 16,13), a Hádész pedig a démonikus erőkre,⁶⁸⁶ illetve a halál otthonára, országára utal.⁶⁸⁷ Vagyis jelképesen a halál erejéről, hatalmáról van szó,⁶⁸⁸ amely veszélyezteti az egyházat, s amely a tévtanításokban, széthúzásokban, s a keresztényüldözésekben nyilvánul meg elsősorban. De Jézus éppen azt hangsúlyozza, hogy a Péterre alapított közösséget nem tudják legyőzni a sátánnak e támadásai. Így az apostol szikla-szerepe ebbe az időbeli távlatba elhelyezve még jobban kiemelkedik: ahogy a sziklára épült ház kiállja az időjárás viszontagságait (7,24-25),

⁶⁷⁹ „Ubi ergo Petrus ibi Ecclesia”: JÁKI SZ., *Az Ország kulcsai*, Budapest 1992. 74.

⁶⁸⁰ Vö. KOCSIS I., *Péter alakja és szolgálata*, 200. MERKLE, B. L., *The Meaning of 'Εκκλησία in Matthew 16:18 and 18:17*, in *BS* 167 (2010) 284-291.

⁶⁸¹ Vö. KOCSIS I., *Péter alakja és szolgálata*, 200.

⁶⁸² Vö. HENGEL, M., *Der unterschätzte Petrus*, 21. ZOLLI, E., *La confessione e il dramma di Pietro*, Roma 1964. 29.

⁶⁸³ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 372.

⁶⁸⁴ Vö. JÁKI SZ., ...*Erre a sziklára...*, Budapest 1991. 76.

⁶⁸⁵ „Diese bleibende Felsenfunktion besteht vor allem in der ständigen kompromißlosen Zurgeltungbringung der Lehre Jesu gegenüber allen Versuchen ihrer Erweichung und Abschwächung.”: MUSSNER, F., *Petrus und Paulus*, 21-22.

⁶⁸⁶ Vö. MARCUS, J., *The Gates of Hades and the Keys of the Kingdom (Matt 16:18-19)*, in *CBQ* 50 (1988) 445.

⁶⁸⁷ Vö. LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)*, 1/4. 463.

⁶⁸⁸ Vö. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 193.

úgy diadalmaskodik a péteri sziklán álló egyház az ellenséges erőkkel szemben. A „κατισχύω” (16,18) ige jövő idejű alakja eszkatologikus vonást is tartalmazhat, olyan értelemben, hogy az egyház végső győzelmére az eszkatonban kerül majd sor, vagyis a mennyek országának a teljes megvalósulásakor. De emellett már a jelenben is reményt jelenthetett ez az ígéret Máté közössége számára is, amelynek tagjait szintén érhatték hitük miatt megpróbáltatások. Így valószínűleg a „αὐτῆς” (16,18) névmás nem a Pétert jelképező sziklára („πέτρα”), hanem a mondatban hozzá közelebb álló egyházra („ἐκκλησία”) vonatkozik. Vagyis Jézus itt nem arról beszél, hogy az apostolnak nem kell meghalnia, hanem arról, hogy a rá alapított közösség nem fog megsemmisülni a történelem folyamán. Ezt az is alátámasztja, hogy Máté az evangéliumát Péter vértanúsága után írja.⁶⁸⁹

Jézus beszédének utolsó sorai szervesen kapcsolódnak az előzőekhez, amit az apostolra vonatkozó, megismételt obiectum indirectum („σοί” - 16,17-19), illetve az egyes szám első személyű, jövő idejű igealak is mutat („δώσω” - 16,19): az a Mester, aki Péterre fogja építeni egyházát, most további szimbólumokkal fejti ki, hogy ez a küldetés mit is jelent konkrétan a tanítvány számára. A kulcs a kapu képét juttatja eszünkbe, de nem a halálét (16,18), hanem azzal ellenkezőleg a mennyek országát (16,19a). A hatalomnak a jelképe a Szentírásban (Iz 22,22; Jel 1,18).⁶⁹⁰ a gondnokié, illetve a tanítóié.⁶⁹¹ Az apostol tekintélye abban ragadható meg, hogy a mennyek országának a kulcsairól van szó, amit egyedül neki ad át Jézus. Míg a farizeusok és az írástudók egy csoportját a Mester megrója, mivel azok bezárják az emberek előtt a mennyek országát (23,13), addig Péter mint a Krisztusba vetett hit tanúja, megnyitja az oda vezető utat azok előtt, akik elfogadják ezt a hitet. Tehát ennek tükrében Péter, mint a mennyország portása,⁶⁹² tekintélyét mindenekelőtt nem a mennyben, hanem itt a földön mint tanító hatalmat gyakorolja. Az általa megvallott helyes hit, aminek ő tanúja és biztosítója, nyitja meg a hívő emberek előtt a mennyek kapuját.⁶⁹³ Ilyen értelemben kulcs tehát az ő személye és hitvallása, amit Oscar Cullmann nyomán a következőképpen fogalmazhatunk meg: „Az úgynevezett kulcs-hatalom mondhatjuk a feltámadás emberi eszközévé teszi őt (Pétert). Őneki kell Isten népét a feltámadás birodalmába vezetnie.”⁶⁹⁴

⁶⁸⁹ Vö. MAZZEO, M., *Pietro*, 443-444.

⁶⁹⁰ Vö. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 193. ZOLLI, E., *La confessione*, 111.

⁶⁹¹ A gondnoki hatalom: Vö. DSCHULNIGG, P., *Gestalt und Funktion*, 168. A tanító hatalom: Vö. JÁKI SZ., *Az Ország kulcsai*, 41.

⁶⁹² Vö. **I. Bonifác és Nagy Szent Leó** pápa beszél így Péterről. Vö. RIMOLDI, A., *Titoli petrini*, 520-521.

⁶⁹³ Vö. GNILKA, J., *Pietro e Roma*, 145. KOCSIS I., *Péter alakja és szolgálata*, 201-202.

⁶⁹⁴ „Die sogenannte Schlüsselgewalt macht ihn sozusagen zum menschlichen Werkzeug der Auferstehung. Er soll das Gottesvolk in das Reich der Auferstehung führen”: CULLMANN, O., *Petrus*, 228-229.

A kulcsokhoz kapcsolódó, s azoknak a jelentőségét kiemelő „βασιλεία τῶν οὐρανῶν” (16,19) szókapcsolat Máté sajátos kifejezése.⁶⁹⁵ Jézus mint a mennyek országának a kinyilatkoztatója adja át Péternek az ország kulcsait. Az „ἐκκλησία” és a „βασιλεία τῶν οὐρανῶν” nem ugyanaz, noha szorosan összefüggnek egymással. Ahogyan az egyház Isten uralmának a jele itt a földön, mint azoknak a közössége, akik hisznek Krisztusban, úgy az apostol szolgálata is az ország tekintetében értelmezhető. Mint láttuk Péter feladata: tanúságtételével és tanításával segíteni és elvezetni az embereket a mennyek országa felé.

A kulcsok mellett az oldó és kötő hatalom képével fejezi ki Máté a választott tanítvány tekintélyét (16,19bc). A 16,19a és a 16,19bc versrészek közötti kapcsolatot mutatja a „καί” kötőszó. Mindkét metafora rámutat arra, hogy Péter küldetése a mennyek országának szolgálatában áll: hitvallásával - jelképesen mondva - megnyitja az eget a hívők számára (16,19a), s amit megköt vagy felold a földön, annak hatása a mennyben is megnyilvánul. A 16,19b illetve 16,19c versek nyelvtanilag azonos szerkesztésűek, csak a „δέω” és a „λύω” igékben térnek el. Ez az ismétlés ünnepibbé teszi Jézus kijelentését. A két feltételes mondat ebben a formában egy feltételezett helyzetre utal, amely esetlegesen vagy ismétlődően valósul meg.⁶⁹⁶ Vagyis, amit Péter megköt vagy megold a földön, az meg lesz kötve vagy oldva a mennyben is, ahogy az „ἐπὶ τῆς γῆς” (16,19bc) és az „ἐν τοῖς οὐρανοῖς” (16,19bc) megismételt, egymást kiegészítő kifejezések is nyomatékosítják.

Máté ezt a szimbólumot a rabbinikus szóhasználatból meríti, ami a rabbik tanítói és fegyelmi hatalmát, s hivatalát jelképezi. A megkötni a tiltást, megtiltást, az oldani pedig az engedélyezést fejezi ki.⁶⁹⁷ Továbbá arra utal, hogy az apostol értelmezi tekintélyével Isten akaratát,⁶⁹⁸ illetve mint egy „főrabbi” áll az egyház élén.⁶⁹⁹ Mindegyik felsorolt nézet megragad valamit az evangélista által alkalmazott kép gazdagságából: Péter az egyházban, mint annak vezetője, prédikál, kormányoz és tekintélyével értelmezi is Isten akaratát, mivel az Atya őneki nyilatkoztatta ki egyedülálló módon a Fiút. Tehát ennek a kinyilatkoztatásnak és Jézus ígéretének s megbízásának az erejéből tudja megállapítani az apostol, hogy Isten akaratát szerint mi a helyes, amit engedélyezni lehet, és mi a helytelen, amit pedig meg kell tiltani. Hasonlóan a kulcsok szimbólumához, ezt a tevékenységét sem a mennyben gyakorolja Simon, hanem a földön, aminek viszont következménye, hatása lesz a mennyben is, amit a perfectum

⁶⁹⁵ 32 alkalommal fordul elő Máténál; két helyet kivéve (3,2; 18,1) mindig Jézus használja beszédeiben.

⁶⁹⁶ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 371.4. EKEM, D., *Another look at the translation of Matthew 16,19*, in *BiTr* 55 (2004) 122.

⁶⁹⁷ Vö. BECKER, J., *Simon Petrus*, 86. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 193. KOCIS I., *Péter alakja és szolgálata*, 202. MAZZEO, M., *Pietro*, 114.

⁶⁹⁸ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 373.

⁶⁹⁹ Vö. DSCHULNIGG, P., *Gestalt und Funktion*, 169.

alak is kifejez („δεδεμένον”; „λελυμένον” - 16,19bc).⁷⁰⁰ Vagyis e küldetésnek nem Péter a forrása, hanem a kinyilatkoztató Atya és Jézus, akiktől a tanítvány ezt a hatalmat kapja, ahogy a két *passivum theologicum* is mutatja („δεδεμένον”; „λελυμένον” - 16,19bc).

Noha Máté beszámol egy másik alkalommal arról, hogy az oldani és kötni hatalmat a többi tanítvány is megkapja (18,18), Péter kiemelt szerepe mégis megmarad e tekintetben is a Tizenkettő között. A tanítványok is értelmezik és hirdetik ugyan Jézus tanítását,⁷⁰¹ de mindig Simon Péterrel együtt (a 18,18. vers epizódjában ő is jelen van: 18,21), aki közülük egyedül részesült ebben a feladatban külön névszerint is.⁷⁰²

Megállapíthatjuk tehát, hogy Máté ebben a saját, csak nála megtalálható szakaszban különös hangsúlyt fektet Péter apostol alakjára. Egyes kifejezéseket, képeket a tanítványok közül egyedi módon használ az apostolra vonatkozóan. A Jézus részéről csak Péternek mondott „σύ” (16,18) és „σοι” (16,17-19) személyes névmások rávilágítanak a közöttük fennálló bensőséges kapcsolatra. A Mester személyre szólóan, egyedül neki válaszol. Az „ἐκκλησία” (16,18) szó is külön, csak Péterhez kötődik.⁷⁰³ A „σὰρξ καὶ αἷμα” (16,17) szókapcsolat mutatja, hogy a tanítvány hitvallása nem az emberektől való, a „πατήρ” kifejezés összekapcsolva az „ἀποκαλύπτω” (16,17) igével pedig egyedül ebben a perikópában jelzi, hogy az Atya egy adott személynek nyilatkoztatja ki Fiát. Továbbá Jézus boldogság mondása is rendhagyó itt, mivel nem általánoságban, több embernek, hanem külön egy tanítványnak: Péternek szól („Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ” - 16,17). Végül a névváltoztatás kifejtése, illetve az a tény is, hogy Jézus csak Pétert nevezi sziklának, egyedül neki adja oda a kulcsokat, és külön az oldó-kötő hatalmat, bizonyítja az apostol jelentőségét Máté számára. Így e perikópában, talán az eddigiek közül a legjelentősebb mértékben, emeli ki az evangélista Péter személyét a többi tanítvány közül, akinek fontos szerepet tulajdonít nemcsak az apostolok, hanem az egész egyház körében.

Máté - mint láttuk - nyomatékosítja, hogy a küldetést, amit a kulcsok és az oldás-kötés metaforájával is szemléltet, Simon Péter itt a földön gyakorolja, melynek viszont hatása van a mennyben is. Jézus bizalma és nagyvonalúsága ragadható itt meg választott tanítványa felé, hiszen szolgálatának az örök életre ható távlatot ad.

⁷⁰⁰ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 342. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 285.

⁷⁰¹ Vö. CASSIDY, R. J., *Four Times Peter*, 75-76.

⁷⁰² Vö. CULLMANN, O., *Petrus*, 230-231.

⁷⁰³ Ugyan a kifejezés megjelenik még a 18,17. versben is, de ott a jelenlévő tanítványoknak mondja Jézus, s nem névszerint megemlítve külön egyikőjüknek, mint a 16,18. versben Péternek.

Továbbá Simon új neve nem értelmezhető csupán erős, buzgó jelleme alapján (26,33.35), hanem elsősorban Mesterével való szoros kapcsolatának fényében.⁷⁰⁴ Péter az Egyház sziklája, nem saját ereje miatt, hanem mert az Úr adta neki ezt a nevet, ezt a küldetést. Péter személye tehát, és nem csupán az általa megvallott krisztológiai igazság az a szikla, amire Jézus építi közösségét. Máté nem választja szét az apostol személyét annak hitétől, csak azt hangsúlyozza Jézus és Simon szoros, egyedi kapcsolata révén, hogy Péter akkor tudja a szerepét végezni, ha egységben marad az őt meghívó és megbízó Urával. Így az apostol kapoccsá válik Jézus és a többi hívő között, mert küldetését gyakorolva az egyházban a teljes hitre segíti az embereket, elvezetve őket a mennyek országába. Így elmondhatjuk mi is: „Péter Jézushoz kötődik, Jézus Péterhez kötődik, és 'Péteren át' köti magához minden hely és idő keresztényeit.”⁷⁰⁵

2.2.3.3. Mt 17,24-27: Péter és a templomadó

A sajátosan mátéi szakaszok közül ez az utolsó. Benne az evangélista Péter alakjáról, s Mesteréhez fűződő kapcsolatáról újabb vonásokat ábrázol, illetve mélyít el.

Fordítás

24. Amikor Kafarnaumba értek odamentek az adószedők a Péterhez, és mondták: „A ti mesteretek fizeti a két drachmát?”

25. Mondja: „Igen.” És hazamenve megelőzte őt Jézus mondván: „Simon, mit gondolsz? A föld királyai kiktől szedik a vámot és az adót? Az ő fiaiktól vagy az idegenektől?”

26. Mondva pedig: „Az idegenektől.” Mondta neki Jézus: „Tehát a fiak szabadok.

27. De, hogy ne botránkoztatassuk meg őket, a tengerhez menve vessél ki horgot, és az első feljövő halat emeld fel, és kinyitva a száját találni fogsz egy sztatért: fogva azt add nekik értem és érted.”

⁷⁰⁴ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 471. WIARDA, T., *Peter in the Gospels*, 97.

⁷⁰⁵ „Pietro si lega a Gesù, Gesù si lega a Pietro e > su Pietro < lega a sé i cristiani di ogni luogo e tempo”: MAZZEO, M., *Pietro*, 115.

Behatárolás

A kafarnaumi helyszín megemlézése (17,24-25), az adószedők megjelenése (17,24), illetve Simon Péter megnevezése (17,24-25) az előző szakaszhoz képest (17,22-23) egy újabb epizód kezdetét jelzi a fejezeten belül. Ezt megerősíti az adózásról szóló új tematika is, melyben találunk olyan szavakat, melyek csak egyszer fordulnak elő Máténál.⁷⁰⁶ Mivel a 18,1-ben már a tanítványok versengéséről szóló epizód kezdődik, ezért az általunk vizsgálni kívánt perikópát a 17,24-27 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Az „ἐλθόντα” kifejezésnek (17,25) négy más olvasatát találjuk a különböző szövegtanúknál: 1. „εἰσελθόντα”;⁷⁰⁷ 2. „εἰσελθόντων”;⁷⁰⁸ 3. „ὅτε ἦλθον”;⁷⁰⁹ 4. „ὅτε εἰσηλθεν”.⁷¹⁰ A 2. és a 3. változat többes számú formát használ, ami így nem csak Péterre, hanem Jézusra, és esetleg a többi tanítványra is utalhat. Ebben az esetben lehetséges, hogy Jézus s talán az apostoltársak is jelen voltak, amikor Simont az adópénzzel kapcsolatban kérdezték az adószedők. De mivel mind a négy variáns nem rendelkezik általában jelentős szövegtanúkkal, illetve az 1., a 2. és a 4. olvasat a 10,12. és a 12,29. versekkel való harmonizálás eredménye lehet (itt is az „εἰσερχομαι” összetett alakból származó szavakat használ az evangélista), így az eredeti formának a rövidebb és jól tanúsított „ἐλθόντα” kifejezést tartjuk,⁷¹¹ ami tehát csak Péter hazatérését sejteti.

Az „εἰπόντος δέ” (17,26) szókapcsolat is több változattal rendelkezik: 1. „ὁ δὲ ἐφη ἄπο των ἄλλοτριων. εἶπ. δέ”;⁷¹² 2. „λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος”;⁷¹³ 3. „λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος ἄπο των ἄλλοτριων εἰπόντος δέ”;⁷¹⁴ 4. „λέγει αὐτῷ”.⁷¹⁵ A 2. és a 3. variáns a Péter nevet mint alanyt is hozzáfűzi, ezért valószínűleg későbbi betoldásról van szó. A 4. olvasat a „λέγει” igealakot alkalmazza csak az obiectum indirectummal együtt, de mivel kevés szövegtanú tartalmazza, így ez sem

⁷⁰⁶ „δίδραχμα” (17,24); „προφθάνω” (17,25); „στατήρ” (17,27).

⁷⁰⁷ κ^* , 579.

⁷⁰⁸ Θ , f^{13} .

⁷⁰⁹ C.

⁷¹⁰ L, W, sok egyéb koiné kézirat.

⁷¹¹ κ^1 , B, f^1 , 892.

⁷¹² κ , bo^{pt} .

⁷¹³ W, f^{13} , sok egyéb koiné kézirat, q, $sy^{c.p.h}$.

⁷¹⁴ C, L.

⁷¹⁵ D, sy^s .

képezi az eredeti mátéi szöveget. Az 1. változat, mely a „ὁ δε ἐφη” formát használja, elképzelhető, hogy az eredeti szöveget alkotta, mivel a Sínai Kódexben is így találjuk. Ennek ellenére mi az „ἐπιπόντος δέ” olvasatot részesítjük előnyben, melyet több szövegtenű is tartalmaz.⁷¹⁶

Végül érdekes, egy, a XII. századból való, kései irat bővítése, mely Jézus válaszát („ἄρα... υἱοί” – 17,26) kérdésként értelmezi, s hozzákapcsol egy további párbeszédet Simon és a Mester között: „ἐφη Σίμων, Ναί. λέγει ὁ Ἰησοῦς, Δὸς οὖν καὶ σὺ, ὡς ἀλλότριος αὐτῶν”.⁷¹⁷ Ez a változat - habár bensőségebbé teszi a szituációt, hiszen tovább folytatja a Mester és tanítványa közötti párbeszédet, illetve Péterrel mondatja ki másodszor is a választ - biztosan nem az eredeti szöveget képviseli.

Szinoptikus összehasonlítás

Mint már említettük, szakaszunk nem fordul elő sem Márknál, sem Lukácsnál. Éppen ezért válik hangsúlyossá az evangélista Péter-ábrázolásában, ahogy a következőekben látni fogjuk.

Szerkezet

A helyszínrre való utalás alapján, mely ugyanazzal a participiummal (csak az eset különbözik) és praepositioval történik („ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καφαρναοῦμ” - 17,24; „ἐλθόντα εἰς τὴν οἰκίαν” - 17,25b), a perikópát két rövid alegységre oszthatjuk: Péter találkozása az adószedőkkel (17,24-25a), illetve Jézus párbeszéde az apostollal (17,25b-27). Mindkét alkalommal az adó kapcsán kezdődik a dialógus. Az első alegységben az adószedők fordulnak Péterhez kérdésükkel (17,24), melyre a tanítvány nagyon tömören válaszol (17,25a). A másodikban viszont Jézus és Simon beszélgetését írja le Máté. A három kérdésre, melyet a Mester tesz fel Péternek (17,25b) az apostol röviden felel (17,26a), amit viszont végül Jézus Simonhoz intézett részletezőbb válasza és parancsa követ (17,26b-27).

⁷¹⁶ B, Θ, 0281, f¹, 700, 892*, kevés kézirat, vg^{mss}, sa, bo^{pt}; Chr. Vö. METZGER, B. M., *A Textual Commentary*, 35. A genitivus absolutusos szerkezet szokatlan formája ez, melyből hiányzik a főnév.

⁷¹⁷ 713.

Elemzés

Az elbeszélés anyagát valószínűleg egy Kr.u. 70 előtti hagyományból merítette Máté, hiszen a jeruzsálemi templomot, melynek adójáról a perikópában szó esik, abban az évben rombolták le a rómaiak.⁷¹⁸ Mindenesetre, mint már említettük, sajátosan mátéi szakaszcsoportról van szó, melynek nincs párhuzama más evangéliumban.

A perikópa egy genitivus absolutusos szerkezettel kezdődik („ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καφαρναοὺμ” – 17,24), mely a Galileában vándorló (17,22) Jézusnak és tanítványainak Kafarnaumba való visszatérésére utal. E város fontos helyszín a Mester életében: itt lakik, több csodát is tesz itt (4,13; 8,5-17). Az első alegységben Máté nem nevezi meg Jézust, illetve a többi tanítványt, hanem csak Pétert, akinek alakját ezzel középpontba helyezi. Az adószedők hozzá mennek, s nem Jézushoz vagy a többi tanítványhoz. Feltűnő ennek a ténynek a hangsúlyozása az evangélista részéről, hiszen az emberek általában az Úrhoz fordulnak közvetlenül, hogy kérjenek, kérdezzenek tőle valamit.⁷¹⁹ Mivel kérdésükben és magatartásukban nincs semmi támadó jelleg, illetve nem említi meg őket többet Máté, feltételezhetjük, hogy tettükben nem ellenséges szándék vezérli őket. Az evangélista legtöbbször a „τῷ Πέτρῳ” dativust mint a „λέγω” ige obiectum indirectumát használja, amelyhez egy-egy megrovást fűz az apostol kapcsán.⁷²⁰ Ebben a perikópában azonban az adószedők odamenetelének („προσῆλθον” – 17,24) obiectuma az apostol. Azért mennek hozzá, mert valószínűleg ismerik Pétert, s tudják, hogy Jézussal lakik (17,25) és személyes kapcsolatban áll vele. Továbbá Jézust Mesternek nevezve elismerik az ő tanító voltát, illetve hogy az apostolok az ő tanítványai, de távolságtartóak maradnak irányában, ahogy kérdésükben a „ὑμῶν” (17,24) személyes névmás mutatja: magukat nem sorolják Jézus tanítványai közé.

Kérdésükben arra az adóra utalnak, melyet minden húsz év feletti zsidó férfinak évente be kellett fizetnie a templom fenntartása javára (Kiv 30,11-16). Ez a fél sékel felel meg annak a „δίδραχμα”-nak (17,24), amit az adószedők a mózesi törvény alapján joggal kérnek.⁷²¹ Az apostoltól pozitív választ várnak, ahogy az „οὐ” (17,24) szócska is jelzi.⁷²²

Máté nagyon röviden számol be a tanítvány válaszáról. A kérdezők cselekedetének aoristos igeformái helyett („προσῆλθον”, „εἶπαν” – 17,24), a „λέγει” (17,25a) praesens

⁷¹⁸ Vö. HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Matthew*, 261.

⁷¹⁹ 8,2,5-6; 9,18,27; 12,2,38; 15,1; 16,1; 17,14-15.

⁷²⁰ 16,23, 26,40: Jézus részéről, 26,73: a főpap udvarán állók részéről.

⁷²¹ Vö. FABRIS, R., *Matteo*, 388.

⁷²² Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 511.

storicum alakkal vezeti be az apostol feleletét, ami által élénkebbé teszi az elbeszélés menetét.⁷²³ Péter a tipikusan mátéi „ναί” (17,25a) szóval tömören, lényegre törően biztosítja az adószedőket arról, hogy Mestere, mint igaz zsidó férfi, fizeti az adópénzt.⁷²⁴ Az evangélista így egyrészt Simon Jézus iránt hűségét mutatja,⁷²⁵ másrészt pedig azt, hogy a tanítvány milyen közel áll Urához, hiszen ismeri annak adózásának tényét is.

A perikópa első alegysége, mely előzménye a következőnek, tehát tárgyilagosan rámutat arra, hogy az adót beszedők csoportja tisztában van azzal, hogy Péter Mesteréhez fűződő szorosabb kapcsolata miatt kiemelkedik a Tizenkettő közül. Ezért mennek oda őhozzá, s ezért kérdezik őt. Rövid párbeszédük középpontjában Jézus személye áll, aki mellett bátran kiáll első tanítványa.

Ezt követően az evangélista nem fejt ki, hogy az adószedők hogyan reagáltak az apostol válaszára, hanem a szakasz második alegységét a „καί” (17,25b) kötőszóval bevezetve Péter hazatéréséről számol be. Ez a ház, talán az apostolé (8,14), fontos szerepet tölt be Jézus galileai tevékenysége során.⁷²⁶ Az előző nyilvános szituációval szemben, most az otthon bensőséges környezetében Jézus fordul tanítványához. A Mester nevének megemlítésével nyomatékosítja Máté, hogy Jézus szólítja meg Pétert, akit kérdéseivel megelőz. Az Úr cselekedetét, az adószedőkéhez hasonlóan aoristos igealakokkal írja le az evangélista („προέφθασεν” - 17,25b), amihez viszont a „λέγων” (17,25b) participiumot is hozzáfűzi.

Máté mutatja, hogy Jézus tudatában van annak, hogy miről kérdezték az előbb Pétert, csakúgy, mint annak is, hogy az apostol a hal szájában pénzermét fog majd találni (17,27). Tehát két csodát tapasztalhat meg Péter, amit Jézus személyesen csak irányában valósít meg. Míg az Úr az előző jelenetben nem volt jelen, csak mint a beszélgetés tárgya, addig most ő az epizód főszereplője, aki dialógust kezdeményezve tanítványának három kérdést tesz fel.

Az első kérdés bevezeti a másik kettőt. A „τί...δοκεῖ” formulát Jézus máskor is használja, melynek segítségével jobban felhívja hallgatói figyelmét bevonva őket a beszélgetésbe. Általában a „ὑμῖν” obiectum indirectumot alkalmazva egy-egy csoporthoz szól, itt viszont, Máténál egyedülálló módon csak egyetlen személyhez: Péterhez, ahogy a „σοι” obiectum indirectum is mutatja.⁷²⁷ Az esemény különlegességét az is aláhúzza, hogy Jézus néven nevezi tanítványát. Máténál ez csupán kétszer történik meg a Simon név

⁷²³ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 321.

⁷²⁴ Máténál 9-szer, Márknál 1-szer, Lukácsnál 4-szer fordul elő ez a szó. A kifejezés bizonyosságot jelöl. Vö. MONTANARI, F., *Vocabolario della lingua greca*, 1393.

⁷²⁵ Vö. WIARDA, T., *Peter in the Gospels*, 94.

⁷²⁶ Jézus gyakran innen indult útnak (13,1), ide tért vissza (9,28; 13,36; 17,25). Sok csodát tett itt (8,15-16; 9,28-30.32-33), továbbá tanítványait is itt taníthatta nyugodtabb körülmények között (13,36-43; 17,25-27).

⁷²⁷ „ὑμῖν” (18,12; 21,28; 22,42); „σοι” (17,25).

használatával a Mester direct beszédében (16,17; 17,25). Így tehát már az első kérdés is jelzi, hogy Jézus hozzá fordulva megkülönböztetett módon akarja tanítani őt. S mindezt az otthon intimitásában, Péter véleményét kikérve teszi.

Ezt követően fogalmazza meg Jézus a tényleges kérdést az adószedés kapcsán. A „οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς /.../ κῆνσοις” (17,25) utalhat a rómaiakra is, akiknek a zsidóknak adózniuk kellett (22,17). Végül kérdő mondat formájában az Úr megfogalmazza a lehetséges válaszokat is, amivel mérlegelésre és feleletre hívja az apostolt. A fiak a föld királyaihoz tartoznak, ahogy az „αὐτῶν” (17,25) névmás mutatja, az „ἄλλοτριος” (17,25) kifejezés pedig az idegenekre, az ellenségekre vonatkozik. Így a „υἱός” és az „ἄλλοτριος” ellentétben állnak egymással.

Az apostol válaszát, mint szövegkritikai vizsgálatunknál említettük, valószínűleg Máté eredetileg a rövid „ἐπόντος δέ” (17,26) participiumos formával vezette be. Feleletében megismétli Jézus utolsó kérdésének utolsó szavait, mintegy visszhangot képezve azokkal („ἀπὸ τῶν ἄλλοτρίων” - 17,26). Péter az emberi logikát követve azon a véleményen van, hogy az uralkodók az idegenektől szedik be elsősorban az adót. A Mester, eltérően a Messiás húsvéti sorsáról szóló epizódtól (16,23), most nem rója meg tanítványát, hogy az emberek felfogása szerint gondolkodik, hanem válaszában megerősíti azt, amit az „ἄρα” (17,26) következményt kifejező kötőszóval is jelez.⁷²⁸ Vagyis Péter helyesen állapította meg, hogy az idegeneknek kell elsősorban fizetniük az adót, tehát a fiak mentesek ettől a tehertől. Máté a Mester válaszában azzal is nyomatékot ad, hogy ismét megnevezi Jézust mint a felelet alanyát, aki továbbra is Simonhoz beszél, ahogy azt az „αὐτῷ” (17,26) obiectum indirectum mutatja.

A fiak kifejezés alatt elsősorban magát Jézust értjük, aki természeténél fogva Isten Fia,⁷²⁹ és nagyobb a templomnál (12,6), vagyis nem kellene fizetnie az adót.⁷³⁰ Továbbá mindazokat, akik hisznek a Fiúban, s ezáltal fiakká válnak: Isten gyermekeinek szabadságát birtokolják, tehát ők sem idegenek.⁷³¹ S Jézus ezt annak az apostolnak nyilvánítja ki, aki őt nemrég Krisztusnak és az élő Isten Fiának vallotta meg (16,16). Vagyis ez alapján sem Jézusnak, sem Péternek nem kellene fizetnie az adót.

⁷²⁸ Vö. MONTANARI, F., *Vocabolario della lingua greca*, 326.

⁷²⁹ 3,17; 8,29; 14,33; 16,16; 17,5; 26,63; 27,40.43.54.

⁷³⁰ Vö. GARLAND, D. E., *The Temple Tax in Matthew 17:24-25 and the Principle of not Causing Offense*, in BAUER, D. R. – POWELL, M. A. (ed.), *Treasures New and Old Recent Contributions to Matthean Studies* (SymS I), Atlanta 1996. 93.

⁷³¹ Vö. HAGNER, D. A., *Matthew 14-28*, B. 512.

Ennek ellenére meglepő fordulattal zárul a perikópa. Az Úr, amint az imperativus-fűzér mutatja („βάλε /.../ ἄρον /.../ δός” – 17,27), megparancsolja az apostolnak, hogy mégis fizesse be az adópénzt. Az indoklással viszont rámutat arra, hogy mindezt nem azért teszi, mert kell, hanem, hogy ne keltsen botrányt és zavart az adószedők, és a zsidóság körében. Az evangéliumban egyedül itt találjuk a „σκανδαλίζω” (17,27) igét többes szám első személyben, aminek közös alanya Jézus és Péter. Így egységüket fejezi ki: az apostol részt vesz Mestere cselekedetében. Ezt Máté az egymással összekapcsolt s ugyanahhoz az „ἀντί” (17,27) praepositiohoz tartozó „ἐμοῦ καὶ σοῦ” (17,27) személyes névmásokkal, illetve a „στατήρ” (17,27) szó használatával is nyomatékosítja. Azt a pénzt tehát, ami két „δίδραχμα”-nak felel meg, s két férfi évi adója, mindkettőjükért fizeti be.

Jézus befejező mondatát az evangélista aprólékosan írja le, a halászatból merített képekkel élve, amivel a Mester visszaül az apostol eredeti foglalkozására (4,18).⁷³² Ezzel is mutatva, hogy Simon Jézus követése során bizonyos formában folytatta a halászatot. Az Úr rendkívüli módon, egy csodával gondoskodik az adó befizetéséről, ami azért is jelentős, mert ezt nem az összes tanítványával, hanem csak Péterrel teszi meg. Továbbá nemcsak az apostol adópénzéről, hanem a sajátjáról is szó van. Péter tehát Jézust képviseli nemcsak a válaszadásban, hanem a fizetésben is. Mestere követségében jár el. Az apostolnak az epizód elején, az adószedőkhöz intézett válaszát (17,25a) most Jézus Simon segítségével és tetteivel erősíti meg, állást foglalva az eredeti kérdésben. Jézus, mondhatjuk, Péteren keresztül kommunikál a hivatalnokokkal. Végül, noha Máté nem számol be közvetlenül a csodás eseményről, mégis az Úr magabiztos, részletekig pontos parancsával sejteti annak megvalósulását.

Az evangélista tehát e perikópában Péter képének sajátos vonásait rajzolja meg. Az apostolt kiemeli azáltal, hogy az Úr nevén kívül egyedül az ő nevét említi meg, még hozzá kétszer (17,24-25). Továbbá az adószedők a többiek közül csak hozzá fordulnak kérdésükkel, illetve a Mester is csupán vele beszél ezzel kapcsolatban. Míg általában Péter tesz fel egy-egy gyakorlati kérdést neki,⁷³³ addig most Jézus kérdezi meg őt.

Máté, mint a Mesterét képviselő személyt mutatja be Pétert, aki választ ad és visz az adószedőknek, aki kifizeti az összeget, vagyis akin keresztül Jézus üzen. Mindezt annak erejében teszi, hogy Jézus ezzel megbízta őt. Péter mögött tehát ott áll Mestere.⁷³⁴ Szoros kapcsolatukat az evangélista azzal is jelzi, hogy az Úr Péter közreműködésével, és e szakasz

⁷³² „θάλασσα”, „ἄγκιστρον”, „ἰχθύς” (17,27).

⁷³³ 15,15-20; 18,21-35; 19,27-29.

⁷³⁴ Vö. GARLAND, D. E., *The Temple Tax*, 97.

alapján a Tizenkettő közül, csak Péterért fizeti ki a sztatért. Meghitt barátságukat mutatja, hogy a köztük létrejövő beszélgetésre otthon kerül sor: Jézus bevonja kérdéseivel gondolatmenetébe az apostolt, s meghallgatja véleményét. Finoman rávezeti állásponjára, s neki nyilatkoztatja ki, hogy a Fiúban hívők szabadokká válnak. Ezen kívül csupán az apostol tapasztalja meg azt a két csodát, amit a Mester az ő irányába tesz, hogy tanítását jelekkel is alátámassza: vagyis, hogy Jézus tud arról, hogy miről beszélgettek Péterrel az adógyűjtők, illetve, hogy a hal szájában pénzt fog majd találni. Továbbá e perikópában a közös ház (17,25b-26) válik az Úr és Simon szoros kapcsolatának szimbólumává, ahonnan erőt merítve „kint” képviseli Jézust az apostol (17,24-25a.27). Péter tehát mint az Úr külön tanításának, csodáinak és megbízásának egyedüli címzettjeként jelenik meg e perikópában.

E néhány versben az evangélista rávilágít egyrészt Péter Jézus iránti hűségére, másrészt a Mester tanítványa iránti bizalmára is, illetve arra, hogy a kívülálló adószedők bizonyos értelemben elismerik az apostol sajátos helyzetét Jézus és a többi tanítvány kapcsán. Ez azért fontos, mert ők nem tartoznak Jézus tanítványi körébe, bizonyos értelemben tehát külső tanúi ennek a ténynek. Továbbá Máté hangsúlyt helyez az apostol emberi vonásaira is. Bemutatja, hogy Péter hazamegy, s az otthon intimitásában beszélget Mesterével. Az első tanítvány az emberi logikára támaszkodva ad választ Jézus kérdéseire, ugyanakkor rászorul, hogy az Úr tovább formálja gondolkodását. Végül a részletes leírással (17,27) az evangélista utal az apostol eredeti foglalkozására is, melyet Jézus követése során sem adott fel teljesen Simon.

Az epizód valószínűleg visszatükrözi Máté közösségének a helyzetét is, akik között nagy számban voltak zsidókeresztények. Zsidók között élve bizonyára felmerültek problémák azzal kapcsolatban, hogy milyen legyen a viszonyulás hozzájuk. Az evangélista hangsúlyozza a keresztények szabadságát a zsidó előírásokkal kapcsolatban, ugyanakkor még a zsinagógához való részleges kötődésüket is.⁷³⁵ E perikópa olyan értelemben is hathatott az antióchiai keresztényekre, hogy a Templom lerombolása után valószínűleg ennek fényében jártak el a rómaiaknak fizetendő *fiscus iudaicus* adó kérdésében is.⁷³⁶ Ilyen értelemben tehát Péternek az epizódban bemutatott tapasztalata később is irányadó volt számukra.

⁷³⁵ Vö. JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, 204.

⁷³⁶ Vö. DSCHULNIGG, P., *Gestalt und Funktion*, 173.

2.3. A mátéi tanítás összegzése Péter személyéről

Az alábbiakban az evangélista Péter-ábrázolását kívánjuk összefoglalni a tanulmányozott perikópák alapján, különös tekintettel arra, hogy mi az újdonsága a márkai Péter-képhez képest.

Mindenekelőtt, Máté is hangsúlyozza Jézus és az apostol közötti **szoros, egyedi kapcsolatot**. Ez azokban az epizódokban is megragadható, melyeket Márktól merített, viszont egyes helyeken átdolgozott: 1. Péter hitvallását bővebb formában közli, ami által mutatja, hogy a tanítvány nem csak a Krisztusnak, hanem az Isten Fiának is megvallja Mesterét (Mt 16,16; Mk 8,29). 2. Továbbá a színeváltozás jelenetében az apostol alázatát az „ἐὶ θελεις” (Mt 17,4) udvarias formulával jobban kiemeli, ugyanakkor, a márkai párhuzamtól eltérően, nem beszél tudatlanságáról (Mk 9,6). 3. Simon bűnbánatát a tagadás után Márknál (Mk 14,72) még megindítóbb módon ábrázolja a „πικρῶς” (Mt 26,75) adverbium beékelésével.

A saját szakaszok alapján pedig Máté még inkább hangsúlyozza Péterrel kapcsolatban: 1. Jézus szavába vetett bizalmát és engedelmességét, ami által lehetővé válik számára, hogy az Úrhoz hasonlóan a vízen tudjon járni (14,25-26.28-29). 2. Ragaszkodását Jézushoz, akinek közelében szeretne lenni (14,28-29). 3. Szilárd meggyőződését, hogy a hullámok között süllyedve egyedül az Úr mentheti ki őt (14,30). 4. Hűségét Mestere iránt, akiről azt is tudja, hogy fizeti az adópénzt, s aki mellett határozottan kiáll az adószedők kérdésére válaszolva (17,24-25). 5. Jézust az apostol, mint szóvivő képviseli, hiszen Mestere nevében válaszol (17,24-25a), illetve az Úrral való otthoni bensőséges beszélgetése után az ő megbízásában cselekszik az adópénzt illetően (17,25b-27). Ezzel az evangélista finoman jelzi, hogy a tanítvány nem egy személytelen szóvivőként, hanem Jézus követeként jár el, aki mivel ismeri Urát, és szoros kapcsolatban áll vele, képes képviselni őt, s a nevében állást foglalni.

Továbbá a csak Máté által közölt egységekben a szerző mindig beszámol a Jézus és Simon között végbemenő párbeszédekről is, amik által az egymáshoz fűződő bensőséges kapcsolatukat domborítja ki.⁷³⁷ Emellett az evangélista többször hangsúlyozza Jézus sajátos törődését az első tanítvány irányába: kimentti őt a hullámokból (14,31), külön tanítja (17,25-27), néven nevezi az apostolt (16,17-18; 17,25), fizeti számára a templomadót (17,27), illetve ha kell meg is feddi őt (14,31).

Máté a tanítvány pozitív tulajdonságai mellett nem hallgatja el annak **gyengeségeit** sem, melyeket nagy részt Márkhoz képest markánsabban emel ki: 1. Míg Márk Jézus megrovásában csak a „Σατανᾶς” (Mk 8,33) kifejezést használja Péterre vonatkozóan, addig

⁷³⁷ 14,28-31; 16,16-19; 17,25-27.

Máté hozzáfűzi a „σκάνδαλον” (Mt 16,23) szót is. 2. Az apostol öntelt fogadkozását erőteljesebben ábrázolja az „οὐδέποτε” (Mt 26,33) adverbium alkalmazásával (Mk 14,29). 3. Simon első tagadása nála nem csupán a szolgáló (Mk 14,68), hanem már mindenki előtt történik („ἐμπροσθεν πάντων” – Mt 26,70). 4. Továbbá az apostol második tagadásánál hozzátesszi Simon esküjét és szavait is („μετὰ ὄρκου ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον” - Mt 26,72), amiről viszont Márk hallgat (Mk 14,70a). 5. Végül pedig a harmadik tagadásnál Péter tettét nem a márki „ἀναθεματίζειν” (Mk 14,71), hanem az erőteljesebb „καταθεματίζειν” (Mt 26,74) kifejezéssel írja le.

A saját mátéi szakaszok közül ebből a szempontból a vízen járás jelenetét említhetjük meg, melyben az evangélista hangsúlyozza Simon félelmét, ami miatt merülni kezd a hullámokban (14,30), illetve Jézus feddő szavait, aki kételkedése miatt kicsinyhitűnek mondja tanítványát („ὀλιγόπιστε” – 14,31).

Tehát Márkhoz hasonlóan Máté is többször ábrázolja együtt a tanítvány pozitív és negatív tulajdonságait, de a **kontrasztok** általában erőteljesebbek nála: 1. Péter kirívó fogadkozása Jézus mellett (26,33) ellentétben áll tagadásának drasztikusságával (26,70.72.74). 2. A vízen járás epizódjában Péter bátorsága és az Úr szavába vetett bizalma (14,28-29) szemben áll az apostol elbizonytalanodásával és kételkedésével, ami Jézus megrovását vonja maga után (14,30-31). 3. A hitvallása miatt boldognak és az Egyház sziklájának nevezi őt Mestere (16,16-18), majd sátánnak és botránynak, mivel nem Isten tervei szerint, hanem a saját logikája szerint vélekedik a Messiásról, kísértve ezzel Jézust (16,22-23).

Továbbá Máténál is **kiemelkedik Péter személye a Tizenkettő közül**. A párhuzamos márki szövegekhez képest ezt Máté külön is hangsúlyozza egyes esetekben: 1. A Tizenkettő kiválasztásánál Simon Péter neve elé hozzáfűzi a „πρῶτος” (10,2) szót, nyomatékosítva ezzel, hogy ő az első tanítvány. Mindez nem csupán időbeli elsőbbséget jelent nála, hanem küldetésbelit is, ahogy ez az evangéliumában fokozatosan feltárul. 2. A színeváltozás során Simon javaslatát egyes szám első személyű igével közli („ποιήσω” – Mt 17,4) eltérve a márki többes szám első személytől („ποιήσωμεν” – Mk 9,5), jobban összpontosítva ezzel Péterre. 3. A getszemáni jelenetben Péter neve mellett, Márktól különbözően (Mk 14,33), nem nevezi meg külön név szerint Jakabot és Jánost, kidomborítva ezáltal is jobban Simon Péter szerepét (Mt 26,37).

Máté sajátos szakaszaiban is kiemeli Simon alakját a tanítványok köréből: 1. A vízen járás epizódjában egyedül ő szól az Úrhoz, ő jár a víz színén (14,28-29). 2. Őt mondja csak

külön boldognak Jézus, egyedül ő a részese az Atya egyéni kinyilatkoztatásának (16,17). 3. Csupán az ő nevét változtatja meg ilyen ünnepélyes módon az Úr, s ennek okát egyedül Máté fejt ki részletesen (16,18). 4. A Mester ígéreteiben előforduló képekkel is hangsúlyozza az evangélista az apostol sajátos helyzetét (szikla, kulcsok, oldani-kötni - 16,18-19). 5. Jézus külön Péterrel tesz csak csodát az adópénz befizetését illetően (17,27). 6. Simon a gyengeségei miatt is kiemelkedik: az Úr csak őt szólítja meg a megrovó „ὀλιγόπιστε” (14,31) vocativusszal.

Végül, habár Péter alakját többször a társai közül kiemelve, illetve elkülönítve ábrázolja Máté,⁷³⁸ mégis mindemellett, Márkhoz hasonlóan, ő is nyomatékosítja, hogy az apostol megmarad a **többi tanítvány közösségének tagjaként**. A márki párhuzamos helyekhez képest Máté fontosnak tartja aláhúzni: 1. Az első tanítványok meghívása a testvéri kapcsolatok megtartásával történik, amit Máté a „δύο ἀδελφούς” (Mt 4,18.21) kifejezés megismétlésével, és András kapcsán a Tizenkettő kiválasztásánál (Mt 10,2) jobban hangsúlyoz Márknál (Mk 1,16.19; 3,18). Vagyis az új családnak az első megszólítottja Simon Péter, aki viszont e közösség tagja marad. 2. A getszemáni epizódban Jézus a kérdését nemcsak Simonnak mondja, mint Márknál (Mk 14,37), hanem mind a három jelen lévő tanítványnak, mutatva ezzel közös képtelenségüket a vele való virrasztásra (Mt 26,40).

Máté saját szakaszaihoz kapcsolódóan is megjelenik a Péter és a többi apostol közötti kapcsolat: 1. Velük együtt ő is ott van a bárkában: küzd az evezéssel, kiabál, amikor meglátják Mesterüket a vízen járni, s mindannyian hallják az Úr bátorító szavait (14,22-27). Majd közösen borulnak le Jézus előtt megvallva őt az Isten Fiának (14,33). 2. Továbbá az először Péter kapcsán megemlített „ἐκκλησία” (16,18) kifejezés is feltételezi az apostol és a rá épülő közösség szerves kapcsolatát. 3. Végül pedig az oldani-kötni hatalmat Simon Péter mellett a többiek is megkapják, s bizonyos formában gyakorolják (16,19; 18,18).

Tehát nem mond ellent egymásnak az apostol kiemelkedő szerepe és a Tizenkettő közé való tartozása Máténál sem: a kettő között szoros összefüggés áll fenn. Péter „megmarad az elsőnek, és saját tekintélynek örvend (16,18). A többiek vele együtt, de sosem nélküle élnek és tevékenykednek.”⁷³⁹

Összegezve elmondhatjuk, hogy Máté a márki szövegek módosításával, illetve saját perikópáival egy markánsabban s részletesebben kidolgozott Péter-képet tár elénk, kiemelve jobban az apostol alakját annak primátusi és közösségi dimenziójában. Simon Péter küldetését

⁷³⁸ 14,29-32; 16,16-19; 17,24-27; 26,58.69-75.

⁷³⁹ „rimane comunque il primo e gode di autorità propria (Mt 16,18s). Gli altri vivono e operano insieme a lui, mai senza di lui.”: PESCH, R., *I fondamenti biblici*, 43.

és elsőségét ezáltal Máté, Márkhoz képest, árnyaltabban, s új elemekkel gazdagítva fejt ki. Péter feladata tehát, hogy őrizze és továbbadja mindenkinek a teljes hitvallást Jézus Krisztusról (16,16). Mindezt nem az Úr nélkül, hanem mindig vele együtt, a tőle kapott hatalommal kell tennie, amit a kulcsok és az oldani-kötni meteforák is kifejeznek (16,19). Mondhatjuk bizonyos értelemben, hogy az evangélista Simon Pétert, mint egy „főrabbiként” ábrázolja, akit Jézus bízott meg hatalommal, hogy a helyes tanítás biztosítéka legyen a hívő közösség számára.⁷⁴⁰ Itt ragadható meg, hogy a szerző számára mit jelent konkrétan, hogy az apostol az Egyház sziklája. Péter az Atya kinyilatkoztatásától és Jézus megbízásával megerősítve Mestere tanítását képviseli és közvetíti a közösség különböző kérdéseiben, problémáiban.

Máté írásában tehát visszatükröződik Péter kiemelkedő szerepe nem csak Jézus kereszthalála előtt, hanem feltámadása után is az Egyházban. Mivel Simon tevékenykedett Antióchiában is (Gal 2,11-14), így az apostol emléke és jelentősége tovább élt az evangélista antióchiai közösségében is. Ezzel is magyarázható Máté sajátos érdeklődése Péter iránt, illetve a csupán nála előforduló péteri szakaszok jelenléte.⁷⁴¹ Az evangélista Péter-ábrázolásában kitűnik tehát, hogy az első század keresztényei, elsősorban Antióchiában, hogyan tekintettek Simon Péterre, s hogyan értették meg, s hogyan értelmezték az első apostol alakját.

⁷⁴⁰ Vö. KINGSBURY, J. D., *The Figure of Peter in Matthew's Gospel*, 68.81.

⁷⁴¹ Vö. MEIER, J. P., *Matthew, Gospel of*, in *ABD*, IV. 624.

3. PÉTER ALAKJA A LUKÁCS-EVANGÉLIUMBAN

3.1. Az evangélium és a lukácsi közösség bemutatása

Az evangélium szerzője egy görög műveltségű pogány-keresztény, akit hagyományosan a szíriai Antióchiából származó Lukáccsal azonosítanak.⁷⁴² A mű valószínűleg a 80-as években íródott.⁷⁴³ Helyszínét illetően azonban nem tudunk pontosat mondani, viszont biztosra vehető, hogy nem Palesztinában, hanem egy hellenista közegben jött létre, noha megemlíti azt a régi hagyományt is, mely szerint Antióchiában vagy Achájában keletkezett.⁷⁴⁴ Mindenesetre a szerző közössége, akiknek ír, főleg görög műveltségű, pogányságból megtért keresztények, akik számára a hellén kultúrát figyelembe véve akarja megfogalmazni az örömhírt.⁷⁴⁵ Ezzel tanítani és bátorítani kívánja őket a közösséget ért külső és belső nehézségek közepette.⁷⁴⁶

Az előszó (1,1-4) után Jézus gyermekkorához kapcsolódóan mutat be néhány epizódot (1,5-2,52). Ezt követően nyilvános galileai működését (3,1-9,50), Jeruzsálembe vezető útját (9,51-19,28), s végül a jeruzsálemi történéseket írja le különös tekintettel a húsvéti eseményekre (19,29-24,53). Több téma bontakozik ki a műben: pl. a Krisztus központú üdvtörténet, az isteni irgalmasság, a Lélek, Mária, az imádság, a szegények, a nők stb.

Lukács nem volt tagja a Tizenkettőnek, személyesen nem találkozott Jézussal. A prólógusból (1,1-4) arra következtethetünk, hogy az evangéliumában leírt eseményeknek ő nem volt szemtanúja, viszont törekedett arra, hogy mindennek utánajárva összegyűjtse és rendszerbe foglalja a még élő tanúk visszaemlékezéseit. Továbbá, noha vannak, akik ellenzik, mi mégis lehetségesnek tartjuk azt az ősi álláspontot, mely szerint egy bizonyos ideig az evangélista Pál apostol munkatársa, útítársa volt.⁷⁴⁷ Ez főleg az Apostolok Cselekedeteiben

⁷⁴² Vö. BROWN, R. E., *Introduzione*, 322.374-376. FARKASFALVY D., *Bevezetés*, 101.104. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (ed.), *Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (Jeromos Bibliakommentár II), Budapest 2003. 161. KOC SIS I., *Lukács evangéliuma* (Szent István Bibliakommentárok 2), Budapest 2007. 13. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Lukas* (ed. WIKENHAUSER, A. – KUSS, O.) (RegNT 3), Regensburg 1955. 6.

⁷⁴³ Vö. BROWN, R. E., *Introduzione*, 322.382. FARKASFALVY D., *Bevezetés*, 106. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke* (Sacra Pagina Series 3), Collegeville 1991. 2. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 162. KOC SIS I., *Lukács evangéliuma*, 14.

⁷⁴⁴ Vö. BROWN, R. E., *Introduzione*, 376-377. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 162. KOC SIS I., *Lukács evangéliuma*, 14. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Lukas*, 26.

⁷⁴⁵ Vö. BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento*, 129. FARKASFALVY D., *Bevezetés*, 105. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca. Introduzione e Commento*, Roma 1989. 26. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Lukas*, 25.

⁷⁴⁶ Vö. KOC SIS I., *Lukács evangéliuma*, 8.12.

⁷⁴⁷ Vö. BROWN, R. E., *Introduzione*, 322.374-375. FARKASFALVY D., *Bevezetés*, 100. KOC SIS I., *Lukács evangéliuma*, 13-14.

ragadható meg,⁷⁴⁸ viszont Páltól, aki ismerte Pétert (Gal 1,18; 2,11-14), hallhatott Lukács az első apostolról is. A többi tanú elbeszélései mellett a szerző esetleges antióchiai kapcsolatai is forrásul szolgálhattak neki Péter kapcsán, hiszen – mint Máté evangéliumánál említettük – Simon Péter szerepe jelentős volt ebben a szíriai városban.

Vagyis Márkon túl, más hagyományból, forrásból is merít az evangélista, aki ezekre támaszkodva, figyelembe véve a Krisztus utáni első század utolsó harmadának körülményeit, igényeit, s a keresztények helyzetét, sajátos vonásokkal ábrázolja Péter apostol alakját és küldetését, amint a továbbiakban látni fogjuk.

3.2. A péteri szakaszok a Lukács-evangéliumban

3.2.1. A Péterről szóló perikópák elhelyezkedése Lukácsnál

Lukácsnál a „Σίμων” név az esetek többségében, a „Πέτρος” pedig mindig az első apostolra vonatkozik.⁷⁴⁹ Az előbbi először a tanítvány háza kapcsán fordul elő (4,38), végül pedig a feltámadás összefüggésében (24,34), az utóbbi pedig első alkalommal a csodálatos halfogás jelenetében (5,8), utoljára viszont az üres sír epizódjában (24,12) található. A Simon név kétszer összekapcsolódik a Péter személynévvel,⁷⁵⁰ a többi esetben ugyanakkor önmagában használja a szerző. A Pétert jelölő Simon szó az evangéliumban egyszer vocativusban, kétszer nominativusban s dativusban, továbbá háromszor accusativusban és genitivusban áll,⁷⁵¹ s Márktól eltérően nem mindig, hanem az esetek többségében Jézushoz kötődik.⁷⁵² A Péter kifejezés viszont egyszer vocativusban és dativusban, négyszer accusativusban, illetve tizenháromszor nominativusban található,⁷⁵³ s Márktól különbözően nominativusban nem mindig, hanem többnyire, viszont accusativusban és dativusban minden

⁷⁴⁸ Pl. ApCsel 16,11-16; 20,7-15; 21,1-18.

⁷⁴⁹ „Σίμων”: a 17 alkalomból 12-szer jelöli Péter apostolt (4,38; 5,3-5,8.10; 6,14; 22,31; 24,34); „Πέτρος”: mind a 19-szer az apostolra utal (5,8; 6,14; 8,45.51; 9,20.28.32-33; 12,41; 18,28; 22,8.34.54-55.58.60-61; 24,12).

⁷⁵⁰ „Σίμων Πέτρος” (5,8), „Σίμωνα ὃν καὶ ὠνόμασεν Πέτρον” (6,14)

⁷⁵¹ Nominativusban: 5,5.8; obiectum directumban (accusativusban): 5,4.10; 6,14; obiectum indirectumban (genitivusban): 4,38; 5,3; obiectum indirectumban (dativusban): 5,10; 24,34; vocativusban: 22,31.

⁷⁵² Nominativusban: Simon Jézusnak válaszol (5,5), leborul előtte (5,8). Accusativusban: Simonhoz szól Jézus (5,4.10), illetve a Péter nevet adja neki (6,14). Genitivusban: Simon házába megy Jézus (4,38), az ő bérkájába lép be (5,3), (Simon anyósára is utal a megismételt genitivus forma (4,38)). Dativusban: az Úr megjelenik Simonnak (24,34), (A Zebedeus fiúk Simon társai (5,10)). Vocativusban: a Mester szólítja meg így az apostolt (22,31). Lukács, Márktól különbözik abban is, hogy genitivusban is használja a Simon nevet, illetve a vocativust egy versen belül megismétli.

⁷⁵³ Nominativusban: 5,8; 8,45; 9,20.32-33; 12,41; 18,28; 22,54-55.58.60-61; 24,12; obiectum directumban (accusativusban): 6,14; 8,51; 9,28; 22,8; obiectum indirectumban (dativusban): 22,61; vocativusban: 22,34.

egyes alkalommal Jézushoz kapcsolódik közvetlenül az apostol személye.⁷⁵⁴ A Simon nevet inkább névelő nélkül, a Péter nevet viszont többségében névelővel alkalmazza az evangélista.⁷⁵⁵ A „Σίμων” személynevet Lukács - a másik két szinoptikustól eltérően – már az apostol meghívásának leírása előtt is megemlíti (4,38). Továbbá a csodálatos halfogás jelenetén belül használja a legtöbbször, s végül a Tizenkettő kiválasztása után már csak a húsvéti események kapcsán.⁷⁵⁶ A „Πέτρος” viszont az evangélium első felében, illetve túlnyomórészt a szenvedés történetben jelenik meg.⁷⁵⁷

Simonról először tehát Lukács annak kapcsán beszél, hogy Jézus elmegy a házába, ahol meggyógyítja az anyósát (4,38). Ezt követően a részletesen leírt halfogás epizódjában (5,1-11), majd pedig a Tizenkettő kiválasztásakor (6,12-16) találkozunk vele. Továbbá ő az, aki Jézushoz szól a vérfolyásos asszony jelenetében (8,45), illetve jelen van Jairus leányának a feltámasztásakor is (8,51). Majd megvallja Jézusba vetett hitét (9,20), s kiemelkedő részese a színeváltozás tapasztalatának is (9,28-36). Illetve kétszer külön is kérdést tesz fel a Mesternek: az éber szolgákról szóló példabeszéd (12,41), és az önkéntes szegénység (18,28) kapcsán. A húsvéti események keretén belül, mint már említettük, többször fordul Lukács figyelme Péterre. Elbeszéli, hogy Jánossal együtt Pétert bízta meg Jézus a pászka vacsora elkészítésével (22,8), illetve hogy a Mester külön imádkozik érte a vacsorán (22,31), s megjövendöli az apostol közelgő tagadását is (22,34). Miután az Urat elfogják, ő messziről követi, majd megtagadja őt, amit Lukács egy epizódon belül mond el (22,54-62). Ugyanakkor Péterről utoljára a feltámadással kapcsolatban beszél: hiszen ő az, aki elfut a Mester üres sírjához (24,12), illetve neki jelenik meg először az apostolok közül a Feltámadott (24,34). Vagyis tizennégy jelenetben számol be a szerző Simon Péterről,⁷⁵⁸ akit társaival együtt, de kiemelve közülük, illetve külön egyedül is ábrázol.⁷⁵⁹

⁷⁵⁴ Nominativusban: Péter leborul Jézus előtt (5,8), szól a Mesternek (8,45; 9,33; 12,41; 18,28), megvallja hitét Krisztusban (9,20), követi messziről Urát (22,54), illetve visszaemlékezik Jézus szavára (22,61). *(Az apostolt elnyomja az álom (9,32), leül a főpap udvarán (22,55), szól egy férfinak (22,58.60), elszalad a sírhoz (24,12).* Accusativusban: Jézus kiválasztja Simont (6,14), Pétert két társával együtt magával viszi (8,51; 9,28), Pétert és Jánost küldi a húsvéti vacsora elkészítésére (22,8). Dativusban: Péterre rátekint az Úr (22,61). Vocativusban: Jézus szólítja meg így Pétert (22,34), ami Márkhoz képest sajátos Lukácsnál.

⁷⁵⁵ Simon: névelővel: 4,38; 5,4.10; névelő nélkül: 4,38; 5,3.5.8; 6,14; 22,31; 24,34. Péter: névelővel: 8,45; 9,32-33; 12,41; 18,28; 22,54-55.58.60-61; 24,12; névelő nélkül: 5,8; 6,14; 8,51; 9,20.28; 22,8.34.

⁷⁵⁶ Kétszer a negyedik (4,38), hatszor az ötödik (5,3-5.8.10), egyszer a hatodik (6,14), kétszer a huszonkettedik (22,31) s egyszer a huszonnegyedik (24,34) fejezetben.

⁷⁵⁷ Egyszer az ötödik (5,8) és a hatodik (6,14), kétszer a nyolcadik (8,45.51), négyszer a kilencedik (9,20.28.32-33), egyszer a tizenkettedik (12,41) és a tizennyolcadik (18,28), nyolcszor a huszonkettedik (22,8.34.54-55.58.60-61) s egyszer a huszonnegyedik (24,12) fejezetben.

⁷⁵⁸ 1. Simon anyósának meggyógyítása az apostol házában: 4,38-39; 2. Péter meghívása: 5,1-11; 3. A Tizenkettő kiválasztása: 6,12-16; 4. A vérfolyásos asszony meggyógyítása: 8,43-48; 5. Jairus leányának a feltámasztása: 8,49-56; 6. Péter hitvallása: 9,18-21; 7. A színeváltozás: 9,28-36; 8. Simon kérdése a hallott példabeszédéről: 12,41-48; 9. Az apostol érdeklődése Jézus követése kapcsán: 18,28-30; 10. A húsvéti vacsora elkészítése: 22,7-

Továbbá az apostol a többiek szóvivőjeként is megjelenik az evangéliumban.⁷⁶⁰ Számára Jézus a Mester, az Úr, és az Isten Felkentje, mely megnevezések közül az „ἐπιστάτα” megszólítást a szinoptikus evangélisták közül csak Lukács használja, s adja Péter szájába, ami szintén bizalmas kapcsolatukat jelzi.⁷⁶¹

Mint Máté esetében is említettük, úgy Lukácsról is elmondható, hogy alapvetően követi Márkot a péteri perikópákat, illetve azok sorrendjét illetően.⁷⁶² Viszont vele kapcsolatban is megállapíthatjuk, hogy egyes, Péterről szóló márki epizódokat vagy nem közöl, vagy nem hangsúlyozza bennük külön az apostol szerepét.⁷⁶³ Más helyeken pedig Márktól eltérve megemlíti Simon Pétert, vagy csupán nála előforduló történetet ír le róla.⁷⁶⁴ Továbbá egy szakaszban, ami csak Máténál és Lukácsnál fordul elő, egyedül Lukács nevezi meg Pétert.⁷⁶⁵

Péter nevét Lukács, mint már megjegyeztük, Mátéhoz hasonlóan (Mt 4,18), de különbözve Márktól (Mk 3,16), a tanítvány meghívásánál említi meg először (Lk 5,8). Ugyanakkor eltérve a másik két szinoptikustól (Mk 3,16; Mt 4,18) ő nem fűz itt hozzá semmi magyarázatot, hanem nominativusban tényként közli az apostol kettős nevét („Σίμων Πέτρος” – Lk 5,8). Utoljára pedig az üres sírról szóló epizódban találkozunk nála Péter nevével

13; 11. Az Úr imádsága Simonért, s tagadásának megjövendölése: 22,31-34; 12. Péter követése és tagadása (egy epizódon belül): 22,54-62; 13. Simon az üres sírnál: 24,12; 14. A Feltámadott megjelenése az apostolnak: 24,34.⁷⁵⁹ Társaival együtt, de kiemelve őt: 5,1-11; 6,12-16; 8,49-56; 9,18-21.28-36; 22,7-13. Egyedül: 4,38-39; 8,43-48; 12,41-48; 18,28-30; 22,31-34.54-62; 24,12.34.

⁷⁶⁰ 8,45; 9,33; 12,41; 18,28.

⁷⁶¹ „ἐπιστάτα”: 5,5; 8,45; 9,33; „ὁ Χριστός τοῦ θεοῦ”: 9,20; „κύριε”: 12,41; 22,33.

⁷⁶² Lukács az apostolt kifejezetten megemlítő 14 perikópájából 9-et Márktól vesz át, melyeket, egyet kivéve (Mk 5,21-24.35-43; Lk 8,49-56) Máté is felhasznál, mint láthattuk: 1. Simon anyósának meggyógyítása az apostol házában: Mk 1,29-34; Mt 8,14-15; Lk 4,38-39; 2. Péter meghívása: Mk 1,16-18; Mt 4,18-20; Lk 5,1-11 (a szakaszt a márki szövegtől való jelentős eltérése miatt sajátosan lukácsi perikópaként értelmezzük, noha találhatók benne párhuzamok is a másik két szinoptikussal); 3. A Tizenkettő kiválasztása: Mk 3,13-19; Mt 10,1-4; Lk 6,12-16; 4. Jairus leányának a feltámasztása: Mk 5,21-24.35-43; Lk 8,49-56; 5. Péter hitvallása: Mk 8,27-30; Mt 16,13-16.(17-19).20; Lk 9,18-21; 6. A színeváltozás: Mk 9,2-8; Mt 17,1-9; Lk 9,28-36; 7. Az apostol érdeklődése Jézus követése kapcsán: Mk 10,28-31; Mt 19,27-29; Lk 18,28-30; 8. Péter tagadásának megjövendölése: Mk 14,26-31; Mt 26,30-35; Lk 22,(31- 33).34; 9. Péter messziről követi Jézust, illetve az apostol tagadása: Mk 14,54.66-72; Mt 26,58.69-75; Lk 22,54-62. A Márktól merített szakaszok sorrendjén olykor változtat: nem az első tanítványok meghívásának epizódjával (Mk 1,16-18; Mt 4,18-20; Lk 5,1-11), hanem Péter anyósának meggyógyításával kezd (Mk 1,29-34; Mt 8,14-15; Lk 4,38-39). Illetve a szinoptikus párhuzamoktól eltérve ő egy perikópába foglalja Simon messziről történő Jézus-követését és az apostol tagadását (Mk 14,54.66-72; Mt 26,58.69-75; Lk 22,54-62).

⁷⁶³ Lukácsnál nem találhatók meg a következő Márknál (és Máténál is) előforduló péteri perikópák: 1. Az apostol megrovása: Mk 8,31-33; (Mt 16,22-23); 2. Péter és az elszáradt fügefa: Mk 11,20-25; 3. Péter és a Feltámadt Jézus üzenete: Mk 16,7. Továbbá Lukács, Márktól (és Mátétól is) különbözve, nem nevezi meg külön Simon Pétert az alábbi epizódokban: 1. Simonék Jézust keresik: Mk 1,35-39; Lk 4,42-44; 2. Péterék kérdése Jézushoz a világ végéről: Mk 13,3-37; Lk 21,5-19; 3. A getszemáni jelenet: Mk 14,32-42; (Mt 26,36-46); Lk 22,39-46.

⁷⁶⁴ Csak Lukácsnál megjelenő péteri szakaszok: 1. A csodálatos halfogás keretében Simonék meghívása (noha egyes elemeinek van szinoptikus kapcsolata): Lk 5,1-11; 2. Az Úr imádsága Simonért: Lk 22, 31-32 (a 33-34. verseknél van szinoptikus párhuzama); 3. Péter az üres sírnál: Lk 24,12; 4. A Feltámadott megjelenése az apostolnak: Lk 24,34. Illetve Lukács Márktól (és Mátétól) eltérően külön megemlíti Pétert a következő epizódokban: 1. A vérfolyásos asszony meggyógyítása: Mk 5,25-34; (Mt 9,20-22); Lk 8,43-48; 2. A húsvéti vacsora elkészítése: Mk 14,12-16; (Mt 26,17-19); Lk 22,7-13.

⁷⁶⁵ Simon kérdése a hallott példabeszédről: Mt 24,45-51; Lk 12,41-48.

(Lk 24,12) mint cselekvővel, ami azért jelentős, mert noha Márk az apostolról utoljára szintén a feltámadás kapcsán beszél, de nem tevékenységében ábrázolja őt, hanem mint az örömhír továbbadásának obiectum indirectumát (Mk 16,7). Lukács viszont mind az első, mind az utolsó előfordulási helyen a Péter nevet az adott cselekvés alanyaként mutatja be (5,8; 24,12). Továbbá a „Σίμων” személynevet először a tanítvány házának megjelölésekor, illetve annak anyósának meggyógyításakor (4,18), utoljára viszont a feltámadt Úr neki való megjelenésekor használja (24,34): mindkét esetben az apostolnak Jézussal való egy-egy sajátos találkozási kapcsán. Megjegyezzük azt is, hogy Lukács mielőtt összekapcsolja Simon nevét a Péter névvel (Mk 3,16; Lk 5,8), Márkhoz hasonlóan, ő is öt alkalommal említi meg külön a Simon szót.⁷⁶⁶ Illetve Jézus szájából a Simon kifejezés Lukácsnál is egy epizódban hangzik el (Lk 22,31), mint Márknál (Mk 14,37); ugyanakkor a Péter nevet maga a Mester Márknál nem használja, viszont Lukácsnál az apostol tagadásának megjövendölésében egyszer (Lk 22,34).

Mindebből már körvonalazódik, hogy Lukács evangélista is jelentős szerepet tulajdonít Péternek, akinek alakját Jézussal való első találkozása (4,18) és húsvéti tapasztalata (24,34) között bontakoztatja ki, amit a továbbiakban kívánunk részletezni. Noha az Apostolok Cselekedeteiben is beszél az első apostolról, a dolgozatunk címe alapján mi nyilván csak az evangéliumára szorítkozunk: először a szinoptikus párhuzamokkal rendelkező, mérvadó szerepük miatt kiválasztott perikópák, majd a jellegzetesen lukácsi szakaszok bemutatása által.

3.2.2. A szinoptikus párhuzamokkal rendelkező szakaszok

3.2.2.1. Lk 6,12-16: A Tizenkettő kiválasztása

Ebben a perikópában találkozunk, Simon anyósának meggyógyítása (4,38-39) és a csodálatos halfogás epizódja (5,1-11) után, a harmadik alkalommal Péterrel. Ugyanakkor itt ábrázolja őt először az evangélista a tizenkét kiválasztott apostol közösségén belül, ami újabb árnyalatot ad Simon Péter ábrázolásában.

⁷⁶⁶ Mk 1,16.29-30.36. Lk 4,38; 5,3-5.

Fordítás

12. És volt azokban a napokban, hogy kiment a hegyre imádkozni, és az éjszakát Isten imáadásában töltötte.

13. És amikor nappal lett, magához hívta az ő tanítványait, és kiválasztva közülük tizenkettőt, akiket apostoloknak nevezett el:

14. Simont, akit Péternek nevezett, és Andrást, az ő testvérét, és Jakabot és Jánost és Fülöpöt és Bertalant

15. és Mátét és Tamást és Jakabot, Alfeusét, és Simont, a zelótának hívottat,

16. és Júdást, Jakabét, és iskarióti Júdást, aki áruló lett.

Behatárolás

A zsinagógában történt szombati gyógyítás (6,6-11) epizódja után az újabb helyszín- (hegy), és időmeghatározás („ἐν ταῖς ἡμέραις” - 6,12), illetve a tematikai változás egy új szakasz kezdetét jelzi, amit alátámaszt az apostol nevek felsorolása is (6,14-16). Ugyanakkor a hegyről való lemenet és a hatalmas tömeg megjelenése (6,17) viszont már egy következő jelenet kezdetét mutatja. Így az általunk vizsgálni kívánt perikópát a 6,12-16 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Egyes szövegtanúk az „ὠνόμασεν” igét (6,13) mellőzve, s az „ἐκάλεσεν” szót használva az apostolok néven nevezésének gesztusa helyett a meghívásukra helyezik a hangsúlyt.⁷⁶⁷ De mivel ezt csak kevés iratban találjuk így meg, ezért az „ὠνόμασεν” kifejezést tartjuk az eredetinek, ami egyben előkészíti Simon Péter névadásának mozzanatát is (6,14).

Továbbá a „Σίμωνα ὃν καὶ ὠνόμασεν Πέτρον” (6,14) mondatot módosítja néhány szövegtenű: „πρῶτον Σίμωνα ὃν καὶ Πέτρον ἐπωνόμασεν”.⁷⁶⁸ Itt valószínűleg a Mt 10,2 alapján történt a „πρῶτον” szó beékelése, ami bizonyára nem képezi az eredeti szöveget. Ezzel szemben az előbbi, rövidebb változatot fogadjuk el, amely nem ebben a formában emeli ki Péter elsőségét.

Végül, csekély számú szövegtenű Jakab és János kapcsán, a párhuzamos helyek hatására (Mk 3,17; Mt 10,2) kibővíti a „Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην” (6,14) olvasatot, utalva

⁷⁶⁷ D, kevés kézirat.

⁷⁶⁸ D, (a, r¹).

egyrészt származásukra: „τοὺς υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου”,⁷⁶⁹ másrészt pedig testvéri voltukra, névadásukra, s nevük jelentésére: „τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, οὗς ἐπωνόμασεν Βοανηργές, ὃ ἐστὶν υἱὸς βοροντῆς”.⁷⁷⁰ Így szorosabb összefüggésbe állítják a testvérpárt Péterrel és Andrással. De mivel itt a párhuzamos szakaszok alapján alkalmazott betoldásról van szó, mi annál a rövidebb formánál maradunk, ami csak Jakab és János nevét említi meg. Ezáltal még markánsabbá válik az első apostol kiemelése, amint hamarosan láthatjuk.

Szinoptikus összehasonlítás

Az epizód helyszíne Lukácsnál Márkhoz hasonlóan a hegy (Lk 6,12; Mk 3,13a), de csak Lukács hangsúlyozza s fejti ki részletesebben, hogy Jézus az egész éjszakát imádságban tölti ott (Lk 6,12), s ezáltal bensőségebben festi le az apostolok meghívásának lelki hátterét. Továbbá egyedül a harmadik evangélista említi meg kifejezetten, hogy a tanítványok kiválasztása az átimádkozott éjszakát követő nappal történik (Lk 6,13). A szakasz bevezetése tehát a másik két szinoptikushoz képest Lukácsnál a legkidolgozottabb.⁷⁷¹

Lukács eltérően Márktól, aki a „προσκαλεῖται” praesens imperfectum igealakhoz a „οὗς ἤθελεν αὐτός” tagmondatot kapcsolja (Mk 3,13b), és Mátétól, aki a „προσκαλεσάμενος” aoristos participiumhoz köti a „τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ” szókapcsolatot (Mt 10,1), a „προσεφώνησεν” aoristos igeformát használja, melynek obiectum directuma a „τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ” kifejezés (Lk 6,13b). Míg a másik két evangélistánál Jézus egyből a tizenkét tanítványt hívja meg (Mk 3,13b-14a; Mt 10,1), addig Lukács beszámolója szerint a Mester többeket hív magához, s belőlük választja ki a Tizenkettőt („ἀπ’ αὐτῶν δώδεκα” - Lk 6,13b), amit Lukács az „ἐκλεξάμενος” kifejezéssel is nyomatékosít (Lk 6,13b). Tehát nála a Tizenkettő egy nagyobb tanítványi közösségből meghívott és kiválasztott csoportot jelöl. Eltérően Márktól és Mátétól (Mk 3,14-15; Mt 10,1) nem beszél arról, hogy a kiválasztottak milyen küldetést kapnak, hanem egyedülállóan azt hangsúlyozza, hogy Jézus apostoloknak nevezi őket („οὗς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν” - Lk 6,13c). Míg Máténál az apostol kifejezés az elbeszélő keret részeként jelenik meg („τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματα ἐστὶν ταῦτα” – Mt 10,2), addig Lukácsnál ez dinamikusabbá válik azáltal, hogy maga Jézus nevezi őket apostoloknak (Lk 6,13c).

⁷⁶⁹ sy^s.

⁷⁷⁰ D, (ff²).

⁷⁷¹ Lk 6,12-13a; Mk 3,13a; Mt 10,1a.

A szinoptikus apostol-listákban⁷⁷² négy apostol neve mindig ugyanott áll a felsorolásban: Simon az első, Fülöp az ötödik, Jakab, Alfeus fia a kilencedik, és végül iskarióti Júdás az utolsó helyen. Lukács Márkhoz és Mátéhoz hasonlóan szintén Simon Pétert helyezi az első helyre, hangsúlyozva ezáltal az apostol fontos szerepét.⁷⁷³ Ugyanakkor Simon nevéhez nem a tárgyilagos „ὁ λεγόμενος Πέτρος” kifejezést fűzi, mint Máté (Mt 10,2), hanem a „ὃν καὶ ὠνόμασεν Πέτρον” tagmondatot (Lk 6,14), ami élénkebbé és személyesebbé teszi az apostol ábrázolását, mivel kifejezettebben mutatja, hogy Jézus adja a Péter nevet Simonnak. A névadás leírásában ugyanakkor Márktól is eltér, aki a „πέθηκεν ὄνομα τῷ Σίμωνι Πέτρον” szókapcsolatot alkalmazza (Mk 3,16), Lukács pedig az „ὠνόμασεν” igét ismétli meg (Lk 6,13-14), jelezve ezzel a Tizenkettő apostolnak való elnevezése és Simonnak a Péter név adása közötti összefüggését.

A többi apostol felsorolása Lukácsnál az „ἐκλεξάμενος” kifejezéshez kapcsolódik (Lk 6,13b) mint annak obiectum directumai (Lk 6,14-16), ami hasonlít a márki szerkesztéshez, aki az „ἐποίησεν” ige obiectum directumaiként közli a személyneveket (Mk 3,16-19). Viszont eltér Mátétól, aki tárgyilagosan közli nominativusban a neveket (10,2-4). András, Márktól különbözve (nála a negyedik helyen áll a Zebedeus fiúk után: Mk 3,18), de Mátéhoz hasonlóan (Mt 10,2) Simon után helyezi Lukács is, kiemelve szintén a köztük fennálló testvéri kapcsolatot: „τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ” (Lk 6,14). Jakabot és Jánost Lukács az első testvérpár után említi meg, mint Máté (Lk 6,14; Mt 10,2). Viszont a köztük fennálló testvéri viszonyról, illetve a névadásukról nem mond semmit, csupán személynevüket jelzi szűkszavúan, eltérve ezáltal a másik két szinoptikus evangélistától (Mk 3,17; Mt 10,2). Ezáltal az első tanítványok közül jobban Péterre, illetve annak testvérére irányítja a figyelmet, hiszen róluk mond el több mindent, a Zebedeus fiúkról viszont itt semmit.

Szerkezet

Az evangélista a bevezető versben a meghívás előzményeit (6,12-13a), majd ezt követően a kiválasztás tettét és módját mutatja be (6,13b). Ehhez kapcsolódik a kiválasztott apostolok nevének a felsorolása (6,14-16), mely Simon Péter nevével kezdődik, s iskarióti Júdáséval végződik. Lukács csak e két tanítványhoz fűz vonatkozó tagmondatot, mellyel nyelvtanilag is jelzi a lista elejét és végét.

⁷⁷² Mk 3,16-19; Mt 10,2-4; Lk 6,13-16.

⁷⁷³ Lk 6,14; Mk 3,16; Mt 10,2.

Elemzés

A bevezető versben Lukács itt kapcsolja először össze evangéliumában a hegyet és Jézus imádságát, ami ezáltal egy sajátos tónust ad a perikópának.⁷⁷⁴ A hegy, amely hagyományosan az Isten közelségének, jelenlétének a színtere,⁷⁷⁵ az apostolok kiválasztásának Jézus által átimádkozott helyszínévé válik. Az evangélista, mint művében többször, itt is hangsúlyozza, hogy Jézus imádkozik, különösen a jelentős események előtt.⁷⁷⁶ Nem fejt ki, hogy mit mond, viszont utal arra, hogy imádságban tölti az éjszakát. Az evangéliumban háromszor előforduló „προσευχή” főnév,⁷⁷⁷ mindig Jézus nevéhez fűződik, de csak itt nevezi meg a szerző a szó vonzatát is: vagyis a Mester Istenhez imádkozik (6,12). Az éjszakai virrasztás Jézus tettének, azaz az apostolok kiválasztásának jelentőségét jelzi,⁷⁷⁸ hiszen ebből a gesztusából fakad azok meghívása. Lukács fontosnak tartja tehát megjegyezni, hogy ez a bensőséges és meghitt atmoszféra előzi meg a tizenkét tanítvány elhívásának mozzanatát, ami Jézus és Isten összhangjából ered: a Fiú az apostolok kapcsán is az Atya akarata szerint cselekszik.⁷⁷⁹ E lelki előzményből érteti meg az evangélista, hogy a kiválasztottak Jézus imádságának a gyümölcsei.

A megismételt „ἐγένετο” ünnepi kifejezés (6,12-13a) és a virradat képe (6,13a) jelzi a kapcsolatot a következő vers és az előző között: az a Jézus cselekszik, aki éjszaka imádkozott, illetve imájából származik meghívó gesztusa. A hajnal képe tehát egy új kezdetet sugall, nemcsak fizikai értelemben, hogy a sötétséget felváltja a nappal, hanem átvitt értelemben is: egy új közösség születik meg. Jézus tettét Lukács két lépcsőben írja le párhuzamos szerkesztéssel: először magához hívja a tanítványait („προσεφώνησεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ” - 6,13b), majd kiválasztja közülük a Tizenkettőt („ἐκλεξάμενος ἀπ’ αὐτῶν δώδεκα” – 6,13c). A „προσεφώνησεν” (6,13b) aoristos igealak obiectum directuma („τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ” - 6,13b) egy nagyobb csoportra vonatkozik: azokra a tanítványokra, akik Jézushoz tartoznak, hiszen

⁷⁷⁴ Ez ismétlődik majd meg a színéváltozás epizódjában is (9,28).

⁷⁷⁵ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (1-9)* (ed. ALBRIGHT, W. F. – FREEDMAN, D. N.) (AncB 28), New York 1981. 616. KREMER, J., *Lukasevangelium* (ed. GNILKA, J. – SCHNACKENBURG, R.) (NEB NT 3), Würzburg 1992. 70. RESCH, L., *Gebet und Berufung*, in *EuA* 83 (2007) 441-442. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca. Commento esegetico e teologico*, Roma 2006. 203. SCHÜRMANN, H., *Das Lukasevangelium*, I. (ed. WIKENHAUSER, A. – VÖGTLE, A. – SCHNACKENBURG, R.) (HTKNT 3), Freiburg – Basel – Wien 1990. 312-313.

⁷⁷⁶ 3,21; 5,16; 9,18.28-29; 11,1; 22,41.

⁷⁷⁷ 6,12; 19,46; 22,45.

⁷⁷⁸ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács. A szegények evangéliuma*, Szeged 2001. 225. KODELL, J., *Evangélium Szent Lukács szerint* (Szegedi Biblia- kommentár Újszövetség 3), Kecskemét – Pannonhalma 1993. 40. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 203. SCHÜRMANN, H., *Das Lukasevangelium*, I. 313.

⁷⁷⁹ Vö. DIETRICH, W., *Das Petrusbild der lukanischen Schriften* (Beiträge zur Wissenschaft vom Alten und Neuen Testament fünfte Folge 14), Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz 1972. 86. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 133. KREMER, J., *Lukasevangelium*, 71.

hallgatják tanítását, vele vannak már egy ideje (5,30; 6,1). Imádsága után őket hívja magához,⁷⁸⁰ ami a tanító gesztusa tanítványai felé. Meglepő módon viszont a Mester most nem tanítani kezd, hanem kiválaszt tizenkettőt a tanítványi körből. Az „ἐκλεξαμενος” participium aoristos obiectum directuma a „δωδεκα” névszó (6,13c): vagyis míg a magához szólítás minden tanítványát érinti, addig a kiválasztás csak egyeseket, amit a „ἀπ’ αὐτῶν” (6,13c) praepositív szerkezettel is jelez az evangélista. Az „ἐκλέγω” kifejezés Isten részéről egy jelentős küldetésre való meghívást jelent,⁷⁸¹ amit ebben az epizódban Lukács nem fejt ki. Viszont finoman érzékelteti, hogy az a Jézus választ ki, akit később a színeváltozás hegyén az Atya nevez választottnak („ὁ ἐκλελεγμένος” - Lk 9,35). A Mester tehát isteni hatalmával cselekszik, amikor némelyeket kiválaszt. Tehát a tanítványok körén belül jön létre a Tizenkettő szűkebb csoportja, akiket először nevez meg ezzel a számmal a szerző.⁷⁸²

Lukács, mint már említettük, Mátétól és Márktól eltérően, itt nem részletezi, hogy a kiválasztottak mire kapnak küldetést, viszont sajátos módon hozzáfűzi, hogy Jézus apostoloknak nevezi őket. A „οὗς” vonatkozó névmást, mely a Tizenkettőre utal, nyomatékosítja a „καί” szócska is,⁷⁸³ mellyel az evangélista szintén azt hangsúlyozza, hogy a tanítványok szűkebb köréről van szó. Az „ὀνομάζω” ige, ami egy (új) név adását fejezi ki,⁷⁸⁴ csak itt fordul elő az evangéliumban, aoristos alakban, ami a következő versben meg is ismétlődik (6,13-14).

Az „ἀπόστολος” szót Lukács ebben a perikópában használja az első alkalommal.⁷⁸⁵ Míg Márk, mint láhattuk, az „ἀποστέλλω” igét alkalmazza a párhuzamos szakaszban (Mk 3,14), addig Lukács itt a főnevet. Ez egy olyan embert jelent, akit tekintéllyel küldenek.⁷⁸⁶ A zsidó felfogás szerint „a küldött olyan, mint a küldő”,⁷⁸⁷ vagyis azt képviseli, jeleníti meg, aki őt küldte. A keresztény értelmezésben pedig azt a küldöttet értjük alatta, akinek a feladata Jézus Krisztus hirdetése.⁷⁸⁸ A szó a Septuagintában csupán egyszer található meg (1Kir 14,6). Később Pálnál azt a valakit jelöli, akinek a Feltámadott megjelent, s aki az ő tanúja (1Kor 9,1;

⁷⁸⁰ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 202.1⁷.

⁷⁸¹ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 225.25.

⁷⁸² 6,13; 8,1; 9,1.12; 18,31; 22,3.47.

⁷⁸³ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 442.8b²⁴.

⁷⁸⁴ Vö. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 684.

⁷⁸⁵ 6,13; 9,10; 11,49; 17,5; 22,14; 24,10.

⁷⁸⁶ Vö. RENGSTORF, K., H., *ἀποστέλλω (πέμπω), ἐξαποστέλλω, ἀπόστολος, ψευδαπόστολος, ἀποστολή*, TDNT, I. 421.

⁷⁸⁷ „ist der Gesandte wie der Sendende”: ŠVÉDA, S., *Das Evangelium nach Lukas (1,1-9,50)* (ed. LIMBECK, M. – MILLER, G. – MUSTERLE, A.) (KKNT 3/1), Stuttgart 1966. 29.

⁷⁸⁸ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (1-9)*, 617. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 188.

15,5.7-9), illetve akit az Úr meghív, hogy hirdesse őt.⁷⁸⁹ Lukács viszont szűkítve a szó jelentéstartalmát szinte mindig a Tizenkettőnek tartja fenn ezt az elnevezést,⁷⁹⁰ sőt ő az egyetlen, aki az apostol szót Jézustól származtatja, vagyis nála az Úr nevezi el így a kiválasztott tanítványokat,⁷⁹¹ ahogy obiectum directumként az „ὠνόμασεν” igéhez való kapcsolása is jelzi, melynek alanya Jézus maga. Az apostolok tehát, az evangélista értelmezésében, Jézus földi tevékenységének tanúi, akiket ő hívott meg arra, hogy tegyenek róla tanúságot, s hogy biztosítsák a Mester igehirdetésének folytonosságát a feltámadás után is.⁷⁹² Mindezt így Lukács nem fejtí itt még ki, csak később bontakoztatja ki, hogy mi is az apostolok küldetése.⁷⁹³

Ezt követően a tanítványok tágabb, ismeretlen köre után a kiválasztott szűkebb csoport tagjait sorolja fel név szerint az evangélista. Az elbeszélés személyesebbé és elevenebbé válik így: Jézus konkrétan megnevezett férfiakat választ ki, amit Lukács azzal is érzékeltet, hogy a nevek az „ἐκκληζόμενος” participiumhoz (6,13) tartozó obiectum directumok.

A lista élén Lukácsnál is Simon Péter áll, akit többszörösen is kiemel a szerző. Egyrészt, mivel az ő neve az obiectum directumok füzérének az első tagja, másrészt pedig csak az ő esetében beszél névváltoztatásról, amit a külön nála megismételt „ὠνόμασεν” ige is kifejez (6,14). Továbbá csupán vele kapcsolatban közöl két saját személynevet Lukács („Σίμωνα /.../ Πέτρον” - 6,14).⁷⁹⁴ Ezen kívül azon tanítványok közül, akiknek a neve után tárgyilagos megjegyzést fűz az evangélista, csak Péter a kivétel, akinek az esetében Jézusnak egy konkrét, személyes cselekedetéről számol be.⁷⁹⁵ A Mesternek ez a gesztusa ugyanaz a gesztus, mint, amiről az előző versben tájékoztatott Lukács, amit a hasonló mondszerkesztés is mutat: a „καί” szóval nyomatékosított vonatkozó tagmondat állítmánya és alanya ugyanaz,

⁷⁸⁹ Róm 1,1; 1-2Kor 1,1; Gal 1,1.15-16. Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (1-9)*, 615. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 204.

⁷⁹⁰ Kivéve: 11,49; ApCsel 14,14. Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 135. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 204. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 155-156.

⁷⁹¹ Vö. BIETENHARD, H., ὄνομα, ὀνομάζω, ἐπονομάζω, ψευδώνυμος, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, V. Michigan 1967. 282. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 226.28. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 204.

⁷⁹² Vö. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 188. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 135. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 204.

⁷⁹³ Amikor Lukács az „ἀποστέλλω” igét először a 12 apostol kapcsán használja (9,2), akkor hangsúlyozza, hogy Jézus igehirdetésre és a betegek gyógyítására küldi őket, amire később vissza is utal (22,35). Továbbá majd az a Péter fogalmazza meg a feltételeket, hogy ki lehet a Tizenkettőnek a tagja, aki az első helyen szerepel Lukácsnál is az apostol listán. Olyan férfi tartozhat a Tizenkettő közé, aki Jézus földi tevékenységének és feltámadásának a tanúja (ApCsel 1,21-22). Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (1-9)*, 615-616.

⁷⁹⁴ A másik Simonhoz fűzött „τὸν καλούμενον ζηλωτὴν” elnevezés nem személynév (6,15), hanem azt szolgálja, hogy megkülönböztesse a két azonos nevű apostolt. Jakab és Júdás esetében a második név az apát jelöli: „Ἀλφαίου” (6,15), „Ἰακώβου” (6,16); a másik Júdásnál pedig valószínűleg a származási helyet: „Ἰσκαριώθ” (6,16).

⁷⁹⁵ András: „τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ” (6,14); Jakab: „Ἀλφαίου” (6,15); Simon: „τὸν καλούμενον ζηλωτὴν” (6,15); Júdás: „Ἰακώβου” (6,16); Júdás: „Ἰσκαριώθ, ὃς ἐγένετο προδότης” (6,16).

továbbá az ige és obiectum directuma khiasztikus kapcsolatban állnak egymással.⁷⁹⁶ Viszont Simon esetében az egyes szám harmadik személyű igéhez az általános, többes számú tárgy helyett egyes számú, személynevet jelölő obiectum directum kapcsolódik, amely nem az állítmány előtt, hanem az után foglal helyet: „ὠνόμασεν Πέτρον” (6,14). Mindezzel az evangélista az elnevezés cselekedetének ugyanazon mozzanatához sajátos jelleget rendel az első apostol esetében, akit személyesen Jézus hív Péternek. Továbbá a megismételt „ὠνόμασεν” ige váratlan, s feltűnést kelt, hiszen a szerző a névadásnál általában a „καλέω” kifejezés valamely formáját alkalmazza, esetleg az „ὄνομα” főnévvel együtt.⁷⁹⁷ A Péter személynevet itt alkalmazza először az evangélista Jézus tettének obiectum directumaként, jelezve ezzel is, hogy egy fontos mozzanatról van szó a Mester és első apostola kapcsán. Lukács nem magyarázza meg a Péter név jelentését, illetve annak adásának az okát, de sejteti, hogy ez egy új küldetést jelent az apostol számára.⁷⁹⁸ Mindezt azzal is érzékelteti, hogy a továbbiakban ezen a néven nevezi őt meg.⁷⁹⁹

Másodikként András nevét közli Lukács, aki egyedül Péter fivére kapcsán használja az „ἀδελφός” szót (6,14).⁸⁰⁰ Ezen felül Péter az egyetlen a Tizenkettő közül, akire hivatkozva azonosít egy másik apostolt a szerző: „τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ” (6,14).⁸⁰¹ Így a perikópában a kétszer előforduló „αὐτοῦ” (6,13-14) obiectum indirectum Jézus mellett külön az első tanítványra vonatkozik csak.

Jakabot és Jánost illetően fontos megjegyeznünk, hogy mint láttuk, Márktól és Mátétól eltérően, Lukács nevükön kívül nem mond semmit, noha a későbbiekben Péter mellett Jézus szűkebb társaságában találjuk őket (8,51; 9,28). Ezáltal Simon Pétert emeli ki jobban, hiszen vele kapcsolatban külön hangsúlyozza testvérét is.

Végül iskarióti Júdás az, akiről Péter mellett a legtöbbet mond el a szerző a perikópában, nevéhez szintén egy vonatkozó tagmondatot fűzve. De míg Simon esetében a vonatkozó névmást a „καί” szóval erősíti meg, s az apostolt Jézus személyes cselekedetének obiectum directumaként tünteti fel, addig Júdás esetében nem nyomatékosítja így a vonatkozó névmást, s egy személytelen szerkezettel jelzi a tizenkettedik tanítvány árulóvá

⁷⁹⁶ „οὗς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν” (6,13), „ὃν καὶ ὠνόμασεν Πέτρον” (6,14). A-B/ B-A.

⁷⁹⁷ 1,13.31.59-60; 2,4.21; 6,15; 7,11; 8,2; 9,10; 10,39; 19,2; 22,3. Vö. DIETRICH, W., *Das Petrusbild*, 90-91.

⁷⁹⁸ Vö. SCHÜRMANN, H., *Das Lukasevangelium*, I. 316.

⁷⁹⁹ Kivéve: 22,31; 24,34.

⁸⁰⁰ Lukács az epizódban Jakabot és Jánost illetően nem említi meg, hogy ők testvérek (6,14).

⁸⁰¹ Alfeus (6,15) és Jakab (6,16) nem tartoznak a Tizenkettő közé, hanem valószínűleg Jakab, illetve Júdás apostolok apjai.

válását.⁸⁰² Az első apostol által megnyitott sort ő zárja tehát, mintegy ellentétes pólusként, ami még jobban kidomborítja Péter személyét.

A Tizenkettő meghívása és felsorolása tehát azt a célt szolgálja, hogy az evangélista Jézus nyilvános tevékenységének kezdetén már, mint egy, a Mester körüli szűkebb közösséget ábrázolja őket, akik Jézus tanítását hallgatva (a szakaszt követi a hegyi beszéd - 6,17-49) fokozatosan az ő tevékenységének tanúivá, s üzenetének küldötteivé válnak.⁸⁰³ Lukács, noha nem fejt ki részletesen, mégis azt sugallja ezzel a szakasszal, hogy Péternek nemcsak a tizenkét apostol, hanem már az általuk jelképezett egyház egészében is fontos szerepe van.⁸⁰⁴ Megállapíthatjuk tehát, hogy a szerző mind stilisztikailag, mind nyelvtanilag kiemeli Simon Péter személyét a többiek közül. Az a tény, hogy ő áll az első helyen a felsorolásban sejteti azt is, hogy ő az első számú küldöttje, képviselője a Mesternek. Továbbá az a gesztus, amivel Jézus csak neki ad új nevet, a közöttük kialakult szorosabb kapcsolatra is utal. S mindez, Lukács ábrázolásában, a Mester részéről egy átimádkozott éjszaka csendjéből születik meg, ami végső soron azt is mutatja, hogy ez az Atya akaratának megfelelően történik. Az apostolok kiválasztása, s köztük elsősorban Péteré, Jézus imádságának a következménye.

3.2.2.2. Lk 9,18-22: Péter vallomása

Az evangélista Péter-ábrázolásában egy fontos mozzanat ez az epizód, amelyben ismét Péterre terelődik a hangsúly, aki Jézus identitása kapcsán szólal meg, s emelkedik ki ezáltal a tanítványok közül.

Fordítás

18. És volt, hogy egyedül imádkozott, vele voltak a tanítványok, és megkérdezte őket mondva: „a tömeg mit mond, hogy én ki vagyok?”

19. És azok válaszolva mondták: „Keresztelő Jánost (mondanak), mások viszont Illést, mások pedig, hogy egy próféta a régiek közül támadt fel.”

20. De mondta nekik: „Viszont ti mit mondotok, hogy ki vagyok?” Péter pedig válaszolva mondta: „Az Isten Krisztusa.”

21. De ő erőteljesen figyelmeztetve megparancsolta nekik, hogy senkinek se mondják el ezt.

⁸⁰² Péter kapcsán: „Σίμωνα ὃν καὶ ὠνόμασεν Πέτρον” (6,14); iskarióti Júdás kapcsán: „Ἰούδαν Ἰσκαριώθ, ὃς ἐγένετο προδότης” (6,16).

⁸⁰³ 8,1; 9,1-6.10; 22,35.

⁸⁰⁴ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 227.

22. Mondva, hogy az Emberfiának sokat kell szenvednie, és elvetetnie a vénektől és főpapoktól és írástudóktól, és megöletnie, és a harmadik nap feltámadnia.

Behatárolás

A csodálatos kenyér- és halszaporítás csodáját (9,10-17) Betsaida mellett alkonyatkor egy jelentős tömeg előtt, a tizenkét apostol társaságában teszi Jézus. A 9,18. verstől kezdődően viszont - a helyszínt és az időpontot nem pontosítva – Lukács közli, hogy Jézus társaságában csupán a tanítványokat találjuk („οἱ μαθηταί” - 9,18), akikkel beszélgetést folytat kiléte és sorsa felől. Majd a pontosan nem meghatározott „πρὸς πάντας” (9,23) praepositíós szerkezet azokra utal, akikhez az Úr egy újabb tanítással fordul. Vagyis jelölhet újabb szereplőket is. Így itt már egy újabb szakasz veszi kezdetét. Ezért az általunk tanulmányozni kívánt perikópát a 9,18-22 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Pétert illetően egy szövegkritikai problémát emelhetünk ki: az apostol válaszát (9,20) néhány szövegtanú kibővíti: 1. „τὸν χριστὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ”;⁸⁰⁵ 2. „τὸν χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ”.⁸⁰⁶ Ezek a variánsok mivel csekély számú iratban maradtak fenn, illetve mivel elég bizonyosan a Mt 16,16 hatására alakultak ki, bizonyára nem képezik az eredeti szöveget, amihez véleményünk szerint közelebb áll a rövidebb „τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ” olvasat.

Szinoptikus összehasonlítás

Lukács alapvetően követi a márki leírást (Mk 8,27-30), viszont különböző pontokon eltér mind tőle, mind Mátétól (Mt 16,13-20): szemben velük (Mk 8,27; Mt 16,13) nem nevezi meg pontosan az epizód helyszínét, illetve nem említi meg név szerint Jézust, hanem rejtett alanyban beszél róla. Ugyanakkor egyedül ő helyezi a perikópát az imádság kontextusába, s

⁸⁰⁵ D, it, bo^{ms}.

⁸⁰⁶ 892, kevés kézirat.

hangsúlyozza, hogy a tanítványok Mesterükkel együtt vannak (9,18), ami bensőségesebbé teszi így elbeszélését.

Az első kérdésnél míg Márk és Máté nyomatékosítják, hogy Jézus a tanítványait kérdezi meg, hogy mit gondolnak róla az emberek („τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ /.../ οἱ ἄνθρωποι” - Mk 8,27; Mt 16,13), addig Lukács az apostolokra csak az „αὐτούς” névmást, illetve az emberek helyett a tömegek kifejezést használja („οἱ ὄχλοι” - Lk 9,18). A válaszukban a másik két szinoptikushoz képest (Mk 8,28; Mt 16,14) csak Lukács fejt ki bővebben azt a véleményt, miszerint Jézus egy feltámadt próféta lenne a régiek közül („προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη” - Lk 9,19).

Jézus második kérdésére, mely megegyezik mindhármuknál,⁸⁰⁷ ugyanúgy Péter apostol válaszol itt is. Ugyanakkor egyedül Lukács közli Péter nevét a mondat első szavaként, jobban kiemelve ezáltal őt („Πέτρος δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν” - Lk 9,20; „ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ” - Mk 8,29; „ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν” - Mt 16,16). Továbbá Márktól és Mátétól eltérően,⁸⁰⁸ ugyanazt az igét használja itt a tanítvány cselekvésének leírására, mint a második kérdést feltevő Jézus esetében, ami által szorosabb kapcsolatukat is mutatja („εἶπεν” - Lk 9,20). Az apostol válaszát illetően Lukács kibővíti a márki „ὁ χριστός” (Mk 8,29) kifejezést a „τοῦ θεοῦ” (Lk 9,20) névelős genitivusszal, amit Máté viszont a „ὁ υἱός” (Mt 16,16) szóhoz kapcsol. Így egyedivé válik a másik két evangélista mellett a lukácsi „τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ” megfogalmazás (Lk 9,20) Péter hitvallását tekintve. Továbbá míg Márk és Máté leírásában az apostol a „σὺ εἶ” szókapcsolattal fordul Jézushoz, illetve a „ὁ χριστός” (Mk 8,29; Mt 16,16) nominativus formát használja, addig Lukács az accusativust alkalmazza, a „σὺ εἶ” megszólítás nélkül. Péter szavai így nála tárgyilagossabbá, s patetikusabbá válnak.

Ezt követően, mint Márknál, Lukácsnál sem találjuk meg Jézus válaszát a Máté által közölt bővebb formában (Mt 16,17-19). A Mester reakcióját az evangélista a másik két szinoptikushoz hasonlóan a hallgatásra való figyelmeztetéssel írja le, azzal az árnyalatnyi különbséggel, hogy míg Márk az „ἐπετίμησεν” (Mk 8,30), Máté pedig a „διεστείλατο” (Mt 16,20) igét használja erre, addig Lukács az „ἐπιτιμήσας” participiumhoz kapcsolja az erőteljes „παρήγγειλεν” igét (Lk 9,21). További sajátossága még a lukácsi epizódnak Márktól és Mátétól eltérően (Mk 8,31-33; Mt 16,21-23), hogy szerzője közvetlenül hozzá kapcsolja Jézus húsvéti sorsának megjövendölését (Lk 9,22), illetve utána nem beszél sem Péter feddő szavairól, sem annak megrovásáról.

⁸⁰⁷ Lk 9,20; Mk 8,29; Mt 16,15.

⁸⁰⁸ Jézus második kérdését Márk az „ἐπηρώτα” (Mk 8,29), Máté a „λέγει” (Mt 16,15) igével, Péter feleletét pedig az előbbi a „λέγει” (Mk 8,29), az utóbbi az „εἶπεν” (Mt 16,16) szóval vezeti be.

Szerkezet

A szakasz alapvetően két kérdésből és két válaszból áll (9,18b-20), amit a körülményeket felvázoló bevezetés (9,18a), s a Jézus reakcióját kifejtő befejezés ölel át (9,21-22). Az első alegységben (9,18b-19) a Mester kérdésére a tanítványok együtt válaszolnak („δὲ ἀποκριθέντες εἶπαν” – 9,19). A második alegységben (9,20) viszont Jézus kérdésére egyedül Péter felel („δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν” – 9,20b). Végül zárásképpen az evangélista a hallgatás parancsát (9,21) az Úrra váró események közlésével köti össze a „ὅτι” kötőszóval bevezetett beszédben (9,22).

Elemzés

A bevezető versben (9,18a), mint az előbb tanulmányozott perikópa kezdetén (6,12), itt is imádságban ábrázolja a szerző Jézust, ami egyrészt jelzi, hogy egy fontos esemény következik,⁸⁰⁹ másrészt pedig mutatja, hogy az Atyával való bensőséges, bizalmi kapcsolatból fakadnak az Úr szavai.⁸¹⁰ Ezáltal is hangsúlyozza Lukács, hogy Jézus mint kinyilatkoztató cselekszik és beszél: az Atyával egységben tevékenykedik, s nyilatkoztatja ki őt. Erre az Isten és a Krisztus közötti szoros kapcsolatra utal majd az apostol hitvallása is (9,20). Továbbá az evangélista azt is megjegyzi, hogy a Mester egyedül imádkozik, viszont a tanítványok vele vannak. Ebben az imádságos, meghitt helyzetben zajlik tehát Jézus és az övéi közti párbeszéd.

Először a Mester a róla elterjedt általános vélekedést kérdezi meg a tanítványoktól, akik együtt felelnek neki. Válaszukban Lukács a Heródes kapcsán megemlített nézeteket ismétli meg (9,7-9), melyeket az apostolok is jól ismertek: egyesek Keresztelő Jánosnak (3,15; 9,7), mások Illésnek (9,8), valakik pedig egy feltámadt prófétának (9,8) tartják. Vagyis a tömeg egy sorba állítja Jézust egyes ószövetségi jeles személyekkel.

A közvéleményt az Úr nem kommentálja, hanem ismételten övéihez fordulva, már nem az emberek, hanem a saját véleményüket kérdezi meg tőlük. Ezt a változást az evangélista azzal is érzékelteti, hogy Jézus kérdését most nem az „ἐπιρωτήσεν” (9,18b) igével, hanem az „εἶπεν δὲ αὐτοῖς” (9,20a) szókapcsolattal vezeti be, megemlítve az ige obiectum indirectumát is. A mondat elején, a hangsúlyos helyzetben álló „ὅμως” (9,20a)

⁸⁰⁹ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (1-9)*, 773. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 151. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 196. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 220. KODELL, J., *Evangélium Szent Lukács szerint*, 56. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 326.

⁸¹⁰ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 220.

személyes névmás mutatja,⁸¹¹ hogy Jézus a tömeg után annak a szűkebb csoportnak a véleményét kérdezi, amelynek tagjai közelebb állnak hozzá, hiszen vele vannak (9,18a). Érthető, hogy tőlük éppen ezért teljesebb, s igazabb válaszra számít: nem csupán tárgyilagos tájékoztatásra, hanem személyes elköteleződésre is.

Bár kérdésében senkit nem szólít meg Jézus külön név szerint, mégis egyedül Péter válaszol neki. Szavait az evangélista, az Úr kérdéséhez hasonlóan, az „ἐπεὶ” (9,20b) igealakkal vezeti be, melyhez a tanítványok előző feleleténél is alkalmazott „ἀποκριθεὶς” (9,20b) participium párosul. Elsősorban tehát mint a többiek szóvivője, őket is képviselve nyilatkozik.⁸¹² Az apostol válasza rövid, lényegre törő és emelkedett. Kijelentése szemben áll az előbb felsorolt helytelen véleményekkel, hiszen ő fogalmazza meg Jézus identitását helyesen.⁸¹³ Minderre valószínűleg a Mester mellett eltöltött eddigi tapasztalatai alapján jutott el: látva csodáit illetve mindazt, amit Jézus hatalmával maguk végre tudtak hajtani.⁸¹⁴ Lukács, eltérően Mátétól (Mt 16,17), nem tesz kifejezett említést arról, hogy e hitvallás háttérében az Atya Péter számára adott külön kinyilatkoztatása áll. Ugyanakkor a szakasz elején Jézus imádságának a hangsúlyozásával mégis jelzi, hogy az apostol nem Isten segítségével beszél, s nem csupán a saját tapasztalatai nyomán jutott el erre a felismerésre. Péter az evangéliumban az egyetlen az emberek közül, aki pozitívan szól Jézus kapcsán a Messiásról, azonosítva őt a Krisztussal.⁸¹⁵ Tehát az apostolok közt is csak ő mondja ki nyíltan Jézusról a „χριστός” kifejezést.

Mint már említettük Péter hitvallásában Lukács, a többi evangélistához képest egyedülálló módon, a „τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ” (9,20b) szókapcsolatot közli.⁸¹⁶ Ezáltal még nyomatékosabban hangsúlyozza, hogy Jézus szoros kapcsolatban áll Istennel.⁸¹⁷ Az Istenhez tartozik: az ő Felkentje, akin az Úr Lelke nyugszik, tőle kapja küldetését, amit maga Jézus is hangsúlyoz (4,18-19;10,22). Péter szavai tehát – Lukács ábrázolásában – összhangban állnak azzal, amit Jézus mond önmagáról. Ugyanakkor az apostolnak e pozitív tónusú kijelentése, az evangéliumban még egyszer megjelenik, de negatív módon: amikor a főtanács tagjai

⁸¹¹ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 475b².

⁸¹² Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 323. DIETRICH, W., *Das Petrusbild*, 103. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (1-9)*, 774. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 196. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 221. KREMER, J., *Lukasevangélium*, 105. NOLLAND, J., *Luke 1-9,20* (ed. METZGER, B. M.) (WBC 35A), Colombia 1989. 452.454. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 327. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 203.

⁸¹³ Vö. SCHÜRMANN, H., *Das Lukasevangélium*, I. 530.

⁸¹⁴ Pl. 4,38-41; 5,1-11; 8,49-56; 9,1-6.10-17. Vö. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 196.

⁸¹⁵ Mások negatívan használják a „χριστός” szót: 22,67; 23,2.35.39.

⁸¹⁶ A kifejezés ritkán fordul elő az Ószövetségben (LXX): Lev 21,12; 2Sám 23,1; Vö. DIETRICH, W., *Das Petrusbild*, 97-98.

⁸¹⁷ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (1-9)*, 774. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 221. KREMER, J., *Lukasevangélium*, 105. SCHÜRMANN, H., *Das Lukasevangélium*, I. 531.

gúnyolják a keresztre feszített Jézust (23,35). Lukács ábrázolása is azt sugallja: nem valószínű, hogy Péter tudatában volt egészen annak, mit jelent az igazán, hogy Mestere a Krisztus. Noha az evangélista nem tesz említést az apostolnak a helytelen messiás- értelmezés miatti megfeddéséről, mégis a perikópát záró versek jelzik (9,21-22), hogy Jézusnak alakítania kellett a tanítványaiban meglévő Krisztus képet. Péter tehát formailag helyesen nevezi Jézust Krisztusnak, de még fejlődnie kell, hogy megértse ennek igazi jelentését. Nyilván ez a többi tanítványról is elmondható (9,43-45), így az apostol nem csak a többiek nézetének a szóvivője, de jele annak is, hogy rászorulnak Mesterük tanítására.

A tanítvány feleletére Jézus erőteljes tiltással válaszol, amit az evangélista az „ἐπιτιμῶσας” participiummal és „παρήγγειλεν” (9,21) igealakokkal nyomatékosít.⁸¹⁸ Nem egyedül Péterhez fordul, hanem a többi tanítványhoz is, ahogy az „αὐτοῖς” (9,21) obiectum indirectum jelzi. Ez is sejteti, hogy az apostol válasza valószínűleg a Tizenkettő véleménye is lehetett a Mesterről, aki egyelőre a félreértések elkerülése végett, megtiltja nekik, hogy ezt elmondják másoknak.

Péter tehát egyrészt a tanítványok közösségének tagjaként jelenik meg ebben az epizódban, aki mint képviselőjük szólal meg, illetve akinek ugyanúgy megtiltja Jézus, hogy másoknak beszéljen az ő kilétéről, s akit szintén tanít a rá váró eseményekről. Másrészt viszont ki is emeli őt e közösségen belül Lukács: az apostolok közül csak az ő nevét említi meg, amely egyedül itt fordul elő az egész evangéliumban névelő nélkül, önmagában nominativusban („Πέτρος” - 9,20b). Sőt a perikópa alanyai közül csupán őt nevezi meg személynévvel.⁸¹⁹ Továbbá hangsúlyozza, hogy noha Jézus mindegyik esetben a többiekhez is fordul,⁸²⁰ másodszorra csak Péter az, aki válaszol neki.

Végül megállapíthatjuk, hogy ez az apostol nevéhez fűződő hitvallás az evangélium eddigi menetének az összefoglalása és csúcspontja is,⁸²¹ aminek háttérében az egész lukácsi keresztény hívő közösség áll.⁸²² Az evangélista az apostol iránti tiszteletből, ami egyben az ősegyház tiszteletét is mutatja, diszkrétan kihagyja a többi szinoptikus által közölt péteri

⁸¹⁸ Az eddigiek során a „παράγγελλω” kifejezéssel a leprásnak (5,14), a tisztátalan léleknek (8,29), illetve Jairusnak és feleségének (8,56) parancsolt Jézus, a „ἐπιτιμῶ” szóval pedig a tisztátalan lelkekre (4,35.41), a lázra (4,39), a szélre és a vízre (8,24) szólt.

⁸¹⁹ Jézusról egyes szám harmadik személyű, rejtett alanyban beszél (9,18.20a.21); a tanítványok és a nép kapcsán pedig általánosan: „οἱ μαθηταί” (9,18), „οἱ” (9,19), „οἱ ὄχλοι” (9,18).

⁸²⁰ „αὐτούς” (9,18); „αὐτοῖς” (9,20a.21).

⁸²¹ Vö. BOVON, F., *Das Evangelium nach Lukas (Lk 1,1-9,50)* (ed. BLANK, J. – SCHNACKENBURG, R. – SCHWEIZER, E. – WILCKENS, U.) (EKK NT 3/1), Zürich 1989. 479.

⁸²² Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 323. SCHÜRMANN, H., *Das Lukasevangelium*, I. 531.

feddés epizódját.⁸²³ Ugyanakkor érzékelteti, hogy a Péternek és társainak Jézusról alkotott véleményének még nagy alakuláson kell átmennie.

3.2.2.3. Lk 9,28-36: Péter és a dicsőségét kinyilatkoztató Jézus

A perikópa szervesen kapcsolódik az előző péteri szakaszhoz (9,18-22), hiszen benne az apostol hitvallása válik teljessé, s kap megerősítést.⁸²⁴ Emellett az evangélista rávilágít a tanítvány újabb jellemvonásaira is, ami által még inkább kibontakozik előttünk Péter személyisége.

Fordítás

28. És volt, e szavak után nyolc nap körül,(és) maga mellé véve Pétert és Jánost és Jakabot, felment a hegyre imádkozni.

29. És volt, miközben imádkozott, hogy az ő arcának külső megjelenése más (lett) és az ő ruházata fehéren felragyogó.

30. És íme, két férfi beszélgetett vele, akik Mózes és Illés voltak.

31. A dicsőségben megjelenők az ő kivonulásáról beszélgettek, ami Jeruzsálemben kell, hogy beteljesüljön.

32. De a Péter és a vele lévők el voltak nyomva álomtól, de felébredve meglátták az ő dicsőségét és a két vele lévő férfit.

33. És volt, amikor ők eltávolodtak tőle a Péter mondta Jézusnak: „Mester, szép itt nekünk lenni, és csináljunk három sátrat, egyet neked, egyet Mózesnek, egyet Illésnek, nem tudva, amit mond.

34. Miközben ezeket mondta, lett egy felhő és beárnyékolta őket: megijedtek, amikor beléptek a felhőbe.

35. És egy hang lett a felhőből mondván: „Ez az én kiválasztott fiam, őt hallgassátok!”

36. És amikor a hang megvolt (befejeződött), Jézus egyedül találtatott. És ők hallgattak és senkinek nem beszéltek azokban a napokban semmiről, amit láttak.

Behatárolás

A pontos időmeghatározás (mintegy nyolc nap múlva), a három kiválasztott tanítvány (Péter, János és Jakab) és az új helyszín (hegy) megnevezése jól mutatja, hogy az előző szakaszhoz képest, melyben Jézus sokakat tanított (9,23-27), egy újabb epizód kezdődik a

⁸²³ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 220.

⁸²⁴ Vö. Uő., *Lukács evangéliuma*, 228. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 328.

9,28. verssel. Ugyanakkor a 9,37. verstől időbeli, szereplőbeli és helyszínbeli változással találkozunk ismét: másnap a hegyről Jézussal lejövvő tanítványokat egy nagy tömeg fogadja, akiknek csodálkozására a Mester meggyógyít egy megszállott fiút. Így az általunk vizsgálni szándékozott perikópát a 9,28-36 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

A „Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον” olvasatban (9,28) egyes szövegtanúk Jakab és János nevét megcserélik, s az előbbi említik meg a második helyen.⁸²⁵ Mivel ebben minden bizonnyal a párhuzamos szöveghelyek hatása figyelhető meg (Mt 17,1; Mk 9,2), s mivel Lukácsnál máshol is János neve Péter után és Jakab előtt áll (Lk 8,51; ApCsel 1,13), ezért mi azt a szövegváltozatot fogadjuk el, amelyben Péter nevét János, s utána Jakab követi.

Továbbá noha néhány szövegtnában Péter a „διδάσκαλε” kifejezéssel szólítja meg Jézust,⁸²⁶ mi mégis az „ἐπιστάτα” (9,33) megszólítást tartjuk az eredetinek. Ugyanis az előbbi Lukácsnál sosem mondják az apostolok Jézusnak, illetve a másik két alkalommal is Péter az „ἐπιστάτα” szóval fordul Mesteréhez (5,5; 8,45). Így itt sem tartjuk valószínűnek, hogy Simon a „διδάσκαλε” vocativust használta volna.

Mivel az a szövegtná,⁸²⁷ amely Péter szavait a „τῷ Ἰησοῦ” kifejezéssel vezeti be, valószínűleg a párhuzamos helyeket követte (Mk 9,5; Mt 17,4), így mi a „πρὸς τὸν Ἰησοῦν” (9,33) praepositíós szerkezetet fogadjuk el. Végül szintén az apostol indítványában egy kódex, bizonyára a mátéi szöveg hatására (Mt 17,4), a „θέλεις ποιήσω ὧδε” szókapcsolatot olvassa,⁸²⁸ ami miatt mi a „ποιήσωμεν” (9,33) olvasatot tartjuk az eredetinek,

Szinoptikus összehasonlítás

Lukács alapvetően követi a márki elbeszélést, de több mindenben eltér tőle. Az epizód bevezetőjében az időmeghatározás kapcsán egyedül ő beszél az előző esemény után eltelt nyolc napról (Lk 9,28), szemben Márkkal és Mátéval, akik hat napot említenek (Mk 9,2; Mt 17,1). Továbbá míg a felsorolt apostolok a párhuzamos szövegekben a „παραλαμβάνει”

⁸²⁵ P^{44.75vid}, C³, D, L, Ξ, 33, 892, l 844, kevés kézirat, r¹, vg^{cl}, sy^{s.c.p.}, sa^{mss}, bo.

⁸²⁶ P⁴⁵, X, kevés kézirat.

⁸²⁷ D.

⁸²⁸ D*.

praesens imperfectum igének az obiectum directumai (Mk 9,2; Mt 17,1), addig Lukácsnál a „παράλαβόν” participium aoristos formához kapcsolódnak (Lk 9,28). Emellett míg Máté és Márk külön is hangsúlyozzák az „ἀναφέρει αὐτούς” szókapcsolattal (Mk 9,2; Mt 17,1), hogy Jézus felviszi őket egy magas hegyre, addig Lukács erről nem ír, hanem azt nyomatékosítja, hogy az Úr imádkozni ment fel a hegyre (Lk 9,28). A másik két szinoptikushoz hasonlóan Lukács is elsőként nevezi meg Pétert a három kiválasztott tanítvány közül, ugyanakkor hozzájuk képest eltér abban, hogy a nevek előtt egyáltalán nem használ névelőt, illetve másodikként nem Jakabot, hanem Jánost említi meg.⁸²⁹

Sajátos elem Lukácsnál, hogy Jézus színeváltozását az imádság kontextusába helyezi („ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτόν” - Lk 9,29), illetve nem használja a márki és mátéi „μετεμορφώθη” (Mk 9,2; Mt 17,2) kifejezést. Mózes nevét Márktól eltérően, de Mátéval megegyezően Illés előtt említi meg, de előtte az „ἄνδρες δύο” szókapcsolatot is hozza.⁸³⁰ Jézussal való beszélgetésüket nem a „συλλαλοῦντες” (Mk 9,4; Mt 17,3) participiummal írja le, amihez Márk az „ἦσαν” praeteritum imperfectumban álló létigét is hozzáfűzi, hanem a „συνελάλουν” (Lk 9,30) praeteritum imperfectum igealakkkal.

Ezt követi egy lukácsi többlet, mely nem található meg sem Márknál, sem Máténál: csak ő mondja ki, hogy a két, dicsőségben megjelenő ószövetségi személy miről beszélget Jézussal, illetve egyedül ő említi meg ismét Péter nevét, akit társaival együtt elnyomott az álom, s akik később felébredve látták Jézus dicsőségét, és a két mennyei férfit (Lk 9,31-32). Végül csupán ő beszél Simon szavai előtt annak közvetlen előzményéről is, vagyis hogy Mózes és Illés távozóban voltak (9,33).

Az apostol javaslata előtt Lukács eltérően Márktól és Mátétól nem az „ἀποκριθεὶς” participiumot és a „τῷ Ἰησοῦ” obiectum indirectumot használja (Mk 9,5; Mt 17,4), hanem a „πρὸς τὸν Ἰησοῦν” (Lk 9,33) praepositíós szerkezetet. Továbbá Péter cselekvését Márktól különbözően nem a „λέγει” (Mk 9,5) praesens storicum igealakkkal, hanem Mátéval megegyezően az „εἶπεν” (Lk 9,33; Mt 17,4) aoristos formával írja le. Míg a párhuzamos szövegek az apostol nevét az állítmány elé, addig Lukács utána helyezi.⁸³¹ Péter szavainak közlésében kisebb szórendbeli módosításokkal a harmadik evangélista követi Márkot, de nála a tanítvány nem a „ῥαββί” (Mk 9,5) vagy „κύριε” (Mt 17,4), hanem az „ἐπιστάτα” megszólítással fordul Jézushoz (Lk 9,33). Az apostol megnyilvánulását Lukács módosítva kommentálja Márkhoz képest: mellőzve a márki „γάρ” szócskát, az „ἦδεν” praeteritum

⁸²⁹ Lk 9,28; Mk 9,2; Mt 17,1.

⁸³⁰ Lk 9,30; Mk 9,4; Mt 17,3.

⁸³¹ Lk 9,33; Mk 9,5; Mt 17,4.

perfectum és az „ἀποκριθῇ” aoristos igék helyett az „εἰδώς” participium perfectumot és a „λέγει” praesens imperfectum igeformát használja (Lk 9,33; Mk 9,6). Illetve nem itt említi meg a három tanítvány félelmét, hanem akkor, amikor belépnek az őket is beárnyékoló felhőbe (Lk 9,34).

Továbbá a felhő megjelenése kapcsán Mátéhoz hasonlóan Lukács is genitivus absolutus szerkezettel utal vissza Péter mondására, de nem a „λαλοῦντος” (Mt 17,5), hanem a „λέγοντος” participiummal, s hozzáfűzi a beszéd tartalmát jelölő „ταῦτα” (Lk 9,34) mutató névmást is. A felhő beárnyékoló cselekvését egyedül Lukács írja le az „ἐπεσκιάζειν” (Lk 9,34) praeteritum imperfectumú igével, eltérve ezáltal a márki „ἐπισκιάζουσα” (Mk 9,7) participium praesens formától és a mátéi „ἐπεσκίασεν” (Mt 17,5) aoristos igealaktól. Az égi szózat leírásában pedig azonos a márki szöveggel, azzal a különbséggel, hogy hozzáteszi Mátéhoz hasonlóan a „λέγουσα” participiumot, és sajátosan a „ὁ ἀγαπητός” helyett a „ὁ ἐκλελεγμένος” participium perfectumot alkalmazza, illetve az „ἀκούετε αὐτοῦ” szókapcsolat tagjait megcseréli.⁸³² Végül Lukács nem tesz említést a tanítványok tekintetéről és arról, hogy a hang után Jézust látták csak (Mk 9,8; Mt 17,8), hanem passzív formában közli, hogy egyedül Jézus maradt (találatott) ott („εὐρέθη” - Lk 9,36). Ugyanakkor csupán ő mondja itt el az apostolok záró reakcióját, akik hallgattak s nem beszéltek senkinek azokban a napokban arról, amit láttak (Lk 9,36).

Szerkezet

A perikópa bevezetését (9,28), Jézus színeváltozásának leírása (9,29) és Mózesrel s Illéssel való találkozása (9,30-31) követi. Ezután a tanítványok reakciójáról, illetve Péter beszédéről (9,32-33), majd pedig az őket beárnyékoló felhőről és az égi szózatról (9,34-35) számol be az evangélista. Végül a szakaszt a 9,36. vers zárja, amely a mennyei hang utáni helyzetet mondja el.

⁸³² Lk 9,35; Mk 9,7; Mt 17,5.

Elemzés

A bevezető versben Lukács azt hangsúlyozza, hogy Jézus imádkozni megy fel a hegyre (9,28), amely - mint már korábban említettük - az Atyával való szoros kapcsolatának kifejeződése. Így a mostani jelenet is az imádság bensőséges légkörében zajlik. Ebbe az eseménybe kapcsolódik be a három kiválasztott tanítvány azáltal, hogy az Úr maga mellé veszi őket. A „παράλαβόν” participium aoristos alak az evangéliumban csak Jézusra vonatkozik, aki az apostolokat, vagy mint itt, közülük egyeseket, magával visz, hogy feltárjon előttük valamit.⁸³³ E gesztus tehát egy rendkívüli élmény előkészítője, és jele annak, hogy Jézus külön foglalkozik velük. A három tanítvány közül az első Péter, akinek a neve itt fordul elő harmadszor az evangélistánál névelő nélküli obiectum directumként: vagyis az az apostol, akit Jézus nevezett el Péternek (6,14), s aki Jánossal és Jakabbal együtt jelen lehetett Jairus lányának feltámasztásánál (8,51) most egy újabb különös esemény részesévé válik. A másik két obiectum directum a megismételt „καί” kötőszóval, s szintén névelő nélkül kapcsolódik Péter nevéhez. Sajátos elem Lukácsnál, hogy az első tanítvány után János következik, ami abból adódik, hogy az evangélista szívesen ábrázolja Jánost Péterrel együtt.⁸³⁴

Ezt követően Lukács a színében elváltozott Jézusra és a megjelenő Mózesre és Illésre irányítja a figyelmet, akik az Úr kivonulásáról beszélgetnek egymással (9,29-31). Az „ἔξοδος” (9,31) kifejezés a halálra utal eufemisztikusan, vagyis Jézus jeruzsálemi szenvedésére s halálára, amit majd a megdicsőülés fog követni.⁸³⁵ Ezt sugallja a „δόξα” (9,31) szó is, ami Isten nagyságát, hatalmát, illetve Jézus dicsőségét s feltámadását jelzi.⁸³⁶

E patetikus jelenet leírása után az evangélista újra a három tanítványra összpontosít, akik közül csak Péter nevét említi meg, a többiekről pedig, mint a vele lévőkről beszél („σὺν αὐτοῖς” - 9,32). Itt fordul elő először Lukácsnál, hogy a névelő és az apostol neve közé a „δέ” szócskát helyezi („ὁ δὲ Πέτρος” - 9,32).⁸³⁷ Ez is finoman mutatja azt a kontrasztot, hogy amíg a mennyei vendégekkel Jézus a sorsáról beszélget, addig a legszorosabb barátai, Péterrel az élen, alszanak. Mindezt az evangélista az „ἦσαν” praeteritum imperfectumban álló létigéhez

⁸³³ Jézus magával viszi az apostolokat egy magányos helyre, ahol majd később jóllakatja a népet (9,10); a színéváltozás jelenetében a kiválasztott három tanítványt (9,28); a Tizenkettőt, akiknek beszél a Jeruzsálemben rá váró sorsról (18,31).

⁸³⁴ Lk 22,8; ApCsel 3,1; 4,13.19; 8,14. Vö. EAPEN, J., *Transfiguration: A Pre-Resurrection* (Mt 17:1-9; Mk 9:2-10; Lk 9:28-36), in *BiBh* 34 (2008) 195.

⁸³⁵ Bölcs 3,2; 7,6. Vö. BOVON, F., *Das Evangelium nach Lukas* (Lk 1,1-9,50), 3/1. 496-497. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 230. KREMER, J., *Lukasevangelium*, 108. NOLLAND, J., *Luke 9,21-18,34* (ed. METZGER, B. M.) (WBC 35B), Colombia 1993. 500. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 344. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 209.

⁸³⁶ Kiv 16,10; 24,16; 33,22; Szám 14,10; 16,19; Lk 9,26; Vö. BOVON, F., *Das Evangelium nach Lukas* (Lk 1,1-9,50), 3/1. 498.

⁸³⁷ 9,32; 22,54.58; 24,12.

kapcsolt „βεβαρημένοι” participium perfectum passivi alakkal, és a nála csak itt megtalálható „ὑπνος” főnévvel írja le (9,32). Az alvás nem elsősorban a fáradtságukat mutatja, hanem egyrészt azt, hogy mivel alszanak, nem hallják a társalgást, s így felébredve és látva Jézus dicsőségét, illetve a másik két férfit, nem képesek megérteni az esemény lényegét, másrészt pedig értetlenségüket, lassúságukat jelzi, hogy nem tudják igazán felfogni s befogadni mindezt.⁸³⁸ Természetesen nem maradnak végig álomba merülve, hanem mindannyian felriadnak, ahogy a „διαγρηγορήσαντες” (9,32) többes számú participium aoristos jelzi, amit aoristos ingressivusként értelmezhetünk. Ez azt érzékelteti, hogy előtte valóban elnyomta őket az álom, s csak most ébredtek fel.⁸³⁹

A „καὶ ἐγένετο” (9,33) szókapcsolattal az evangélista egy újabb fordulatot vezet be az epizódban, ahol most válik először cselekvővé Péter. Mint említettük már, egyedül Lukács közli az apostol szavainak közvetlen kiváltó okát: Mózes és Illés távozóban voltak Jézustól. Habár a másik két tanítvány is látta azt, amit Péter, mégis csak ő fordul a Mesterhez, s szólal meg, amit az evangélista a „πρὸς τὸν Ἰησοῦν” praepositívós szerkezettel és az „εἶπεν” aoristos igealakokkal mutat, amihez alanyként az apostol nevét fűzi hozzá (9,33).⁸⁴⁰

A perikópa egyetlen, emberi részről elhangzó közvetlen beszédét a tanítvány az „ἐπιστάτα” (9,33) megszólítással kezdi. Van, aki úgy véli, hogy elmulasztja az apostol Jézust a „κύριε” címmel illetni, amivel azonosítaná őt a Messiással.⁸⁴¹ Ezzel kapcsolatban mi azt állítjuk, hogy itt nem mulasztásról van szó, a két vocativust nem szerencsés egymással ellentétbe állítani. Hiszen az „ἐπιστάτα” kifejezés - amely Lukácsnál mindig Jézusra vonatkozik, s amit a tanítványok közül Péter használ a legtöbbször külön is -,⁸⁴² az apostol részéről a bizalomteljes tiszteletet fejezi ki Mestere iránt, akit már így szólított meg a csodálatos halfogásról és a vérfolyásos asszonyról szóló epizódban is (5,5; 8,45), s akit nemrég, Krisztusnak vallott meg (9,20b). Lukács tehát a márki „ῥαββί” (Mk 9,5) kifejezés helyett, annak ezt a görög megfelelőjét adja az apostol szájába,⁸⁴³ amit a ’mester’ főnévvel fordíthatunk.⁸⁴⁴

⁸³⁸ Vö. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 153. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 231. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 344. SCHÜRMANN, H., *Das Lukasevangelium*, I. 558.

⁸³⁹ Vö. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 344.151.

⁸⁴⁰ A névelővel ellátott, nominatívusban álló „ὁ Πέτρος” személynévhez Lukács gyakran rendeli evangéliumában az „εἶπεν” igét (8,45; 9,33; 12,41; 18,28).

⁸⁴¹ Vö. KODELL, J., *Evangélium Szent Lukács szerint*, 57.

⁸⁴² Ezt a csak Lukácsnál előforduló megszólítást háromszor Péter (5,5; 8,45; 9,33), kétszer a tanítványok (8,24), egyszer-egetyszer János (9,49) és a tíz leprás (17,13) mondja Jézusnak. Tehát az evangélista ebben az epizódban alkalmazza utoljára Péter esetében külön (9,33).

⁸⁴³ Hasonlót figyelhetünk meg a getszemáni jelenetben Jézus esetében: a márki arám „ῥαββι” (Mk 14,36) helyett Lukács a „πάτερ” (Lk 22,42) vocativust alkalmazza.

⁸⁴⁴ Vö. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 361.

Ezt követően Péter mondata – a sorrendbeli egyes eltérésektől eltekintve - szinte teljesen megegyezik a márki szöveggel. Tehát nagyrészt itt is megállapíthatjuk azt, amit Márknál tettünk. Kiegészítésképpen viszont hozzáfűzzük, hogy Lukács evangéliumában is csak Simon mondja Jézusnak a „ποιῶμεν” (9,33) kifejezést, de előtte már mások is használták ezt Keresztelő Jánost kérdezve (3,10.12.14). Továbbá az evangélista nemcsak itt használja a „σκηνή” (9,33) főnevet, mint Márk és Máté, hanem Jézusnak egy példabeszédében is („εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς” - 16,9), ahol a mennyei örök hazát jelöli. Ennek fényében a lukácsi leírásban a Péter mondásában elhangzó sátor szó az örök élet távlatában is értelmezhető: Jézusnak, Mózesnek és Illésnek sátrat készíteni, mintegy az örök élet elővételezését, megtapasztalását jelenti. S végül a „σοί” személyes névmást Lukácsnál is a tanítványok közül csak Péter mondja Mesterének (9,33; 18,28), illetve egyedül őhöz szól így Jézus (22,34).

Az apostol javaslatát Lukács rövidebben értékeli Márknál: a „τί” (Mk 9,6) kérdő névmás helyett a „ὅ” (Lk 9,33) vonatkozó névmást használja,⁸⁴⁵ illetve nem itt beszél a félelmükről. Péter értetlenségét tehát nem a tanítványok megrettenésével, hanem az előzőleg hangsúlyozott álommal magyarázza (9,32).⁸⁴⁶

Ezután Márk szövegét kibővíti, egy obiectum directummal ellátott genitivus absolutus szerkezettel („ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος” - 9,34), amely által kapcsolatot teremt az apostol szavai és a felhő megjelenése között (9,33-34). A felhő, amely mint Márknál is láttuk, Isten jelenlétének szimbóluma, beárnyékolja őket. Az „ἐπεσκίαζεν” ige „αὐτούς” (9,34) obiectum directuma, bár egyértelműen nem lehet megállapítani, valószínűleg nem csupán Mózeseket, hanem a három tanítványt is jelöli.⁸⁴⁷ A lukácsi szóhasználat nem csak a szövetség sátrának felhő általi beborítására utal ezzel vissza (Kiv 40,35), hanem sajátossá válik azáltal, hogy e kifejezést Mária szüzi fogadásának leírásában is alkalmazza a szerző (1,35).⁸⁴⁸ Így Pétereket is beárnyékolja a felhő, vagyis megérinti őket Isten jelenléte, akinek az égből hallatszó szózatát ők is hallják.

Ezt követően, a felhő motívumhoz kapcsolja Lukács az apostolok félelmét, amit a „φοβέομαι” (9,34) egyszerű ige aoristos passivi többes számú formájával érzékeltet: vagyis

⁸⁴⁵ A „ὅς” helyettesíti a „τίς” névmást a tudást kifejező igék után. Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 293.3a.

⁸⁴⁶ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (1-9)*, 801. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 344.149.

⁸⁴⁷ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 232. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 210. SCHÜRMANN, H., *Das Lukasevangelium*, I. 561.

⁸⁴⁸ „καὶ δύνάμεις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι” (1,35): itt az evangélista a futurum alakot használja.

mind a hárman félnek.⁸⁴⁹ Sőt az „ἐν τῷ” + infinitivus aoristos szerkezettel azt is pontosítja, hogy mindez akkor történik, miután beléptek a felhőbe („ἐν τῷ εἰσελθεῖν αὐτούς” - 9,34).⁸⁵⁰ Az „αὐτούς” (9,34) kifejezés itt már csak a három tanítványra vonatkozik, hiszen nyilvánvaló, hogy a mondat Mózesre és Illésre nem utalhat.

Az égi szózat kapcsán is hivatkozunk a Márknál mondottakra, hiszen alapvetően őt követi a lukácsi szöveg. Viszont a Lukács által alkalmazott „ὁ ἐκλελεγμένος” (9,35) participium visszaül az Úr szolgájáról szóló izajási éneke (Iz 42,1),⁸⁵¹ amely által a szakasz krisztológiai mondanivalója még teljesebbé válik, s egyben Péter hitvallása is megerősítést kap (9,20b).⁸⁵²

Végül, mint már megfogalmaztuk, a zárás is tartalmaz sajátos elemeket Lukács részéről, aki részletesen leírja, hogy nem csak egyedül Péter, hanem - amint az „αὐτοί” (9,36) többes számú személyes névmás is mutatja – társai is hallgatnak, s nem beszélnek arról, amit láttak. Továbbá a „ἑώρακαν” praesens perfectum forma arra is rávilágít, hogy mindezek hatása tovább él bennük.⁸⁵³

Megállapíthatjuk tehát, hogy Lukács ebben a perikópában is hangsúlyozottan ábrázolja Péter alakját, akinek a nevét evangéliumában itt említi meg a legtöbbszor a tagadás epizódja után.⁸⁵⁴ Kétszer használja nominativusban (9,32-33),⁸⁵⁵ amivel jelzi, hogy az apostol aktív szerepet vállal a szakaszban, ahogy a hozzá kapcsolódó igék is mutatják („εἶπεν”, „λέγει” - 9,33): Péter beszél Jézushoz, aminek tényéről nem csak beszámol Lukács, mint Mózes és Illés esetében (9,30-31), hanem közli is a szavait (9,33). Továbbá az evangélista hozzá viszonyítva határozza meg a másik két társát („καὶ οἱ σὺν αὐτῷ” - 9,32), akik közül ő az első, akit magával visz Jézus a hegyre (9,28).

Emellett Lukács nyomatékosítja, hogy az apostol Jézushoz fordulva szól („πρὸς τὸν Ἰησοῦν” - 9,33), amit viszont a két mennyei vendég esetében nem tesz meg (9,30). Simon az „ἐπιστάτα” (9,33) megszólítást használva meghitt, baráti hangnemben beszél Mesteréhez, ami mélyebb, bizalmas kapcsolatuk jele is egyben. Továbbá az „αὐτῷ” (9,30.32) obiectum

⁸⁴⁹ A rendkívüli dolgok kapcsán feltörő félelmet az „ἐφοβήθησαν” igealak más alkalommal is kifejezi Lukácsnál: a pásztorok félnek az Úr angyalától (2,9); a gerázaiak a megszállott meggyógyulása láttán (8,35).

⁸⁵⁰ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 404.1³. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 390.

⁸⁵¹ Vö. BOVON, F., *Das Evangelium nach Lukas (Lk 1,1-9,50)*, 3/1. 501. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (1-9)*, 803. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 232. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 346. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Lukas*, 170.

⁸⁵² Vö. GEWALT, D., *Das >Petrusbild< der lukanischen Schriften als Problem einer ganzheitlichen Exegese*, in *LingBib* 34 (1975) 12.

⁸⁵³ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 342.1b³.

⁸⁵⁴ Itt háromszor (9,28-36), a tagadásnál pedig hatszor (22,54-62).

⁸⁵⁵ János és Jakab nevét nem közli nominativusban, Mózesét és Illését viszont csak egyszer (9,30).

indirectum a perikópában csak Jézus és Péter személyéhez kötődik. Mindezekkel az evangélista Jézus Péterrel való szorosabb kapcsolatát hangsúlyozza.

Ugyanakkor azt is ábrázolja, hogy Simon a három kiválasztott tanítvány közösségének tagja marad, hiszen mellette Jánost és Jakabot is magával viszi Jézus (9,28), akik együtt tapasztalják meg e rendkívüli eseményt. Mindannyiukat elnyomja az álom, majd felébredve együtt látják meg Mesterük dicsőségét és a két vele beszélgető férfit (9,32). A felhő valószínűleg mind a három apostolt is beárnyékolja, akiket elfog a félelem, de akik közösen kapnak felszólítást az égi hangtól, hogy hallgassák Urukat (9,34-35), majd végül mindegyikük hallgat a tapasztaltakról (9,36). Továbbá Péter a többiek nevében is megszólal, számítva az ő segítségükre is, hiszen javaslatában a „ποιήσωμεν” (9,33) többes szám első személyű igét használja.

Végül elmondhatjuk, hogy habár az evangélista finoman mind a három tanítvány értetlenségét érzékelteti az alvás motívummal, mégis Péternél ezt is jobban kidomborítja, hiszen az első helyen őt nevezi meg csupán név szerint ennek kapcsán (9,32), illetve az ő esetében fűzi hozzá a „μὴ εἰδὼς ὃ λέγει” megállapítást (9,33). Ezzel Lukács az kívánja kifejezni, hogy az első apostol, aki ugyan Krisztusnak vallotta meg nemrég Mesterét (9,20b), még nem igazán értette meg Jézus messiási voltának lényegét.⁸⁵⁶ A színeváltozás élményét még nem megfelelően értelmezi, ahogy Márknál és Máténál is kifejtettük. Vagyis e jelenetben egy lelkes, Jézussal szoros viszonyban álló Péter alakja bontakozik ki előttünk, aki egységben marad társaival, de szüksége van még a formálódásra, Mestere hallgatására.

3.2.2.4. Lk 22,54-62: Péter tagadása

Jézus szenvedéstörténetének ebben az epizódjában – ahogy a másik két szinoptikus evangéliumban is - Lukács szintén Péterre irányítja a figyelmet. Az apostol bukását leírva Simon negatív tulajdonságait mutatja be elsősorban, de ellensúlyozza ezt Jézus tekintetének, illetve a tanítvány bűnbánatának megemlékezésével. Vagyis az evangélista Péter-ábrázolásában újabb mozzanatokat figyelhetünk meg.

⁸⁵⁶ Vö. DIETRICH, W., *Das Petrusbild*, 116.

Fordítás

54. Foglyul ejtve őt elvitték, és bevezették a főpap házába: a Péter pedig messziről követte.
55. Miután körös körül tüzet gyújtottak az udvar közepén és miután (együtt) leültek, a Péter közéjük ült.
56. De látva őt egy szolgálóleány, amint a fénynél ül és rátekintve mondta: „Ez is vele volt.”
57. De az tagadta mondva: „Nem ismerem őt, asszony!”
58. És rövid idő múlva, egy másik látva őt mondta: „Te is közülük (való) vagy.” De a Péter mondta: „Ember, nem vagyok.”
59. Miután eltelt mintegy egy óra, egy másik is határozottan állította mondván: „Bizony ez is vele volt, hiszen (ő) is galileai.”
60. A Péter pedig mondta: „Ember, nem ismerem, amit mondasz.” És azonnal - amidőn még beszélt - megszólalt a kakas.
61. És az Úr megfordulva rátekintett a Péterre, és a Péternek eszébe jutott az Úr beszéde, amint azt mondta neki: mielőtt megszólal a kakas háromszor tagadsz meg ma engem.
62. És kimenve kívülre keservesen sírni kezdett.

Behatárolás

A helyszínváltozás és Péter megnevezése jelzi, hogy Jézus elfogása után (22,47-53) a 22,54. verstől egy újabb epizód veszi kezdetét, melyben az első apostolnak kiemelt szerepe van. Ugyanakkor a 22,63. verstől már a Mester kigúnyolásáról beszél az evangélista, mely során Péterről már nem tesz említést, hanem csak a Jézust őrző emberekről (22,63-65). Így a vizsgálni kívánt szakaszt a 22,54-62 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Egyes szövegtenúk a „ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν” olvasatot (22,54) kiegészítik az „αὐτῷ ἀπὸ” obiectum indirectummal, illetve praepositioval, melyeket az ige és a „μακρόθεν” adverbium közé helyeznek.⁸⁵⁷ Mivel azonban csekély számú tanúról van csak szó, melyek bizonyára a márki és a mátéi szöveget követik ebben (Mk 14,54; Mt 26,58) mi a rövidebb, beékelés nélküli olvasatot részesítjük előnyben.

⁸⁵⁷ D, f¹³, kevés kézirat, it, sy^{h**}.

Továbbá Márk hatására (Mk 14,54) fűzi hozzá egy kódex Péter nevéhez (Lk 22,55) a „θερμαινόμενος” participiumot,⁸⁵⁸ amely bizonyára nem képezte az eredeti lukácsi olvasatot.

Az apostol első tagadásának bevezetőjében egyes iratok az „ἡρνήσατο λέγων” (22,57) szókapcsolat között az „αὐτόν” obiectum directumot is megemlítik.⁸⁵⁹ Mivel a tekintélyesebb és nagyobb számú külső tanúságtétel a rövidebb, az „αὐτόν” nélküli szövegváltozatot hozza,⁸⁶⁰ így mi is ezt fogadjuk el. A tanítvány mondását tekintve három variánst találunk (22,57): 1. „γύναι, οὐκ οἶδα αὐτόν”;⁸⁶¹ 2. „οὐκ οἶδα αὐτόν”;⁸⁶² 3. „οὐκ οἶδα αὐτόν, γύναι”.⁸⁶³ A második mellőzi a vocativus használatát, de mivel csak egy szövegtanúban fordul elő, így nem képviseli az eredeti szöveget. Az első és a harmadik olvasat közül pedig az utóbbit részesítjük előnyben jelentősebb külső tanúságtétele miatt, noha az apostol további tagadásai során az „ἄνθρωπε” (22,58.60) vocativus a mondat elején található mindkét esetben.

A tanítvány második tagadásának bevezetőjében is több variáció fordul elő (22,58): 1. „εἶπεν”;⁸⁶⁴ 2. „Πέτρος εἶπεν”;⁸⁶⁵ 3. „Πέτρος ἔφη”.⁸⁶⁶ Az első két változat a 22,60. vershez hasonlóan az „εἶπεν” aoristos igealakot használja, ugyanakkor velük szemben a harmadik olvasat sokkal erősebben dokumentált, így ez utóbbit tartjuk az eredeti szövegnek.

Egyes kéziratok a „κύριος” (22,61) helyett a „Ἰησοῦς” személynevet használják az „ἐνέβλειψεν” (22,61) ige alanyaként.⁸⁶⁷ Mivel azonban ez kevés tanúnál található meg, s mivel ugyanebben a versben a „κύριος” szó még egyszer előfordul genitivusban is, így mi a „κύριος” kifejezést fogadjuk el az eredetinek. Továbbá igen érdekes, hogy egy szövegtanú pedig Pétert („Πέτρος”) jelöli meg e cselekvés alanyának, Jézust („αὐτόν”) pedig obiectum indirectumának.⁸⁶⁸ Természetesen ez utóbbi sem alkothatta az eredeti lukácsi szöveget.

Egyes iratok a „τοῦ λόγου τοῦ κυρίου” szókapcsolatot olvassák a „τοῦ ῥήματος τοῦ κυρίου” helyett (22,61).⁸⁶⁹ Ezzel szemben mi az utóbbit fogadjuk el annak jelentősebb szövegtanúsága miatt.⁸⁷⁰

⁸⁵⁸ D.

⁸⁵⁹ A, D*, W, Θ, Ψ, f¹³, sok egyéb koiné kézirat, aur, vg, sy^h.

⁸⁶⁰ P⁷⁵, 8, B, D², K, L, T, 070, f¹, 579, 892, 1424, 2542, l 844, más kéziratok, it, sy^{s.c.p}, co.

⁸⁶¹ A, W, Θ, 070, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy.

⁸⁶² D.

⁸⁶³ P⁷⁵, 8, B, L, T, Ψ, 1241, kevés kézirat, co.

⁸⁶⁴ P^{69vid}, D, sy^s.

⁸⁶⁵ A, W, Θ, Ψ, f¹, sok egyéb koiné kézirat.

⁸⁶⁶ P⁷⁵, 8, B, K, L, T, 070, f¹³, 1241, más kéziratok.

⁸⁶⁷ D, f¹, 1241, l 844, kevés kézirat, vg^{ms}, sy^{s.p.h}, bo^{pt}.

⁸⁶⁸ P^{69vid}.

⁸⁶⁹ A, D, W, Θ, Ψ, 0250, f^{1.13}, sok egyéb koiné kézirat.

⁸⁷⁰ P^{69.75}, 8, B, L, T, 070, 579, 892, 1241, kevés kézirat.

Végül megállapíthatjuk, hogy a perikópa utolsó versét (22,62) néhány kézirat nem tartalmazza.⁸⁷¹ Ennek ellenére, habár elképzelhető, hogy a mátéi párhuzamos szakasz záradéka hatására került bele a lukácsi leírásba (Mt 26,75), mégis valószínűleg az eredeti szöveg része lehetett már.⁸⁷²

Szinoptikus összehasonlítás

A szakasz szövegkörnyezetét tekintve lukácsi sajátosság, hogy a perikópát - Márktól és Mátétól különbözően - az evangélista nem bontja ketté, beékelve azt a jelenetet, amelyben Jézus a főtanács előtt áll, illetve amelyben kigúnyolják (Mk 14,55-65; Mt 26,59-68). Vagyis az epizódot egységesebben közli.

Az Úr elhurcolása kapcsán Lukács – szemben a párhuzamos szövegekkel (Mk 14,53; Mt 26,57) - Jézus neve helyett csak a rá utaló „αὐτόν” (Lk 22,54) személyes névmást használja, noha Péter nevét megemlíti. Így még inkább az apostolra összpontosítja a figyelmet. Simon követését a márki aoristos igealak helyett (Mk 14,54), Mátéhoz hasonlóan az „ἠκολούθει” praeteritum imperfectum formával írja le (Lk 22,54; Mt 26,58), de eltérően a párhuzamos szakaszoktól az ígéhez nem fűzi hozzá annak obiectum indirectumát („αὐτῷ” - Mk 14,54; Mt 26,58), illetve nem használja az „ἀπό” praepositíót a „μακρόθεν” adverbium előtt (Mk 14,54; Mt 26,58). Ezáltal a tanítvány tettének sajátos jellegét hangsúlyozza.

Lukács a másik két szinoptikushoz hasonlóan beszámol arról, hogy Péter az udvaron lévőek közé ül, de velük szemben pontosítja, hogy az udvar közepén („ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς” – Lk 22,55; „κάτω ἐν τῇ αὐλῇ” - Mk 14,66; „ἔξω ἐν τῇ αὐλῇ” - Mt 26,69). Továbbá Márkot követve megemlíti a fényt (a tüzet) is, ahová a tanítvány odaül („πρὸς τὸ φῶς” - Lk 22,56; Mk 14,54). Pétert először nála is egy szolgáló szólítja meg, akit, míg Márk és Máté a „μία” számnévvvel jelöl (Mk 14,66; Mt 26,69), addig Lukács a „τις” határozatlan névmással (Lk 22,56). Ő is hangsúlyozza, mint Márk, hogy a cseléd meglátja Pétert („ἰδοῦσα” - Lk 22,56; Mk 14,67), de az apostol nevét Márktól eltérve itt nem említi meg, csak a ráutaló „αὐτόν” névmást alkalmazza (Lk 22,56). Noha más kifejezéssel, mint Márk, ő is beszámol arról, hogy mielőtt a szolgáló megszólította az apostolt, rátekintett: („ἀτενίσασα αὐτῷ” - Lk 22,56; „ἐμβλέψασα αὐτῷ” - Mk 14,67), ugyanakkor beszédét egyedül ő vezeti be aoristos igealakokkal („εἶπεν” - Lk 22,56; „λέγει” - Mk 14,67; „λέγουσα” - Mt 26,69). Szintén csak Lukács közli

⁸⁷¹ 0171, it.

⁸⁷² Vö. METZGER, B. M., *A Textual Commentary*, 151.

egyes szám harmadik személyben a cseléd megállapítását, amelyben a „οὗτος” mutató névmás utal Péterre, szemben a márki és mátéi „σύ” személyes névmással, Jézust pedig nem nevezi meg, hanem csak az „αὐτόν” obiectum indirectumot használja rá, illetve a „σύν” praepositiont alkalmazza a „μετά” helyett.⁸⁷³ Így ebben az evangéliumban a szolgáló nem közvetlenül Péterhez fordul, hanem tárgyilagosan, kevésbé személyes éssel kijelenti róla a jelenlévőknek, hogy Jézussal volt.

Péter tagadását ugyanúgy vezeti be Lukács, mint Márk, ugyanakkor rövidebb formában közli. Lukácsi sajátosság egyrészt, hogy az „οὐκ οἶδα” állítmány obiectum directuma az „αὐτόν” (Lk 22,57) névmás, ami Jézusra utal, s nem a „τί λέγεις” (Mk 14,68; Mt 26,70), ami Márknál és Máténál az asszony mondását jelzi. Másrészt pedig, hogy csupán nála használja szembesítőjére az apostol a „γύναι” (Lk 22,57) vocativust.

Ezt követően Lukács nem beszél arról, mint a másik két szinoptikus, hogy Péter kifelé indul, hanem a következő tagadást a „μετὰ βραχύ” (Lk 22,58) szókapcsolattal készíti elő, vagyis az apostol ugyanott marad: nem kezd el hátrálni. Most nem egy másik szolgáló látja őt meg, mint Márknál és Máténál, hanem egy férfi, ahogy a „ἕτερος” (Lk 22,58) kifejezés sugallja, akinek a szavait nem az „ἤρξατο πάλιν λέγειν τοῖς παρευστώσιν ὅτι” (Mk 14,69) vagy a „καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ” (Mt 26,71) szókapcsolat vezeti be, hanem egyszerűen az „ἔφη” (Lk 22,58) praeteritum imperfectum igealak. Lukácsnál viszont ezt a kijelentést személyesen, közvetlenül az apostolnak szegeznek, ahogy a „σύ” (Lk 22,58) személyes névmás hangsúlyozza, s ezáltal eltér a párhuzamos szövegektől, melyek viszont itt tárgyilagossággal megállapítást közölnek egyes szám harmadik személyben a „οὗτος” (Mk 14,69; Mt 26,71) mutató névmást alkalmazva. Ugyanakkor Márkot követve ennél a megállapításnál Lukács is az apostol társaira utal az „ἐξ αὐτῶν” (Lk 22,58; Mk 14,69) szerkezettel.

Péter reakcióját a márki tömör, tárgyilagossággal közlésénél élénkebben, de Mátéhoz képest kevésbé drámaian írja le Lukács. Egyedül ő nevezi itt néven a tanítványt: vagyis nyomatékosítja, hogy cselekedete félreérthetetlenül hozzá fűződik, de azt nem mint tagadás, hanem mint mondás ábrázolja („ἔφη” - Lk 22,58; „ἤρνεῖτο” - Mk 14,70; „ἠρνήσατο” - Mt 26,72). Lukácsnál Péter nem Jézust tagadja meg, mint Máténál, hanem azt állítja, hogy nem közülük való: míg Máténál a „τὸν ἄνθρωπον” (Mt 26,72) Jézusra vonatkozik, addig nála az „ἄνθρωπε” (Lk 22,58) vocativus arra a férfire, aki az apostolhoz szólt.

Ezután a párhuzamos szakaszok szerint eltelt kis idő („μετὰ μικρόν” - Mk 14,70; Mt 26,73) helyett Lukács közel egy óráról beszél, amivel kissé mérsékli az elbeszélés intenzitását

⁸⁷³ Lk 22,56; Mk 14,67; Mt 26,69.

(„διαστάσης ὥσει ὥρας μιᾶς” - Lk 22,59). Míg Márknál és Máténál harmadjára többen szólnak az apostolhoz, amit az „λέγον” (Mk 14,70) vagy az „εἶπον” (Mt 26,73) igékkel és a hozzájuk kapcsolódó „τῷ Πέτρῳ” (Mk 14,70; Mt 26,73) obiectum indirectummal fejeznek ki, addig Lukácsnál a tanítványhoz csak egy valaki fordul („ἄλλος τις” - Lk 22,59), akinek cselekvését a „διῃσχυρίζετο λέγων” (Lk 22,59) szószerkezettel írja le. Lukács az elsőhöz hasonlóan közli ezt a szembesítést: tárgyilagos formában, egyes szám harmadik személyben, s nem közvetlenül az apostolnak címezve, akire itt is a „οὗτος” (Lk 22,59) mutató névmással utal. Ezáltal most is eltér a másik két szinoptikus evangélistától, akik az egyes szám második személyű, közvetlenül a tanítványt megszólító formát alkalmazzák (Mk 14,70; Mt 26,73). A kijelentést Lukács nem az „ἀληθῶς” adverbiummal (Mk 14,70; Mt 26,73), hanem az „ἐπ’ ἀληθείας” (Lk 22,59) praepositíós szerkezettel kezdi. Továbbá az első tagmondatban, Márktól és Mátétól különbözve nem a tanítvány társaira utal a praesens imperfectumú létigéhez kapcsolódó praepositíós obiectum indirectummal („ἐξ αὐτῶν εἶ” - Mk 14,70; Mt 26,73), hanem a Jézussal való együtt-létére a praeteritum imperfectumú igealakhoz kötődő praepositíós szerkezettel („μετ’ αὐτοῦ ἦν” - Lk 22,59). Viszont az első bizonyítani kívánó második tagmondata a létige személyét kivéve identikus a márkival („καὶ γὰρ Γαλιλαῖός ἐστιν” - Lk 22,59; „καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ” - Mk 14,70).

Péter újabb reagálását, az előzőhöz hasonlóan, Márkhoz és Mátéhez viszonyítva itt is kevésbé drasztikusan ábrázolja Lukács. Most is csak ő nevezi néven az apostolt, hangsúlyozva ezáltal, hogy Simon cselekszik, de tettét a másik két evangélistától eltérően nem átkozódásként és esküdözésként („ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύναι” - Mk 14,71; „ἤρξατο καταθεματίζειν καὶ ὀμνύειν” - Mt 26,74), hanem mondásként értelmezi, ahogy az „εἶπεν” (Lk 22,60) aoristos ige mutatja. S itt sem azt tagadja az apostol, mint Márknál és Máténál, hogy ismeri Jézust („οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον” - Mk 14,71; Mt 26,74), hanem azt, amit állított az a férfi, akit ő az „ἄνθρωπε” (Lk 22,60) vocativusszal szólít meg („οὐκ οἶδα ὃ λέγεις” - Lk 22,60), vagyis, hogy Jézussal együtt lett volna.

Ezt követően Lukács is beszámol a kakas megszólalásáról, amit viszont nem a „καὶ εὐθύς” (Mk 14,72; Mt 26,74) szavakkal, hanem a „καὶ παραχρῆμα ἔτι” (Lk 22,60) kifejezéssel kapcsol hozzá Péter mondatához, amire visszautal még a „λαλοῦντος αὐτοῦ” (Lk 22,60) genitivus absolutus szerkezettel is. Majd egyedül ő említi meg, hogy az Úr megfordulva Péterre rátekin, ami által egy sajátos színt ad a perikópa e kritikus pontján Jézus és tanítványa kapcsolatának (Lk 22,61a). Péter visszaemlékezésére Lukács a „ὑπεμνήσθη” (Lk 22,61) igealakot használja a márki „ἀνεμνήσθη” (Mk 14,72), illetve a mátéi „ἐμνήσθη” (Mt

26,75) helyett, amelynek vonzataként egyedül ő használja a „τοῦ ῥήματος τοῦ κυρίου” (Lk 22,61b) ünnepélyes formulát. Továbbá Jézus szavaira visszaulva csupán ő alkalmazza a „σήμερον” (Lk 22,61b) kifejezést is, mellyel az apostol tagadásának közelségét hangsúlyozza jobban. Végül megállapíthatjuk, hogy a szakaszt záró vers teljesen megegyezik Máté szövegével („καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς” - Lk 22,62; Mt 26,75).

Szerkezet

A bevezető után, mely az epizód előzményeit és körülményeit vázolja fel (22,54-55), az evangélista Péter négy találkozásáról számol be. Az első háromban mindkét fél részéről elhangzik egy-egy mondat, az utolsóban viszont csak Jézus részéről, de az is közvetett módon: a tanítvány visszaemlékezik Mestere mondására. Az elsőben egy szolgáló szólal meg, akinek a kijelentésére az apostol tagadással válaszol (22,56-57). Majd egy másik ember megjegyzésére szintén tiltakozva felel Péter (22,58), hasonlóan a harmadik alkalommal is, amikor valaki ismét megszólal Simon kapcsán (22,59-60). Ezután pedig Jézussal találkozik, aki rátekint, illetve akinek a szavai az eszébe jutnak (22,61). Végül az apostol szomorú reakciójával zárul az epizód (22,62). E találkozások szoros kapcsolatban állnak egymással, s jelentősen hatnak Péter személyére.

Elemzés

Az evangélista a másik két szinoptikushoz hasonlóan, miután megemlíti Jézus elfogását és elhurcolását a főpapi házba, Péter távoli követéséről számol be (22,54), aminek kapcsán visszaulunk a Márknál és Máténál mondottakra. Ugyanakkor megjegyezzük, hogy az „ἠκολούθει” (22,54) praeteritum imperfectum igealakhoz, amely az apostol egyfajta erőfeszítését is kifejezi, aki igyekszik hűségesnek maradni Jézushoz,⁸⁷⁴ Lukács itt nem kapcsol obiectum indirectumot, ami által sajátos színezetet kap a tanítvány tette.⁸⁷⁵ Péternek

⁸⁷⁴ Vö. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 923.

⁸⁷⁵ Az evangéliumban kifejezetten háromszor alanya Péter Jézus-követésének: Jakabbal és Jánossal közösen (5,11), a többi apostollal együtt (18,28), illetve itt egyedül (22,54). Ezek közül csupán az utolsó alkalommal nem található meg az ige vonzataként a Jézusra vonatkozó obiectum indirectum, amivel talán az evangélista azt is kívánja sugallni, hogy a magára maradt Simon kezdeti lendülete és lelkesedése csökkent. Továbbá Lukácsnál a 16-szor megtalálható „ἀκολουθέω” igéhez mindössze csupán kétszer nem párosul obiectum indirectum (9,49; 22,54). E két eset közül az elsőben a követés részben negatív módon jelenik meg a tanítványok helytelen

tehát, aki a Tizenkettő közül az első és az utolsó, aki követi Jézust (5,11; 22,54), egyrészt Mestere iránti szeretete, másrészt pedig csökkenő lelkesedése mutatkozik meg e mozzanatban. Mindezt az is alátámasztja, hogy a „ὁ δὲ Πέτρος” szókapcsolattal legtöbbször az apostol gyengeségére, helytelen tetteire utal az evangélista.⁸⁷⁶

Ezt követően a tanítvány újbóli megnevezésével Lukács hangsúlyozza, hogy Simon az udvar közepére, az ott ülők közé ül. Az „ἐκάθητο” (22,55) ige, mint ahogy Máténál említettük, Péter passzivitására is utal, ugyanakkor Lukácsnál e fejezet egészét tekintve a reménybeli megdicsőülés ellentétét is kifejezi.⁸⁷⁷

Miként Márknál és Máténál, úgy itt is egy szolgáló szólal meg először az apostol kapcsán. Ugyanakkor Lukács használja egyedül az „ἀτενίσασα” (22,56) participium aoristost, amivel az asszony erőteljes, egy irányba néző tekintetét fejez ki.⁸⁷⁸ A szó még egy alkalommal fordul elő az evangéliumban, amikor is a názáreti zsinagógában ülő Jézusra szegeznek a jelenlévők a várakozó tekintetüket (4,20). E két esemény közti erőteljes ellentétre mutat ezáltal rá az evangélista: míg a zsinagógában ülő Jézus a sokaság előtt bátran megvallja, hogy kicsoda ő, addig Péter egy nő tekintetétől megijedve, egy profán helyen ülve nem vállalja fel, hogy ki ő valójában. A szolgáló ténylegesen nem is az apostolt szólítja meg tárgyilagos megállapításában, hanem valószínűleg a többiekhez szól. A tanítvány identitásának lényegét ragadja meg azáltal, hogy azt emeli ki, hogy Jézussal volt, ahogy a párhuzamos szövegeknél is láthattuk. A lukácsi „σὺν αὐτῷ” (22,56) praepositiós szerkezet viszont visszaüt két másik epizódra is, amelyben szintén Jézust jelöli, akivel a Tizenkettő együtt volt néhány asszony társaságában (8,1), illetve akivel apostolai együtt voltak az utolsó vacsorán (22,14). Ezzel szemben Péter kifejezetten a cselédnek válaszolva, ahogy a „γύναι” (22,57) vocativus mutatja, mindezt elutasítja. A tanítvány cselekedetét leíró „ἠρνήσατο” (22,57) ige kapcsán visszaütünk a párhuzamos szakaszoknál mondottakra, azzal a kiegészítéssel, hogy ez a szó Lukácsnál fordul elő a legtöbb epizódban, ami által összetettebb

vélekedése miatt (9,49), ami valamiképp jelzi, hogy a másodikban az apostol követésére is egyfajta árny vetül (22,54).

⁸⁷⁶ A színéváltozáskor társaival együtt elnyomja őt az álom (9,32), messziről követi csak Mesterét (22,54), letagadja a többi apostollal való kapcsolatát (22,58). Az üres sírhoz való futásakor viszont pozitív tartalom kapcsolódik hozzá (24,12).

⁸⁷⁷ Ebben a fejezetben négyszer fordul elő a „κάθημαι” kifejezés: 1. Jézus megígéri a tanítványoknak, hogy trónokon fognak ülni, s ítélni fogják Izrael tizenkét törzsét (22,30); 2. Péter, aki az udvar közepén az emberek között ül a tűznél (22,55-56); 3. illetve az Úr a főtanács előtt kijelenti, hogy az Emberfia az Isten jobbán fog ülni (22,69). Vagyis a megdicsőülést jelképező ülés gesztusa, amiről Jézus beszél (22,30.69) ellentétbe kerül az apostol ülő gesztusával (22,55-56), aki fokozatosan elszakad Mesterétől, akivel közösségben valósul csak meg a megdicsőülés.

⁸⁷⁸ Vö. BALÁZS K., *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, 76.

jelentés társul hozzá.⁸⁷⁹ Péter tehát a tömeg gyáva gesztusával (8,45), Mestere kérésével ellentétben nem önmagát (9,23), hanem Jézust tagadja meg, amivel pedig azt a fenyegető kijelentést vonja magára, hogy az Úr is meg fogja őt tagadni Isten angyalai előtt (12,9). Mindezt pedig azzal az „οὐκ οἶδα” (22,57) szóhasználattal mondja, amivel az evangélistánál a családapa utasítja el az ajtaján zörgetőket, amihez a bűnhődés képe kapcsolódik (13,25.27). Továbbá, ellentétben Márkkal és Mátéval, nála nem kezd el kifelé menni az apostol, hanem egy helyben marad, amivel az kívánja érzékeltetni, hogy Simon hűséges akar maradni Mesteréhez.⁸⁸⁰

A következő találkozást az evangélista a „καὶ μετὰ βραχὺ” (22,58) szókapcsolattal vezeti be. Sajátos nála, hogy egy nő után az apostolt egy férfi látja meg, aki nem az ott állókat, hanem közvetlenül Pétert szólítja meg, ahogy a „σύ” (22,58) személyes névmás használata is jelzi. Kijelentésének tartalma hasonló a márki szöveghez: a többiekhez való tartozására mutat rá: ő egy közülük („ἐξ αὐτῶν” - 22,58). A szembesítő gesztusát ugyanazzal a praeteritum imperfectumú „ἔφη” (22,58) igealakokkal írja le a szerző, mint Péter válaszát, de míg az előbbi csak a „ἔτερος” (22,58) névmással jelöli, addig az apostolt ismét név szerint, vagyis még jobban ráirányítja a figyelmet. Simon az „ἄνθρωπε” (22,58) vocativussal szólítva meg a férfit tömören válaszol neki. Határozottan kijelenti, hogy ő nem tartozik Jézus tanítványai közé, amivel tanítványi létét, sőt saját magát is megtagadja.⁸⁸¹ Ezáltal pedig magányossá, még kiszolgáltatottabbá válik, ahogy Márknál is láhattuk.

Ezután az evangélista megjegyzi, hogy csaknem egy óra telik el, ami viszonylag egy hosszabb időszakasz a következő találkozásig. Egyrészt csökkenti ezzel az elbeszélés lendületét, másrészt előkészíti annak csattanószerű végkimenetelét is. Most egy másik, szintén ismeretlen férfi szólal meg („ἄλλος τις” - 22,59), akinek cselekvését az evangélista egy tipikusan saját igével ábrázolja („διίσχυρίζετο” - 22,59),⁸⁸² amelynek a praeteritum imperfectum alakjával és az „ἐπ’ ἀληθείας” (22,59) felkiáltás szerű mondatkezdéssel még

⁸⁷⁹ A mostani szakaszon kívül (22,57) háromszor használja az evangélista ezt a kifejezést: a vér folyásos asszony esete kapcsán mindenki tagadja, hogy megérintette volna Jézust (8,45), az Úr a tanítványoktól önmaguk megtagadását kéri (9,23), illetve amikor arról beszél a Mester, hogy mi lesz azoknak a sorsa, akik megtagadják őt (12,9).

⁸⁸⁰ Vö. KODELL, J., *Evangélium Szent Lukács szerint*, 116-117.

⁸⁸¹ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)* (ed. ALBRIGHT, W. F. – FREEDMAN, D. N.) (AncB 28A), New York 1983. 1464. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 479.

⁸⁸² A „διίσχυρίζετο” ige az egész Újszövetségben csak ebben az alakban fordul elő, mindkét alkalommal Lukácsnál: (Lk 22,59; ApCsel 12,15). Érdekes párhuzamot állapíthatunk meg közöttük: az elsőben egy ismeretlen férfi nyomatékossítja állítását Péterrel kapcsolatban a hallgatósága számára, a másodikban pedig egy Róde nevű szolgáló szintén az apostol kapcsán. De míg az előbbiben egy ellenséges közegben történik ez, addig az utóbbiban egy testvéri közösségben. A kifejezés tehát Lukácsnál Péter személyéhez kötődik.

nagyobb nyomatékot ad.⁸⁸³ Az illető, a szolgálóhoz hasonlóan (22,56), nem közvetlenül szól Péterhez, akit a „οὗτος” (22,59) névmással jelöl, s akiről szintén a Jézussal való együtt-létét állítja. Ugyanakkor a „μετ’ αὐτοῦ” (22,59) praepositiós szerkezetet használja a „σὺν αὐτῷ” (22,56) helyett, s hozzáfűzi a „καὶ γὰρ Γαλιλαῖός ἐστιν” (22,59) megokolást is. Vagyis ez a leghosszabb és legerőteljesebb szembesítés Lukácsnál. A „Γαλιλαῖός ἐστιν” meghatározást Lukács Pilátusnál is használja, amikor a helytartó Jézusról kérdezi meg, hogy galileai-e (23,6). Így ebben az evangéliumban e kifejezés sajátos jelleget ölt a párhuzamos szövegekhez képest, hiszen ugyanúgy határozza meg nála valaki Pétert a főpap udvarán, mint Pilátus Jézust.

Az evangélista az apostolt, annak utolsó szavai előtt, ismét megnevezi („δὲ ὁ Πέτρος” - 22,60), ugyanakkor reakcióját, nem olyan drámaian ábrázolja, mint Márk és Máté: nem átkozódásról és esküdözésről, hanem mondásról („εἶπεν” - 22,60) beszél. A harmadik számonkéréshez, amely a leghatározottabb, így Lukácsnál – szemben a párhuzamos szövegekkel - nem a legerősebb, hanem az előző kettőhöz képest az enyhébb tagadás társul.⁸⁸⁴ Válaszát a korábbihoz hasonlóan az „ἄνθρωπε” (22,60) vocativusszal kezdi, illetve az első feleletében használt „οὐκ οἶδα” (22,60) tagadással folytatja. Mint az első két alkalommal, most is egy valakinek címezi feleletét, amiben viszont nem Jézus ismeretét, nem a tanítványokhoz való tartozását tagadja le, hanem úgy tesz, mintha nem tudná, hogy miről van szó, mintha nem értené, hogy miről beszél az az ismeretlen férfi.⁸⁸⁵

Ezt követően, szemben a harmadik dialógust megelőző közel egy órával, most Lukács is felgyorsítja az eseményeket a tipikusan általa használt „παραχρῆμα” (22,60) adverbiummal,⁸⁸⁶ az apostol legutóbbi szavaira irányuló „ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ” (22,60) szerkezettel, és a kakas hangjának a megemlítésével. Ez utóbbi kapcsán visszautalunk a Márknál és Máténál mondottakra.

A lukácsi szerkesztésben az epizód eseményei itt érik el tetőfokukat, mely Jézus és Péter találkozásáról számol be. A Mester megfordulásának és az apostolra való rátekintésének a mozzanata (22,61a) saját eleme az evangélistának, hiszen nem található meg se Márknál, se Máténál.⁸⁸⁷ Lukács nem pontosítja, hogy Jézus honnan pillant Péterre. Ezzel kapcsolatban

⁸⁸³ Vö. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 924.

⁸⁸⁴ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 480. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 925. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 346.

⁸⁸⁵ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 480.

⁸⁸⁶ A szót az evangélisták közül szinte csak Lukács használja evangéliumában (tízszer). Máté csupán két alkalommal.

⁸⁸⁷ Vö. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 925. SOARDS, M. L., >And the Lord Turned and Looked Straight at Peter<: *Understanding Luke 22,61*, in *Bib 67* (1986) 518-519.

több lehetőség jöhet szóba, melyek közül a legvalószínűbb, hogy ő is az udvar valamely pontján tartózkodott, mielőtt bevitték a főpaphoz.⁸⁸⁸

A „στραφείς” (22,61) participium aoristos alanya Lukácsnál mindig Jézus, akinek e gesztusához általában szavait is közvetlenül hozzákapcsolja az evangélista.⁸⁸⁹ Ez alól kivétel, amikor az Úr megfeddi Jánost és Jakabot (9,55), illetve amikor ebben a szakaszban Péterre rátekint (23,28). Mindkét esetben arra akarja emlékeztetni az apostolokat, hogy magatartásukon változtatniuk kell. Vagyis megfordulásával megtérésre sarkall, különösen Péter esetében akkor, amikor közvetlenül nem beszélhet vele. Az Úr fő cselekedetét az „ἐνέβλεψεν” (22,61) igével írja le az evangélista, amely szó evangéliumában mindig csak Jézusra vonatkozik (20,17; 22,61). Egyenesen, nyíltan az apostolra tekint,⁸⁹⁰ amit az obiectum indirectum helyzetben álló személynév is nyomatékosít. A mozzanatot egyedivé teszi, hogy Lukács csupán itt említi meg Péter nevét dativusban („τῷ Πέτρῳ” - 22,61). Továbbá emelkedetté válik a jelenet azáltal, hogy az ünnepélyes „ὁ κύριος” (22,61) kifejezést használja a szerző Jézusra vonatkozóan a versen belül kétszer is.⁸⁹¹

Ezt követően arról számol be, hogy ez a tekintet mit vált ki a tanítványban. Először is eszébe juttatja mindazt, amit nemrég neki mondott külön a Mester (22,34). A visszaemlékezés mozzanatát az evangélista egy olyan igével írja le, ami csak itt található meg a szinoptikusok között („ὑπεμνήσθη” - 22,61), s amihez alanyként – utoljára evangéliumában – a „ὁ Πέτρος” (22,61) kifejezés, obiectum indirectumként pedig a „τοῦ ῥήματος τοῦ κυρίου” (22,61) szókapcsolat társul. Ez utóbbi a prófétáknál is többször megjelenik, ami így a szakasznak egy sajátos jelleget ad.⁸⁹²

Az apostol reakciójának második mozzanata pedig keserves sírása, melynek kapcsán visszaütünk a párhuzamos szakaszoknál, elsősorban Máténál mondottakra. A „κλαίω” kifejezés Lukácsnál feltűnően sokszor jelenik meg Márkhoz és Mátéhoz viszonyítva.⁸⁹³ Továbbá az „ἐκλαυσεν” igealak egy másik epizódban magára Jézusra vonatkozik (19,41). Annak az Úrnak a tekintete és szavai tehát, aki Jeruzsálemet meglátva bánatában sírni kezdett (19,41), most ugyanebben a városban sírásra fakasztják Simont (22,62). Jézusnak az őt sirató

⁸⁸⁸ 1. Miközben az udvaron az egyik helyről a másikra vitték, látta meg az Úr az apostolt. 2. Fentről, az ablakból kinézve pillantotta meg tanítványát. 3. Ő is az udvaron tartózkodott Péter tagadása során. A legvalószínűbb tehát a legutóbbi feltételezés. Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1465. SOARDS, M. L., *>And the Lord Turned*, 518.

⁸⁸⁹ 7,9,44; 10,23; 14,25; 23,28.

⁸⁹⁰ Vö. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 358.

⁸⁹¹ Lukács gyakran alkalmazza a „κύριος” titulust Jézusra (pl. 5,8,12; 6,5; 9,61; 10,1; 17,5-6; 18,6), ami magában rejt a feltámadás örömhírét is (pl. 24,34).

⁸⁹² Oz 1,1; 4,1; Ám 5,1; 7,16; Iz 1,10; 28,14; Jer 1,4; 2,31. Vö. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 358.

⁸⁹³ Márk háromszor, Máté kétszer, Lukács tizenegyszer használja. Így ez utóbbinál a szó árnyaltabb jelentéssel rendelkezik.

asszonyokhoz mondott kijelentésének a tükrében (23,28) az apostol könnyei Péter bűnbánatának és fájdalmának a kifejeződéseként értelmezhetőek,⁸⁹⁴ ugyanakkor a Mester ígéretének a fényében (6,21) a vigasztalás és a remény magában hordozói is egyben. Ebben a szélsőséges helyzetben döbben rá Simon, hogy az ő gyengesége ellenére is mennyire szereti őt Mestere, s a sírás leold róla minden álarcot.⁸⁹⁵

A perikópa csúcspontja tehát a lukácsi ábrázolásban Jézus és Péter sajátos találkozása, amely közvetlenül a két tekintet összetalálkozása által, közvetve pedig Jézus szavainak felidézése során jön létre.⁸⁹⁶ Ez az élmény tudatosítja az apostolban, hogy megtagadta Mesterét. Ugyanakkor Jézus, aki tanúja tanítványa e tettének, mégis lehetőséget teremt számára a bűnbánatra és a megtérésre.⁸⁹⁷ Így tehát e találkozás az apostol életében egy fordulópontot jelent, amely átformálja a szívét.⁸⁹⁸

Megállapíthatjuk tehát, hogy e perikópa középpontjában Péter alakja áll. Nevét itt említi meg egy szakaszon belül a legtöbbször az evangélista: ötször nominativusban, egyszer pedig dativusban. Rajta kívül más személyt nem nevez néven. Továbbá őrá utalnak a „οὗτος” (22,56.59) és a „σύ” (22,58) névmások, illetve a „ὁ” (22,57) határozott névelő is. A legtöbb cselekvést ő végzi: követi Mesterét, leül az udvarra, beszél, megtagadja Jézust, visszaemlékezik szavaira, és kimenve sírni kezd. Az epizódban csupán ő szólal meg egyes szám első személyben, amely során vocativust is használ (22,57-58.60).

Míg az apostolt az „αὐτῷ” (22,56) névmás jelöli, mint a szolgáló rápillantásának obiectum indirectumát, addig Jézus tekinteténél megnevezi őt Lukács (22,61), ezzel is mutatva, hogy tagadása ellenére is megmarad személyes barátsága az Úrral. Erről a szoros kapcsolatról tanúskodik stilisztikailag az is, hogy a perikópában csupán kettőjükre vonatkozik az „αὐτόν”, az „αὐτοῦ” és az „αὐτῷ” névmás,⁸⁹⁹ továbbá a Tizenkettő közül az egész evangéliumban egyedül Péterre néz Jézus azzal a tekintettel, amit az „ἐνέβλεψεν” (22,61) ige fejez ki.

⁸⁹⁴ Vö. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 362. NOLLAND, J., *Luke 18,35-24,53* (ed. METZGER, B. M.) (WBC 35C), Colombia 1993. 1097.

⁸⁹⁵ Vö. MARTINI, C. M., *Le confessioni di Pietro*, 31.

⁸⁹⁶ Vö. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 921.

⁸⁹⁷ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 480.

⁸⁹⁸ Vö. VANHOYE, A., *Pietro e Paolo*, 25.

⁸⁹⁹ 1. „αὐτόν”: Jézus az obiectum directuma az őt elhurcolók tettének (22,54), illetve Péter nem - ismerésének (22,57); Az apostol pedig egy szolgáló (22,56) és egy másik szolga tekintetének (22,58). 2. „αὐτοῦ”: Egyszer Jézusra utal, mint Simon cselekedetének obiectum indirectuma egy praepositió szerkezetén belül (22,59), a másik alkalommal pedig Péterre egy genitivus absolutus szókapcsolatban (22,60). 3. „αὐτῷ”: Egyszer az Úrra vonatkozik, aki a tanítvány tettének obiectum indirectuma (22,56), kétszer pedig Simonra, aki a cseléd tekintetének (22,56), illetve a Mester beszédének az obiectum indirectuma (22,61).

Ugyanakkor azt is kijelenthetjük, hogy Márkhoz és Mátéhoz képest mérsékeltebben ábrázolja Péternek a bukását. Nála az apostol az első leleplező kijelentés után is a helyszínen marad, nem húzódik vissza, sőt a második válasza után közel egy órát jelen van a csoporttal együtt az udvaron (22,59). Eltérően a párhuzamos szakaszoktól a tagadásokat nem fokozza: a harmadikat kevésbé intenzíven írja le. De különösen a Péter felé forduló és rátekintő Jézus alakjával kívánja az evangélista hangsúlyozni, hogy az apostol - bukása ellenére is - megmarad az Úr tanítványának. S a tekintetek összetalálkozásával érzékelteti, hogy Simon sem adta fel ezt a kapcsolatot teljesen, hiszen képes visszaemlékezni Mestere neki külön mondott szavaira, ami a bűnbánatát kifejező keserű sírást váltja ki belőle.

Ezzel az epizóddal, amely Lukácsnál is az utolsó péteri szakasz Jézus kereszthalála előtt, az evangélista tehát nemcsak az apostol gyengeségeit, szomorú bukását mutatja be, hanem Jézus megújító, irgalmas tekintetét is hangsúlyozza, aki mindezek ellenére nem mond le Péterről. Így válik az apostol esete tanító jellegű példává minden keresztény ember számára, aki ha elesik is, hozzá hasonlóan számíthat az Úr tekintetére, vagyis jelenlétére és megbocsátására.⁹⁰⁰

3.2.3. A sajátosan lukácsi szakaszok

A szinoptikus párhuzamokkal rendelkező, Péterről szóló perikópák tárgyalása után a továbbiakban három olyan szakaszt vizsgálunk meg, amelyeknek nincsen, vagy csak részben van párhuzama Márknál és Máténál. Bennük tehát jól megragadhatóak a Lukácsra vonatkozó sajátos vonások az első apostol ábrázolását tekintve.

3.2.3.1. Lk 5,1-11: A csodálatos halfogás

Az evangéliumban ez az első olyan epizód, amelyben Lukács részletesebben számol be Simon Péterről. Az esemény meghatározó Péter későbbi életére s tevékenységére nézve is, így annak forrásaként, mintegy kezdeteként értelmezhetjük. Már itt felvázolja az evangélista az apostol legfőbb jellemvonásait, amelyeket a későbbiekben fejt ki részletesebben.

⁹⁰⁰ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 695. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 926.

Fordítás

1. És volt, amikor a tömeg szorongatta őt, hogy hallja az Isten szavát, és ő állt a Genezáreti-tó partján.
2. És látott két bárkát, a tó partján állókat. A halászok pedig miután kiszálltak belőlük, mosták a hálókat.
3. Beszállva pedig a csónakok egyikébe, amely Simoné volt, kérte őt, hogy egy kicsit lökje el a szárazföldről, s leülve a csónakból tanította a tömeget.
4. Amint pedig befejezte beszélve, mondta a Simonhoz: „Evezz ki a mélyre és vessétek ki a hálóitokat fogásra!”
5. És felelve Simon mondta: „Mester, egész éjszakán át fáradozva nem fogtunk semmit, de a te szavadra ki fogom vetni a hálókat.
6. És miután ezt megtették nagy mennyiségű halat fogtak össze, a hálók pedig szakadoztak (szinte szakadozni kezdtek).
7. És intettek a társaknak a másik hajóban, hogy (oda)jöve segítsenek nekik, és jöttek és megtöltötték a két hajót, úgyszólván szinte elsüllyedtek.
8. De látva Simon Péter leborult Jézus térdeihez mondván: „Menj el tőlem, mert bűnös ember vagyok, Uram!”
9. Ugyanis félelem fogta el őt, és mind a vele levőket a halfogás miatt, amelyet megfogtak,
10. hasonlóképpen Jakabot és Jánost is, Zebedeus fiait, akik a Simonnak társai voltak. És mondta a Simonhoz Jézus: „Ne félj, mostantól embereket fogsz (élve) elfogni.”
11. és miután a hajókat kivontatták a szárazföldre, elhagyva mindent, csatlakoztak hozzá.

Behatárolás

A Genezáreti - tó partjának megemlítése és az „ἐγένετο δέ” (5,1) szófordulat egy újabb epizód kezdetét jelzik az előzőekhez képest. Ugyanakkor a „καὶ ἐγένετο” (5,12) szókapcsolat már a következő szakasz elejét mutatja. Így az általunk tanulmányozandó perikópát az 5,1-11 versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Egyes szövegtanúk Simon neve előtt használják a „τοῦ” genitivusban álló névelőt,⁹⁰¹ de mivel a legjelentősebb iratok nélkül hozzák „Σίμωνος” (5,3) nevét, illetve az esetek többségében is így fordul elő Lukácsnál,⁹⁰² azért mi is ezt az utóbbit fogadjuk el.

⁹⁰¹ A, C, Θ, Ψ, f^{1.13}, 33, sok egyéb koiné kézirat.

⁹⁰² P⁷⁵, 8, B, D, L, W, 579, kevés kézirat. Az egész evangéliumban a Péterre vonatkozó „Σίμωνος” személynév kétszer névelő nélkül (4,38; 5,3), egyszer pedig névelővel (4,38) fordul elő.

Hasonlóan az apostol szavainak bevezetőjében néhány tanú a névelős „ὁ Σίμων” szókapcsolatot olvassa.⁹⁰³ Ezzel szemben itt is a névelő nélküli „Σίμων” (5,5) változatot tartjuk a hitelesebbnek, mivel ezt tartalmazzák a jelentősebb dokumentumok, illetve az evangéliumban a másik előfordulási helyen is így találjuk.⁹⁰⁴ Továbbá egyes szövegtanúk a tanítvány beszédének obiectum indirectumaként az „αὐτῷ” névmást is hozzáfűzik.⁹⁰⁵ Mivel azonban a leghitelesebb iratok ezt nem tartalmazzák (5,5),⁹⁰⁶ így mi a rövidebb, a névmás nélküli formát fogadjuk el.

Péter beszédét illetően megállapíthatjuk, hogy mivel csak egy szövegtanú olvassa a „διδάσκαλε” megszólítást,⁹⁰⁷ így az „ἐπιστάτα” (5,5) vocativust tartjuk az eredeti változatnak. Azonban a „χαλάσω τὰ δίκτυα καὶ τοῦτο ποιήσαντες” (5,5-6) kijelentésnek több változatát találjuk: 1. „χαλάσω τὸ δίκτυον καὶ τοῦτο ποιήσαντες”;⁹⁰⁸ 2. „οὐ μὴ παρακούσομαι καὶ εὐθὺς χαλάσαντες τὰ δίκτυα”.⁹⁰⁹ A második variáns, amely egy tagadást is beékelve erőteljesebben hangsúlyozza, hogy Péter (vagy társaival együtt az apostol) nem hagyja figyelmen kívül Jézus szavait, csekély tanúságtétele miatt nem képezi az eredeti szöveget. Az első változattal szemben pedig, amely a hálót egyes számban vagy olykor az igét többes számban közli, a „χαλάσω τὰ δίκτυα καὶ τοῦτο ποιήσαντες” (5,5-6) olvasatot részesítjük előnyben erőteljesebb külső tanúságtétele miatt.⁹¹⁰

Néhány irat a „Σίμων Πέτρος” (5,8) kettős név helyett, csak a „Σίμων” nevet olvassa,⁹¹¹ de a szövegtanúk csekély száma miatt mi a Simon Péter elnevezés mellett maradunk. Egyes dokumentumok továbbá az apostol mondásának elején (5,8) hozzáfűzik a „παρακαλῶ” udvariassági formulát,⁹¹² ami valószínűleg nem volt benne az eredeti szövegben.

S végül megemlíti, hogy a záró reakció leírása kapcsán (5,10-11) előfordul egy olyan változat is, ami Jakabot és Jánost jobban kiemeli az események menetében azáltal, hogy Jézus nekik is megígéri, emberek halászsai lesznek: „ποιήσω γὰρ ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων”.⁹¹³ Itt a

⁹⁰³ A, C, W, Θ, Ψ, f^{1.13}, 33, sok egyéb koiné kézirat.

⁹⁰⁴ P⁷⁵, B, L, Δ, 1424, I 844, I 2211, kevés kézirat. A Pétert jelölő, nominativusban álló „Σίμων” mindkét alkalommal névelő nélkül jelenik meg Lukácsnál (5,5.8).

⁹⁰⁵ A, C, D, L, W, Θ, Ψ, f^{1.13}, 33, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy, sa.

⁹⁰⁶ P⁷⁵, Ⲙ, B, 700, 2542, kevés kézirat, e, bo.

⁹⁰⁷ D.

⁹⁰⁸ A, C, (Ψ), f^{(1).13}, 33^{vid}, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy^{p,h}, (sa^{mss}, bo^{pt}). Illetve többes szám első személyű igével: „χαλάσωμεν”: K, Ψ, f¹, más kéziratok.

⁹⁰⁹ D, (e). Illetve többes szám első személyű igével: „παρακούσομεν”: D².

⁹¹⁰ P^{75vid}, Ⲙ, B, L, W, Θ, 579, 700, 892, I 844, I 2211, kevés kézirat, aur, c, q, sa^{mss}, bo^{pt}.

⁹¹¹ D, W, f¹³, 892, 1241, kevés kézirat, a, b, e, r¹, sy^{hmg}.

⁹¹² D, it, (sy^p).

⁹¹³ D, (e).

párhuzamos helyek hatása ragadható meg egyértelműen (Mk 1,17-20; Mt 4,19-22), tehát nem képezi ez az eredeti lukácsi szöveget.

Szinoptikus összehasonlítás

Habár a perikópának van megfelelője mind Márknál (Mk 1,16-20; 4,1-2), mind Máténál (Mt 4,18-22; 13,1-2), mégis mivel csak egyes mozzanatoknak van párhuzama (pl. Jézus a bárkából tanít; Simon, János és Jakab jelenléte; az elhagyás és a követés motívuma), és mivel az alapcselekmény kizárólag Lukácsnál olvasható (a csodálatos halfogás; Jézus és Simon párbeszéde), ezért a szakaszt az evangélista sajátjaként értelmezzük. Ugyanakkor Lukács minden bizonnyal felhasznált néhány epizódot Márktól, amelyeket saját anyagával egyesített, így elbeszélése Márkhoz képest összetettebb, illetve sajátos jelleget ölt.⁹¹⁴

Noha a márki és a mátéi elbeszéléstől eltérően (Mk 1,17.20; Mt 4,19.21) Lukácsnál Jézus nem hívja kifejezetten a halászokat a követésére, mégis Simonnak adott ígéretében benne rejlik a meghívás is.⁹¹⁵ Továbbá a párhuzamos szakaszokhoz képest Lukács fogalmaz a legradikálisabban, amikor az „ἀφέντες” (Lk 5,11) participium obiectum directumaként a „πάντα” (Lk 5,11) szót használja: azaz Simonék mindent elhagynak („τὰ δίκτυα /.../ τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν” – Mk 1,18.20; „τὰ δίκτυα /.../ τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν” – Mt 4,20.22). Végül a halászok követését Lukács is ugyanazzal az igével írja le, mint Márk és Máté, aminek kapcsán visszautalunk az ott elmondottakra („ἠκολούθησαν αὐτῷ” - Lk 5,11; Mk 1,18; Mt 4,20.22), de azzal a különbséggel, hogy míg a párhuzamos epizódokban a halászok azt a Jézust követik, akit eddig még nem ismertek, addig Lukácsnál Simon egy bizonyos szinten már ismeri a Mestert.⁹¹⁶

⁹¹⁴ Mk 1,16-20. 4,1-2. Vö. BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento*, 135-136. CULPEPPER, R. A., *The Gospel of Luke. Introduction, Commentary, and Reflections*, in FEASTER, R. K. – ALEXANDER, N. M. (ed.), *NIntB* 9, Nashville 1995. 115. PESCH, R., *Der reiche Fischfang: Lk 5,1-11/ Jo 21,1-14. Wundergeschichte – Berufungserzählung - Erscheinungsbericht*, Düsseldorf 1969. 58. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 170-171.

⁹¹⁵ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 112. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Lukas*, 121.

⁹¹⁶ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 196.

Szerkezet

A perikópa egy hosszabb bevezetéssel kezdődik, melyben a szerző felvázolja az alaphelyzetet: Jézus Simon bárkájában ülve tanítja a tóparton lévő sokaságot (5,1-3). Ezután egy párbeszéd bontakozik ki a tanítást befejező Mester és Péter között (5,4-5). Majd a csodálatos halfogásról szóló beszámolót (5,6-7) az apostol leboruló gesztusa és szavai (5,8), illetve a jelenlévők reakciója (5,9-10a) követi. Végül a szakasz csattanójaként Jézus Simonhoz fűzött felhívása hangzik el (5,10b), amire a tanítvány társaival együtt válaszgyanánt követni kezdi a Mestert (5,11). A perikópa alegységei közötti kapcsolatot Simon személye teremti meg: az ő csónakjába száll be Jézus, hogy onnan tanítson (5,3), illetve hozzá szól mind a kétszer az Úr (5,4.10b). A halfogásnál ő is természetesen jelen van (5,6-7), hozzá hasonlóan a többieket is félelem tölti el a rendkívüli esemény láttán (5,9-10a), s végül ő is elhagyva mindent követi Mesterét (5,11).

Elemzés

Az általános vélemény szerint a lukácsi perikópa és a Jn 21,1-17 szakasz azonos eredetre vezethető vissza, valószínűleg egy közös hagyomány áll mögöttük.⁹¹⁷ Egyesek szerint a szerző egy húsvét utáni eseményt vetít vissza Jézus nyilvános működésének kezdetére, mások szerint pedig egy húsvét előtti jelenetről van szó.⁹¹⁸

Lukács mindjárt az epizód elején két mozzanattal hangsúlyozza, hogy jelentős események következnek: egyrészt a helyszín megjelölésére a „παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ” (5,1) kifejezést használja, mely az Újszövetségben egyedül itt fordul elő, másrészt pedig a „τὸν λόγον τοῦ θεοῦ” (5,1) kapcsolattal nyomatékosítja, hogy Jézus Isten szavát hirdeti. Mindaz tehát, ami a szakaszban történik az Úr akarata szerint valósul meg. Vagyis Péter meghívásának és küldetésének teológiai alapja: Isten szava maga!

Ezt követően az evangélista megjegyzi, hogy Jézus két bárkát látott. Érdekes, hogy a Mester látásának obiectum directumának – Márktól és Mátétól eltérően (Mk 1,16.19; Mt 4,18.21) - nem Simonékat jelöli, hanem a csónakokat, s csupán tárgyilagosan írja le a halászok tevékenységét (5,2). Jézus látása tehát más célt szolgál, hiszen nem a meghívást

⁹¹⁷ Vö. CULPEPPER, R. A., *The Gospel of Luke*, 117. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 108.

⁹¹⁸ Vö. BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento*, 138. CULPEPPER, R. A., *The Gospel of Luke*, 117. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 185.

készíti elő közvetlenül. Ezzel a szerkesztői tevékenységgel fokozatosan irányítja rájuk s különösen Péterre a figyelmet. A halászok bárkából való kiszállásával és a hálók mosogatásával Lukács azt érzékelteti, hogy a halászatnak vége van, annak záró mozzanatait végzik a parton, amire az apostol is visszaüt hamarosan (5,3.5).⁹¹⁹ Ezzel már az evangélista az epizód további menetét készíti elő.

Az elbeszélésben fordulat áll be akkor, amikor Jézus belép az egyik bárkába. Az első személynevet a perikópában Simon kapcsán említi meg a szerző (5,3), kiemelve, hogy a Mester Péter csónakjába száll be.⁹²⁰ Ezáltal személyesebbé válik az epizód, noha az evangélista nem részletezi, hogy Jézus miért éppen Simon hajóját választja. Ez a későbbiekben derül ki az Úr felszólításából és ígéretéből (5,4.10b). A Mester egy egyszerű kéréssel fordul külön az apostolhoz, ahogy az „αὐτόν” (5,3) obiectum directum is jelzi. Az evangéliumban általában Jézust kérik az emberek különböző helyzetekben, de az „ἑρωτάω” igének háromszor az Úr is alanya.⁹²¹ A Mester a tanítványok közül egyedül azt a Simont kéri (5,3), akinek az anyósa érdekében nemrég Jézust magát kérték (4,38). Ez egyben az Úrnak a halász iránti bizalmát is mutatja, aki azzal az egyszerű gesztussal, hogy a bárkát kissé beljebb löki a vízbe,⁹²² már munkatársává is válik bizonyos szempontból igehirdetésének. Lukács Jézus ülő testhelyzetének hangsúlyozásával tanítóhatalmát kívánja érzékeltetni,⁹²³ aki azzal a tekintéllyel beszél, mint amivel a názáreti zsinagógában lépett fel.⁹²⁴ A Mester tehát nemcsak azért szállt be Simon bárkájába, hogy fizikailag jobban látható és hallható legyen,⁹²⁵ hanem hogy tevékenységét már most összekapcsolja Péterével, ami egyben előképe és magyarázata lesz az apostolhoz szóló ígéretének (5,10b).⁹²⁶ Jézus a jövő tanítvány hajójából veti ki Isten szavának hálóját,⁹²⁷ ami különösen Péter feladata lesz majd, illetve az Egyháznak, melynek jelképe az apostol bárkája.⁹²⁸

A tömeg tanítását befejezve Jézus közvetlenül Simonhoz fordul, egyedül őt szólítva meg a jelenlévők közül, ahogy az „εἰπεν” (5,4) ígéhez kapcsolódó „πρὸς τὸν Σίμωνα” (5,4)

⁹¹⁹ Vö. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 87.

⁹²⁰ Simon nevét Lukács itt használja utoljára evangéliumában genitivusban. Az első két alkalommal a tanítvány házával és anyósával kapcsolatosan alkalmazta (4,38).

⁹²¹ 5,3; 20,3; 22,68.

⁹²² Az „ἐπανάγω” (5,3-4) kifejezés csak itt fordul elő Lukácsnál, tehát egyedül Péter nevéhez fűződően.

⁹²³ Vö. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 87. KREMER, J., *Lukasevangelium*, 61. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 172.

⁹²⁴ Az evangéliumban a „καθίζω” kifejezés e két helyen vonatkozik Jézusra mint alanyra (4,20; 5,3).

⁹²⁵ Vö. POPE, A., *More on Luke 5.8 (see TBT October 1988, pages 439-441)*, in *BiTr* 41 (1990) 442.

⁹²⁶ Vö. NOLLAND, J., *Luke 1-9,20*, A. 221.

⁹²⁷ Vö. ABOGUNRIN, S. O., *The Three Variant Accounts of Peter's Call: A Critical and Theological Examination of the Texts*, in *NTS* 31 (1985) 591.

⁹²⁸ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 194. KODELL, J., *Evangélium Szent Lukács szerint*, 34. ZILLESSEN, K., *Das Schiff des Petrus und die Gefährten vom andern Schiff (Zur Exegese von Luc. 5,1-11)*, in *ZNW* 57 (1966) 138.

praepositíós szerkezet mutatja, ami még dinamikusabbá teszi a szituációt. Az első imperativus („ἐπανάγαγε” – 5,4) csak az apostolra vonatkozik: őt szólítja fel Jézus, hogy evezzen ki a mélyre, ugyanakkor a második már a többi halászra is („χάλασατε” – 5,4), hiszen a hosszú hálók kivetése nehéz munka, több embert vesz igénybe.⁹²⁹ Az Úr először hasonló cselekvést kér Simontól, mint az előbb („ἐπανάγω” – 5,3-4), azzal a különbséggel, hogy most nem kicsit („ὀλίγον” – 5,3) kell belöknie a bárkát a tóba, hanem a mélyre kell mennie („εἰς τὸ βάθος” – 5,4), ami már nagyobb áldozatot és együttműködést igényel. Továbbá – új elemként - ki kell vetniük azokat a hálókat, amelyeket éppen mostak a parton.

Jézus felszólítására Péter válaszol, s így kialakul köztük Lukács evangéliumában az első dialógus. Az apostol tettét ugyanazzal az igealakkal szemlélteti az evangélista, mint az előbb Jézus esetében („εἶπεν” – 5,4-5), azzal a különbséggel, hogy itt az ígéhez nem kapcsol praepositíós szerkezetet, hanem egy participium graphicumot használ („ἀποκριθεὶς” – 5,5), illetve az alanyt néven nevezi. Itt találjuk Lukácsnál Simon nevét először nominativusban, ami cselekedetét még jobban kiemeli.

A halász az „ἐπιστάτα” (5,5) vocativusszal szólítja meg Jézust, s ezáltal elismeri tanítói hatalmát s tekintélyét.⁹³⁰ Szavainak az is nyomatékot ad, hogy itt nevezi először így Mesterét az evangéliumban.⁹³¹ Beszédének első felében tárgyilagosan kijelenti, hogy a halfogásra alkalmas időszakban, vagyis éjszaka fáradozásuk ellenére nem fogtak semmit. Simon többes számban fogalmaz: közös munkájukról tesz tanúságot, nemcsak a maga nevében, hanem társaiéban is nyilatkozik („κοπιᾶσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν” – 5,5). De mindezek ellenére mer a halászmesterség tapasztalatával szemben egy szokatlan döntést hozni, ahogy a „δὲ” (5,5) kötőszócska mutatja, mellyel mondatának második felét vezeti be: nappal kivet a hálókat. Mindezt pedig a Mester szavára alapozva teszi („ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου” – 5,5),⁹³² aminek hatékonyságát és hatalmát már ő is megismerte saját anyósa s mások meggyógyítása, illetve az ördögök kiűzése kapcsán (4,38-41).⁹³³ Simon e gesztusát az evangélista Mária és Simeon tettével állítja párhuzamba, akik szintén Isten szavának engedelmeskedtek, magukat az Úr szolgálóiként értelmezve (1,38; 2,29).⁹³⁴ Tehát Péter engedmessége már hitvallását is kifejezi, ami teljesen majd a csodálatos halfogás után bontakozik ki. Ő rábízva magát Isten

⁹²⁹ Vö. PANCERA, M., *San Pietro*, 40.

⁹³⁰ Vö. NOLLAND, J., *Luke 1-9,20*, A. 222. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 172-173.15.

⁹³¹ Ezután még két másik alkalommal szólítja így meg Simon Jézust (8,45; 9,33).

⁹³² Az „ἐπὶ” + dativus szerkezet egy cselekedet alapját jelzi. Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 126.

⁹³³ Vö. BÖTTRICH, C., *Petrus*, 54. GAROFALO, S., *San Pietro nell’Evangelo*, Roma 1964. 53. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 110. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 173.

⁹³⁴ Mária és Simeon a „κατὰ τὸ ῥήμα σου” szókapcsolatot használják, amelyben a „σου” Isten angyalára (1,38), illetve Istenre (2,29) utal. Simon esetében viszont a „σου” névmás Jézust jelöli. Ezáltal az apostol valamilyen formában már elismeri Jézus természetfölötti voltát.

szavára, amit Jézus a halász csónakjából hirdetett a sokaságnak (5,1.3), kiveti a hálókát. Fontos megjegyeznünk, hogy az evangélista finoman érzékelteti, hogy Simon nem a többiek nevében beszél, mint az előbb, hanem csak a magáéban: hiszen saját személyes döntéséről van szó, ahogy az egyes szám első személyű jövő idejű igealak mutatja („χαλάσω” – 5,5).⁹³⁵ Péternek erről a kockázatokat vállaló (mások értetlenségét esetleg kiváltó), bizalomteljes gesztusáról megállapíthatjuk tehát, hogy „az első bemutatott autentikus hitaktus (Jézus) nyilvános működése során”.⁹³⁶

Lukács a következő versben mind Simon, mind az Úr szavának hitelességét alátámasztja. Az előbbiét azáltal, hogy a „τοῦτο ποιήσαντες” (5,6) szókapcsolattal utal arra, hogy az apostol az általa mondottak szerint cselekedett, sőt ahogy a többes szám mutatja, a vele lévő társak is: Péter szavai összhangban vannak tetteivel. Jézusét pedig azzal, hogy hangsúlyozza a fogott halak nagy mennyiségét, amely szinte elszakítja a hálókát, olyannyira, hogy segítségül kell hívni a másik bárkát is, míg végül mindkét hajót szinte roskadásig megtöltik halakkal (5,6-7). Mindezekkel Simon engedelmességének helyes voltát és az Úr szavának erejét igazolja Lukács,⁹³⁷ aki ezáltal arra a kontrasztra is rávilágít, amely az emberi fáradozás sikertelensége (5,5) és a hitre alapuló tevékenység termékenysége között áll fenn.⁹³⁸ Vagyis a rendkívüli halfogás elsősorban Jézus szavának az eredménye,⁹³⁹ aki ezzel a jellel akarja bebizonyítani tanításának hatalmát a jelenlévőknek.

Ezután ismét Simonra tereli a figyelmet az evangélista: itt említve meg evangéliumában egyedül az apostol kettős nevét nominativusban („Σίμων Πέτρος” – 5,8). A Péter nevet nem magyarázza meg, ugyanakkor a dupla név használatával jelezni kívánja, hogy a halász életében egy jelentős eseményről van szó, amely meghatározza további életvitelét.⁹⁴⁰ Simon e halfogás láttán megrendültsége és hódolata jeleként Jézus térdeihez borul. A „προσπίπτω” kifejezés Lukács használatában összekapcsolódik az „ἰδών” participiummal: egy rendkívüli esemény, illetve Jézus láttán borulnak le előtte egyesek. De míg a megszállott férfi (8,28) és a vér folyásos asszony (8,47) esetében a Jézusra vonatkozó „αὐτῷ” névmást alkalmazza a szerző a leborulás obiectum indirectumának, addig Simonnál részletesebb: hangsúlyozza, hogy Jézus térdeihez borul az apostol („τοῖς γόνασιν Ἰησοῦ” – 5,8). Továbbá a

⁹³⁵ A „χαλάω” kifejezést Jézuson kívül (5,4) csak Péter használja az evangéliumban (5,5).

⁹³⁶ „è il primo autentico atto di fede presentato nel ministero pubblico”: ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 173.

⁹³⁷ Vö. Uo.

⁹³⁸ Vö. VANHOYE, A., *Pietro e Paolo*, 10.

⁹³⁹ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 195.

⁹⁴⁰ Ezután Lukács az evangéliumban a Péter nevet használja inkább (18-szor), a Simont pedig sokkal ritkábban (e perikópán kívül mindössze 4-szer).

Tizenkettő közül egyedül Péterrel kapcsolatban beszél erről a gesztusról, amit az apostol szavai követnek, ahogy a „λέγων” (5,8) participium is mutatja.

Az „ἐξελθε ἄπ’ ἐμοῦ” (5,8) szókapcsolattal fordul a Mesterhez,⁹⁴¹ amihez a „ὅτι” (5,8) kötőszóval bevezetett magyarázatot fűzi. A halász önmagát bűnös férfinak nevezi („ἄνθρωπος ἁμαρτωλός” – 5,8), s ezért kéri Jézust, hogy távozzon el tőle. A maga nevében beszél, ahogy az „ἐμὶ” (5,8) egyes szám első személyű jelen idejű létige jelzi. Ez az egyetlen olyan eset az evangéliumban, amely során az apostolok egyike bűnösnek vallja magát Jézus előtt, s kéri, hogy menjen el tőle. Lukács ezzel Péter érzékenységet s alázatát is hangsúlyozza.⁹⁴² A kifejezés, amit a halász önmagáról mond, egy másik alkalommal az evangéliumban Zakeus kapcsán hangzik el a zúgolódó tömeg részéről (19,7). Vagyis az evangélista a bűneit megvalló vámosok fejével állítja párhuzamba Simont. Ugyanakkor Péternek ez a kijelentése nem csupán bűnbánatának, hanem elsősorban az Isten és az ember közötti különbség tudatának a kifejeződése, ami miatt az ember fél meglátni az Urat, amire az Ószövetségben is találunk példákat.⁹⁴³ Végül beszédét a „κύριε” (5,8) vocativussal zárja, ami a mondaton belül szokatlan helyzetben, annak zárásaként jelenik meg,⁹⁴⁴ amivel Lukács a halász felzaklatott lelkiállapotát is érzékelteti. Az evangéliumban Péter az első, aki Úrnak nevezi Jézust, s ezzel a felségcímmel, mely a hatalommal rendelkezőket illette meg, megvallja természetfeletti erejét és tekintélyét.⁹⁴⁵ Akinek tehát a tanítását hallgatta, s akinek engedelmeskedve kivetette a hálót, majd meglátta a csodájának eredményét, azelőtt most a hódolat és a bűnbánat gesztusával leborulva hitvallást tesz, ami egyben az apostol utolsó szava is a perikópában.

Jézus válasza előtt a szerző még tovább részletezi a rendkívüli esemény hatását. Mindenekelőtt a félelmet emeli ki, amit a „θάμβος” (5,9) főnévvel ír le, mely nem egyszerűen csak félelmet jelöl, hanem, ahogy már utaltunk rá, a Szent előtti megrendülést is, ami a természetfeletti való találkozás tipikus hatása.⁹⁴⁶ A szót az evangélisták közül csak Lukács használja: Jézus isteni hatalmának megtapasztalása kapcsán (4,36; 5,9). Mindezt továbbá fokozza azáltal is, hogy az evangéliumokban csak itt előforduló „περίχω” (5,9) igét alkalmazza, amely - ahogy az obiectum directumok sorában az első helyen álló „αὐτόν” (5,9)

⁹⁴¹ Lukácsi jellegzetesség, hogy az „ἐξέρχομαι” szóhoz nem az „ἐκ”, hanem az „ἀπό” praepositiót kapcsolja (13 alkalommal). Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 88.

⁹⁴² Vö. WIARDA, T., *Peter in the Gospels*, 102.

⁹⁴³ Kiv 3,6; Bír 6,22; 13,22; Iz 6,5; Ez 1,28; Dán 10,9. Vö. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 173.

⁹⁴⁴ A „κύριε” vocativus leggyakrabban a mondat elején, esetleg közben fordul elő. Viszont nagyon ritkán a mondat végén. Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 474.6a¹⁰. Lukácsnál a 26 alkalomból mindössze kétszer (5,8; 9,61).

⁹⁴⁵ Vö. ABOGUNRIN, S. O., *The Three Variant Accounts*, 592. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 110. KODELL, J., *Evangélium Szent Lukács szerint*, 34.

⁹⁴⁶ Vö. BECKER, J., *Simon Petrus*, 112. GAROFALO, S., *San Pietro*, 54. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 111. VANHOYE, A., *Pietro e Paolo*, 11. WIARDA, T., *Peter in the Gospels*, 102.

névmás mutatja - elsősorban az apostolra, de minden vele lévőre („πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ” – 5,9) és Jakabra s Jánosra is („Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην” – 5,10a) vonatkozik. Mint mellékszereplőket a Zebedeus fiúkat is megnevezi Lukács, akikkel kapcsolatban azt a részletet említi meg, hogy ők Simonnak a társai. Így világossá válik, hogy Jézus Péternek mondott „χαλάσατε” (5,4) felszólítása és az apostol Mesternek válaszolt „κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν” (5,5) szavai mindenekelőtt őrájuk utaltak. Vagyis Péterrel együtt ők is közvetlen tanúi a csodának.

Ezután az evangélista az Úrra tereli a figyelmet, akinek Simonhoz fordulását ugyanúgy írja le, mint az első párbeszéd bevezetésében („εἶπεν πρὸς τὸν Σίμωνα” – 5,4.10b). Azzal a különbséggel, hogy itt először az epizód során megnevezi őt („ὁ Ἰησοῦς” – 10b), ami által még inkább hangsúlyozni kívánja szavait. Jézus egyedül Simonnak válaszol, először egy bátorító felszólítással majd egy ígérettel. A halász felkiáltására („ἔξελε” – 5,8) a „μὴ φοβοῦ” imperativus praesens (5,10b) szókapcsolattal reagál, arra bátorítva Pétert, hogy ne féljen tovább,⁹⁴⁷ s mindezt azzal a formulával teszi, ami a Szentírásban gyakran Isten üzenetét vezeti be.⁹⁴⁸ Lukács evangéliumában ötször szerepel ez a kifejezés,⁹⁴⁹ amelyek közül Simon az első, akinek Jézus mondja ezt. Emellett az evangélista egy sorba állítja őt Zakariással (1,13) és Máriával (1,30), akik az Úr angyalától hallják e szavakat. Noha a többi jelenlévőt is, mint láttuk, elfogja a rettegés, mégis egyedül Pétert szólítja meg a Mester.

Jézus ígéretét az „ἀπὸ τοῦ νῦν” (5,10b) jellemzően lukácsi szófordulat vezeti be, mely az üdvösség új időszakát mutatja,⁹⁵⁰ illetve azt, hogy a tanítvány jövőre vonatkozó feladata a jelenlegi eseményből ered, és hogy ez az új élet már most elkezdődik Simon számára.⁹⁵¹ Vagyis mindig vissza kell térnie ehhez az élményéhez: az Isten szavába vetett bizalom és a Mester iránti engedelmesség gesztusához.

Jézus a halászathoz kapcsolódó metaforával írja le Péternek, a halásznak a küldetését. E kép jelentését illetően visszautalunk a Márknál és Máténál mondottakra (Mk 1,17; Mt 4,19). Ugyanakkor nem elhanyagolható az a különbség, hogy míg ott Péter testvérének is mondja ezt Jézus, addig Lukácsnál csak Simonnak. Továbbá a másik két szinoptikustól eltérően („ἀλλοις ἀνθρώπων” – Mk 1,17; Mt 4,19) Lukács az evangéliumokban csak itt előforduló „ζωγρέω” (5,10b) kifejezést használja, ami mások élve való elfogását, becserkészését, illetve a haláltól

⁹⁴⁷ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 336.2c⁴. ZERWICK, M. – GROSVENOR, M., *A Grammatical Analysis*, 190.

⁹⁴⁸ Bír 6,23; Iz 7,4; Dán 10,12.19. Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 111.

⁹⁴⁹ Az Úr angyala (1,13.30), illetve Jézus (5,10; 8,50; 12,32) mondja.

⁹⁵⁰ 1,48; 12,52; 22,18.69. Vö. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 185.

⁹⁵¹ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 112. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 174.

való megmentését jelenti.⁹⁵² A szót az evangélista participium praesens formában közli, amelyhez a létige jövő idejű alakját fűzi („ἔση ζωγρῶν” – 5,10b), kapcsolatot teremtve ezáltal a perikópa másik futurum igealakjával („χαλάσω” – 5,5), amely szintén Péter személyéhez kötődik. Mindez Simonnak azt az új hivatását fejezi ki jelképesen, hogy az Isten szavát a tömegnek hirdető Jézushoz hasonlóan neki is embereket kell fognia az Úr számára, azaz elvezetni őket az igehirdetés által az életre,⁹⁵³ végső soron az Istenhez. Mint ahogy a halászhálókat is az Úr szavában bízva vetette ki, úgy ezentúl is a Mester erejére és hatalmára alapozva végezheti új feladatát, hiszen, ahogy megtapasztalta: nélküle minden tevékenység eredménytelen marad.⁹⁵⁴ Vagyis Jézus Pétert annak alap-foglalkozásából egy magasabb szintre emeli: a halak helyett mostantól már emberekkel kell foglalkoznia a fentebb mondottak értelmében.⁹⁵⁵

Habár Jézus csak Simonnak adta az új hivatásról szóló ígéretet, mégis a többiek a halászhálózathoz hasonlóan – valószínűleg Jakab és János – itt is közösen cselekszenek Péterrel, ahogy a többes számú alakok mutatják („καταγαγόντες /.../ ἀφέντες /.../ ἠκολούθησαν” – 5,11): partra vonva a bárkákat, mindent elhagyva követik az Urat. Az a halász, aki a perikópa elején Jézus kérésére a vízre bocsátotta a bárkát (5,3-4), most a társaival együtt a szárazföldre vonja a hajókat (5,11) annak jeléül, hogy valami új kezdődött meg az életében. Erre a momentumra egy másik alkalommal Simon, a többiek nevében is szólva, visszautal a Mesternek, elismerve ennek az élménynek mindannyiuk számára meghatározó voltát (18,28).

Megállapíthatjuk, hogy a márki és a mátéi meghívástörténethez viszonyítva Lukács jobban Simonra összpontosít, akinek az alakját bizonyos szempontból árnyaltabban ábrázolja. Nem beszél az apostol testvéréről: Andrásról, illetve a Zebedeus fiúknak sem szán különösebb szerepet, akik mint mellékszereplők vannak jelen Péter mellett.⁹⁵⁶ Ugyanakkor megemlíti Simonnak és társainak a félelmét, illetve Péter leborulását is, ami megrendültségét és bűnbánatát is kifejezi. Lukács tehát a tanítvány érzelmeit, a benne lejátszódó folyamatokat is bemutatja. Úgyis fogalmazhatunk, hogy Péter-ábrázolása e szakaszt tekintve „teljesebb, részletesebb, sokkal emberibb és természetesebb.”⁹⁵⁷

⁹⁵² Szám 31,15.18; MTörv 20,16; Józs 2,13; 6,25. Vö. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 111. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 175.30.

⁹⁵³ Vö. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 185. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 175.

⁹⁵⁴ Vö. BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento*, 139.

⁹⁵⁵ Vö. VANHOYE, A., *Pietro e Paolo*, 12.

⁹⁵⁶ Vö. ABOGUNRIN, S. O., *The Three Variant Accounts*, 590. CIPRIANI, S., *La figura di Pietro*, 28-29. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 110. KODELL, J., *Evangélium Szent Lukács szerint*, 34. SCHMID, J., *Das Evangelium nach Lukas*, 121-122. ŠVÉDA, S., *Das Evangelium nach Lukas (1,1-9,50)*, 3/1. 26.

⁹⁵⁷ „è più completo, dettagliato, molto più umano e naturale”: MAZZEO, M., *Pietro*, 47.

A perikópát vizsgálva láthatjuk, hogy a többi szereplőhöz képest az evangélista kiemeli Simon személyét: neve hatszor jelenik meg az epizódban (5,3-5,8.10). Nominativusban („Σίμων” – 5,5; „Σίμων Πέτρος” – 5,8), genitivusban („Σίμωνος” – 5,3) és dativusban („τῷ Σίμωνι” – 5,10) egyedül az ő személyneve fordul elő a tanítványok közül. Csupán őt illeti Lukács dupla névvel, ami a többiek közötti tekintélyét is érzékelteti (5,8).⁹⁵⁸ Továbbá ő használ csak vocativusokat („ἐπιστάτα” – 5,5; „κύριε” – 5,8) párbeszédet folytatva Jézussal. Csupán Simon beszél első személyben az epizódban („ἐλάβομεν /.../ χαλάσω” – 5,5; „εἰμί” – 5,8). A többiekről az evangélista Simonhoz viszonyítva tudósít („σὺν αὐτῷ” – 5,9; „κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι” – 5,10), illetve míg Jakab és János kapcsán megemlíti apjukat is (5,10a), addig Péter esetében nem, mintha ezáltal is csak őrá koncentrálna.

Az apostol kiemelkedése a társai közül mindenekelőtt a Jézussal való sajátos kapcsolatával magyarázható. A Mester Simon bárkáját választja ki, abba lép be, s őt kéri meg, hogy működjék közre vele. Az ő hajója válik így Jézus tanításának segédeszközzé. Továbbá közöttük alakul csak ki párbeszéd, amely során Jézus Pétert szólítja meg, személyesen hozzá beszél, ahogy a „πρὸς τὸν Σίμωνα” (5,4.10) praepositíós szerkezet is mutatja. Az új küldetésről szóló ígéretet is egyedül neki adja. Emellett egyes kifejezések is csak kettejükre vonatkoznak a perikópában.⁹⁵⁹ Elmondhatjuk tehát, hogy Lukács hangsúlyozni kívánja, hogy Jézus megbízik Simonban, próbára teszi, fokozatosan közeledik hozzá. Először kis szívességet kér tőle - amit az „ὀλίγον” (5,3) adverbium is jelképez -, majd egy nagyobb dologra: egy újabb halászatra szólítja fel, amit már a „εἰς τὸ βάθος” (5,4) kifejezés szimbolizál. S végül látva engedelmisségét és alázatát egy új feladatra hívja meg. Péter részéről pedig a két általa kimondott vocativussal írja le az evangélista, hogy kicsoda Jézus a halász számára: a mester (5,5), aki tekintéllyel tanít, s ezért tiszteli s a szavában megbízik, illetve az Úr (5,8), aki természetfeletti hatalommal cselekszik, s ezért a hódolat és a követés gesztusa illeti őt meg.

Simon tehát az első tanítvány a későbbi Tizenkettő közül, aki hitvallást tesz Jézusról megvallva őt mesternek és úrnak. A Mesterhez való fokozatos közeledése minden keresztény számára példa Lukács szerint: először szótlannul megteszi, amire Jézus kéri, vagyis beljebb löki a bárkát, majd párbeszédbe elegyedik vele kifejezve saját véleményét is, de mégis engedelmeskedve neki szóban és tettben egyaránt. Végül miután elismeri előtte saját gyengeségét és törékenységét, bátorítást kap Jézustól, hogy ne féljen, hanem működjék vele

⁹⁵⁸ Vö. KREMER, J., *Lukasevangelium*, 61.

⁹⁵⁹ Az „αὐτῷ” obiectum indirectum: Jézusra (5,1.11), illetve Péterre (5,9); az „εἰπεν” igealak: az Úrra (5,4), és Simonra (5,5) vonatkozik.

együtt az igehirdetésben, amire ő társaival együtt elhagyva mindent követni kezdi az Urat. Noha Lukács itt kifejezetten nem beszél az apostol nevének megváltoztatásáról,⁹⁶⁰ mégis a dupla név egyszeri alkalmazásával (5,8), illetve, hogy a továbbiakban ezentúl leginkább a Péter nevet használja, mégis sejteti, hogy e Jézussal való találkozás által válik a halász Péterré, vagyis az Úr kitüntetett tanítványává.

Az evangélista mindemellett nem feledkezik meg Simon emberségének vonásairól sem. Megindító képet fest a halászlól, aki a többiekkel együtt szorgalmasan dolgozik egész éjszaka, s aki akkor sem hagyja abba a munkát, miközben hallgatja a bárkájából tanító Jézust. Képes bátran kivetni a hálót egy fárasztó, eredménytelen halászat után is, annak ellenére, hogy eredetileg nem ezt szándékozta tenni. Mindezt azért, mert az általa tisztelt Mester kéri tőle. Majd a halfogás után Lukács nem hallgatja el Péter félelmét, bűnbánó gesztusát s szavait sem, akinek szüksége van Jézus bátorítására. Végül pedig hangsúlyozza nagylelkűségét is, hogy mindent hátrahagyva az Úr követésébe kezd.

Természetesen az evangélista fontosnak tartja bemutatni azt is, hogy Simon kiválasztása ellenére is egy közösség tagja marad: mindannyian halászok („ἁλιεῖς” – 5,2), akik együtt, közös hálóval dolgoznak.⁹⁶¹ Mindegyiküket elfogja a félelem a rendkívüli eset láttán („πάντας” – 5,9), s Simon a Zebedeus fiúkkal együtt követi Jézust az epizód végén („ἀφέντες πάντα ἡκολούθησαν αὐτῷ” – 5,11). Péter mellett Lukács név szerint megemlíti Jakabot és Jánost is, akiket Simon társaiként mutat be („οἱ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι” – 5,10a). Tehát Péter a vezetőjük, hiszen ő dönti el, hogy újra kivetik a hálót, illetve bizonyos szempontból szóvivőjük is,⁹⁶² mivel közös véleményüknek ad hangot akkor, amikor Jézusnak mondván megállapítja, hogy egész éjszaka fáradozva nem fogtak semmit.

Összegzésül elmondhatjuk végül, hogy Lukács ebben az epizódban egy találkozás és egy új küldetés történetét írja le, melyben finoman feltárja Simon emberi vonásait, kiemelve őt környezetéből, ugyanakkor meghagyva egy közösség tagjának is. Péter itt válik igazán a Mester tanítványává, aki megtapasztalva Jézus szavának erejét, ráhagyatkozik, s követni kezdi őt. Tehát egy új szakasz kezdődik meg életében, amit a szerző a továbbiakban fejt majd ki. Vagyis az egyszerű halásznak az Úr szava iránti nagylelkű engedelmisségét az evangélista

⁹⁶⁰ Viszont a Tizenkettő kiválasztása során igen (6,14).

⁹⁶¹ A halászatra vonatkozó közös cselekvéseket jelölő kifejezések: „ἀποβάντες ἔπλυνον τὰ δίκτυα” (5,2); „κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν” (5,5); „ποίησαντες συνέκλεισαν” (5,6); „κατένευσαν /.../ ἔπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα” (5,7); „συνέλαβον” (5,9); „καταγαγόντες τὰ πλοῖα” (5,11). Közös a hálójuk: „τὰ δίκτυα ἡμῶν” (5,4); „τὰ δίκτυα αὐτῶν” (5,6).

⁹⁶² Vö. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 90.

nemcsak a saját közössége, hanem minden keresztény számára követendő alapnak és példának állítja.

3.2.3.2. Lk 22,31-34: Jézus utolsó ígérete Péternek

Ez az epizód az Úr és az első apostol utolsó beszélgetéséről számol be, ami miatt jelentős szerepet játszik az evangélista Péter-ábrázolásában: rávilágít Jézus és Simon szoros kapcsolatára, illetve a tanítvány jövőjére s társai között betöltött szerepére is.

Fordítás

31. *„Simon, Simon, íme a sátán kikért titeket magának, hogy megrostáljon, mint a búzát:*

32. *de én kértem (könyörögtem) érted, hogy ne fogyatkozzék el (ne fogyjon el) a te hited: és (hogy) te egykor megtérve megerősítsd a te testvéreidet.”*

33. *De az mondta neki: „Uram, kész vagyok veled menni a börtönbe is, a halálba is.”*

34. *De az mondta: „Mondom neked, Péter, ma nem fog megszólalni a kakas, mígnem háromszor tagadod meg, hogy ismertél engem.”*

Behatárolás

Az utolsó vacsora keretén belül található a perikópa, melyet Jézusnak tanítványaihoz intézett beszéde vesz közre (22,25-30.35-38). A „Σίμων” (22,31) és a „Πέτρος” (22,34) vocativusok, melyekkel a Mester külön Péterhez fordul, párbeszédet folytatva vele, mutatják a szakasz határait. Így az epizódot a 22,31-34. versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Egyes szövegtanúk Jézus beszédét az „εἶπεν δὲ ὁ κύριος” szavakkal vezetik be (22,31).⁹⁶³ Véleményünk szerint ez egy későbbi, a 22,33-34. versekkel való harmonizáló betoldás eredménye, s ezért a rövidebb, bevezetés nélküli olvasatot részesítjük előnyben.⁹⁶⁴

Továbbá néhány kézirat a „καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας” (22,32) olvasat helyett a „σὺ δὲ ἐπιστρέψον καὶ” változatot hozza, ami bizonyára nem képezi az eredeti szöveget, mivel egyrészt csekély számú a külső tanúságtétele,⁹⁶⁵ másrészt pedig az „ἐπιστρέψον” forma az utána következő „στήρισον” imperativus aoristos alakkal való harmonizálás eredménye. Maradunk tehát az „ἐπιστρέψας” participium aoristos alaknál, így a mondat egyetlen imperativusára („στήρισον” – 22,32) nagyobb hangsúly helyeződik.

Végül érdekes megjegyeznünk, hogy a „στήρισον” obiectumaként a „τοὺς ἀδελφούς σου” (22,32) szókapcsolat helyett a „τοὺς ὀφθαλμούς σου” változat található egy kódexben,⁹⁶⁶ ami nem alkotja az eredeti szöveget, mivel valószínűleg vagy egy másolási hibából, vagy a „τὸ πρόσωπον ἐστήρισεν” (9,51) képletes kifejezés hatásából jöhetett létre.⁹⁶⁷

Szinoptikus összehasonlítás

A 22,31-32. versek csak Lukácsnál találhatók meg, ugyanakkor a 22,33-34. verseknek van szinoptikus párhuzama (Mk 14,29-31; Mt 26,33-35). Ezzel kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy Lukács az epizódot az utolsó vacsora részeként közli, míg Márk és Máté (Mk 14,26; Mt 26,30) az Olajfák hegyének helyszínéhez kapcsolja. Emellett Lukács rövidebben számol be az eseményről: míg Márk és Máté szakaszában Jézus és Péter kétszer-kétszer szólal meg párhuzamos szerkesztéssel,⁹⁶⁸ addig Lukácsnál a Mester két kijelentése

⁹⁶³ x, A, D, W, Θ, Ψ, f^{1.13}, sok egyéb koiné kézirat, lat(t), sy^{(c.p).h}, (bo^{mss}).

⁹⁶⁴ P⁷⁵, B, L, T, 1241, 2542^c, sy^s, co. Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1424. METZGER, B. M., *A Textual Commentary*, 151. PRETE, B., *Il primato e la missione di Pietro. Studio esegetico-critico del testo di Lc 22,31-32*. (Supplemento Rivista Biblica 3), Brescia 1969. 75. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 896.257.

⁹⁶⁵ D, e, (r¹, sy^{s.c.p}), sa.

⁹⁶⁶ Δ.

⁹⁶⁷ E kifejezés mögött hebraizmust fedezhetünk fel, amely erős elszántságot, szilárd döntést fejez ki. Vö. BALÁZS K., *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, 542.4641. Ez az olvasat tehát nem a testvérek megerősítéséről, hanem az apostol későbbi határozott döntéseiről beszél, más jelentést adva ezzel Jézus kijelentésének.

⁹⁶⁸ A: Jézus első kijelentése (Mk 14,27-28; Mt 26,31-32) - B: Péter első válasza (Mk 14,29; Mt 26,33) - A¹: Jézus felelete (Mk 14,30; Mt 26,34) - B¹: Péter második válasza (Mk 14,31a; Mt 26,35a): A-B, A¹-B¹.

centrikus módon fogja közre az apostol egyetlen mondatát.⁹⁶⁹ Mialatt a másik két evangélistánál Péter kétszer szólal meg ellentmondva Jézus szavainak (Mk 14,29.31a; Mt 26,33.35a), addig nála csak egyszer, s nem tagadó formában (Lk 22,33). Továbbá Lukács az apostol kijelentésében nem használja a „σκανδαλίζω” szót és a többi tanítványra való gőgös utalást (Mk 14,29; Mt 26,33), hanem készségét fejezi csupán ki, hogy vele megy. A márkai „συναποθανεῖν σοι” (Mk 14,31a) és a mátéi „σὺν σοὶ ἀποθανεῖν” (Mt 26,35) kifejezések helyett a „καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι” (Lk 22,33) praepositiós főnevek infinitivusszal alkotott szókapcsolatát alkalmazza. A másik két szinoptikustól eltérően nem említi meg név szerint Jézust és Pétert mint alanyokat (Mk 14,29-30; Mt 26,33-35), viszont mind az apostol, mind a Mester esetében használ vocativusokat („κύριε” – 22,33; „Πέτρε” – 22,34), bensőségebbé téve ezáltal az epizódot. Lukács szemben Márkkal és Mátéval a tanítvány és Jézus szavait is az „εἶπεν” (Lk 22,33-34) aoristos igealakkkal vezeti be.⁹⁷⁰

Jézus jövődölése kapcsán pedig egyszerűbben fogalmaz, elhagyva a másik két szinoptikus által használt „ἀμὴν” és „ταύτη τῇ νυκτὶ” (Mk 14,30; Mt 26,34) kifejezéseket. Továbbá az Úrra utaló „με” névmáshoz⁹⁷¹ hozzáfűzve az „εἰδέναι” (Lk 22,34) infinitivust, csillapítja Péter tettének súlyát, aki így nem Jézus személyét, hanem annak ismeretét fogja megtagadni.⁹⁷²

Szerkezet

A rövid perikópa három alegységből áll: a Mester két kijelentése (22,31-32.34) centrikus módon fogja közre az apostol válaszát (22,33).⁹⁷³ Az első alegység a „Σίμων” (22,31) vocativusszal, a másik kettő pedig a „ὁ δὲ εἶπεν” (22,33-34) bevezető formulával kezdődik, majd egy-egy kijelentéssel folytatódik. A három egység tehát egymással összefügg, amit a mindegyikben előforduló vocativusok is mutatnak (22,31.33-34): a Simonnak mondott ígéretre a tanítvány válaszol, ezt Jézus felelete követi.

⁹⁶⁹ A: Jézus első kijelentése (Lk 22,31-32) - B: az apostol szavai (Lk 22,33) - A¹: Jézus második mondása (Lk 22,34): A-B-A¹.

⁹⁷⁰ Péter esetében („ἔφη” – Mk 14,29; „ἐλάλει” – Mk 14,31a; „εἶπεν” – Mt 26,33; „λέγει” – Mt 26,35), Jézusra vonatkozóan („λέγει” – Mk 14,30; „ἔφη” – Mt 26,34).

⁹⁷¹ Lk 22,34; Mk 14,30; Mt 26,34.

⁹⁷² Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1426. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 221. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 471. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 898-899.

⁹⁷³ A: Jézus első kijelentése (22,31-32) - B: az apostol szavai (22,33) - A¹: Jézus második mondása (22,34): A-B-A¹.

Elemzés

A perikópa végső formája Lukács szerkesztői tevékenységének eredménye, amelyhez az evangélista – a kutatók többségének véleménye szerint - két forrásból merített: a 22,31-32. versek saját forrásból származnak, a 22,33-34. versekhez viszont felhasználta minden bizonnyal Márk szövegét (Mk 14,29-31).⁹⁷⁴ Ez utóbbit átalakította, s összekapcsolta a szakasz első alegységével (22,31-32), az utolsó vacsora kontextusába helyezve el.

A perikópa első alegysége bevezető formula nélkül, rögtön az Úr mondásával kezdődik, aki kettős vocativussal szólítja meg Simont („Σίμων Σίμων” - 22,31). A névismétléssel az evangélista hangsúlyosabbá és ünnepélyesebbé teszi a Mester mondanivalóját.⁹⁷⁵ Az epizód azáltal is nyomatékot kap, hogy az evangéliumban csak itt fordul elő e személynév ebben az esetben. Továbbá a dupla vocativust más jelenetekben is használja a szerző, melyekben Jézus valakinek valamilyen hibáját, helytelen magatartását említi meg szeretettel.⁹⁷⁶ Tehát a hangvétel személyesebbé, meghittebbé válik, mely során az Úr a többi tanítvány után (22,25-30) konkrétan Péterhez fordul, tanítani és felkészíteni akarva őt. Lukács a Tizenkettő meghívása után (6,14) most használja ismét az első apostol kapcsán a Simon nevet, ami által Jézus szenvedéstörténete előtt, újra felidézi az apostol kezdeti élményeit (4,38-39; 5,1-11).

Az „ἰδοὺ” (22,31) szó mutatja, hogy az evangélista az Úr szavait közvetlen beszédformában közli.⁹⁷⁷ Ugyanakkor e bensőséges légkörben drámaian hat a sátán nevének megemlítése, aki az egyetlen név szerint megnevezett alany a perikópában („ὁ Σατανᾶς” – 22,31). A sátán a szenvedéstörténetben fontos szerepet játszik: ő szállja meg Júdást, hogy árulja el Mesterét (22,3), ő az, aki a tanítványok hűségét próbára akarja tenni, hogy ne bízzanak tovább Jézusban (22,31).⁹⁷⁸ Cselekvését az erőteljes kérést kifejező „ἐξαίτεω” (22,31) igealakkal fejezi ki az evangélista,⁹⁷⁹ amit az is hangsúlyossá tesz, hogy bővítményéhez: a „συνιάζω” szóhoz hasonlóan egyedül itt fordul elő az Újszövetségben.

⁹⁷⁴ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1421. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 469. NOLLAND, J., *Luke 18,35-24,53*, C. 1070-1071. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 63. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 340.

⁹⁷⁵ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica*, 493.1². KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 469. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 76. RASTOIN, M., *Simon-Pierre entre Jésus et Satan: La théologie lucanienne à l'œuvre en Lc 22,31-32.*, in *Bib* 89 (2008) 162.

⁹⁷⁶ Márta (10,41); Saul (ApCsel 9,4; 22,7; 26,14). Vö. WIARDA, T., *Peter in the Gospels*, 135.

⁹⁷⁷ Vö. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 78.

⁹⁷⁸ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1424. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 79. RESCH, L., *Was den Menschen leben lässt. >Ich aber habe für dich gebetet<*, in *EuA* 83 (2007) 67. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 896.

⁹⁷⁹ Vö. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 80.

Obiectum directuma nem csupán Péter, hanem a többi apostol is („ὁμᾶς” – 22,31): vagyis noha Simonhoz szól Jézus, mégis a kísértőnek nem csak Pétert, hanem minden apostolt érintő próbálkozásáról beszél. Lukács nem nevezi meg, hogy kitől kérte ki az ördög a tanítványokat, de Jób könyvének ószövetségi háttére sejteti, hogy Istentől (Jób 1,6-12; 2,1-7). A kéréshez kapcsolódó „οὐ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον” (22,31) szókapcsolatban a rostálás képét használja a szerző annak érzékletes szemléltetésére, hogy ahogyan a búzaszemek rázkódnak a tevékenység során, úgy fognak megrázkódni és megrendülni az apostolok is a próbatétel idején, amely elsősorban Mesterük szenvedése és halála kapcsán éri őket.⁹⁸⁰ E félelmetes kép ellenére mégis biztató, hogy ahogy Jób esetében, úgy a tanítványoknál sem fogja hagyni az Úr, hogy a kísértő korlátlanul uralkodjék rajtuk (Jób 1,12; 2,6). Továbbá az a tény, hogy Jézus beszél erről, illetve azok a tanítások, amelyeket korábban az ördöggel kapcsolatban mondott,⁹⁸¹ mutatják, hogy ő felette áll a sátánnak.⁹⁸²

A Mesternek ez a hatalma fejeződik ki a nyomatékos „ἐγὼ δὲ” (22,32) szókapcsolattal, amely által szembe helyezi magát a kísértővel, akinek törekvésével ellentétben áll tehát Jézus cselekedete („ἐδεήθη” – 22,32).⁹⁸³ Az evangéliumban utoljára itt előforduló „δέομαι” (22,32) ige egyedül ebben a perikópában vonatkozik a Mesterre, mint aki kér, közbenjár valakiért. A kifejezés sajátosságára utal az is, hogy az evangéliumban általában praepositio nélküli genitivus vonzat fűződik hozzá,⁹⁸⁴ csupán itt találjuk a „περί” (22,32) előjáró szóval. Lukács tehát ezáltal hangsúlyozza, hogy noha az ördög mindegyik tanítványt próbára kívánja tenni, Jézus mégis egyedül Simonért jár közben, ahogy a „περὶ σοῦ” (22,32) szószerkezet is világosan mutatja. Az evangélista nem beszél arról, hogy a Mester kihez könyörög, ugyanakkor az evangélium kontextusából egyértelmű, hogy az Atyához.⁹⁸⁵ Lukács tehát Jézust mint egy ügyvédet, szószólót ábrázolja, aki hatalmával Péter mellett áll a vádaskodó sátánnal szemben.⁹⁸⁶ Nem azért imádkozik, hogy az apostol mentes legyen a kísértő próbatételeitől, hanem, hogy kiállja azokat, ne roppanjon össze, s ne rendüljön meg a hite,⁹⁸⁷ ahogy a „ἵνα μὴ ἐκλίπη ἡ πίστις σου” (22,32) tagmondat mutatja. Mindez összhangban van

⁹⁸⁰ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 684. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 346. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 470. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 894.897.

⁹⁸¹ 10,18; 11,18; 13,16.

⁹⁸² Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 470.

⁹⁸³ Vö. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 84. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 897.

⁹⁸⁴ 5,12; 8,28.38; 9,38.40; 10,2.

⁹⁸⁵ 6,12; 11,1-4.9-13; 22,42; 23,46.

⁹⁸⁶ Vö. CRUMP, D., *Jesus, the victorious Scribal-Intercessor in Luke's Gospel*, in *NTS* 38 (1992) 51.64.

FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1425. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 470. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 84. SCHNEIDER, G., >Stärke deine Brüder!< (Lk 22,32). *Die Aufgabe des Petrus nach Lukas*, in *Cath(M)* 30 (1976) 202.

⁹⁸⁷ Vö. RESCH, L., *Was den Menschen leben lässt*, 68. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 897.

az apostoloknak azzal a korábbi kérésével, amelyben arra kérték Mesterüket, hogy növelje hitüket (17,5).⁹⁸⁸ Az ott használt „προστίθημι” (17,5) kifejezés ellentétéként is felfoghatjuk bizonyos értelemben az „ἐκλείπω” (22,32) igét, amelynek tagadásával („μὴ ἐκλίπη” – 22,32) éppen a tanítvány támogatását fejezi ki az Úr. Ugyanakkor, ahogyan az előbb, úgy a „σου” (22,32) névmás itt is azt mutatja, hogy amint Jézus külön egyedül Péterért jár közben, úgy szintén csak az ő hitének megtartásáért teszi ezt. A „ἡ πίστις” (22,32) alatt elsősorban az apostolnak Mestere iránti hűségét s bizalmát kell értenünk, melynek alapja nem Péter ereje, hanem mindenekelőtt Urának imádsága.⁹⁸⁹

Jézus miután támogató közbenjárásáról biztosította Simont, a tanítvány jövőbeli küldetéséről szól. A két mozzanat szorosan összefügg egymással, ahogy az azokat összekötő „καί” (22,32) szócska is jelzi. Vagyis az Úr imádságából és az apostol hitéből források feladata is. Az „ἐπιστρέψας” (22,32) participiumot a kutatók többsége intransitív módon morális jelentéssel értelmezi, amely Simon megtérésére utal.⁹⁹⁰ Vagyis itt már bennfoglalva az apostol bukását is sejteti Jézus, amit hamarosan nyíltan is kijelent majd neki (22,34). Ugyanakkor felvillantja azt a reményt is, hogy a tanítvány meg fog térni ebből az eleséséből, amiben szintén nagy szerepe van Jézus imájának.⁹⁹¹ Ez valósul meg, mint már láthattuk, amikor az Úr rápillant majd arra a Simonra, aki háromszor tagadja meg őt, s aki bűnbánatának első jeleként kimegy és sírni kezd (22,61-62).⁹⁹²

Ezt követően a perikópa egyetlen imperativusával mutat rá a Mester Péter küldetésére. Habár a „στήρισον” (22,32) imperativus aoristos forma egy egyszeri, alkalmi esetre is utalhat, mégis valószínűbb, hogy itt a cselekvés kezdetét jelöli vele az evangélista: az apostolnak nem csak egy alkalommal kell megerősítenie a többieket, hanem minden próbatétel során.⁹⁹³ A szó megszilárdítást, megerősítést jelent,⁹⁹⁴ amit Lukács egyszer Jézus kapcsán is használ kifejezve jeruzsálemi útja előtti szilárd elhatározását (9,51). Simon cselekedetének obiectum directumaként az evangélista a „τοὺς ἀδελφούς σου” (22,32) szókapcsolatot jelöli meg, amely

⁹⁸⁸ Vö. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 340.

⁹⁸⁹ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1425. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 470.

⁹⁹⁰ Ilyen jelentéssel használja Lukács e kifejezést több más alkalommal is: 17,4; ApCsel 3,19; 9,35; 11,21. Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, 1425. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 346. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 221. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 895-896. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 361-362.

⁹⁹¹ Vö. KODELL, J., *Evangélium Szent Lukács szerint*, 117.

⁹⁹² A két esemény közötti kapcsolatot finoman azzal is érzékelteti a szerző, hogy a tanítvány esetében az összetett alakú participium aoristost lelki értelemben („ἐπιστρέψας” – 22,32), Jézusnál pedig az egyszerű forma participium aoristosát fizikai jelentéssel („στραφεῖς” – 22,61) használja.

⁹⁹³ Vö. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 168.170-171.

⁹⁹⁴ Vö. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 882.

egyfelől a többi apostolra, másfelől pedig a keresztényekre, lelki testvérekre utal.⁹⁹⁵ A „σου” (22,32) névmásnak itt egyháztani tartalma van, ami egy bensőséges viszonyt fejez ki a keresztények között.⁹⁹⁶ A lukácsi értelmezésben Jézus testvéreivé válnak azok, akik hallgatják Isten Szavát és aszerint cselekszenek (8,21). Vagyis Péter küldetést kap arra, hogy bátorítsa, hitükben megszilárdítsa apostoltársait, de mindazokat is, akik Jézust követik. Igehirdetésével és tanúságtételével arra kell buzdítania az embereket, hogy hallgassák az Igét, s engedelmeskedjenek neki, vagyis higgyenek benne. Ezt először, mint majd tárgyalni fogjuk, a feltámadás tanújaként teszi meg (24,34), illetve később a korai keresztény közösségek életében más esetekben is, amit Lukács az Apostolok Cselekedeteiben fejt ki részletesebben.⁹⁹⁷ Mindennek forrása Jézus közbenjárása, feltétele pedig a tanítvány megtérése. Hiszen a bukás és a bűnbánat tapasztalatával megértőbb lesz a többi hívő felé, akiket így jobban és hitelesebben fog tudni segíteni.⁹⁹⁸

Ezután az evangélista Péter reakcióját közli, aki párbeszédbe lép Mesterével, ahogy a „ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ” (22,33) bevezető formula mutatja. A tanítvány, az Úrhoz hasonlóan, megszólítással kezdi válaszát, ami az epizód bensőséges jellegét fokozza. A „κύριε” (22,33) vocativus - mint már a csodálatos halfogás epizódjában is (5,8) - hitvallását, illetve Jézus iránti szeretetét és tiszteletét fejezi ki. Sajátossá teszi mondanivalóját az a tény, hogy itt fordul utoljára így Mesteréhez az evangéliumban. A fokozással: a börtön és a halál megemlékezésével válasza drámaivá teszi a szituációt, mivel felvillantja, hogy a sátán próbatétele, illetve a testvérek megerősítése szenvedéssel fog járni. Emellett az evangélista rámutat arra is, hogy Péter számára Jézus követése a vele való együtt menetelt, a mellette való kitartást jelenti, ahogy a „μετὰ σου” (22,33) praepositíós szerkezet és a „πορεύεσθαι” (22,33) infinitivus jelzi, ami összhangban áll a Mesternek nemrég tanítványaihoz intézett szavaival („οἱ διαμεμνηκότες μετ’ ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου” - 22,28). A tanítvány erre való készségét fejezi ki tehát a „ἔτοιμός εἰμι” (22,33) szókapcsolat. Továbbá Lukács az apostol feleletével Simon nagylelkűségét, lobbanékonyágát is feltárja, aki Jézus kijelentésére, lelkesen mindjárt az emberi végletekig elmenő választ adja.

⁹⁹⁵ ApCsel 1,15; 15,23-32. Vö. BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento*, 144. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1422-1423. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 172. RESCH, L., *Was den Menschen leben lässt*, 68. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 897. VON SODEN, H. F., *ἀδελφός, ἀδελφή, ἀδελφότης, φιλάδελφος, φιλάδελφία, ψευδάδελφος*, in TDNT, I. 145.

⁹⁹⁶ Vö. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 173.

⁹⁹⁷ Pl.: ApCsel 1,15-26; 2,14-41; 15,7-11. Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1423. SCHNEIDER, G., >Stärke deine Brüder!<, 203-204.

⁹⁹⁸ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 685.

Az Úr feleletével zárul az epizód, amit az evangélista szintén a „ὁ δὲ εἶπεν” (22,34) szókapcsolattal vezet be, azzal a különbséggel, hogy nem teszi ki az egyes szám harmadik személyű „αὐτῷ” (22,33) obiectum indirectumot, hanem a beszédben a közvetlenebb „σοι” (22,34) névmást használja. A „λέγω σοι” (22,34) kifejezés emelkedetté és ünnepélyessé teszi az elbeszélés hangnemét.⁹⁹⁹ Ezt követően az előbbi kijelentésétől eltérően nem a „Σίμων” (22,31), hanem a „Πέτρε” (22,33) vocativust alkalmazza Lukács, ami egyedül itt jelenik meg evangéliumában, hangsúlyozva ezzel Jézusnak az apostolhoz intézett szavainak súlyát. Jövendölése, amelynek kapcsán visszautalunk a párhuzamos szakaszoknál (Mk 14,30; Mt 26,34), illetve a szinoptikus összehasonlításakor mondottakra, ellentétben áll a tanítvány lelkes kijelentésével.¹⁰⁰⁰ A Mester benne arról tesz tanúságot, hogy jól ismeri tanítványait, különösen Pétert, akinek gyengeségét s közeli tagadását nyíltan kimondja. Ugyanakkor Lukács, eltérően Márktól és Mátétól nem közli az apostol ellenkezését (Mk 14,31; Mt 26,35), nála Simon csendben tudomásul veszi az Úr szavait.

E rövid perikópa tartalmazza Jézus földi tevékenysége során utolsó, külön Simonhoz intézett szavait,¹⁰⁰¹ ami által fontos szerepet kap az evangélista Péter-ábrázolásában. Meghitt és megrendítő hangvételben Jézusnak mintegy végrendelete fogalmazódik meg tehát benne az apostol kapcsán. A közöttük lévő bensőséges viszonyt érzékelteti a vocativusok („Σίμων” - 22,31; „κύριε” - 22,33; „Πέτρε” - 22,34) és a „σου” (22,32-33) névmásnak kölcsönös használata. Továbbá az a tény, hogy az epizód két dativusban álló obiectum indirectuma („αὐτῷ” - 22,33; „σοι” - 22,34) és a „ὁ δὲ εἶπεν” (22,33-34) bevezető formula rájuk vonatkozik csak. Lukács dialógusban ábrázolja őket, amelyben mindketten egyes szám első személyben beszélnek („ἐδεήθην” - 22,32; „εἰμί” - 22,33; „λέγω” - 22,34). Jézus, noha jelen van a többi tanítvány is, külön Pétert szólítja meg, egyedül érte imádkozik, s csupán neki adja a testvérek megerősítésének feladatát. Mindezek által Lukács kiemeli Simont apostoltársai köréből. Péter elsősege tehát az Úrral való szoros kapcsolatából, sajátos feladatából, illetve Jézusnak érte mondott imájából származik.¹⁰⁰²

Az apostol tagadásának megjövendölése előtt, a másik két szinoptikus evangélistához képest (Mk 14,29-31; Mt 26,33-35), ellensúlyozás gyanánt csak Lukács hangsúlyozza Simon

⁹⁹⁹ Lukács evangéliumában Jézus 40-szer fordul hallgatóihoz a „λέγω ὑμῖν” (vagy „ὑμῖν λέγω”), 6-szor pedig egy-egy személyhez a „λέγω σοι” (vagy „σοι λέγω”) formulával. Viszont az utóbbi szókapcsolatot tekintve egyedül Péter esetében fűzi hozzá vocativusban a megszólított nevét is, ami még inkább kiemeli mondanivalóját.

¹⁰⁰⁰ Vö. KREMER, J., *Lukasevangelium*, 216.

¹⁰⁰¹ Vö. PESCH, R., *Πέτρος*, in HORST, B. – SCHNEIDER, G. (ed.), *EWNT*, III. Stuttgart 2011. 201.

¹⁰⁰² Vö. RASTOIN, M., *Simon-Pierre*, 172.

egyedülálló küldetését.¹⁰⁰³ Továbbá, mint említettük, nála az apostol nem ellenkezik Jézussal, illetve nem kifejezetten az ő személyét fogja megtagadni, hanem azt, hogy ismeri őt (22,34). Mindezekben az evangélista diszkréciója mutatkozik meg Péterrel kapcsolatban, aki az apostol iránti tiszteletből kevésbé domborítja ki annak hibáit, noha utal rájuk.

Ugyanakkor Lukács azt is hangsúlyozza, hogy Simon közösségben marad társaival. Hiszen mindannyian ki lesznek téve a sátán próbatételeinek, ahogy a „ὁμᾶς” (22,31) obiectum directum mutatja. Továbbá azokat, akiknek a megerősítésére Péter megbízást kap, Jézus az apostol testvéreinek nevezi („τοὺς ἀδελφοὺς σου” – 22,32), ami a közöttük fennálló szoros viszonyt jelzi. Vagyis Simon küldetése nemcsak kiemeli őt a tanítványok köréből, hanem a velük való kapcsolatát is még jobban elmélyíti.

3.2.3.3. Lk 24,12.33-35: Péter és a feltámadt Úr

Végül Lukács utolsó, Péterről szóló perikópájában az apostol húsvéti tapasztalatát említi meg, mely az evangélista Péter-ábrázolásának bizonyos szempontból csúcspontját képezi. Benne tehát az első tanítvány kapcsán sajátos vonásokat is megfigyelhetünk a szerző részéről.

Fordítás

12. A Péter pedig felkelve elfutott a sírhoz és behajolva látja a lepleket egyedül, és hazament csodálkozva a történeten.

33. És felkelve abban az órában visszatértek Jeruzsálembe, és a tizenegyet egybegyűlve találták a velük levőkkel,

34. akik elmondták, hogy valóban feltámadt az Úr és megjelent Simonnak.

35. Ők is hírül adták az úton történeteket, és hogy miként ismertette fel magát velük a kenyértörésben.

Behatárolás

A 24,12. vers szervesen kapcsolódik az előző epizódhoz, mely az asszonyoknak az Úr sírjánál tett látogatásáról számol be (24,1-11). Hozzá képest viszont Péter megnevezése, s

¹⁰⁰³ Vö. PENNA, A., *San Pietro*, 80.

külön tettének leírása egy új, rövid szakaszt alkot a fejezetben belül (24,12), ami után egy újabb perikópa kezdődik, ahogy a két szereplő és az új helyszín megemlézése is mutatja (24,13). A 24,33-35. versek ennek az epizódnak a lezárását alkotják, melyben ismét Simonra terelődik a figyelem. Ezt követően Jézus és az apostolok találkozásáról írja le Lukács (24,36-49). Az általunk vizsgálni kívánt 24,12.33-35. versek tehát összefonódnak közvetlen szöveggörnyezetükkel (24,1-11.13-32.36-49), ugyanakkor ki is emelkednek belőle Péter személyének hangsúlyozása által. Éppen ezért az alábbiakban e néhány versre összpontosítunk.

Szövegkritika

Mivel a 24,12. vers néhány szövegtanúból hiányzik, egyesek szerint későbbi betoldás eredménye a Jn 20,3-10 szakasz hatására.¹⁰⁰⁴ Ugyanakkor, mivel jelentős iratok viszont tartalmazzák, a többségi véleménnyel együtt mi is az eredeti szöveg részének tekintjük.¹⁰⁰⁵ Mindezt megerősíti az a tény is, hogy a vers harmóniában áll Lukács teológiájával, amelyben Péter fontos szerepet játszik.¹⁰⁰⁶

A 24,34. versben a „λέγοντας” olvasat helyett egy kódex a „λέγοντες” változatot hozza,¹⁰⁰⁷ amely szerint így a húsvéti hitvallást nem a Tizenegy és a velük lévők, hanem a visszatérő két tanítvány mondja: vagyis Kleofás útítársa Simon maga lenne.¹⁰⁰⁸ Mivel ez a variáns így háttérbe szorítaná Péter külön találkozását a feltámadt Jézussal, s mivel csak egy szövegtanú tartalmazza, így bizonyára nem alkotja az eredeti szöveget.

¹⁰⁰⁴ D, it. Vö. DAUER, A., *Zur Authentizität von Lk 24,12*, in *EThL* 70 (1994) 318. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 388. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 368.

¹⁰⁰⁵ P⁷⁵, 8, A, B, K, L, W, Δ, Θ, Ψ. Vö. DILLON, R. J., *From Eye-Witnesses to Ministers of the Word. Tradition and Composition in Luke 24* (AnBib 82), Roma 1978. 68. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1547. KARRIS, R. J., *Evangelium Lukács szerint*, 226. METZGER, B. M., *A Textual Commentary*, 157-158. NEIRYNCK, F., *Once more Luke 24,12*, in *EThL* 70 (1994) 340. NOLLAND, J., *Luke 18,35-24,53*, C. 1177.

¹⁰⁰⁶ Vö. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 1015.

¹⁰⁰⁷ D.

¹⁰⁰⁸ Vö. KESSLER, W. -T., *Peter as the First Witness of the Risen Lord. An Historical and Theological Investigation* (Tesi Gregoriana, Serie Teologia 37), Roma 1998. 82.

Szinoptikus összehasonlítás

Habár a másik két szinoptikus evangélium is beszámol az üres sír tényéről (Mk 16,1-8; Mt 28,1-8), közülük egyedül Lukács az, aki beszél Péter sírnál tett látogatásáról (24,12), illetve utal kifejezetten arra, hogy az Úr megjelent külön Simonnak (24,34).¹⁰⁰⁹ Így az általunk elemzett versek (24,12.33-35) sajátosan lukácsi egységek, melyek nem rendelkeznek szinoptikus párhuzammal.

Szerkezet

A 24,12. vers egy-egy ige és participium által körülírt, három egymást követő momentumra tagozódik, melyeket a „καί” kötőszó kapcsol össze: Péter sírhoz való odafutása után („ἀναστὰς ἔδραμεν”), betekintve meglátja a lepleket („παρακύψας βλέπει”), majd csodálkozva hazatér („ἀπῆλθεν /.../ θαυμάζων”). Továbbá a 24,33-35 szakasz három mozzanatra bontható: a tanítványok Jeruzsálembe való visszatérését és az ottani közösséggel való találkozását (24,33), a jeruzsálemiek hitvallása (24,34) és az emmausziak beszámolója követi (24,35).

Elemzés

A 24,12. vers és a már említett Jn 20,3-10 szakasz közötti hasonlóság, illetve különbözőség valószínűleg abból ered,¹⁰¹⁰ hogy mindketten egy közös hagyományból merítenek, de az eseményt a saját teológiai szándékukat figyelembe véve fogalmazzák meg.¹⁰¹¹ Lukács, eltérően a negyedik evangélistától, egyedül Péterre összpontosít, noha később a két emmauszi tanítvány többekről beszél („τινες τῶν σὺν ἡμῖν” - 24,24), akik jártak a sírnál.¹⁰¹² A versben csupán az apostol nevét említi meg („ὁ δὲ Πέτρος” – 24,12), amelynek

¹⁰⁰⁹ Vö. LEANEY, R., *Jesus and Peter: the Call and Postresurrection Appearance (Lk v. 1-11 and xxiv. 34)*, in *ET* 65 (1954) 382. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 370.

¹⁰¹⁰ Azonos elemek: pl. „παρακύψας βλέπει”, „τὰ ὀθόνια” (Lk 24,12; Jn 20,5); „τὸ μνημεῖον” (Lk 24,12; Jn 20,4) kifejezések. Különbségek: pl. Lukács csak Péterről beszél, János viszont a szeretett tanítványról is; Lukács röviden, János hosszabban számol be az epizódról. Vö. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 388-389. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 1014.54. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 368.

¹⁰¹¹ Vö. BODE, E. L., *The First Easter Morning*, 70. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 507.

¹⁰¹² Vö. DILLON, R. J., *From Eye-Witnesses*, 65.

jelentősége azáltal is kidomborodik, hogy utoljára itt fordul elő a Péter név az evangéliumban, illetve a névelővel és a „δέ” szócskával összekapcsolt személynévhez, mint alább látni fogjuk, pozitív árnyalat kapcsolódik. Vagyis az első tanítvány utolsó különálló tettéről van szó, amit három igével és a hozzájuk kötődő participiummal fejt ki az evangélista.

Az első cselekvést az „ἔδραμεν” (24,12) aoristosban álló igével írja le a szerző, melyet az evangéliumban az apostolok közül egyedül rá vonatkozóan használ. A mozgást kifejező szóhoz, mint más esetekben is az „ἄναστας” (24,12) participium graphicumot fűzi,¹⁰¹³ ami által még dinamikusabban szemlélteti Simon tettét. Érdekes megállapítanunk, hogy ez az egyes szám nominativusban álló participium forma első alkalommal Lukácsnál Jézus esetében jelenik meg, aki a zsinagógából Simon házába megy (4,38), utoljára pedig éppen itt Péter kapcsán, aki Mestere sírjához siet. Továbbá a perikópában a többes szám nominativusban lévő „ἄνασταντες” (24,33) a feltámadt Urat felismerő és a városba visszainduló emmauszi tanítványokra utal. Vagyis e participiummal az evangélista nem csupán egyszerűen az apostol helyváltoztatását kívánja szemléltetni,¹⁰¹⁴ hanem azt is sejteti, hogy kezd megváltozni benne valami. A futás tehát nem csak fizikai mozgást, hanem a tanítványnak egy megújult készségét is kifejezi a Mesterrel való viszonyában.¹⁰¹⁵ Emellett kíváncsiságát és Jézus iránti ragaszkodását is mutatja, hiszen a sírtól visszatérő asszonyok üres beszédnek vélt beszámolójára (24,9-11) egyedül ő rohan el, hogy meggyőződjék a tényekről.

Péter második tettét az evangélista a „βλέπει” (24,12) igével írja le, amely eltérően a vers másik két igealakjától, nem aoristosban, hanem praesens imperfectumban áll, dinamikusabbá téve ezáltal a tanítvány gesztusát, amihez a „παράκλιψας” participium párosul, mely a szinoptikusok közül csak itt fordul elő. A „βλέπει” ige az apostolok körében külön egyedül Péter nevéhez fűződik, aki Jézusnak a tanítványaihoz intézett szavainak fényében boldog, mert látja, amit sokan akartak látni, de nem láthatták (10,23). Simon tekintetének obiectum directumaként Lukács a „τὰ ὀθόνια” (24,12) főnevet jelöli meg, amely szó a másik két szinoptikusnál nem fordul elő. Mindezt még nyomatékosabbá teszi a „μόνα” (24,12) kifejezéssel: vagyis Péter semmi mást, csak a lepleket pillantja meg. Ugyanakkor itt a látás nem szimbolikus értelmű, nem az apostol hitét ábrázolja, hanem még csupán fizikai jellegű.¹⁰¹⁶

¹⁰¹³ 4,38; 5,28; 15,18.20; 22,45.

¹⁰¹⁴ Vö. ZERWICK, M., *Biblical Greek*, 363.

¹⁰¹⁵ Vö. CIPRIANI, S., *La figura di Pietro*, 61.

¹⁰¹⁶ Vö. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 226.

Végül Simon, miután odafutott a sírhoz, és behajolva meglátta a lepleket, hazatér csodálkozva a történeteken. Lukács ismét az aoristos formát alkalmazza („ἀπῆλθεν” – 24,12), amihez viszont most a „θαυμάζων” (24,12) participium praesens alakja társul, élénkséget kölcsönözve ezáltal a jelenetnek. Mint az előbb a látás, úgy a csodálkozás sem az apostol hitét fejezi még itt ki. A „θαυμάζων” (24,12) participium „τὸ γεγονός” (24,12) obiectum directuma a történetekre utal: azaz, hogy Péter mindent úgy talált, ahogy az asszonyok mondták, ami viszont hatással van rá. A tanítványok csodálkozását az evangélium egyéb helyein Jézus váltja ki,¹⁰¹⁷ s ebbe a sorba illeszkedik be az apostol meglepődése is, aki azon csodálkozik, hogy Mestere holtteste helyett, annak gyolcsait találja csak meg a sírban. A csodálkozás ugyanakkor még nem zárja le az elbeszélést, hanem ellenkezőleg: éppen fokozza azt, növelve a feszültséget és a várakozást.¹⁰¹⁸ Egyfajta nyitottságot, tűnődést mutat az apostol részéről, ami előkészítője Péter hitre való jutásának.

Tehát az üres sír és a leplek látványa önmagában még nem vezetik el Simont a hitre, amihez viszont szükséges a Feltámadt Úrral való személyes találkozás, amint azt a továbbiakban látni fogjuk (24,34).¹⁰¹⁹

Ezt követően az evangélista az emmauszi tanítványok történetéről (24,13-35) számol be, amely összefüggésben áll a 24,12. verssel. Ezt a kapcsolatot tovább mélyíti az „ἀναστάντες” (24,33) participium használata, mely a visszatérő két vándor cselekvését jelöli, illetve a Simon név megemlítése (24,34). Továbbá Kleofásék azzal a Tizeneggyel találkoznak Jeruzsálemben, akiknek az üres sírtól jövő asszonyok elbeszélték az ott tapasztaltakat (24,9.33). De míg az apostolok és a velük lévők a nők beszédének nem adtak hitelt, addig a két tanítvány beszámolóját elfogadják (24,11.34-35).

Lukács világosan mutatja, hogy e változás hátterében a Feltámadottal való találkozások állnak. Az első számú találkozás mindenképpen a Jézus és Péter közötti, amiről részletesen egyik szinoptikus evangélista sem számol be: Márk áttételesen utal rá (Mk 16,7), illetve Lukács említi csak meg kifejezetten a jeruzsálemi közösség hitvallásaként (Lk 24,34).¹⁰²⁰ Mielőtt az emmausziak elmondanák az örömhírt, a Tizenegy és a többiek megelőzik őket, ahogy a „λέγοντας” (24,34) participium mutatja, s az ősegyház legfontosabb hitformuláját fogalmazzák meg: az Úr feltámadása és Simonnak való megjelenése

¹⁰¹⁷ 8,25; 9,43; 24,41.

¹⁰¹⁸ Vö. CULPEPPER, R. A., *The Gospel of Luke*, 472.

¹⁰¹⁹ Vö. BODE, E. L., *The First Easter Morning*, 68. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 734. DILLON, R. J., *From Eye-Witnesses*, 68. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 509. PLEVNIK, J., *The Origin of Easter Faith according to Luke*, in *Bib* 61 (1980) 501. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 1015.

¹⁰²⁰ Pál is csupán csak tényként beszél róla: 1Kor 15,5.

kapcsán.¹⁰²¹ Vagyis hitük nem az Emmauszból visszatérők vallomásából, hanem minden bizonnyal Péter tanúságtételéből származik, aminek csupán további megerősítése a két vándor beszámolója.¹⁰²² A tanítványok kezdeti hitetlenkedése (24,11) tehát az akkor szintén kételkedő, de az üres sír látványától elcsodálkozó (24,12), s az Úrral való találkozás által meggyőzött Péter tanúsága által hitté formálódik. Azaz Jézus Simonnak tett ígérete (22,32) valósággá válik: a feltámadt Mesterrel találkozó apostol megszilárdítja társait a hitben, s ez lesz az alapja a továbbiakban is Péter tevékenységének.¹⁰²³

Az Újszövetségben csupán itt előforduló „ἡθροισμένους” (24,33) participium perfectum kifejezés tehát nem csak fizikai értelemben vett gyülekezést jelent, hanem jelképévé válik annak a hívő keresztény közösségnek, mely a Jézusnak Simon számára tett megjelenésére és az apostol szavaira alapozva gyűlik össze s vallja meg közösen hitét.¹⁰²⁴ A hitformula részben megtalálható Pálnál is, ami azt bizonyítja, hogy az egyik legősibb hitvallásról van szó.¹⁰²⁵

A mondat elején található „ὅντως” (24,34) adverbium nyomatékosításul szolgál, mely emellett egyszer szerepel még az evangéliumban: a százados kijelentésében Jézus keresztje alatt (23,47). Vagyis az Úr halálának és feltámadásának megvallását köti közvetve össze. Továbbá visszautalás egyben az asszonyok beszámolójára is (24,9-11), akiknek - utólag elismerve - mégis igazuk volt.¹⁰²⁶ Ezt követően két mozzanatra osztható a kijelentés, melyeket a „καί” (24,34) kötőszó fűz egybe: az egy-egy aoristos passivi igealakhoz egy-egy főnév kapcsolódik. Az evangélista egyik eseményt sem részletezi, csupán a tényt közli, hiszen a körülmények megmaradnak titoknak. Ugyanakkor sejthető, hogy az Úr megjelenése az apostolnak a sírnál tett látogatása után történt.¹⁰²⁷ A formulának nyomatékot ad az is, hogy a „ὁ κύριος” (24,34) szó itt jelenik meg utoljára az evangéliumban: vagyis a legfontosabb üzenetnél: Jézus feltámadása kapcsán.

¹⁰²¹ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 515.

¹⁰²² Vö. PLEVNIK, J., *The Origin of Easter Faith*, 505.

¹⁰²³ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1569. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 227. MAXEY, J., *The Road to Emmaus: Changing Expectations A Narrative-Critical Study*, in *CThMi* 32 (2005) 123. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 372.

¹⁰²⁴ Vö. DILLON, R. J., *From Eye-Witnesses*, 96-98.

¹⁰²⁵ Lukács Jézust Úrnak, Pétert pedig Simonnak („ὁ κύριος /.../ Σίμων” - Lk 24,34), Pál Krisztusnak, illetve Kéfásnak („Χριστός /.../ Κηφᾶς” – 1Kor 15,3.5) nevezi. Továbbá Jézus feltámadására az evangélista az „ἡγέρθη” (Lk 24,34) aoristos passivi alakot, Pál viszont a „ἐγήγερται” (1Kor 15,4) perfectum passivi formát használja. Ugyanakkor a Mester megjelenését mindketten az „ᾤφθη” (Lk 24,34; 1Kor 15,5) aoristos passivi szóval írják le.

¹⁰²⁶ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 515.

¹⁰²⁷ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1569.

Ezután pedig a Feltámadott megjelenésére használt tipikus „ὥφθη” (24,34) kifejezést alkalmazza a szerző,¹⁰²⁸ amely mutatja, hogy a jelenés annak obiectum indirectumától, jelen esetben Simontól („Σίμωνι” – 24,34), függetlenül jött létre. Vagyis az Úr maga a kezdeményező: ő választja meg, hogy hol s kinek mutatkozik meg. Éppen ezért válik hangsúlyossá Simon, akit a hitformula végén, illetve az evangéliumban utoljára nevez meg Lukács, névelő nélkül dativusban egyedül ebben a perikópában. Ezzel tehát azt igazolja, hogy a Mester Pétert választotta, hogy az apostolok közül ő legyen az első számú tanúja a feltámadásának.¹⁰²⁹ Közülük ő láthatta meg elsőként a feltámadt Urat, s beszélte el nekik ezt az élményét, ami nagyban hozzájárult hitük megszületéséhez és az apostolnak a közösségen belüli vezető szerepének megerősítéséhez.¹⁰³⁰ Mivel az asszonyok tanúságát a zsidók nem fogadták el:¹⁰³¹ s így a tanítványok sem (24,11), ezért nyomatékosítja az evangélista Péter látogatását a sírnál (24,12) és találkozását az Úrral (24,34), illetve a jeruzsálemi közösség hitvallását (24,34) s végül a két vándor beszámolóját (24,35).

Végül a hitformula visszhangjaként a két tanítvány akkor számol be a tapasztalatairól, miután az apostoloktól s a velük lévőktől is hallották az örömhírt. Továbbá mindezt az ottani közösség előtt teszik meg, akik, mint már említettük, Péternek köszönhetik a hitüket. Így az első apostol s a vele lévő keresztény közösség mintegy vonatkoztatási pontként, mércéül szolgál a hitben.

Vagyis a szerző ebben a perikópában is kidomborítja Péter személyét: a Tizenegy közül egyedül az ő nevét említi meg, még hozzá kétszer is (24,12.34), illetve csak az ő cselekedetét írja le (24,12). Lukács ábrázolásában csupán ő látja meg a lepleket (24,12), s az Úr külön s elsőként neki jelenik meg.¹⁰³²

Továbbá azzal, hogy az evangélista Simon nevét a feltámadt Úrral együtt hozza a hitformulában, a közöttük lévő szoros kapcsolatot is erősen érzékelteti. E jelenésben Jézus irgalmát is észrevehetjük, aki ezáltal egyértelműen megbocsátott tanítványának.¹⁰³³

¹⁰²⁸ ApCsel 13,31; 1Kor 15,5-8. Vö. DILLON, R. J., *From Eye-Witnesses*, 99.87.

¹⁰²⁹ Vö. Uő., *From Eye-Witnesses*, 66. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, A. 1569. GAROFALO, S., *San Pietro*, 162. MUSSNER, F., *Petrus und Paulus*, 26-27. O'COLLINS, G., *Easter Witness and Peter's Ministry*, in *HeyJ* 26 (1985) 177. PÁKOZDI I., *Péter húsvéti liturgiája*, in *Vigilia* 74 (2009) 244. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 1031.

¹⁰³⁰ Vö. CULLMANN, O., *Petrus*, 65. GAROFALO, S., *San Pietro*, 162. PERKINS, P., *Peter*, 33. PESCH, R., *I fondamenti biblici*, 128. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 1031.

¹⁰³¹ Vö. KOCIS I., *Lukács evangéliuma*, 507.

¹⁰³² Vö. DIETRICH, W., *Das Petrusbild*, 162. SCHEFFLER, E. H., *Emmaus- a historical perspective*, in *Neotest* 23 (1989) 259.

¹⁰³³ Vö. BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento*, 148.

Ugyanakkor Péter a Tizenegy tagja marad kitüntetett helyzete ellenére is: velük együtt kételkedik az asszonyok szavában (24,9-11), s hallgatja meg Kleofásékat (24,35). Továbbá a többi apostol ököre gyűlve s vele együtt vallja meg hitét.

Az epizódban az evangélista rávilágít az apostol hűséges szeretetére s kíváncsiságára is, aki a kételkedés ellenére, kimegy a sírhoz (24,12). E magatartás jutalma is egyben a Feltámadott megjelenése számára.

Tehát az a Lukács, aki mindennek pontosan utánajárt (1,3), s az emmausziak találkozását Jézussal részletesen bemutatja, a Péternek tett jelenés körülményeit nem ecseteli, viszont fontosnak tartja hangsúlyozni az apostol kiemelkedő szerepét s emberi vonásait.

3.3. Lukács tanításának összegzése Péterről

Miután bemutattuk Lukácsnak az első apostolról szóló mérvadó szakaszait, most ezek alapján evangéliumi Péter-ábrázolását kívánjuk összefoglalni, mindenekelőtt annak tükrében, hogy miben hoz újdonságot a Péterről alkotott márki képhez képest.

Márkhoz hasonlóan Lukács is fontosnak tartja a Jézus és Péter közötti **személyes, szoros kapcsolat** bemutatását, amelynek kezdetét tőle eltérően nem a meghívás epizódjában (Mk 1,16-18), hanem abban a tényben jelöli meg, hogy az Úr, nyilvános működésének elején, a kafarnaumi zsinagógából Simon házába megy, ahol nem csupán meggyógyítja Péter anyósát, de ott is marad egy rövid időre (Lk 4,38-42). Ezt a szoros viszonyt hangsúlyozza Lukács a márki párhuzamos szakaszokat módosítva: 1. Péter a színeváltozáskor a „ῥαββί” (Mk 9,5) kifejezés helyett az „ἐπιστάτα” (Lk 9,33) vocativusszal szólítja meg Mesterét. 2. Az Úr közvetlenül a tagadás után rátekint tanítványára – ezt egyedül Lukács említi meg (Lk 22,61) -, ami az apostol iránti sajátos elköteleződését, odafigyelését fejezi ki. 3. Simon Péter sírásához hozzáfűzi a „πικρῶς” (Lk 22,62) adverbiumot, mellyel a tanítvány bánatát megrendítőbben érzékelteti, mint Márk (Mk 14,72).

Emellett a saját perikópáinak fényében mindezt még árnyaltabban mutatja be a szerző: 1. A csodálatos halfogás epizódjában rávilágít: a, Péter Jézus szavába vetett bizalmára, aki noha az emberi tapasztalat mást sugall, mégis engedelmeskedik az Úrnak (5,5); b, Az apostol Jézus iránt érzett tiszteletére és hódolatára, aki hagyja, hogy Jézus tanítson a bárkájából (5,3), s aki az „ἐπιστάτα” (5,5) és a „κύριε” (5,8) vocativusokkal fordul hozzá, melyek hitvallásnak is tekinthetők részéről; c, Simon önismeretére és alázatára, aki elismeri a Mester előtt saját

törékeny, bűnös voltát (5,8), s elhagyva mindenüket társaival együtt követi őt (5,11). Lukács érzékelteti, hogy Simon Péter itt válik igazán tanítvánnyá: követni kezdi azt a Jézust, akit már valamilyen formában előtte is ismert (4,38-39). 2. Az utolsó vacsorán Simon lelkesen kijelenti, hogy kész börtönbe vagy ha kell, a halálba is elmenni Mesterével (22,33), ami viszont iránta érzett szeretetéről tanúskodik. 3. A sírhoz való kimenetele is ezt a ragaszkodását, illetve kíváncsiságát sugallja (24,12).

Továbbá jellemző Lukácsra, hogy Péter pozitív tulajdonságainak kiemelése mellett **mérsékli az apostol hibáit, gyengeségeit, diszkrétebb** képet festve ezáltal róla,¹⁰³⁴ ami mögött az evangélistának és közösségének az apostol iránti tisztelete húzódik.

A márki szakaszokat ennek fényében módosítja: 1. Márkhoz képest nem beszél Simon ellenvetéséről és Jézus megrovásáról (Mk 8,32-33), illetve nem említi meg külön Pétert a getszemáni jelenetben (Mk 14,37; Lk 22,45-46). 2. Péterék félelmét a színeváltozás epizódjában nem a tanítvány beszédéhez köti, mint Márk (Mk 9,6), hanem a felhő beárnyékolásához (Lk 9,34), illetve nála az apostol nem megfelelő reakciója álmukkal is magyarázható (Lk 9,32a.33). 3. A tagadás megjövedölésekor Lukácsnál, Márktól eltérve (Mk 14,29.31a), Péter csak egyszer szól a Mesterhez, mely során nem ellenkezik Jézussal, s nem utal öntelten a többiekre, hanem csendben tudomásul veszi az Úrnak rá vonatkozó szavait (Lk 22,33). Illetve Jézus kijelentése kapcsán a márki szövegbe (Mk 14,30) beékeli az „εἰδέναι” (Lk 22,34) infinitivust, amellyel tompítja a tagadás súlyát: a tanítvány nem Mesterét, hanem az ő ismeretét fogja letagadni. 4. A tagadás perikópájában nála: a, A szolgáló nem közvetlenül Simonhoz fordul, mint Márknál („οὗτος” – Mk 14,67), hanem az apostolról beszél társainak („οὗτος” – Lk 22,56); b, Eltérően Márktól Péter nem kezd el hátrálni az első tagadás után (Mk 14,68; Lk 22,58); c, A második és a harmadik tagadást, Márktól különbözve nem tagadásként („ἤρνητο” – Mk 14,70), illetve nem átkozódásként és esküdözésként („ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύναι” – Mk 14,71), hanem mondásként írja le („ἔφη” – Lk 22,58; „εἶπεν” – Lk 22,60); d, Péter a harmadik válaszában nem Jézus személyét tagadja meg, mint Márknál (Mk 14,71), hanem értetlenséget színlel csupán (Lk 22,60).

Viszont Lukács sem hallgatja el természetesen az apostol gyengeségeit: 1. Simon megvallja bűnös voltát a csodálatos halfogás láttán (5,8). 2. Péter sem hiszi el az asszonyok elbeszélését arról, amit Jézus sírjánál tapasztaltak (24,11).

Vagyis megállapíthatjuk, hogy Simon Péterrel kapcsolatban a Márk által használt **ellentétpárok** is mérséklődnek, kevésbé drasztikusak Lukács ábrázolásában.

¹⁰³⁴ Vö. BECKER, J., *Simon Petrus*, 114. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 921.

Továbbá az evangélista diszkréciója abban is megnyilvánul Simon kapcsán, hogy míg az emmauszi tanítványok epizódját részletesen leírja (24,13-35), addig Jézus és Péter tekintetének összehasonlításáról (22,61), az apostolnak az üres sírnál tett látogatásáról (24,12), illetve a Feltámadottal való találkozásáról szükségszerűen tesz említést (24,34). Vagyis jobban meghagyja ezáltal annak misztérium jellegét.

Simon Péter személyét a márkai párhuzamos szövegekhez képest jobban **kiemeli** Lukács:

1. A Tizenkettő kiválasztása egy nagyobb tanítványi körből történik, így Péter elsősége még nyilvánvalóbbá válik, hiszen egy létszámailag jelentősebb csoportból lett először meghívva (6,13).
2. Ebben az epizódban, Márktól eltérően (Mk 3,17) csak András kapcsán említi meg, hogy ő Simon testvére, viszont a Jakab és János közötti testvéri viszonyról s a névváltoztatásukról nem beszél: nála csak Simon kap új nevet, a Zebedeus fiúk nem (Lk 6,14).
3. Az apostol hitvallásában a mondat első helyére, Márktól különbözve (Mk 8,29), Péter nevét teszi (Lk 9,20), nyomatékosítva ezáltal még inkább, hogy Simon vallja meg Jézusba vetett hitét, aminek tartalmát bővebben közli Márkhoz képest („τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ” – Lk 9,20).
4. Péter nevét a színeváltozás során, Márkhoz viszonyítva, még egyszer megemlíti az alvásuk kapcsán (Lk 9,32a).

Ez a sajátos szakaszokban is megjelenik Lukácsnál:

1. A meghívástörténetben részletezőbb, leginkább Simonra összpontosít: a, A Mester Péter bárkájába lép be, s tőle kéri, hogy lökje azt beljebb a vízbe (5,3); b, Jézus csak Simont szólítja fel az első imperativussal („ἐπανάγαγε” – 5,4); Párbeszéd csupán közöttük alakul ki (A Mester és Simon között nincs dialógus a márkai meghívástörténetben (Mk 1,16-18); c, Továbbá a bátorítást és az ígéretet külön Péter kapja (5,10b).
2. Az utolsó vacsora kontextusában a Tizenkettő közül egyedül Simont szólítja meg kettős vocativussal Jézus, egyedül érte jár külön közbe, s őt bízta meg külön új küldetéssel (22,31-32).
3. A többiek közül, noha kételyekkel, de mégis csak Péter fut el az Úr sírjához, s ő láthatja meg Jézus lepleit (24,12).
4. A Feltámadt Krisztus neki jelenik meg elsőnek külön az apostolok sorában (24,34). Simon alakját azáltal is kiemeli tehát Lukács, hogy a szinoptikus evangélisták közül egyedül ő beszél két külön húsvéti epizódról, mely Pétert személyesen érinti (24,12.34).¹⁰³⁵

Mindezzel Lukács, Márkhoz viszonyítva, még árnyaltabban és finomabban mutat rá a Jézus és első tanítványa közötti szoros bizalmi kapcsolatra. Amit azzal is sajátosan érzékeltet a párhuzamos szövegekhez képest, hogy több péteri epizódot a Mester imádsága előz meg, mintegy alapjául szolgálva az egyes eseményeknek (6,12; 9,18.28-29).

¹⁰³⁵ Mint már utaltunk rá: Márk áttételesen (Mk 16,7), Máté viszont nem beszél róla.

Végül mindezek mellett a harmadik evangélium Simon Pétert az apostolok tágabb, illetve szűkebb **közösségének tagjaként** is ábrázolja. A márki szakaszokon módosítva ezt Lukács többféleképp hangsúlyozza: 1. A Tizenkettő mindegyikét, Márktól eltérve (Mk 3,13b-14a) egy nagyobb közösségből választja ki Jézus. 2. Andrást, Márkkal szemben (Mk 3,18) Simon neve után helyezi, nyomatékosítva ezzel a köztük fennálló testvéri kapcsolatot (Lk 6,14). 3. Péter neve után pedig, Márktól eltérve (Mk 9,2) Jánost, s utána Jakabot említi meg a színeváltozáskor (Lk 9,28).

A saját perikópákban ennek kapcsán megemlítjük: 1. A halfogás epizódjában Simon társaival együtt fáradozott egész éjszaka, majd Jézus felszólítására („χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν” – 5,4) közösen vetik ki a hálót, s együtt fogják meg a sok halat (5,5-7). Mindannyiukat elfogja a félelem (5,9), s végül mindent elhagyva közösen követik Jézust (5,11). 2. Ugyanakkor Simon a vezetőjük, hiszen ő határozza meg, hogy kimennek újból halászni (5,5), illetve őhöz viszonyítva beszél Jakabról és Jánosról az evangélista („οἱ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι” – 5,10). 3. Jézus Simonhoz intézett beszédében utal arra, hogy a kísértő nem csak Péter ellen, hanem a többi tanítvány ellen is cselekszik („ἐξητήσατο ὑμᾶς τοῦ σινιάσαι” – 22,31). 4. Simon Péter új küldetését testvérei: elsősorban apostoltársai felé kell, hogy gyakorolja (22,32). 5. Péter együtt hallgatja meg először a sírtól visszatérő asszonyokat (24,10-11). 6. Végül Lukács hangsúlyozza, hogy Simonnak a Feltámadt Úrral való találkozása formálja át a többi tanítvány hitetlenségét hitté, s a Tizenegy együtt hallgatja meg az emmauszi vándorok beszámolóját (24,33-34). Péter tehát a húsvéti hitét megvalló közösség tagja is egyben.

Összegezve elmondhatjuk tehát, hogy a harmadik evangélista alapvetően Márktól merít Péter apostol portréjához, amit viszont egyéni elemekkel gazdagít. Lukács mind a feltámadás előtti, mind a feltámadás utáni időszakból ír Péterről.¹⁰³⁶ Az utóbbit, a két már említett rövid szakasztól eltekintve (24,12.34), az Apostolok Cselekedeteiben fejti ki részletesebben, amire most nem térünk ki. Viszont az, mint egy nagyobb távlat, hatással van Péter evangéliumi ábrázolására is, amely pedig a későbbi események megalapozása is egyben. Hiszen az apostol, aki először találkozik a többiek közül a Feltámadottal, lesz később a húsvéti örömhír koronatanúja az egyház igehirdetésében.¹⁰³⁷ E nagyobb távlat, és a valószínűleg felhasznált más hagyományok, források mellett a lukácsi sajátosságok egy másik oka abból ered, hogy közössége egy hellenizált kultúrával rendelkező, főleg pogány származású keresztényekből

¹⁰³⁶ Vö. BECKER, J., *Simon Petrus*, 108.

¹⁰³⁷ Pl.: Lk 24,34; ApCsel 2,23-24; 4,10; 10,39-40.

álló csoport, akik számára a szerző sajátos módon mutatja be Péter alakját.¹⁰³⁸ Ez az ábrázolás Márkhoz és Mátéhoz viszonyítva egyes esetekben részletezőbb, máskor diszkrétebb s gyengédebb. Viszont határozottabban és kifejezettebben emeli ki, hogy Simon Péter a feltámadt Úr első számú tanúja a keresztény közösségben, s lényegében a lukácsi értelmezés szerint Péter primátusa éppen ebből a tényből fakad.¹⁰³⁹

¹⁰³⁸ Vö. BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento*, 129.

¹⁰³⁹ Vö. DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*, 83. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 515.

KONKLÚZIÓ

Miután külön-külön bemutattuk a fenti perikópák alapján a szinoptikus evangélisták Péter-ábrázolásait, illetve miután feltártuk Máté és Lukács sajátosságait Márkhoz képest, végül mind a három evangéliumnak az apostolról alkotott összképét szeretnénk összegezni.

Mindegyikőjük művében Simon Péter a legtöbbször megnevezett apostol a Tizenkettő közül. A „Πέτρος” nevet Máté 23-szor, Márk 19-szer, Lukács 19-szer, az ugyanórá vonatkozó „Σίμων” személynevet pedig Máté 5-ször, Márk 7-szer, Lukács 12-szer használja. Vagyis mind a hárman a Simon névhez képest a Péter személynevet említik többször, amit közülük arányaiban Márk alkalmaz a leggyakrabban. Így az apostolnak a Jézus követése által megváltozott életére, új küldetésére helyezik a hangsúlyt, amit a Péter elnevezés jelképez. Továbbá a két nevet együtt Máté 3-szor, Márk és Lukács 2-szer említi meg, közös vonás bennük, hogy a Tizenkettő meghívásánál mind így tesznek.¹⁰⁴⁰ Míg Márknál és Máténál Simon Péterrel a meghívása során találkozunk először az evangéliumban (Mk 1,16; Mt 4,18), addig Lukácsnál már előtte: Simon anyósának a meggyógyításánál (Lk 4,38). Utoljára viszont Márknál és Lukácsnál a feltámadással kapcsolatosan (Mk 16,7; Lk 24,34), Máténál pedig a tagadás epizódjában (Mt 26,75). Vagyis az első három evangélista Péterről megformált képe Márknál az apostol meghívása és a feltámadás örömhíre, Máténál a tanítvány meghívása és a tagadás miatti bánata, Lukácsnál pedig Simon anyósának meggyógyítása és a Feltámadottal való találkozása között bontakozik ki. Tehát az apostolhoz fűződő záró mozzanatban Máté a tanítvány bűnbánó sírására, Márk és Lukács pedig a feltámadás örömhírére teszi a hangsúlyt.

A „Πέτρος” személynév általában mindegyikőjükénél Jézushoz kapcsolódik: nominativusban Márknál mindig, Máténál és Lukácsnál viszont az esetek többségében; accusativusban Márknál többnyire, Máténál és Lukácsnál mindig; dativusban Márknál és Máténál fele arányban, Lukácsnál viszont mindig; végül vocativusban egyedül Lukácsnál. Továbbá a Pétert jelölő „Σίμων” név Márknál minden egyes alkalommal, Máténál és Lukácsnál pedig túlnyomórészt Jézushoz kötődik. Így egyöntetűen hangsúlyozzák az Úr és Simon Péter között fennálló szoros kapcsolatot.

Mint már említettük, és ahogy az alábbi táblázat is összesítve szemlélteti, a Péterről szóló epizódok jelentős részét, illetve általában azok sorrendjét Márktól veszi át mind Máté, mind Lukács:

¹⁰⁴⁰ Mt 4,18; 10,2; 16,16; Mk 3,16; 14,37; Lk 5,8; 6,14.

MÁRK	MÁTÉ	LUKÁCS
1. Simon és András meghívása: Mk 1,16-18	1. Simon és András meghívása: Mt 4,18-20	2. Péter meghívása: Lk 5,1-11
2. Jézus Simonék házában: Mk 1,29-34	2. Péter anyósának meggyógyítása: Mt 8,14-15	1. Simon anyósának meggyógyítása az apostol házában: Lk 4,38-39
3. Simonék Jézust keresik: Mk 1,35-39; (Lk 4,42-44)		
4. A tizenkét apostol kiválasztása: Mk 3,13-19	3. A Tizenkettő meghívása: Mt 10,1-4	3. A Tizenkettő kiválasztása: Lk 6,12-16
		4. A vérfolyásos asszony meggyógyítása: (Mk 5,25-34; Mt 9,20-22); Lk 8,43-48
	4. A vízen járás: (Mk 6,45-52); Mt 14,22-27.(28-32).33	
	5. Jézus tanítása a tisztaság kapcsán: (Mk 7,1-23); Mt 15,1-20	
5. Jairus lányának feltámasztása: Mk 5,21-24.35-43		5. Jairus leányának feltámasztása: Lk 8,49-56
6. Az apostol hitvallása: Mk 8,27-30	6. Simon hitvallása: Mt 16,13-16.(17-19).20	6. Péter hitvallása: Lk 9,18-21
7. Péter megrovása: Mk 8,31-33	7. Az apostol megrovása: Mt 16,22-23	
8. Jézus színeváltozása: Mk 9,2-8	8. A színeváltozás: Mt 17,1-9	7. A színeváltozás: Lk 9,28-36
	9. Az adópénz: Mt 17,24-27	
	10. A megbocsátás kérdése: Mt 18,21-22	
		8. Simon kérdése a hallott példabeszédről: Lk 12,41-48

9. Péter kérdése Jézushoz a követés jutalmáról: Mk 10,28-31	11. A jutalom kérdése: Mt 19,27-29	9. Az apostol érdeklődése Jézus követése kapcsán: Lk 18,28-30
		10. A húsvéti vacsora elkészítése: Lk 22,7-13; (Mt 26,17-20; Mk 14,12-17)
10. Az apostol és az elszáradt fügefá: Mk 11,20-25; (Mt 21,20-22)		
11. Péterék kérdése Jézushoz a világ végéről: Mk 13,3-8; (Mt 24,3-8; Lk 21,7-11)		
12. Péter tagadásának megjövendölése: Mk 14,26-31	12. Péter tagadásának megjövendölése: Mt 26,30-35	11. Az Úr imádsága Simonért, s tagadásának megjövendölése: Lk 22,(31-33).34
13. A Getszemáni kertben: Mk 14,32-42; (Lk 22,39-46)	13. A getszemáni jelenet: Mt 26,36-46	
14. Péter messziről követi Mesterét: Mk 14,54	14. Péter Mesterének követése messziről: Mt 26,58	12. Péter távolról követi, majd megtagadja Jézust: Lk 22,54-62
15. Az apostol tagadása: Mk 14,66-72	15. Az apostol tagadása: Mt 26,69-75.	12. Péter távolról követi, majd megtagadja Jézust: Lk 22,54-62
16. Péter és a Feltámadt Jézus üzenete: Mk 16,7; (Mt 28,7)		
		13. Simon az üres sírnál: Lk 24,12
		14. A Feltámadott megjelenése az apostolnak: Lk 24,34.

Egyes epizódokban, amelyeknek habár van bizonyos szinoptikus párhuzama, csak Márk beszél Péterről.¹⁰⁴¹ Máté és Lukács több péteri perikópát átvesz Márktól, s azokat

¹⁰⁴¹ (A táblázatban piros színnel jelöltük.) Mk 1,35-39; 11,20-25; 13,3-8; 16,7.

módosítja,¹⁰⁴² de mint láttuk saját szakaszaik is vannak Simonnal kapcsolatban.¹⁰⁴³ Ezeknek a fényében tudtuk körvonalazni az apostolról alkotott képüket külön-külön, illetve ezen a téren Máté és Lukács Márkhoz viszonyított újszerűségét. Mindezek után végül az alábbiakat állapíthatjuk meg a három szinoptikus evangélista Péter-ábrázolásainak tükrében.

Márkkal kapcsolatban: 1. Az első általunk ismert Péter-képet a szinoptikus evangélisták közül ő rajzolja meg, s ezzel megteremti azt a keretet, amelyet később Máté és Lukács is átvesznek. 2. Nem csak az epizódok sorrendjét értjük ez alatt, hanem azt a paradigmát és szemléletet is, amibe elhelyezi az apostolt, illetve ahogy tekint rá: kiemeli őt a Jézushoz fűződő szoros kapcsolatával, de hangsúlyozza azt is, hogy a Tizenkettő tagja marad továbbra is. 3. Ő az első közülük, aki Pétert kontrasztokkal együtt a maga pozitív és negatív tulajdonságaival együtt mutatja be. 4. Ugyanakkor nem találunk még nála kifejezetten Péter primátusára utaló perikópát, ami azt sejteti, hogy noha az apostol elsőségét és jelentőségét elismeri, annak egyháztani dimenzióit még nem fejti ki. Erre magyarázat lehet az a tény is, hogy evangéliumát Rómában írja meg, ahol egyértelmű volt Péter elsősége, s ezért nem beszél külön részletezve erről az aspektusról.

Mátéval kapcsolatban: 1. A márki vázat követve redakciós munkájával, illetve saját szakaszaival, és egyes szempontokat jobban kidomborítva egy árnyaltabb s markánsabb Péter-képet alkot meg. 2. Márkhoz és Lukácshoz képest általában drasztikusabban ábrázolja az apostol gyengeségeit, ugyanakkor Simon nagyságát azzal is hangsúlyozza, hogy – eltérően a másik két szinoptikustól – nála az utolsó Péterre vonatkozó szakasz a tanítvány tagadásáról szól, amelynek végén viszont a bűneit keservesen sirató tanítványról számol be (26,75). 3. Márkhoz képest mindenképp, de Lukácshoz is viszonyítva nála jelenik meg legszembetűnőbben Péter primátusa, amit már a Tizenkettő meghívásánál is jelez (10,2), s amit elsősorban az Atya kinyilatkoztatásából és Jézustól kapott sajátos küldetéséből vezet le az evangélista (16,17-19). Ugyanitt fogalmazza meg egyedülként azt is, hogy a Mester miért adja Simonnak a Péter nevet, illetve, hogy ez mit jelent. 4. Máté emellett a másik két szinoptikus evangélistához képest, teljesebben közli az apostol hitvallását (16,16), és ünnepélyesebben körvonalazza a péteri primátus közösségi, egyháztani szerepét is, főleg az „ἐκκλησία” és a Péter név összekapcsolásával (16,18), illetve a kulcsok és az oldani-kötni képek segítségével (16,19-20), s azt mint a többiek érdekében végzett szolgálatot értelmezi. 5. Továbbá Máté nyomatékosítja leginkább, hogy az első apostolt Péternek hívják, hiszen ő

¹⁰⁴² Mt 8,14-15 - Lk 4,38-39; Mt 4,18-20 - /Lk 5,1-11/; Mt 10,1-4 - Lk 6,12-16; Mt 16,13-16.20 - Lk 9,18-21; Mt 17,1-9 - Lk 9,28-36; Mt 19,27-29 - Lk 18,28-30; Mt 26,30-35 - Lk 22,34; Mt 26,58.69-75 - Lk 22,54-62.

¹⁰⁴³ (Máténál türkiz színnel, Lukácsnál pedig zölddel jelölve.) Mt 14,28-32; 15,1-20; 16,17-19; 17,24-27; 18,21-22; Lk 5,1-11; 8,43-48; 12,41-48; 22,7-13.31-33; 24,12.34.

említi meg – a szinoptikusok közül - ezt a nevet a legtöbbször, a Simon személynevet pedig a legkevesebbszer, amit 3-szor a Péter névvel együtt hoz. Ezzel is Péter primátusát domborítja ki. 6. E mátéi Péter-kép mögött valószínűleg egyrészt az az antióchiai közösség áll, ahol íródott az evangélium, s ahol Simon Péter személye igen nagy tekintélynek örvendett, másrészt pedig az a tény áll, hogy a Márk-evangélium megírását követő időszakban a keresztények között, különösen Máté közösségében, még inkább kikristályosodott az apostol elsőségének mibenléte.

Lukács kapcsán: 1. Ő is, mint Máté, követi általában Márk Péterre vonatkozó perikópáit, s azokat átalakítja, illetve saját szakaszaival kiegészíti. 2. Ábrázolásában a másik két szinoptikushoz képest diszkrétebben ír az apostol gyengeségeiről, hibáiról, mely mögött Simon Péter iránt érzett finom, érzékeny írói tisztelete húzódik. Bizonyos mértékben tehát idealizáltabban beszél róla. 3. Márkhoz és Mátéhoz viszonyítva az imádság kontextusába helyez több péteri epizódot,¹⁰⁴⁴ hangsúlyozva ezáltal Jézus és az Atya bensőséges kapcsolatát, amiből fakad a Mesternek tanítványaival, de elsősorban Simonnal való szoros viszonya. 4. Mivel a Péterhez kötődő első epizód nála nem a meghívás története, mint Márknál és Máténál, hanem a tanítvány anyósának a meggyógyítása (4,38-39), így a csodálatos halfogás perikópában Simon Péter nem egy ismeretlen férfit kezd el követni, hanem olyan valakit, akivel már találkozott előtte, s akit már mesternek szólít (5,1-11). Így Péter Jézussal való első találkozását a másik két szinoptikushoz képest korábbra helyezi, utolsó találkozását evangéliumában pedig a feltámadáshoz kapcsolja (24,34). Vagyis Simon Jézus-követését nagyobb távlatban ábrázolja. 5. Továbbá szintén ő beszél a legteljesebben Péter és a feltámadt Jézus kapcsolatáról: Simonnak az üres sírnál tett látogatásáról (24,12) és a Feltámadott neki való megjelenéséről is beszámolva (24,34), egyedülként a szinoptikusok között. 6. Péter primátusáról ő is ír, aminek alapját elsősorban Jézusnak Simonért végzett személyes közbenjárásában (22,31-32) és abban a tényben jelöli meg, hogy a feltámadt Úr neki jelenik meg először az apostolok között (24,34). 7. Péter Jézustól kapott küldetésének lényegét, Mátéhoz hasonlóan, ő is a többiekért végzett szolgálatként értelmezi, amit viszont konkrétabban is megnevez: az apostol feladata lesz a testvérei hitének megerősítése (22,32). 8. S végül ő is hangsúlyozza, hogy Péter egy közösség tagja marad, amit azzal is aláhúz, hogy evangéliumában, Márktól és Mátétól eltérően, Jézus többekből választja ki a tizenkét apostolt (6,13-16): vagyis Simon Péter egy kiválasztott csoport része. Továbbá a húsvét utáni jeruzsálemi keresztény közösséget is ökörlötte csoportosulva ábrázolja Lukács, egyedülként

¹⁰⁴⁴ Lk 6,12; 9,18.28; 22,32.

a szinoptikus evangélisták közül (24,33-35). 9. E sajátos elemeket tartalmazó Péter-ábrázolás mögött Lukács antióchiai gyökerei, illetve a hellenista kultúrával átszőtt közössége áll, akiknek az evangélista gyengéd finomsággal kívánja bemutatni Pétert, kiemelve fontos szerepét a keresztények számára.

Az apostol történeti személyéről a szinoptikus evangéliumokból megtudjuk, hogy Simon galileai származású halász volt, Kafarnaumban volt háza, ahol anyósa is lakott. Testvérével: Andrással és a Zebedeus fiúkkal a Genezáreti-tavon halászat közben hívja meg őket Jézus, akit követni kezdenek, s ez egy lényegi fordulatot hoz Péter életében is. Halász marad, de tanítvánnyá válik. Jézus nyilvános működése során nagyrészt mellette találjuk: csodáinak többször konkrét szemtanúja, akit az Úr Péternek nevez el, jelezve ezzel új küldetését. A Tizenkettőből kiemelkedik, annak az élén áll, ugyanakkor e közösség tagja is marad. A szenvedéstörténetben ő követi legtovább Jézust, majd megtagadja őt. S végül neki jelenik meg elsőként az apostolok közül a feltámadt Úr. Tehát a Márknál, Máténál és Lukácsnál leírt Péterről szóló epizódok feltételezik a húsvét előtti Simon Péter tevékenységét. Vagyis alakja nem a húsvét utáni keresztények fantáziájának a gyümölcse, hanem egy valós személy, akinek emléke tovább élt a különböző közösségekben, olyan mértékben, amekkora hatása volt az adott háttérközösségre.¹⁰⁴⁵

S végül miután feltártuk ennek a Kr. u. I. században élt zsidó halásznak a szinoptikus evangélisták által megalkotott sokszínű portréját, felmerül a kérdés, hogy mi az üzenete ezzel az első három evangéliumnak.

Az akkori közösségek számára az evangélisták Péter alakjával kívánták bemutatni: 1. A keresztény tanítvány típusát, aki, mint Simon, nagylelkűen követi Mesterét, engedelmeskedik a szavának. 2. A Jézussal fenntartott szoros kapcsolat fontosságát. 3. A keresztény tagja marad közösségének, akkor is, ha sajátos küldetése kapcsán kiemelkedik belőle: szolgálatát Jézustól a többiek szolgálatára kapja. 4. Az emberi bűnökre, elesésekre van bűnbocsánat, hiszen, ahogy a Feltámadott megbocsátott Péternek, úgy ez a lehetőség mindenki előtt adva van. 5. Vagyis Péter alakjával és példájával az evangélisták bátorítani s tanítani akarták közösségeiket az Egyházon belüli Jézus-követésre.

Mindezek mellett a mai kor embere számára, mint a szinoptikusok Péterhez kapcsolódó üzenetét, az alábbiakban fogalmazhatjuk meg: 1. Beszélhetünk bizonyos szempontból „egy péteri spiritualitásról”,¹⁰⁴⁶ amely az általunk bemutatott Péter-képekből rajzolódik ki. A bibliai szövegekben az apostolra figyelni azt jelenti, hagyjuk, hogy beszéljen hozzánk,

¹⁰⁴⁵ Vö. BÖTTRICH, C., *Petrus*, 23.

¹⁰⁴⁶ „una spiritualità petrina”: MAZZEO, M., *Pietro*, 13.

útítársunkká, barátunkká válják Krisztus-követésünkben. Simonhoz menni azt jelenti, hogy Jézushoz közelítünk, mivel ő mint az első apostol, aki szoros kapcsolatban állt Mesterével, bennünket is elvezet az Úrhoz.¹⁰⁴⁷ 2. Az ökumenikus párbeszédben is csak ez a magatartás lehet előrevivő, amely során együtt figyelünk Péterre, s közösen tanulunk tőle. Megtanuljuk tőle: lelkesen követni az Urat, a szavának engedelmeskedni, a közösség tagjának maradni, illetve bűneinket alázatosan megsiradni. S ezáltal együtt válhatunk a Feltámadott Krisztus tanúivá egymás és minden ember számára. 3. Péternek és utódainak az alakját és szerepét tehát csak Simon Péter lelkületével összhangban lehet helyesen és igazán megértenünk. 4. Amint a szinoptikus evangélisták sokszínű képet festettek Péterről, amelynek vonásai - mint láthattuk - nem állnak egymással ellentétben, nem oltják ki, sőt gazdagítják egymást, úgy az elmúlt évszázadokban és a korunkban a róla megfogalmazott értelmezéseknek is törekedniük kell a harmóniára, a kölcsönös gazdagításra. Ez a Márktól, Mátétól és Lukácstól megismert szemlélet elengedhetetlen a keresztények egységtörekvésében: járható útnak ígérkezik afelé, hogy Péter személyének és küldetésének értelmezése a maga sokrétűségében ne elválasztó, hanem összekötő kapocs legyen.

¹⁰⁴⁷ Vö. Uő., *Pietro*, 13-14.

FORRÁSOK ÉS IRODALOM

1. *Források*

Biblia-kiadások

NESTLE, E. E. – ALAND, B. K. – KARAVIDOPOULOS, J. – MARTINI, C. M. – METZGER, B. M. (ed.), *Novum Testamentum graece*, Stuttgart 1993.²⁷

RAHLFS, A. (ed.), *Septuaginta*, I-II. Stuttgart 1979.

Tanítóhivatali Megnyilatkozások

A Katolikus Egyház Katekizmusa, Budapest 1994.

SZENT JÁNOS PÁL, *Ut unum sint*, Budapest 1996.

2. *Irodalom*

Nyelvészeti Segédeszközök

ALAND, K., *Vollständige Konkordanz zum Griechischen Neuen Testament*, I-II. Walter De Gruyter – Berlin - New York 1983.

ALAND, K., *Synopsis quattuor evangeliorum. Locis parallelis evangeliorum apocryphorum et patrum adhibitis*, Stuttgart 1988.¹³

BALÁZS K., *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, Budapest 1998.

BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica del greco del Nuovo Testamento* (Introduzione allo studio della Bibbia, Supplementi 2), Brescia 1997.²

METZGER, B. M., *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, Stuttgart 2001.

MONTANARI, F., *Vocabolario della lingua greca*, Torino 2006.

MORGENTHALER, R., *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich - Frankfurt a. M. 1958.

NINKOVIĆ, A., *Evangéliumok Szinopszisa*, Szeged 2003.

SCHMOLLER, A., *Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament*, Stuttgart 2002.

SCHWERTNER, S. M., *Internationales Abkürzungsverzeichnis für Theologie und Grenzgebiete*, Berlin - New York 1992.²

TARJÁNYI B., *Az újszövetség görög nyelve*, Budapest 1988.

VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, Budapest 1996.

ZERWICK, M. – GROSVENOR, M., *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament*, Roma 1996.

ZERWICK, M., *Biblical Greek*, Roma 2001.

Kommentárok

ALBRIGHT, W. F. – MANN, C. S., *Matthew* (ed. ALBRIGHT, W. F. – FREEDMAN, D. N.) (AncB 26), New York 1971.

AQUINÓI SZ. T., *Catena Aurea. Kommentár Máté evangéliumához*, I. Szeged 2000.

BORING, M. E., *The Gospel of Matthew. Introduction, Commentary, and Reflections*, in FEASTER, R. K. – ALEXANDER, N. M. (ed.), *NIntB* 8, Nashville 1995. 89-505.

BOVON, F., *Das Evangelium nach Lukas (Lk 1,1-9,50)*, in BLANK, J. – SCHNACKENBURG, R. – SCHWEIZER, E. – WILCKENS, U. (ed.), *EKK NT* 3/1, Zürich 1989.

BROWN, R. E., *La morte del Messia. Dal Getsemani al Sepolcro. Un commentario ai Racconti della Passione nei quattro vangeli* (BTC 108), Brescia 2003.

CULPEPPER, R. A., *The Gospel of Luke. Introduction, Commentary, and Reflections*, in FEASTER, R. K. – ALEXANDER, N. M. (ed.), *NIntB* 9, Nashville 1995. 3-490.

DA SPINETOLI, O., *Máté. Az Egyház evangéliuma*, Szeged 1998.

DA SPINETOLI, O., *Lukács. A szegények evangéliuma*, Szeged 2001.

DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Mark* (Sacra Pagina Series 2), Collegeville 2002.

EVANS, G. A., *Mark 8,27-16,20* (ed. METZGER, B. M.) (WBC 34B), Colombia 2001.

FABRIS, R., *Matteo* (Commenti Biblici), Roma 1996.

FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (1-9)* (ed. ALBRIGHT, W. F. – FREEDMAN, D. N.) (AncB 28), New York 1981.

FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)* (ed. ALBRIGHT, W. F. – FREEDMAN, D. N.) (AncB 28A), New York 1983.

GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium* (ed. WIKENHAUSER, A. – VÖGTLE, A. – SCHNACKENBURG, R.) (HTKNT 1/1), Freiburg – Basel - Wien 1988.

GNILKA, J., *Das Matthäusevangelium* (ed. WIKENHAUSER, A. – VÖGTLE, A. – SCHNACKENBURG, R.) (HTKNT 1/2), Freiburg – Basel - Wien 1992.

GNILKA, J., *Márk*, Szeged 2000.

GOODING, D., *Az evangélium Lukács szerint. A harmadik evangélium új megvilágítása*, Budapest s.a.

GUELICH, R. A., *Mark 1-8,26* (ed. HUBBARD, D. A. – BARKER, G. W.) (WBC 34A), Colombia 1989.

HAGNER, D. A., *Matthew 1-13* (ed. METZGER, B. M. – HUBBARD, D. A. – BARKER, G. W.) (WBC 33A), Colombia 1993.

HAGNER, D. A., *Matthew 14-28* (ed. METZGER, B. M. – HUBBARD, D. A. – BARKER, G. W.) (WBC 33B), Colombia 1995.

HARRINGTON, D. J., *The Gospel of Matthew* (Sacra Pagina Series 1), Collegeville 1991.

HARRINGTON, D. J., *Evangélium Márk szerint*, in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (ed.), *Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (Jeromos Bibliakommentár II), Budapest 2003. 43-94.

JAKUBINYI GY., *Máté evangéliuma*, Budapest 1991.

JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke* (Sacra Pagina Series 3), Collegeville 1991.

KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (ed.), *Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (Jeromos Bibliakommentár II), Budapest 2003. 161-228.

KERTELGE, K., *Markusevangelium* (ed. GNILKA, J. – SCHNACKENBURG, R.) (NEB NT 2), Würzburg 1994.

KNABENBAUER, I., *Evangelium secundum S. Matthaeum. Pars altera cap. 14-28 complectens* (Cursus Scripturae Sacrae I/2), Parisiis 1903.

KOCSIS I., *Lukács evangéliuma* (Szent István Bibliakommentárok 2), Budapest 2007.

KODELL, J., *Evangélium Szent Lukács szerint* (Szegedi Biblia- kommentár Újszövetség 3), Kecskemét - Pannonhalma 1993.

KREMER, J., *Lukasevangelium* (ed. GNILKA, J. – SCHNACKENBURG, R.) (NEB NT 3), Würzburg 1992.

LIMBECK, M., *Das Evangelium nach Markus (1-10)* (ed. LIMBECK, M. – MILLER, G. – MUSTERLE, A.) (KKNT 2/1), Stuttgart 1966.

LIMBECK, M., *Das Evangelium nach Markus (11-16)* (ed. LIMBECK, M. – MILLER, G. – MUSTERLE, A.) (KKNT 2/2), Stuttgart 1967.

LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 1-7)* (ed. GNILKA, J. – KLAUCK, H. J. – LUZ, U. – ROLOFF, J.) (EKK NT 1/1), Düsseldorf - Zürich 2002.

LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 8-17)* (ed. GNILKA, J. – KLAUCK, H. J. – LUZ, U. – ROLOFF, J.) (EKK NT 1/2), Düsseldorf - Zürich 1999.

LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26-28)* (ed. GNILKA, J. – KLAUCK, H. J. – LUZ, U. – ROLOFF, J.) (EKK NT 1/4), Düsseldorf - Zürich 2002.

MARCUS, J., *Mark 1-8* (ed. ALBRIGHT, W. F. – FREEDMAN, D. N.) (AncB 27), New York 2000.

MATEOS, J. – CAMACHO, F., *Il Vangelo di Marco. Analisi linguistica e commento esegetico*, I. Assisi 1997.

MATEOS, J. – CAMACHO, F., *Il Vangelo di Marco. Analisi linguistica e commento esegetico*, II. Assisi 2002.

NOLLAND, J., *Luke 1-9,20* (ed. METZGER, B. M.) (WBC 35A), Colombia 1989.

NOLLAND, J., *Luke 9,21-18,34* (ed. METZGER, B. M.) (WBC 35B), Colombia 1993.

NOLLAND, J., *Luke 18,35-24,53* (ed. METZGER, B. M.) (WBC 35C), Colombia 1993.

PERKINS, P., *The Gospel of Mark. Introduction, Commentary, and Reflections*, in FEASTER, R. K. – ALEXANDER, N. M. (ed.), *NIntB* 8, Nashville 1995. 509-733.

PESCH, R., *Das Markusevangelium* (ed. WIKENHAUSER, A. – VÖGTLE, A. – SCHNACKENBURG, R.) (HTKNT 2/1), Freiburg – Basel - Wien 1989.

PESCH, R., *Das Markusevangelium* (ed. WIKENHAUSER, A. – VÖGTLE, A. – SCHNACKENBURG, R.) (HTKNT 2/2), Freiburg – Basel - Wien 1991.

ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca. Commento esegetico e teologico*, Roma 2006.

SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca. Introduzione e Commento*, Roma 1989.

SCHMID, J., *Das Evangelium nach Markus* (ed. WIKENHAUSER, A. – KUSS, O.) (RegNT 2), Regensburg 1954.

SCHMID, J., *Das Evangelium nach Lukas* (ed. WIKENHAUSER, A. – KUSS, O.) (RegNT 3), Regensburg 1955.

SCHMID, J., *Das Evangelium nach Matthäus* (ed. WIKENHAUSER, A. – KUSS, O.) (RegNT 1), Regensburg 1956.

SCHNACKENBURG, R., *Matthäusevangelium 1,1-16,20* (ed. GNILKA, J. – SCHNACKENBURG, R.) (NEB NT 1/1), Würzburg 1991.

SCHÜRMANN, H., *Das Lukasevangelium, I.* (ed. WIKENHAUSER, A. – VÖGTLE, A. – SCHNACKENBURG, R.) (HTKNT 3), Freiburg – Basel - Wien 1990.

STOCK, K., *Marco. Commento contestuale al secondo Vangelo* (Bibbia e preghiera 47), Roma 2003.

STÖGER, A., *Das Evangelium nach Matthäus (1-12)* (ed. LIMBECK, M. – MILLER, G. – MUSTERLE, A.) (KKNT 1/1), Stuttgart 1967.

STÖGER, A., *Das Evangelium nach Matthäus (13-28)* (ed. LIMBECK, M. – MILLER, G. – MUSTERLE, A.) (KKNT 1/2), Stuttgart 1967.

ŠVÉDA, S., *Das Evangelium nach Lukas (1,1-9,50)* (ed. LIMBECK, M. – MILLER, G. – MUSTERLE, A.) (KKNT 3/1), Stuttgart 1966.

ŠVÉDA, S., *Das Evangelium nach Lukas (9-24)* (ed. LIMBECK, M. – MILLER, G. – MUSTERLE, A.) (KKNT 3/2), Stuttgart 1967.

VIVIANO, B. T., *Evangélium Szent Máté szerint*, in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (ed.), *Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (Jeromos Bibliakommentár II), Budapest 2003. 95-160.

Monográfiák

BECKER, J., *Simon Petrus im Urchristentum* (BThSt 105), Neukirchen - Vluyn 2009.

BODE, E. L., *The First Easter Morning. The Gospel Accounts of the Women's Visit to the Tomb of Jesus* (AnBib 45), Roma 1970.

BORRELL, A., *The Good News of Peter's Denial. A Narrative and Rhetorical Reading of Mark 14:54.66-72* (International Studies in Formative Christianity and Judaism 7), Atlanta 1998.

BÖTTRICH, C., *Petrus. Fischer, Fels und Funktionär* (Biblische Gestalten 2), Leipzig 2001.

BROWN, R. E., *Introduzione al Nuovo Testamento*, Brescia 2006.

BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento. Un indagine ricognativa fatta in collaborazione da studiosi protestanti e cattolici* (Bibbia e rinnovamento), Roma 1988.

CAIROLI, M., *La “ poca fede ” nel Vangelo di Matteo. Uno studio esegetico-teologico* (AnBib 156), Roma 2005.

CARAGOUNIS, C. C., *Peter and the Rock* (BZNW 58), Berlin - New York 1990.

CARD, M., *A Fragile Stone. The Emotional Life of Simon Peter*, Downers Grove - Leicester 2003.

CASSIDY, R. J., *Four Times Peter. Portrayals of Peter in the Four Gospels and at Philippi*, Collegeville 2007.

CIPRIANI, S., *La figura di Pietro nel Nuovo Testamento* (In cammino), Milano 2006.

CORSANI, B. - RICCA, P., *Pietro e il papato. Nel dibattito ecumenico odierno* (Piccola Collana Moderna, Serie Teologica 35), Torino 1978.

CULLMANN, O., *Petrus. Jünger – Apostel – Märtyrer. Das historische und das theologische Petrusproblem*, Zürich 1952.

DI NARDI, V., *Simon Pietro. Pescatore di Galilea*, Marigliano 2007.

DIETRICH, W., *Das Petrusbild der lukanischen Schriften* (Beiträge zur Wissenschaft vom Alten und Neuen Testament fünfte Folge 14), Stuttgart – Berlin – Köln - Mainz 1972.

DILLON, R. J., *From Eye-Witnesses to Ministers of the Word. Tradition and Composition in Luke 24* (AnBib 82), Roma 1978.

DSCHULNIGG, P., *Petrus im Neuen Testament*, Stuttgart 1996.

EHRMAN, B. D., *Peter, Paul, and Mary Magdalene. The Followers of Jesus in History and Legend*, Oxford 2006.

FARKASFALVY D., *Bevezetés az újszövetségi szentírás könyveihez*, Budapest s.a.

FARMER, W. R. – KERESZTY, R., *Peter & Paul in the Church of Rome. The Ecumenical Potential of a Forgotten Perspective*, New York - Mahwah 1990.

GAECHTER, P., *Petrus und seine Zeit. Neutestamentliche Studien*, Innsbruck – Wien - München 1958.

GAROFALO, S., *San Pietro nell'Evangelo*, Roma 1964.

GNILKA, J., *Pietro e Roma. La figura di Pietro nei primi due secoli* (Introduzione allo studio della Bibbia, Supplementi 12), Brescia 2003.

HENGEL, M., *Der unterschätzte Petrus. Zwei Studien*, Tübingen 2006.

HERRON, R. W. JR., *Mark's Account of Peter's Denial of Jesus. A History of Its Interpretation*, Lanham - New York - London 1991.

HOPHAN, O., *Die Apostel*, Luzern 1946.

JÁKI SZ., ...*Erre a sziklára...*, Budapest 1991.

JÁKI SZ., *Az Ország kulcsai*, Budapest 1992.

JEREMIAS, J., *Die Sprache des Lukasevangeliums. Redaktion und Tradition im Nicht-Markusstoff des dritten Evangeliums*, Göttingen 1980.

KESSLER, W. -T., *Peter as the First Witness of the Risen Lord. An Historical and Theological Investigation* (Tesi Gregoriana, Serie Teologia 37), Roma 1998.

LOCKYER, H., *All the Apostles of the Bible. Studies in the Characters of the Apostles, The Men Jesus Chose and the Message They Proclaimed*, Michigan 1972.

LUZ, U., *The Theology of the Gospel of Matthew* (New Testament Theology), Cambridge 1995.

MACCARRONE, M., *San Pietro in rapporto a Cristo. Nelle più antiche testimonianze*, Roma 1968.

MADDEN, P. J., *Jesus' Walking on the Sea: An Investigation of the Origin of the Narrative Account* (BZNW 81), Berlin - New York 1997.

MARTINI, C. M., *Le confessioni di Pietro. Meditazioni sul cammino vocazionale dell'Apostolo*, Casale Monferrato 1992.

MAZZEO, M., *Pietro. Roccia della Chiesa*, Milano 2004.

MUSSNER, F., *Petrus und Paulus - Pole der Einheit. Eine Hilfe für die Kirchen* (QD 76), Freiburg – Basel - Wien 1976.

NAU, A. J., *Peter in Matthew. Discipleship, Diplomacy, and Dispraise...with an Assessment of Power and Privilege in the Petrine Office* (Good News Studies 36), Collegeville 1992.

PANCERA, M., *San Pietro. La vita, le speranze, le lotte e le tragedie dei primi cristiani*, Milano 1983.

PENNA, A., *San Pietro*, Brescia 1954.

PERKINS, P., *Peter. Apostle for the Whole Church* (Studies on Personalities of the New Testament), South Carolina 1994.

PESCH, R., *Der reiche Fischfang: Lk 5,1-11/ Jo 21,1-14. Wundergeschichte – Berufungserzählung - Erscheinungsbericht*, Düsseldorf 1969.

PESCH, R., *I fondamenti biblici del Primato* (Giornale di teologia 291), Brescia 2002.

PRETE, B., *Il primato e la missione di Pietro. Studio esegetico-critico del testo di Lc 22,31-32*. (Supplemento Rivista Biblica 3), Brescia 1969.

RAY, S. K., *Upon This Rock. St. Peter and the Primacy of Rome in Scripture and the Early Church*, San Francisco 1999.

SCHMIDT, J., *Petrus und sein Grab in Rom. Gemeindegründung, Martyrium und Petrusnachfolge in der Offenbarung des Johannes und im Hirt des Hermas*, Hildesheim – Zürich - New York 2010.

SCHNEIDER, G., *Lukas, Theologe der Heilsgeschichte. Aufsätze zum lukanischen Doppelwerk* (BBB 59), Königstein - Bonn 1985.

STOCK, K., *Boten aus dem Mit-Ihm-Sein. Das Verhältnis zwischen Jesus und den Zwölf nach Markus* (AnBib 70), Roma 1975.

THIEDE, C. P., *Simon Pietro dalla Galilea a Roma* (Sorgenti di vita 26), Milano 1999.

VANHOYE, A., *Pietro e Paolo. Esercizi spirituali biblici*, Milano 2008.

WIARDA, T., *Peter in the Gospels. Pattern, Personality and Relationship* (WUNT II/127), Tübingen 2000.

WEHR, L., *Petrus und Paulus- Kontrahenten und Partner. Die beiden Apostel im Spiegel des Neuen Testaments, der apostolischen Väter und früher Zeugnisse ihrer Verehrung* (Neutestamentliche Abhandlungen Neue Folge 30), Münster 1996.

WUELLNER, W., *The meaning of „Fisher of men”*, Philadelphia 1967.

ZOLLI, E., *La confessione e il dramma di Pietro*, Roma 1964.

Tanulmányok

VAN AARDE, A. G., *A silver coin in the mouth of a fish (Mt 17,24-27)- a miracle of nature, ecology, economy and the politics of holiness*, in *Neotest.* 27 (1993) 1-25.

ABOGUNRIN, S. O., *The Three Variant Accounts of Peter's Call: A Critical and Theological Examination of the Texts*, in *NTS* 31 (1985) 587-602.

DEL AGUA, A., *The Narrative of the Transfiguration as a derashic scenification of a faith confession (Mark 9,2-8 Par.)*, in *NTS* 39 (1993) 340-354.

ALLISON, D. C. JR., *Peter and Cephas: One and the Same*, in *JBL* 111 (1992) 489-495.

ASCOUGH, R. S., *Rejection and Repentance: Peter and the People in Luke's Passion Narrative*, in *Bib* 74 (1993) 349-365.

ASSAEL, J., *>Ayez créance de Dieu< (Marc 11,22)*, in *ETR* 84 (2009) 161-175.

- BAGATTI, B., *Luoghi santi e santuari di S. Pietro in Siria-Palestina*, in *ASB* 19 (1967) 535-548.
- BÄUMER, R., *Petrus, Apostel*, in HÖFNER, J. – RAHNER, K. (ed.), *LThK*², VIII. Freiburg 1963. 341-343.
- BECKER, U., *Elia, Mose und Jesus. Zur Bedeutung von Mk 9,2-10*, in *BN* 110 (2001) 5-11.
- BEHM, J., *ἀνατίθηναι, προσανατίθηναι, ἀνάθεμα, ἀνάθημα, κατάθεμα, ἀναθεματίζω, καταθεματίζω*, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, I. Michigan 1964. 353-356.
- BERGER, K., *Die Verklärung Jesu*, in *Communio (Internationale Katholische Zeitschrift)* 37/1 (2008) 3-9.
- BEST, E., *Peter in the Gospel According to Mark*, in *CBQ* 40 (1978) 547-558.
- BEUTLER, J., rev. of HENGEL, M., *Der unterschätzte Petrus. Zwei Studien*, Tübingen 2006, in *Bib* 90 (2009) 130-132.
- BEYER, H. W., *θεραπεία, θεραπεύω, θεραπείων*, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, III. Michigan 1965. 128-132.
- BIETENHARD, H., *ὄνομα, ὀνομάζω, ἐπονομάζω, ψευδώνυμος*, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, V. Michigan 1967. 242-283.
- BOCKMUEHL, M., *Simon Peter's Names in Jewish Sources*, in *JJS* 55 (2004) 58-80.
- BOLYKI J., *Péter személye és szerepe az egyházban*, in *Theologiai Szemle* 34 (1991) 194-200.
- BOOMERSHINE, T. E., *Peter's Denial as Polemic or Confession: The Implications of Media Criticism for Biblical Hermeneutics*, in *Semeia* 39 (1987) 47-68.
- BÖCHER, O., *Petrus, Apostel. I. Neues Testament*, in *TRE*, XXVI. Berlin 1996. 263-273.
- BÖTTRICH, C., *Jesus und der Feigenbaum Mk 11:12-14, 20-25 in der Diskussion*, in *NT* 39 (1997) 328-359.
- BRADY, D., *The Alarm to Peter in Mark's Gospel*, in *JSNT* 4 (1979) 42-57.
- BROWN, S. G., *Mark 11:1-12:12: A Triple Intercalation?*, in *CBQ* 64 (2002) 78-89.
- CALAMBROGIO, L., *La forza del gruppo: Mt 4,18-22*, in *Laós* 4/2 (1997) 3-10.
- CARTER, W., *Matthew 4:18-22 and Matthean Discipleship: An Audience- Oriented Perspective*, in *CBQ* 59 (1997) 58-75.
- CARTER, W., *Paying the Tax to Rome as Subversive Praxis: Matthew 17,24-27*, in *JSNT* 76 (1999) 3-31.
- CARTER, W., *>To see the tomb< Matthew's Women at the Tomb*, in *ET* 107 (1996) 201-205.

CHAMARD - BOIS, P., *La Libération de Pierre, Marc 14,66-72*, in *SémBib* 92 (1998) 56-59.

CHILTON, B., *The Temple, Aramaic, and Mark's Jesus*, in *SNTU* 33 (2008) 129-150.

CHILTON, B. D., *The So-Called Trial Before the Sanhedrin, Mark 14:53-72*, in *Forum* 1 (New Series) (1998) 163-180.

CIPRIANI, S., *La confessione di Pietro in Giov. 6,69-71 e i suoi rapporti con quella dei Sinottici (Mc 8,27-33 e paralleli)*, in *ASB* 19 (1967) 93-111.

CIPRIANI, S., *I diversi >volti< di Pietro secondo il Nuovo Testamento*, in *Asprenas* 53 (2006) 475-486.

CLIVAZ, C., *La Transfiguration au Risque de la Compréhension du Disciple: Mc 9/2-10*, in *ETR* 70 (1995) 493-508.

CROSBY, M. H., *Rethinking a Key Biblical Text and Catholic Church Governance*, in *BTB* 38 (2008) 37-43.

CRUMP, D., *Jesus, the victorious Scribal-Intercessor in Luke's Gospel*, in *NTS* 38 (1992) 51-65.

CULMANN, O., *πέτρα*, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, VI. Michigan 1968. 95-99.

CULMANN, O., *Πέτρος, Κηφας*, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, VI. Michigan 1968. 100-112.

DANOVE, P., *The Characterization and Narrative Function of the Women at the Tomb (Mark 15,40-41.47; 16,1-8)*, in *Bib* 77 (1996) 375-397.

DA SORTINO, P. M., *La vocazione di Pietro secondo la tradizione sinottica e secondo San Giovanni*, in *ASB* 19 (1967) 27-57.

DAUER, A., *Zur Authentizität von Lk 24,12*, in *EThL* 70 (1994) 294-318.

DAVIDS, P. H., *Peter*, in *Eerdmans Dictionary of the Bible*, Michigan 2000. 1035-1036.

D'CRUZ, P., *'The Rock' in the New Testament*, in *Vidyajyoti* 52 (1988) 285-292.

DECOCK, P. B., *The Breaking of Bread in Luke 24*, in *Neotest* 36 (2002) 39-56.

DENNISON, W. D., *The Passion Narratives of Mark and Luke: Christ's Loneliness and the Christ Compassion*, in *Kerux* 19 (2004) 32-44.

DERRETT, J. M. D., *Peter and the Tabernacles (Mark 9,5-7)*, in *DR* 108 (1990) 37-48.

DERRETT, J. M. D., *The Walk to Emmaus (Lk 24,13-35): The Lost Dimension*, in *EstB* 54 (1996) 183-193.

- DIEBNER, B. J., *Glücklich bist du, Simon, Sohn des Jona (Mt 16,17). Anmerkungen zum 'Vaternahmen' des Apostel- Fürsten*, in *DBAT* 29 (1998) 207-216.
- DOERING, L., *Schwerpunkte und Tendenzen der neueren Petrus-Forschung*, in *BThZ* 19 (2002) 203-223.
- DONFRIED, K. P., *Peter*, in *ABD*, V. New York 1992. 251-263.
- DSCHULNIGG, P., *Gestalt und Funktion des Petrus im Matthäusevangelium*, in *SNTU* 14 (1989) 161-183.
- EAPEN, J., *Transfiguration: A Pre-Resurrection (Mt 17:1-9; Mk 9:2-10; Lk 9:28-36)*, in *BiBh* 34 (2008) 189-221.
- EHRMAN, B. D., *Cephas and Peter*, in *JBL* 109 (1990) 463-474.
- EKEM, D., *Another look at the translation of Matthew 16,19*, in *BiTr* 55 (2004) 119-124.
- ENGEMANN, J., *Petrus*, in *LMA*, VI. München – Zürich 1993. 1956-1957.
- ERNST, J., *Noch einmal: Die Verleugnung Jesu durch Petrus (Mk 14,54.66-72)*, in *Cath(M)* 30 (1976) 207-226.
- ERNST, J., *Die Petrustradition im Markusevangelium. Ein altes Problem neu angegangen*, in ZMIJEWSKI, J.- NELLESEN, E. (ed.), *Begegnung mit dem Wort (Festschrift für Heinrich Zimmermann. BBB LIII)*, Bonn 1980. 35-65.
- ESLER, P. F., *The Incident of the Withered Fig Tree in Mark 11: A New Source and Redactional Explanation*, in *JSNT* 28 (2005) 41-67.
- FABRIS, R., *Pietro*, in *NDTB*, Cinisello Balsamo 1988. 1151-1160.
- FELDMEIER, R., *Die Darstellung des Petrus in den synoptischen Evangelien*, in STUHLMACHER, P. (ed.), *Das Evangelium und die Evangelien (Vorträge vom Tübinger Symposium 1982. WUNT XXVIII)*, Tübingen 1983. 267-271.
- FILSON, F. V., *Peter*, in *IDB*, III. 1962. 749-757.
- FISHER, R., *The empty tomb story in Mark: its origin and significance*, in *Neotest* 33 (1999) 59-77.
- FITZMYER, J. A., *The Meaning of the Aramaic Noun כפא/כיפא in the First Century and its Significance for the Interpretation of Gospel Passages*, in CHIU, J. E. A. – MANZI, F. – URSO, F. – ESTRADA, C. Z. (ed.), *<<Il Verbo di Dio è vivo>> (Studi sul Nuovo Testamento in onore del Cardinale Albert Vanhoye, S.I. AnBib CLXV)*, Roma 2007. 35-43.
- FORNBERG, T., *The figure of Peter in Matthew and in 2Peter*, in *ITS* 32/3 (1995) 237-249.
- FORTIN - MELKEVIK, A., *The Identity of the Christian following Jesus Christ*, in *Conc(USA)* (1997) 91-101.

- FROEHLICH, K., *Petrus, Apostel. II. Alte Kirche*, in *TRE*, XXVI. Berlin 1996. 273-278.
- GARLAND, D. E., *The Temple Tax in Matthew 17:24-25 and the Principle of not Causing Offense*, in BAUER, D. R. – POWELL, M. A. (ed.), *Treasures New and Old Recent Contributions to Matthean Studies* (SymS I), Atlanta 1996. 69-98.
- VON GEMÜNDEN, P., *Die Verfluchung des Feigenbaums Mk 11,13f.20f*, in *WuD* 22 (1993) 39-50.
- GERHARDSSON, B., *Confession and Denial before men: Observations on Matt. 26:57- 27:2*, in *JSNT* 13 (1981) 46-66.
- VON GERKAN, A., *Petrus in Vaticano et in Catacumbas*, in *JAC* 5 (1962) 23-32.
- GEWALT, D., *Die Verleugnung des Petrus*, in *LingBib* 43 (1978) 113-144.
- GEWALT, D., *Das >Petrusbild< der lukanischen Schriften als Problem einer ganzheitlichen Exegese*, in *LingBib* 34 (1975) 1-22.
- GILBERT, M., *Why Moses and Elijah at the Transfiguration?*, in *RivBib* 57 (2009) 217-222.
- GLOMBITZA, O., *Petrus- der Freund Jesu. Überlegungen zu Joh XXI 15 FF*, in *NT* 6 (1963) 277-285.
- GOODWIN, M. J., *Hosea and >the Son of the Living God< in Matthew 16:16b*, in *CBQ* 67 (2005) 265-283.
- GRASSO, S., *Emmaus, testo della criteriologia ecclesiale per la fede nella risurrezione di Gesù (Lc 24,13-35)*, in *RivBib* 56 (2008) 433-453.
- GRUNDMANN, W., *ἰσχύω, ἰσχυρός, ἰσχὺς, κατισχύω*, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, III. Michigan 1965. 397-402.
- HAAG, H., *Péter apostol*, in *Bibliai Lexikon*, Budapest 1989. 1478-1480.
- HAUCK, F., *βάλλω, ἐκ-, ἐπιβάλλω*, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, I. Michigan 1964. 529.
- HEIL, J. P., *The Progressive Narrative Pattern of Mark 14,53-16,8*, in *Bib* 73 (1992) 331-358.
- HOFFMANN, P., *Der Petrus-Primat im Matthäusevangelium*, in GNILKA, J. (ed.), *Neues Testament und Kirche* (Für R. Schnackenburg), Freiburg – Basel - Wien 1974. 94-114.
- HÖDL, L., *Petrus*, in *LMA*, VI. München – Zürich 1993. 1954-1956.
- HÖLSCHER, E. - KLESSMANN M., *Die Auferstehung einer Geschichte. Eine bibliodramatische Bearbeitung von Lk 24,13-35*, in *EvTh* 54/5 (1994) 391-399.
- KARAVIDOPOULOS, J., *Peter in the NT church*, in *ThD* 44 (1997) 149-154.
- KARRER, M., *Petrus*, in *EKL*³, III. Göttingen 1986. 1142-1145.

- KELLER, M. N., *A road to Emmaus*, in *The Way* 39 (1999) 39-47.
- VON KIENLE, B., *Mk 11,12-14.20-25 Der verdorrte Feigenbaum*, in *BN* 57 (1991) 17-25.
- KINGSBURY, J. D., *The Figure of Peter in Matthew's Gospel as a Theological Problem*, in *JBL* 98 (1979) 67-83.
- KITTEL, G., *Das leere Grab als Zeichen für das überwundene Totenreich*, in *ZThK* 96 (1999) 458-479.
- KLEIN, G., *Die Berufung des Petrus*, in *ZNW* 58 (1967) 1-44.
- KNIGHTS, C., *Metamorphosis and Obedience: An Interpretation of Mark's Account of the Transfiguration of Jesus*, in *ET* 121 (2010) 218-222.
- KNOCH, O., *Petrus im Neuen Testament*, in MACCARRONE, M. (ed.), *Il primato del vescovo di Roma nel primo millennio. Ricerche e testimonianze* (Atti del symposium storico-teologico, Roma 9-13 ottobre 1989. Atti e Documenti IV), Città del Vaticano 1991. 1-52.
- KOCSIS I., *Péter alakja és szolgálata az Újszövetség tanúságtételében*, in *Az üdvösség igéje. Újszövetségi tanulmányok*, Budapest 2013. 191-207.
- KÖRTNER, U. H. J., *Markus der Mitarbeiter des Petrus*, in *ZNW* 71 (1980) 160-173.
- LABAHN, M., *Fischen nach Bedeutung- Sinnstiftung im Wechsel literarischer Kontexte. Der wunderbare Fischfang in Johannes 21 zwischen Inter- und Intratextualität*, in *SNTU* 32 (2007) 115-140.
- LAMARCHE, P., *Péter*, in LÉON – DUFOUR, X. (ed.), *Biblikus Teológiai Szótár*, Róma 1976². 1096-1098.
- LAMPE, G. W. H., *St. Peter's Denial*, in *BJRL* 55 (1973) 346-368.
- LAMPE, P., *Das Spiel mit dem Petrusnamen- Matt XVI.18*, in *NTS* 25 (1979) 227-245.
- DE LA POTTERIE, I., *La confessione messianica di Pietro in Marco 8,27-33*, in *ASB* 19 (1967) 59-77.
- LEANNEY, R., *Jesus and Peter: the Call and Postresurrection Appearance (Lk v. 1-11 and xxiv. 34)*, in *ET* 65 (1954) 381-382.
- LEANNEY, R., *The Resurrection Narratives in Luke (xxiv. 12-53)*, in *NTS* 2 (1955) 110-114.
- LINDEMANN, A., *Die Osterbotschaft des Markus. Zur theologischen Interpretation von Mark 16,1-8*, in *NTS* 26 (1980) 298-317.
- LINNEMANN, E., *Die Verleugnung des Petrus*, in *ZThK* 63 (1966) 1-32.
- LOHSE, E., *πάββι, πάββονι*, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, VI. Michigan 1968. 961-965.

- LUKE, K., *The bars of Sheol*, in *BiBh* 24 (1998) 114-128.
- LUZ, U., *Die Jünger im Matthäusevangelium*, in *ZNW* 62 (1971) 141-171.
- MAIER, G., *Die Kirche im Matthäusevangelium: hermeneutische Analyse der gegenwärtigen Debatte über das Petrus-Wort Mt 16,17-19*, in THIEDE, C. – P. (ed.), *Das Petrusbild in der neueren Forschung*, Wuppertal 1987. 171-185.
- MALONEY, L., *Mark and Mystery*, in *CThMi* 30 (2003) 433-437.
- MARCUS, J., *The Gates of Hades and the Keys of the Kingdom (Matt 16:18-19)*, in *CBQ* 50 (1988) 443-455.
- MARROW, S. B., rev. of CLAUDEL, G., *La confession de Pierre. Trajectoire d'une péripécie évangélique* (EtB NS 10), Paris 1988, in *Bib* 71 (1990) 129-133.
- MAXEY, J., *The Road to Emmaus: Changing Expectations A Narrative-Critical Study*, in *CThMi* 32 (2005) 112-123.
- MCLENEY, N. J., *Peter's Denials- How Many? To Whom?*, in *CBQ* 52 (1990) 467-472.
- MEES, M., *Petrustraditionen im Zeugnis kanonischen und ausserkanonischen Schrifttums*, in *Aug* 13 (1973) 185-203.
- MEIER, J. P., *Matthew, Gospel of*, in *ABD*, IV. New York 1992. 622-641.
- MERKLE, B. L., *The Meaning of 'Εκκλησία in Matthew 16:18 and 18:17*, in *BS* 167 (2010) 281-291.
- METTERNICH, U., *Die Seherinnen des Lichtes (Mk 16,1-8). Wie Auferstehungs- und Heilungserzählungen sich gegenseitig auslegen*, in *BiKi* 64 (2009) 99-103.
- METZ, J. B., *Messianische Geschichte als Leidensgeschichte. Meditation zu Mk 8,31-38*, in GNILKA, J. (ed.), *Neues Testament und Kirche* (Für R. Schnackenburg), Freiburg – Basel - Wien 1974. 63-70.
- MEYER, R., *σάρξ, σαρκικός, σάρκινος*, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, VII. Michigan 1971. 110-119.
- MICHAEL, J. H., *The Text of Luke xxiv. 34.*, in *ET* 60 (1949) 292.
- MICHAELIS, W., *πρῶτος, πρῶτον, πρωτοκαθεδρία, πρωτοκλισία, πρωτότοκος, πρωτοτοκεία, πρωτεύω*, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, VI. Michigan 1968. 865-882.
- MICHAELIS, W., *σκηνή*, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, VII. Michigan 1971. 368-381.
- MOSS, C. R., *The Transfiguration: An Exercise in Markan Accommodation*, in *Biblical Interpretation* 12 (2004) 69-89.
- MUNDLE, W., *πέτρα*, in COENEN, L. (ed.), *TBLNT*, I. Wuppertal 1972. 312-314.

- NEIRYNCK, F., *Marc 16,1-8, Tradition et Rédaction*, in *EThL* 56 (1980) 56-88.
- NEIRYNCK, F., *Once more Luke 24,12*, in *EThL* 70 (1994) 319-340.
- NEIRYNCK, F., *A Supplementary Note on Lk 24,12*, in *EThL* 72 (1996) 425-430.
- OAKESHOTT, P., *How unlike an angel The youth in Mark 16*, in *Theol* 111 (2008) 362-369.
- OAKMAN D. E., *Cursing Fig Trees and Robbers'Dens Pronouncement Stories Within Social-Systemic Perspective Mark 11:12-25 and Parallels*, in *Semeia* 64 (1994) 253-272.
- O'COLLINS, G., *Peter as Easter Witness*, in *HeyJ* 22 (1981) 1-18.
- O'COLLINS, G., *Easter Witness and Peter's Ministry*, in *HeyJ* 26 (1985) 177-178.
- O'LOUGHLIN, T., *The Scriptures and Preaching at Eastertide*, in *ScrB* 33 (2003) 66-78.
- OSBORN, N. D. – ARICHEA, D. C. – BRATCHER, R. G., *Luke 5.8*, in *BiTr* 39 (1988) 439-441.
- ÖHLER, M., *Der zweimalige Hahnschrei der Markuspasion. Zur Textüberlieferung von Mk 14,30.68.72*, in *ZNW* 85 (1994) 145-150.
- ÖHLER, M., *Die Verklärung (Mk 9:1-8): die Ankunft der Herrschaft Gottes auf der Erde*, in *NT* 38 (1996) 197-217.
- PÁKOZDI I., *Péter húsvéti liturgiája*, in *Vigilia* 74 (2009) 242-244.
- PATELLA, M., *Seers' Corner: Caesarea Philippi*, in *BiTod* 42 (2004) 97-101.
- PELLEGRINO, M., *La fede di Pietro secondo i padri della Chiesa*, in *Petrus et Paulus Martyres* (Commemorazione del XIX centenario del martirio degli apostoli Pietro e Paolo), Milano 1969. 1-30.
- PICKETT, R., *Following Jesus in Galilee: Resurrection as Empowerment in the Gospel of Mark*, in *CThMi* 32 (2005) 434-444.
- PILCH, J. J., *Walking on the Sea*, in *BiTod* 36 (1998) 117-123.
- PERKINS, P., *Peter, the Apostle*, in *NIntDB*, IV. 2009. 475-481.
- PERLER, O., *Petrus, Apostel*, in HÖFNER, J. – RAHNER, K. (ed.), *LThK²*, VIII. Freiburg 1963. 340-341.
- PESCH, R., *Die Verleugnung des Petrus. Eine Studie zu Mk 14,54.66-72 (und Mk 14,26-31)*, in GNILKA, J. (ed.), *Neues Testament und Kirche* (Für R. Schnackenburg), Freiburg – Basel – Wien 1974. 42-62.

- PESCH, R., *Was an Petrus sichtbar war, ist in den Primat eingegangen*, in *Il primato del successore di Pietro* (Atti del Simposio Teologico, Roma dicembre 1996. Atti e Documenti VII), Città del Vaticano 1998. 22-111.
- PESCH, R., *Πέτρος*, in HORST, B. – SCHNEIDER, G. (ed.), *EWNT*, III. Stuttgart 2011. 193-201.
- PLEVNIK, J., *The Origin of Easter Faith according to Luke*, in *Bib* 61 (1980) 492-508.
- POPE, A., *More on Luke 5.8 (see TBT October 1988, pages 439-441)*, in *BiTr* 41 (1990) 442-443.
- POWELL, M. A., *Binding and Loosing: A Paradigm for Ethical Discernment from the Gospel of Matthew*, in *CThMi* 30 (2003) 438-445.
- RANDALL, E. O., *The Fear Motivation in Peter's Offer to Build ΤΡΕΙΣ ΣΚΗΝΑΣ*, in *WThJ* 59 (1997) 101-112.
- RASTOIN, M., *Simon-Pierre entre Jésus et Satan: La théologie lucanienne à l'œuvre en Lc 22,31-32.*, in *Bib* 89 (2008) 153-172.
- RATHINAM, S., *The Way to Discipleship. A Synchronic Narrative Study of Mark 8:27-38*, in *VJTR* 67 (2003) 679-691.
- RAVAROTTO, E., *La >casa< del Vangelo di Marco è la casa di Simone-Pietro?*, in *Anton* 42 (1967) 399-419.
- REFOULÉ, F., *Jésus, nouveau Moïse, ou Pierre, nouveau Grand Prêtre? (Mt 17,1-9; Mc 9,2-10)*, in *RTL* 24 (1993) 145-162.
- REISER, M., *Die Verklärung Jesu (Mk 9,2-10)- historisch und symbolisch betrachtet*, in *TThZ* 116 (2007) 27-38.
- RENGSTORF, K., H., *ἀποστέλλω (πέμπω), ἐξαποστέλλω, ἀπόστολος, ψευδαπόστολος, ἀποστολή*, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, I. Michigan 1964. 398-447.
- RESCH, L., *Was den Menschen leben lässt. >Ich aber habe für dich gebetet<*, in *EuA* 83 (2007) 67-69.
- RESCH, L., *Gebet und Berufung*, in *EuA* 83 (2007) 441-443.
- RIEDL, H. J., *Der Seewandel Jesu Mk 6,45-52 parr. Eine Epiphanieerzählung und ihre textpragmatische Intention*, in *SNTU* 30 (2005) 5-17.
- RIGAUX, B., *Der Apostel Petrus in der heutigen Exegese. Ein Forschungsbericht*, in *Conc(D)* 3 (1967) 585-600.
- RIMOLDI, A., *Titoli petrini riguardanti il primato nelle fonti letterarie cristiane dalle origini al Concilio di Calcedonia*, in *ASB* 19 (1967) 501-532.

- RÍOS, J. H. M., >Le cose viste<: tra silenzio e proclamazione Mc 1,1; 9,9 e 16,6-7, in *Anton* 82 (2007) 209-245.
- RIUS-CAMPS, J., *Simón (Pedro) se autoexcluye de la llamada de Jesús al seguimiento*, in *EstB* 57 (1999) 565-587.
- RIUS-CAMPS, J., >TO PHMA O EIIHEN IHN<, ¿Un error del copista del Còdex Bezae o la lliçó original de Mc 14,72?, in *RcatT* 31 (2006) 429-438.
- SAXER, V., *Petrus*, in *LMA*, VI. München – Zürich 1993. 1957-1958.
- SCHEFFLER, E. H., *Emmaus- a historical perspective*, in *Neotest* 23 (1989) 251-267.
- SCHENK, W., *Das >Matthäusevangelium< als Petrusevangelium*, in *BZ* 27 (1983) 58-80.
- SCHLIER, H., ἀμήν, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, I. Michigan 1964. 335-338.
- SCHLIER, H., ἀρνέομαι, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, I. Michigan 1964. 469-471.
- SCHMIDT, K. L., ἐκκλησία, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, III. Michigan 1965. 501-536.
- SCHNACKENBURG, R., *Die Stellung des Petrus zu den anderen Aposteln*, in *Cath(M)* 30 (1976) 184-199.
- SCHNEIDER, G., >Stärke deine Brüder!< (Lk 22,32). *Die Aufgabe des Petrus nach Lukas*, in *Cath(M)* 30 (1976) 200-206.
- SCHWARZ, G., *Jesus und der Feigenbaum am Wege (Mk 11,12-14.20-25/ Mt 21,18-22)*, in *BN* 61 (1992) 36-37.
- SCHWARZ, G., *Sie >kauften...Kräuteröle<? (Markus 16,1)*, in *BN* 85 (1996) 22-23.
- SCHWINDT, R., *Erschütterung statt Freude. Zum Schluss des Markusevangeliums (Mk 16,8)*, in *TThZ* 117 (2008) 56-79.
- SEITZ, E., *Das rätselhafte ἐπιβαλὼν. Zu Mk 14,72*, in *SNTU* 27 (2002) 199-211.
- SISSON, R. B., rev. of BORRELL, A., *The Good News of Peter's Denial. A Narrative and Rhetorical Reading of Mark 14:54.66-72* (International Studies in Formative Christianity and Judaism 7), Atlanta 1998, in *Bib* 81 (2000) 125-128.
- SKINNER, CH. W., >Whom He Also Named Apostles<: A Textual Problem in Mark 3:14, in *BS* 161 (2004) 322-329.
- SMITH, D. A., *Revisiting the Empty Tomb: the Post-Mortem Vindication of Jesus in Mark and Q*, in *NT* 45 (2003) 123-137.
- SMITH, S. H., *The Literary Structure of Mark 11:1-12:40*, in *NT* 31 (1989) 104-124.

- SOARDS, M. L., >And the Lord Turned and Looked Straight at Peter<: Understanding Luke 22,61, in *Bib* 67 (1986) 518-519.
- VON SODEN, H. F., ἀδελφός, ἀδελφή, ἀδελφότης, φιλάδελφος, φιλάδελφία, ψευδάδελφος, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, I. Michigan 1964. 144-146.
- SPENCER, A. B., *The Denial of the Good News and the Ending of Mark*, in *Bulletin for Biblical Research* 17 (2007) 269-283.
- STÄHLIN, G., σκάνδαλον, σκανδαλίζω, in FRIEDRICH, G. (ed.), *TDNT*, VII. Michigan 1971. 339-358.
- STEGEMANN, E. W., *Zur Rolle von Petrus, Jakobus und Johannes im Markusevangelium*, in *ThZ* 42 (1986) 366-374.
- STOCK, A., *Is Matthew's Presentation of Peter ironic?*, in *BTB* 17 (1987) 64-69.
- SULYOK E., *Az emmauszi tanítványok*, in *Teológia* 27 (1993) 28-34.
- SYREENI, K., *Peter as Character and Symbol in the Gospel of Matthew*, in RHOADS, D. – SYREENI, K. (ed.), *Characterization in the Gospels. Reconceiving Narrative Criticism* (JSNT.S. 184), Sheffield 1999. 106-152.
- SZÜCS F., *Péter szolgálatának helye az egyházban- az újszövetségi tanúságtétel. Református olvasat*, in *A Péteri szolgálat a harmadik évezred küszöbén* (Sapientia Füzetek 12), Budapest 2008. 37-49.
- THRAEDE, K., *Péter tagadása óegyházi értelmezésben*, in *Theologiai Szemle* 34 (1991) 97-101.
- TRAINOR, M., *Intertextuality, the Hermeneutics of "Other," and Mark 16:6-7: A New but Not New Challenge for Biblical Interpreters*, in *BTB* 35 (2005) 144-150.
- TREMBLAY, R., *Pane e vino eucaristici, volto del Risorto nella Chiesa. Nella scia di Lc 24,13-35*, in *RdT* 41 (2000) 261-270.
- TROMPF, G. W., *The First Resurrection Appearance and the Ending of Mark's Gospel*, in *NTS* 18 (1971-1972) 308-330.
- TURNER, C. H., *St. Peter and St. Paul in the New Testament and in the Early Church*, in *Theol* 13 (1926) 190-204.
- TUZLAK, A., *Coins out of fishes: Money, magic, and miracle in the Gospel of Matthew*, in *SR* 36 (2007) 279-295.
- VINCENT, J.J., *Outworkings: Twelve as Christian Community*, in *ET* 119 (2008) 582-588.
- VIVIANO, B. T., *Rabbouni and Mark 9:5*, in *RB* 97 (1990) 207-218.
- VÖGTLE, A., *Petrus, Apostel*, in *LThK*², VIII. Freiburg 1963. 334-340.

WEBSTER, J., *Discipleship and Obedience*, in *SBET* 24 (2006) 4-18.

WINGER, J. M., *When did the Women visit the Tomb? Sources for some temporal clauses in the synoptic Gospels*, in *NTS* 40 (1994) 284-288.

ZILLESSEN, K., *Das Schiff des Petrus und die Gefährten vom andern Schiff (Zur Exegese von Luc. 5,1-11)*, in *ZNW* 57 (1966) 137-139.

SUMMARY

La figura dell'apostolo Pietro ha un ruolo importante nel Nuovo Testamento, come indica la frequente ricorrenza dei suoi nomi negli scritti neotestamentari (Mt; Mc; Lc; Gv; Att; 1Cor; Gal; 1-2Pt). La sua persona è molto importante per gli evangelisti, i quali in molti brani parlano di lui. L'interesse per lui dai primi cristiani fino al nostro secolo è abbastanza significativo: non soltanto i Padri ma anche tanti esegeti si occupavano di lui e del suo ruolo. Alla metà del secolo scorso la monografia di Oscar Culmann,¹⁰⁴⁸ scritta basando sui fondamenti biblici con una intenzione ecumenica, ha dato un nuovo slancio alle ricerche moderne riguardo al tema. Dopo di lui molti studi cercavano di comprendere la personalità e il significato di Pietro, il quale rimane attuale anche oggi, specialmente nel dialogo ecumenico.

Sulla scia di tutto questo, nella nostra tesi ci occupiamo delle rappresentazioni petrine degli evangelisti sinottici, i quali - secondo le loro intenzioni teologiche e secondo i loro materiali – dipingono diversamente l'immagine di Pietro. Le domande principali del nostro lavoro sono: 1. Quali sono le caratteristiche delle raffigurazioni di Pietro nel vangelo di Marco, Matteo e Luca? 2. Che cosa è il legame tra di esse? Nella figura di Simone quale novità troviamo in Matteo e Luca riguardo a Marco? 3. Che cosa sono le cause delle differenze e delle particolarità? 4. Come rispecchiano i scritti sinottici tutto ciò che i primi cristiani hanno compreso del ruolo di Pietro? 5. Che cosa è il messaggio teologico dei vangeli sinottici in riferimento a questo discepolo di Gesù?

Visto che accettiamo l'ipotesi dei due fonti, la nostra ricerca si inizia con lo studio del vangelo di Marco, poi si continua con quello di Matteo e di Luca. Dopo alcune osservazioni introduttive, facciamo una presentazione generica dei brani petrini all'interno di ogni vangelo sinottico, dove esaminiamo le ricorrenze dei nomi di Pietro e di Simone, e i loro legami tra di essi. Dopo questo panorama introduttivo analizziamo quelle pericope, le quali sono significative a proposito del nostro tema e hanno un parallelo sinottico. Dopo ciò prendiamo in esame i loro brani petrini propri. Infine con l'aiuto dei risultati dell'analisi delle pericope esaminate cerchiamo di definire le caratteristiche della rappresentazione petrina di Marco, di Matteo e di Luca: la figura di Pietro, il suo rapporto con Gesù e con gli altri apostoli nel

¹⁰⁴⁸ CULLMANN, O., *Petrus. Jünger – Apostel – Märtyrer. Das historische und das theologische Petrusproblem*, Zürich 1952.

cerchio dei Dodici. Da Matteo e Luca guardiamo prima di tutto come hanno modificato il materiale petrino di Marco con le loro redazioni e con le loro tradizioni proprie. Finalmente nella conclusione parliamo dell'immagine di Pietro e del messaggio petrino alla luce di tutti i tre vangeli sinottici insieme.

Il nostro metodo è principalmente sincronico, ma dove è necessario facciamo riferimento pure all'aspetto diacronico. Con le indagini preliminari (la traduzione, la delimitazione, la critica testuale, eventualmente il paragone sinottico e la segmentazione) iniziamo lo studio dei passi, poi continuiamo con la loro esegesi dettagliata.

La novità della tesi consiste: 1. Da un lato nell'esegesi dettagliata dei brani, nella quale si sottolinea il paragone sinottico, tramite l'analisi grammaticale e contestuale dei termini importanti in riferimento al nostro tema. 2. Dall'altro lato invece nell'esame vasto delle caratteristiche e delle diversità delle presentazioni della figura di Pietro nei vangeli sinottici, specialmente da quel punto di vista, che Matteo e Luca portano in questo tema come novità riguardo a Marco.

Lo scopo del nostro lavoro è di comprendere meglio la personalità e il ruolo del primo apostolo nei vangeli sinottici e nelle loro comunità. Così vogliamo contribuire positivamente al dialogo ecumenico, nel quale la figura di Pietro e il ruolo dei suoi successori sono significativi, e pongono tante domande anche oggi.

Nel primo capitolo si esamina l'immagine petrina nel vangelo di **Marco** specialmente attraverso i seguenti brani: Mc 1,16-20; 3,13-19; 8,27-30.31-33; 9,2-8; 11,20-25; 14,26-31.32-42.54.66-72; 16,1-8, tra i quali due sono propri, cioè non hanno un parallelo petrino nè in Matteo, nè in Luca (11,20-25; 16,1-8). Fra i sinottici Marco è il primo, il quale dipinge la figura di Pietro, e lo presenta in una maniera multicolore e paradossale, parlando sia del lato positivo (generosità, obbedienza, fedeltà) che di quello negativo dell'apostolo (mancanza di comprensione, superbia, rinnegamento). Non idealizza la sua persona, ma la mostra nei suoi contrasti e nella sua umanità quotidiana. L'evangelista fa emergere Pietro tra gli altri discepoli prima di tutto a causa della sua relazione stretta con Gesù. Le parole dell'apostolo sono legate al suo Maestro, nelle quali Marco mostra la fede, l'entusiasmo e l'amore di Pietro verso il Signore. Egli è il primo chiamato da Gesù, e solo lui riceve singolarmente un nuovo nome tra gli altri discepoli, in mezzo dei quali egli confessa prima volta la fede giusta riguardo il Signore. Nei sui brani propri l'evangelista accentua: 1. Simone si ricorda delle parole del Maestro, e fa esperienza della potenza di esse (Mc 11,20-21). 2. Egli è il destinatario primario dell'annuncio pasquale (Mc 16,7). Allo stesso tempo solo lui viene ammonito in una maniera particolare. Marco sottolinea, che Pietro rimane anche membro tra gli apostoli, i quali spesso

sono presenti nelle scene petrine. Marco con la presentazione di Simone vuole mostrare alla sua comunità un esempio nel discepolato, e vuole confermare loro nella sequela di Gesù.

Dai risultati dell'analisi dei brani di Marco possiamo affermare: 1. Egli descrive prima volta l'immagine di Pietro, aprendo così una strada agli altri evangelisti sinottici. Lui crea la cornice dei passi petrini ed un paradigma nella rappresentazione dell'apostolo; questo avrà effetto sia per Matteo che per Luca. Cioè il suo modo di vedere Pietro sarà significativo per gli altri due sinottici, e servirà per loro come un fondamento per la loro raffigurazione di Simone. 2. Allo stesso tempo nel vangelo di Marco pur' riconoscendo il posto primario di Pietro, non troviamo ancora alcune pericope, nelle quali sarebbe sottolineato esplicitamente il primato dell'apostolo nella sua dimensione ecclesiale.

Nel secondo capitolo presentiamo l'immagine petrina di **Matteo**. Lui legato ad Antiochia, città ricca di memoria petrina, usando diversi brani paralleli di Marco (Mt 4,18-22; 10,1-4; 16,13-16.20.21-23; 17,1-8; 26,30-35.36-46.57-58.69-75) ha i suoi materiali propri (Mt 14,22-33; 16,17-19; 17,24-27), i quali esaminiamo ampiamente; su questa base lui dipinge in maniera particolare la figura di Pietro. Alla luce dell'analisi accurata delle pericope possiamo dire: 1. Matteo riguardo a Simone crea un'immagine più marcata e sfaccettata di quello di Marco. 2. In riferimento agli altri due sinottici egli accentua in una maniera più forte l'aspetto debole della persona di Pietro. Nella scena della camminata sull'acqua l'apostolo, che uscendo dalla barca ha dato una testimonianza della sua fiducia nella parola di Gesù (14,28-29), poco dopo a causa della sua poca fede e del suo dubbio comincia ad affondarsi, e poi viene rimproverato dal Signore (14,30-31). Similmente Pietro che viene chiamato beato e roccia della Chiesa a motivo della sua professione di fede (16,16-18), in seguito deve sentire dallo stesso Gesù di essere satana e scandalo, perché non pensa secondo il piano di Dio ma secondo la logica umana, tentando così il suo Maestro (16,23). 3. Notiamo anche che Matteo riguardo a Marco sottolinea di più il carattere fragile di Pietro: mentre Marco nel rimprovero di Gesù riporta soltanto il termine “Σατανᾶς” (Mc 8,33), Matteo, invece, aggiunge anche l'espressione “σκάνδαλον” (Mt 16,23), poi nel secondo rinnegamento del discepolo Matteo riferisce anche il suo giuramento: “μετὰ ὄρκου” (Mt 26,72), Marco invece non ne parla (Mc 14,70a). 4. Matteo fa riferimento nel modo più esplicito e solenne al primato di Pietro, specialmente con la promessa di Gesù fatta dopo la confessione di fede del discepolo (Mt 16,16-19). Solo lui racconta perché il Signore aveva cambiato il nome di Simone in Pietro. Fra Marco e Luca egli menziona nella sua opera le più numerose volte il nome di Pietro, sottolineando così il nuovo nome dell'apostolo. Da Matteo il primato dell'apostolo ha già una

dimensione comunitaria: nel suo vangelo rispecchia la preminenza di Pietro non soltanto durante il ministero di Gesù prima della sua morte di croce ma anche dopo la sua risurrezione.

Visto che Pietro era anche in Antiochia (Gal 2,11-14), possiamo supporre una sua attività in quella regione, il cui ricordo e importanza - dopo la sua morte - hanno mantenuto nella loro fede i cristiani di quella Chiesa locale. Questo può spiegare lo speciale interesse di Matteo verso la figura di Pietro e la presenza dei brani propriamente matteani, che parlano della posizione significativa dell'apostolo Pietro nel suo vangelo che fu composto in Antiochia. Nella sua presentazione della persona di Pietro possiamo vedere quindi come i cristiani, specificatamente la comunità matteana in Antiochia, hanno capito e compreso, nel I° secolo, il ruolo di Pietro all'interno della Chiesa.

Nel terzo capitolo prendiamo in considerazione l'immagine di Simon Pietro nel vangelo di **Luca**. Qui analizziamo prima i brani, i quali hanno paralleli con Marco (Lc 6,12-16; 9,18-21.28-36; 22,54-62), poi quelli che sono principalmente passi lucani (Lc 5,1-11; 22,31-34; 24,12.34). Alla luce dello studio di essi, in riferimento alla rappresentazione della figura di Pietro, da Luca possiamo affermare: 1. Egli, come Matteo, segue di solito l'ordine dei brani petrini presi da Marco, ma li arricchisce con le sue redazioni e con i materiali propri. 2. La sua immagine di Pietro è più modesta riguardo le debolezze dell'apostolo. Questo mostra la delicatezza e la discrezione dell'evangelista nei confronti di Simone. 3. È caratteristico a lui di mettere alcune scene petrine al contesto della preghiera di Gesù, nella quale ne fanno un episodio ancor più profondo. 4. Da Luca la prima scena petrina avviene non alla chiamata, come nel vangelo di Marco e di Matteo, ma alla guarigione della suocera di Simone, mentre l'ultimo episodio – similmente al Marco - si collega alla risurrezione di Gesù. Così Luca mette la sua raffigurazione dell'apostolo in un orizzonte più ampio riguardo gli altri due sinottici. 5. Nella scena della pesca miracolosa l'evangelista descrive la chiamata di Simone più dettagliatamente di Marco (Lc 5,1-11), dove il pescatore diventa il discepolo di Gesù. 6. Da Luca Pietro rimane anche membro dei Dodici, ma gli apostoli vengono scelti da un gruppo più numeroso, cioè Simone appartiene ad una comunità scelta dal Signore (Lc 6,13-16). 7. Similmente a Matteo anche lui menziona il primato di Pietro, il quale – secondo Luca – consiste nel fatto che il Signore ha pregato particolarmente per Simone, e ha consegnato a lui un nuovo incarico: Pietro deve nel futuro confermare nella fede i suoi fratelli (Lc 22,31-32). 8. Riguardo a Marco egli parla più precisamente dell'esperienza pasquale dell'apostolo (Lc 24,12.34), sottolineando che il Risorto si fa vedere prima di tutto a lui, ed egli diventa così il fondamento principale per la fede della comunità cristiana. Così l'interpretazione lucana del primato e dell'incarico di Pietro è più concreta in confronto con Matteo.

Dietro a questi particolari nell'immagine lucana possiamo scoprire la sua comunità locale, alla quale l'evangelista con delicatezza vuole presentare la persona di Simon Pietro.

Alla fine dell'analisi dei brani petrini possiamo dunque riassumere, che cosa volevano trasmettere gli evangelisti sinottici con la figura di Pietro alla loro comunità: 1. Simone è il tipo del discepolo, il quale segue suo Maestro con entusiasmo, obbedisce al suo Signore confidando nella potenza della sua parola. 2. Il rapporto stretto con Gesù dev'essere il fondamento di ogni attività cristiana. 3. Ogni fedele rimane membro della sua comunità, anche se emerge da essa. Il compito di ciascuno viene dal Signore, per cui bisogna considerarlo come un servizio per gli altri. 4. Ai peccati degli uomini si può ricevere il perdono, perchè come Gesù ha perdonato all'apostolo, così vuole perdonare pure ad ogni uomo. 5. Possiamo dire dunque che i sinottici con le loro rappresentazioni di Pietro volevano incoraggiare i cristiani alla sequela del Signore, e volevano consolarli in mezzo delle prove subite.

Oltre questo le pericope esaminate dimostrano come la figura di Simon Pietro ha un messaggio importante anche in modo particolare alla nostra epoca: 1. Si può parlare di „una spiritualità petrina”,¹⁰⁴⁹ la quale emerge dalle immagini descritte nelle opere sinottiche. Guardare all'apostolo di Pietro - conosciuto attraverso dei testi esaminati - significa lasciarsi che Simone possa parlare a noi, possa insegnarci, e possa diventare nostro compagno durante il cammino verso il Signore. Andare da Simone vuol dire di avvicinarci a Gesù, perchè Pietro, come il primo discepolo che era in un rapporto stretto con il suo Maestro, può condurci dal Signore.¹⁰⁵⁰ 2. Questo atteggiamento può diventare valido e fruttuoso anche nel dialogo ecumenico, nel quale guardiamo insieme ai cristiani non cattolici alla persona e ruolo di Pietro. Insieme con loro possiamo imparare da lui di seguire l'unico Signore con più entusiasmo e generosità, e di obbedire a lui ed affidarci alla parola di Gesù nel modo suo, e poi riconoscere umilmente, come ha fatto Pietro i nostri peccati, e infine di rimanere in comunione con gli altri fratelli. Così possiamo diventare, come Pietro, il testimone del Risorto per gli altri. 3. In verità la figura del primo apostolo ed il ruolo dei suoi successori dunque si comprendono soltanto con questa spiritualità ed atteggiamento. 4. Come gli evangelisti sinottici avevano dipinto la figura di Pietro diversamente, ma rimanendo in armonia tra di essi, come abbiamo mostrato nei legami esistenti tra le loro rappresentazioni, così anche le interpretazioni odierne in riferimento all'apostolo devono arricchirsi vicendevolmente. Questo modo di vedere insieme Pietro nei vangeli di Marco, Matteo e Luca è da imparare, perchè

¹⁰⁴⁹ MAZZEO, M., *Pietro. Rocca della Chiesa*, Milano 2004. 13.

¹⁰⁵⁰ Vö. MAZZEO, M., *Pietro*, 13-14.

esso è molto importante nell'impegno ecumenico. Visto che si tratta del cammino comune dei cristiani verso l'unità intera, le interpretazioni diverse della persona di Pietro e del ministero dei suoi successori nelle sue ricchezze non devono essere ostacoli ma appunto legami e ponti tra quelli i quali credono in Gesù Cristo.